

GORIŠKA KNJIŽNICA
Študijski oddelek
Nova Gorica

8414

1973

KOLEDAR

1973

KOLEDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1973

Izdala Goriška Mohorjeva družba

Gorica 1973

S cerkvenim dovoljenjem

8414/1973

N 56.956/1973

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1973

je navadno leto in ima 365 dni, to je 52 tednov in 1 dan. Začne in konča se s ponedeljkom.

Začetek letnih časov

Pomlad začne	21. marca	ob 19.13
Poletje »	21. junija	» 14.01
Jesen »	23. septembra	» 5.21
Zima »	22. decembra	» 1.08

Sončni in lunini mrki

V letu 1973 bodo trije sončni in en lunin mrk. V Srednji Evropi bo viden en sončni kakor tudi edini lunin mrk.

1. *Delni sončni mrk* bo 4. junija in bo trajal od 13.44 do 19.47. Delno sončno zasenčenje bo vidno na jugovzhodnem delu Tihega morja, v Južni Ameriki, Antarktiki in v Južni Afriki.
2. *Popolni sončni mrk* bo 30. junija in bo trajal od 10.01 do 15.15. Viden bo v srednjem in severnem delu Južne Amerike, na srednjem delu Atlantika, v zahodni in južni Evropi, v Turčiji, Arabiji, Afriki, Indiji, v Avstriji bo viden kot delni mrk.
3. *Delni lunin mrk* bo 10. decembra in bo trajal od 0.26 do 4.52. Viden bo v Arktiki, Grönlandiji, v Severni in Južni Ameriki, v Evropi, Afriki in zahodni Aziji.
4. *Delni sončni mrk* bo 24. decembra in bo trajal od 13.01 do 18.03. Viden bo v vzhodnem delu Severne Amerike, v Južni Ameriki, deloma na Atlantiku, v zahodni Evropi in severozahodni Afriki.

1	Ponedeljek	Osmina Gospodovega rojstva; Marija božja Mati
2	Torek	Bazilij (Vasilij) Veliki, škof; Gregor Nacijanški
3	Sreda	Genovefa Pariška, devica; Bertila, spokornica
4	Četrtek	Angela Folinjska, redovnica; Gregor Lángreski ●
5	Petek	Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), devica
6	Sobota	Gospodovo razglašenje (Trije kralji); Ermin, opat
7	Nedelja	1. navadna; Jezusov krst; Valentin (Zdravko), škof
8	Ponedeljek	Severin, opat; Erhard, škof; Jurij iz Hozibe, menih
9	Torek	Julijan, mučenec; Bazilisa, mučenka; Hadrijan
10	Sreda	Viljem, škof; Agaton, papež; Gregor X., papež
11	Četrtek	Pavlin, oglejski škof; Teodozij, opat; Salvij, škof
12	Petek	Alfred, opat; Tatjana, mučenka; Ernest, muč. ☽
13	Sobota	Hilarij (Radovan), škof, cerkveni učitelj; Veronika
14	Nedelja	2. navadna; Oton, menih; Feliks (Srečko) Nolanski
15	Ponedeljek	Pavel, puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok
16	Torek	Marcel, papež, muč.;
17	Sreda	Anton (Zvonko), opat, puščavnik; Sulpicij, škof
18	Četrtek	Priska, mučenka; Marjeta Ogrska, dev.; Suzana ☽
19	Petek	Kanut (Knut), kralj; Germanik, mučenec
20	Sobota	Fabijan, papež in Sebastijan, mučenca
21	Nedelja	3. navadna; Neža (Janja, Ines), devica, mučenka
22	Ponedeljek	Vincenc (Vinko), diakon, muč.; Anastazij, pušč.
23	Torek	Ildefonz, škof; Janez Usmiljeni, patriarh; Klemen
24	Sreda	Frančišek Saleški, škof, cerkv. uč.; Felicijan, škof
25	Četrtek	Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija iz Damaska, muč.
26	Petek	Timotej, škof; Tit, škof; Pavla, spokornica ☽
27	Sobota	Angela Merici, devica; Vitalijan, papež; Julijan
28	Nedelja	4. navadna; Tomaž Akvinski, duhovnik, cerkv. uč.
29	Ponedeljek	Valerij, škof; Julijan Ubogi, spokornik
30	Torek	Martina, devica, muč.; Hiacina (Jacinta)
31	Sreda	Janez Bosco, duhovnik; Marcela, spokornica

1. Lk 2, 16-21: »Našli so Marijo, Jožefa in Dete...«

6. Mt 2, 1-12: »Z vzhoda smo se prišli poklonit kralju«.

7. Mr 1, 6b-11: »Ti si moj ljubljeni Sin«.

14. Jan 1, 35-42: Jezusovi prvi učenci.

21. Mr 1, 14-20: »Spokorite se in verujte evangeliju«.

28. Mr 21-28: Učil je, kakor kdor ima oblast.

RUT (NEMSKÍ RUT) - BOŽICNA IDILA

(Foto Petor)

Mlaj	ob	3,21
Prvi krajec	»	1.22
Polna luna	»	3.37
Zadnji krajec	»	4.28

Sonce stopi v znamenje *vodnarja* 20.
januarja ob 5.49

1	Četrtek	Brigita Irska, devica; Pionij, mučenec; Sever, škof
2	Petek	Jezusovo darovanje (Svečnica); Simeon in Ana;
3	Sobota	Blaž, škof, muč.; Oskar, škof; Odorik iz Pord. ☉
4	Nedelja	5. navadna; Andrej Corsini, škof; Janez de Britto
5	Ponedeljek	Agata, devica, muč.; Albuin, škof, muč.
6	Torek	Pavel Miki in tov., japonski mučenci; Teofil, muč.
7	Sreda	Egidij od sv. Jožefa, red.; Rihard, kralj
8	Četrtek	Hieronim Emiliani, red.; Janez de Matha, red.
9	Petek	Apolonija, devica, muč.; Nikéfor, muč; Sabin, škof
10	Sobota	Sholastika, devica; Viljem, puščavnik; Sotéra ☽
11	Nedelja	6. navadna; Lurška Mati božja; Saturnin, mučenec
12	Ponedeljek	Evlalija, muč.; Benedikt Anianski, opat; Meletij
13	Torek	Katarina Ricci, dev.; Hermenilda, spok; Gregor II.
14	Sreda	Ciril in Metod, slovanska apostola; Valentin; Bruno
15	Četrtek	Jordan Saški, red.; Sigfrid (Zmago), škof
16	Petek	Julijana, muč.; Onezim, škof
17	Sobota	Aleš in drugih 6 ustanoviteljev servitov ☽
18	Nedelja	7. navadna; Simeon, škof, muč.; Flavijan, škof
19	Ponedeljek	Konrad, spokornik; Julian, mučenec
20	Torek	Silvan, mučenec; Leon, škof; Sadot, mučenec
21	Sreda	Peter Damiani, škof, cerkv. uč.; Irena (Mira), dev.
22	Četrtek	Sedež apostola Petra; Marjeta Kortonska, spokor.
23	Petek	Polikarp, škof, muč.; Dositej, menih; Lazar, menih
24	Sobota	Sergij, muč.; Montan, mučenec; Lucij (Svitomir)
25	Nedelja	8. navadna; Valburga, devica; Viktorin ☽
26	Ponedeljek	Aleksander Aleksandrijski, škof; Matilda, devica
27	Torek	Gabrijel Žalostne Matere božje; Leander, škof
28	Sreda	Roman, opat; Osvald, škof; Hilarij, papež

4. Mr 1, 29-39: Ozdravil je raznovrstne bolnike.

11. Mr 1, 40-45: Jezus ozdravi bolnika.

18. Mr 2, 1-12: Sin človekov ima oblast odpustiti grehe.

25. Mr 2, 18-22: Zenin je z njimi...

— VSE BELO, DOL IN BREG —

(Foto Peter)

Mlaj	ob 10.55
Prvi krajec	» 9.29
Polna luna	» 20.17
Zadnji krajec	» 0.29

Sonce stopi v znamenje rib 19. februar-
ja ob 20.01

1	Četrtek	Albin, škof, opat; Antonina, mučenka
2	Petek	Neža (Janja, Ines) Praška, dev.; Henrik (Hinko)
3	Sobota	Kunigunda, cesarica; Marin, muč.; Simplicij, papež
4	Nedelja	9. navadna; Kazimir, kraljevič; Hadrijan, mučenec
5	Ponedeljek	Hadrijan (Jadran), muč.; Janez Jožef od Križa ☉
6	Torek	Fridolin, opat; Koleta (Nika), dev.; Marcijan, muč.
7	Sreda	Pepelnica; Perpetua in Felicita, mučenki; Gaudios
8	Četrtek	Janez od Boga, red.; Janez Avilski, duhovnik
9	Petek	Frančiška Rimska, red.; Gregor Niški, škof
10	Sobota	Makarij, škof; Janez Ogilvie, škof, mučenec
11	Nedelja	1. postna; Sofronij, škof; Evlogij, mučenec ☽
12	Ponedeljek	Doroteja, muč.; Maksimilijan iz Theveste, muč.
13	Torek	Kristina, dev., muč.; Nikefor, škof; Evfrazija, vd.
14	Sreda	Matilda, kraljica; Florentina, opatinja; Evtihij
15	Četrtek	Klemen Marija Dvoržak, red.; Ludovica Marillac
16	Petek	Hilarij, oglejski škof, muč.; Tacijan (Tihomil)
17	Sobota	Patrik (Patricij), škof; Jedrt (Jerica) Nivélska
18	Nedelja	2. postna; Ciril Jeruzalemski, škof, cerkv. učitelj
19	Ponedeljek	Jožef, Jezusov rednik; Sibilina, devica ☽
20	Torek	Klavdija in tov. mučenci; Kutbert, opat
21	Sreda	Nikolaj iz Flüe, puščavnik; Serapion, škof; Filemon
22	Četrtek	Lea, spokornica; Zaharija, papež; Katarina, spokor.
23	Petek	Turibij de Mongrovejo, škof; Liberat, mučenec
24	Sobota	Gospodovo oznanenje; Dionizij, muč.; Aleksander
25	Nedelja	3. postna; Dizma, desni razbojnik; Humbert, opat
26	Ponedeljek	Ludgar, škof; Kastul, mučenec; Evgenija, muč.
27	Torek	Rupert Salzburški, škof; Lidija, muč.; Lazar ☾
28	Sreda	Sikst III., papež; Milada Praška, dev; Bojan, knez
29	Četrtek	Bertold, red.; Ciril, diakon, muč.; Evstrácij, muč.
30	Petek	Amadej (Bogo) Savojski, knez; Janez Klimak, op.
31	Sobota	Modest Gosposvetski, škof; Gvido, opat; Benjamin

4. Mr 2, 23-3, 6: Jezus, gospod sobote.

11. Mr 1, 12-15: Jezus krščen in takoj skušan.

18. Mr 9, 2-10: Ta je moj ljubljeni Sin.

25. Jan 2, 13-25: Poderite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil.

GRAD KAMEN PRI BEGUNJAH

(Foto S. Bratina)

Mlaj	ob 4.11
Prvi krajec	» 18.51
Polna luna	» 13.42
Zadnji krajec	» 17.14

Sonce stopi v znamenje *ovna* 20. marca
ob 19.13

1	Nedelja	4. postna; Hugo, škof; Venancij, škof, mučenec
2	Ponedeljek	Francišek Paolski, red.; Marija Egiptovska, spok.
3	Torek	Rihard Chichesterski, škof; Agapa (Ljuba) ☉
4	Sreda	Izidor Seviljski, škof, cerkv. uč.; Benedikt Niger
5	Četrtek	Vincenc Ferrer, duhovnik; Irena (Miroslava), muč.
6	Petek	Viljem, opat; Marcelin, muč.; Irenej Sirmijski
7	Sobota	Janez Krstnik La Salle, duhovnik; Herman Jožef
8	Nedelja	5. postna; Albert, škof, mučenec; Julija Billiard, dev.
9	Ponedeljek	Marija Kleopova, žena; Tomaž Tolentinski, muč.
10	Torek	Ezekijel, prerok; Apolonij in tov. mučenci ☽
11	Sreda	Stanislav, škof, muč.; Gema (Biserka) Galgani, dev.
12	Četrtek	Lazar Tržaški, škof, muč.; Zeno, škof, mučenec
13	Petek	Martin I., papež, muč.; Hermenegild, muč.; Ida
14	Sobota	Valerijan in tov. muč.; Lidvina, dev.; Lambert, škof
15	Nedelja	Oljna (cvetna); Helena (Jelka), kraljica
16	Ponedeljek	Bernardka Lurška, devica; Benedikt Labre, spok.
17	Torek	Inocenc (Nevenko) Tortonski, škof; Fortunat ☺
18	Sreda	Apolonij, muč.; Elevterij (Svobodan) Ilirski, muč.
19	Četrtek	Veliki četrtek; Leon IX. (Lavoslav), papež; Ema
20	Petek	Veliki petek; Hilda, devica; Teotim (Teo), škof
21	Sobota	Velika sobota; Anzelm, škof, cerkv. uč.; Konrad P.
22	Nedelja	Velika noč; Aleksander (Saša), muč.; Luka, muč.
23	Ponedeljek	Jurij, muč.; Vojteh (Vojko), škof muč.; Gerard
24	Torek	Fidel iz Singmaringena, duhovnik, muč.; Melit, šk.
25	Sreda	Marko, evangelist; Ermin, škof, muč.; Kalist ☼
26	Četrtek	Pashazij, opat; Franka Visalta, opatinja; Antonin
27	Petek	Hozana Kotorska, dev.; Cita, dev.; Kastor, muč.
28	Sobota	Peter Chanel, duhovnik, muč.; Vital (Živko)
29	Nedelja	Bela nedelja; Katarina Sienska, devica, cerkv. učit.
30	Ponedeljek	Pij V., papež; Jožef Cottolengo, red.; Jakob, diakon

1. Jan, 3 14-21: *Bog je poslal svojega Sina, da bi svet odrešil.*

8. Jan 12, 20-33: *Ce seme umrje, obrodi obilen sad.*

15. Trpljenje N. Gospoda Jezusa Kristusa pa Marku.

22. Jan 20, 1-9: *Potrebno je bilo, da je vstal od mrtvih.*

29. Jan 20, 19-31: *Cez osem dni je prišel Jezus.*

KRED - TIPIČNA KMEČKA HISA

(Foto S. Bratina)

Mlaj	ob 13.25
Prvi krajec	» 6.05
Polna luna	» 6.48
Zadnji krajec	» 5.57

Sonce stopi v znamenje *bika* 20. aprila
ob 6.30

1	Torek	Jožef, delavec - Praznik dela
2	Sreda	Atanazij, škof, cerkv. uč.; Saturnin, German ☉
3	Četrtek	Filip (Zdenko) in Jakob mlajši, apostola; Mavra
4	Petek	Florijan (Cvetko), muč.; Cirijak, škof
5	Sobota	Angel, muč.; Silvan, mučenec; Gotard, škof
6	Nedelja	3. velikonočna; Dominik Savio, dijak; Evodij škof
7	Ponedeljek	Gizela (Željka), opatinja; Domicijan, škof; Flavij
8	Torek	Viktor (Zmago) Milanski, muč.; Bonifacij IV., p.
9	Sreda	Pahomij, opat; Herma, učenec sv. Pavla ☽
10	Četrtek	Antonin, škof; Gordijan in Epimah, muč.
11	Petek	Sigismund (Žiga), kralj; Mamert, škof; Ignacij
12	Sobota	Nerej in Ahilej, muč.; Pankracij, muč; Domitila
13	Nedelja	4. velikonočna; Servacij, škof; Peter Regalati
14	Ponedeljek	Matija, apostol; Mihael Garicoits, red.; Justina
15	Torek	Izidor, kmet; Zofija (Sonja), muč.; Torkvat, muč.
16	Sreda	Janez Nepomuk, muč.; Andrej Bobòla, muč.; Ubald
17	Četrtek	Paskal Bajlon, red.; Bruno, škof; Jošt, opat ☽
18	Petek	Janez I., papež, muč.; Venancij, muč.; Erik, kralj
19	Sobota	Celestin (Rajko) V., papež; Pudencijana, dev; Ivo
20	Nedelja	5. velikonočna; Bernardin Sienski, red.; Plavtila
21	Ponedeljek	Krispin, red.; Valens, škof; Evtihij in tov., muč.
22	Torek	Renata, spokor.; Julija, dev., muč.
23	Sreda	Dezider (Željko), škof, muč.; Leon Rostovski, škof
24	Četrtek	Marija Pomočnica kristjanov; Socerb (Servul)
25	Petek	Beda Častitljivi, duh., cerkv. uč.; Gregor VII. ☽
26	Sobota	Filip Neri, duhovnik; Lambert de Vence, škof
27	Nedelja	6. velikonočna; Avguštín Canterburyjski, škof; Julij
28	Ponedeljek	German Pariški, škof; Bernard Menthonski, duh.
29	Torek	Maksim Emonski, škof, muč.; Teodozija, devica
30	Sreda	Ivana Orleanska, devica; Ferdinand Arag., kralj
31	Četrtek	Vnebohod; Marijino obiskanje; Petronila, devica

6. Lk 24, 35-48: *Kristus je moral trpeti in vstati od mrtvih.*

13. Jan 10, 11-18: *Dobri pastir da življenje za svoje ovce.*

20. Jan 15, 1-8: *Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta rodi obilo sadu.*

27. Jan 15, 9-17: *Kdor zares ljubi, življenje da za svoje prijatelje.*

31. Mr 16, 15-20: *Bil je vzet v nebo in sedi na božji desnici.*

POKRAJINA NA KOROSKEM

(Foto S. Bratina)

Mlaj	ob 21.22
Prvi krajec	» 19.17
Polna luna	» 22.47
Zadnji krajec	» 14.49

Sonce stopi v znamenje dvojčkov 21.
maja ob 5.54

1	Petek	Justin, mučenec; Pamfil, mučenec; Enekon	●
2	Sobota	Marcelin, mučenec; Peter, mučenec; Erazem, škof	
3	Nedelja	7. velikonočna; Karel (Drago); Klotilda; Oliva	
4	Ponedeljek	Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin, škof, mučenec	
5	Torek	Bonifacij, škof, muč.; Dorotej, muč.; Svetko	
6	Sreda	Norbert, škof, red.; Filip, diakon, Bertrand Oglejski	
7	Četrtek	Robert Newminsterski, opat; Vilibald, škof	☉
8	Petek	Medard, škof; Viljem (Vilko), škof; Severin, škof	
9	Sobota	Efrem Sirski, diakon; Primož in Felicijan, muč.	
10	Nedelja	Binkošti; Bogumil, škof; Itamar, škof; Zaharija	
11	Ponedeljek	Barnaba; Feliks (Srečko); Fortunat	
12	Torek	Janez Fakundski, red.; Adelajda, devica	
13	Sreda	Anton Padovanski, duh. cerkv. učit.; Trifil, škof	
14	Četrtek	Elizej, prerok; Valerij, muč.; Rufin, muč.;	
15	Petek	Vid (Vitomir), muč.; Benilda, mučenka	☽
16	Sobota	Gvido Kortonski, red.; Frančišek Regis, duh.; Beno	
17	Nedelja	Sv. Trojica; Gregor Barbarigo, škof; Rajnér, škof	
18	Ponedeljek	Marcelijan, muč.; Marko, muč.; Amand (Ljubo)	
19	Torek	Romuald, opat; Julijana Falconieri, dev.; Gervazij	
20	Sreda	Mihelina, spok.; Silverij I., papež, muč.; Florentina	
21	Četrtek	Sv. Rešnje telo in kri Kristusova; Alojzij Gonzaga	
22	Petek	Pavlin iz Nole, škof; Janez Fisher, škof, mučenec	
23	Sobota	Agripina, dev., muč.; Zeno, muč.; Jožef Cafasso	€
24	Nedelja	12. navadna; Janez Krstnik (rojstvo); Nikéta, škof	
25	Ponedeljek	Eleonora, kraljica; Viljem (Vilko), opat; Doroteja	
26	Torek	Vigilij (Stojan), škof; Janez, muč.; Pelagij, muč	
27	Sreda	Ema (Hema) Krška, kneginja; Ladislav (Vlado)	
28	Četrtek	Irenej (Hotimir), škof, muč.; Marcela, mučenka	
29	Petek	Peter in Pavel, apostola; Marcel, mučenec	
30	Sobota	Brezmadežno Srce Marijino; Adolf, škof	●

3. Jan 17, 11b-19: *Naj bodo eno kakor midva.*

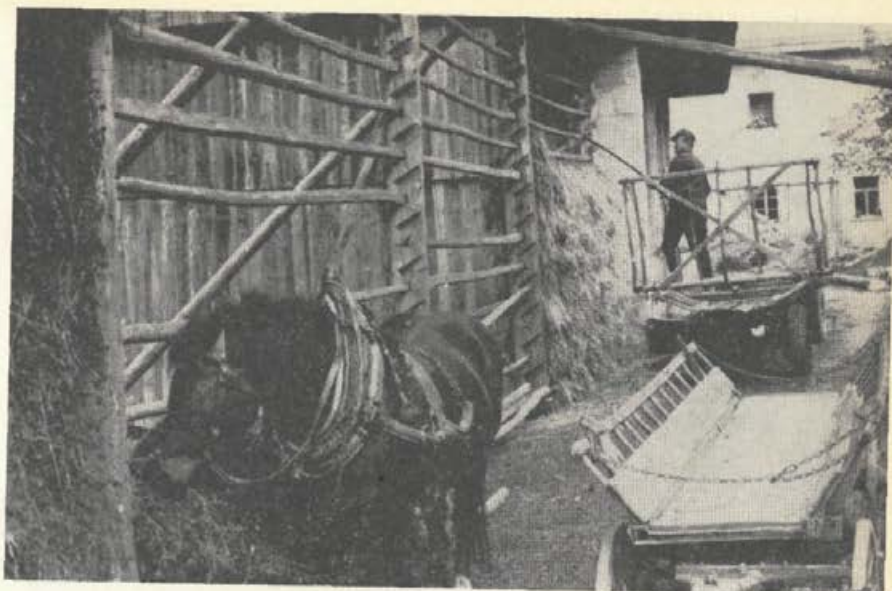
10. Jan 20, 19-23: *Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošiljam.*

17. Mt 28, 16-20: *Krščujte jih v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha.*

21. Mr 14, 12-16. 22-26: *To je moje telo, to je moja kri.*

24. Lk 1, 57-66. 80: *Janez je njegovo ime.*

29. Mt 16, 13-19: *Jezus obljubi Petru najvišjo oblast.*

PRI KMECKEM DELU

(Foto S. Bratina)

Mlaj	ob 5.03
Prvi krajec	» 10.13
Polna luna	» 13.06
Zadnji krajec	» 20.46
Mlaj	» 13.26

Sonce stopi v znamenje raka 21. junija ob 14.01

1	Nedelja	13. navadna; Srce Jezusovo; Estera; Teobald
2	Ponedeljek	Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), mučenec
3	Torek	Tomaž (Tomislav), apostol; Bernardin Realino, red.
4	Sreda	Elizabeta Portugalska, kraljica; Urh (Ulrih, Uroš)
5	Četrtek	V slovenskih škofijah: Ciril in Metod, slov. apostola
6	Petek	Marija Goretti, dev., muč.; Bogomila, spokornica
7	Sobota	Izaija, prerok; Edelburga, dev.; Vilihald, škof ☩
8	Nedelja	14. navadna; Kilijan, muč.; Hadrijan III. (Jadran)
9	Ponedeljek	Veronika Giuliani, opatinja; Brikcij, škof
10	Torek	Amalija, red.; Rufina in Sekunda, muč.
11	Sreda	Benedikt, opat; Olga Kijevska, kneginja; Žibert
12	Četrtek	Mohor in Fortunat, muč.; Janez Gvalbert, muč.
13	Petek	Henrik I. (Hinko), kralj; Evgen, škof, muč.
14	Sobota	Kamil de Lellis, red.; Frančišek Solan, red.; Bogdan
15	Nedelja	15. navadna; Bonaventura, škof; Vladimir ☩
16	Ponedeljek	Karmelska Mati božja; Evstahij, škof; Vitalijan
17	Torek	Aleš, spok.; Marcelina, dev.; Vestina (Vesna), muč.
18	Sreda	Friderik (Miroslav), škof, muč.; Arnold, škof
19	Četrtek	Avrea (Zlatka), dev.; Simah, papež; Arsen, diakon
20	Petek	Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok
21	Sobota	Lovrenc iz Brindisija, duh.; Danijel (Danilo),
22	Nedelja	16. navadna; Marija Magdalena (Majda); Teofil
23	Ponedeljek	Brigita Švedska, red.; Apolinarij, škof, muč. ☩
24	Torek	Kristina, devica, muč.; Boris in Gleb, mučenca
25	Sreda	Jakob starejši, apostol; Krištof (Kristo), mučenec
26	Četrtek	Joahim in Ana, starši Device Marije; Valens, škof
27	Petek	Klemen Ohridski, Gorazd in tov.; Natalija (Božena)
28	Sobota	Nazarij in Celzij, muč.; Samson (Samo), škof
29	Nedelja	17. navadna; Marta iz Betanije; Beatrika ☩
30	Ponedeljek	Peter Krizolog, škof; Abdon in Senen, muč.;
31	Torek	Ignacij Lojolski, red.; Helena (Jelka), mučenka

1. Jan 19, 31-37: *Prebodel mu je stran in pritekla je kri in voda.*

8. Mr 6, 1-6: *Kristusa rojaki niso sprejeli.*

15. Mr 6, 7-13: *Jezus pošilja apostole.*

22. Mr 6, 30-34: *Jezus skrbi za svoje ovce.*

29. Jan 6, 1-15: *Kristus nam daje kruha v obilju.*

KMEČKA IDILA

(Foto S. Bratina)

Prvi krajec ob 2.33
Polna luna » 1.29
Zadnji krajec » 1.14
Mlaj » 23.20

Sonce stopi v znamenje *leva* 23. julija
ob 0.56

1	Sreda	Alfonz de' Liguori, škof; Makabejski bratje; Nada
2	Četrtek	Evzebij iz Vercellija, škof; Porciunkula
3	Petek	Lidija, žena; Peter Julijan Eymard, duh.; Nikodem
4	Sobota	Janez Vianney, arški župnik; Tertulin, muč.
5	Nedelja	18. navadna; posvetitev bazilike Marije Snežne ☩
6	Ponedeljek	Jezusova spremenitev na gori; Pastor, muč.; Just
7	Torek	Kajetan, red.; Donat, škof, muč.; Klavdija
8	Sreda	Dominik, red.; Cirijak, Larg in Smaragd, muč.
9	Četrtek	Jaroslav (Verijan), muč.; Peter Faber, red.
10	Petek	Lovrenc (Lovro), diakon, muč.; Pavla, mučenka
11	Sobota	Klara (Jasna), dev.; Tiburcij, muč.; Suzana, muč.
12	Nedelja	19. navadna; Hilarija, mučenka
13	Ponedeljek	Poncijan, papež; Hipolit, duh.; Janez Berhmans
14	Torek	Maksimilijan Kolbe, duh., muč.; Demetrij ☩
15	Sreda	Marijino vnebovzetje; Tarcizij, mučenec
16	Četrtek	Štefan Ogrski, kralj; Rok, spokornik
17	Petek	Hijacint, red.; Liberat (Svobodan), opat, muč.
18	Sobota	Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Florijan (Cvetko)
19	Nedelja	20. navadna; Janez Eudes, red.; Boleslav (Magnus)
20	Ponedeljek	Bernard, opat, cerkv. uč.; Samuel (Samo), prerok
21	Torek	Pij X., papež; Sidonij (Zdenko), škof; Fidel, ☩
22	Sreda	Marija Kraljica; Timotej in tov. mučenci
23	Četrtek	Roza iz Lime, dev.; Filip Benizzi, red.; Klavdij
24	Petek	Jernej (Bartolomej), apostol; Avrea (Zlatka), muč.
25	Sobota	Ludovik IX., kralj; Jožef Kalasanc, red.; Patricija
26	Nedelja	21. navadna; Rufin, škof; Evana El. Bichier, red.
27	Ponedeljek	Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, škof
28	Torek	Avguštin, škof, cerkv. uč.; Hermes; Pelagij ●
29	Sreda	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, muč.
30	Četrtek	Feliks (Srečko) in Adavkt, muč; Gavidencija, muč.
31	Petek	Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, škof

5. Jan 6, 24-35: Jezus nam daje nebeški kruh.

12. Jan 6, 41-51: Živeti moremo le v moči Jezusovega kruha.

15. Lk 1, 39-56: Bog povišuje nizke.

19. Jan 6, 51-58: Jezus nam daje sam sebe v hrano.

26. Jan 6, 60-69: Ostati hočemo Kristusu zvesti.

GRLJANSKI ZALIV - V OZADJU TRST

Prvi krajec ob 19.50
Polna luna » 12.03
Zadnji krajec » 5.51
Mlaj » 11.21

Sonce stopi v znamenje *device* 23. av-
gusta ob 7.54

1	Sobota	Egidij (Tilen), opat; Verena, dev.; Tamar, muč.
2	Nedelja	22. navadna; Maksima, mučenka; Antonin, muč.
3	Ponedeljek	Gregor Veliki, papež; Evfemija, Tekla, Doroteja
4	Torek	Rozalija (Zalka), dev.; Ida, spokornica; Mojzes
5	Sreda	Lovrenc (Lovro) Giustiniani, škof; Viktorin, škof
6	Četrtek	Petronij, škof; Favst, Makarij in tov. mučenci
7	Petek	Regina, dev.; Bronislava, red.; Marko Križevčan
8	Sobota	Marijino rojstvo; Hadrijan, muč.; Natalija (Božena)
9	Nedelja	23. navadna; Gorgonij, muč.; Peter Klaver, red.
10	Ponedeljek	Nikolaj Tolentinski, spokornik; Luka, mučenec
11	Torek	Prot in Hijacint, muč.; Emilijan (Milko, Milan)
12	Sreda	Gvido, spokornik; Elbij, škof; Tacijan (Tihomil)
13	Četrtek	Janez Krizostom, škof, cerkv. uč.; Amat (Ljubo)
14	Petek	Povišanje sv. Križa; Notburga, devica; Krescencij
15	Sobota	Zalostna Mati božja (Dolores); Melita, muč.
16	Nedelja	24. navadna; Kornelij, papež, muč.; Ciprijan, škof
17	Ponedeljek	Robert Bellarmino, škof; Rane sv. Frančiška
18	Torek	Jožef Kupertinski, duh.; Irena (Mira); Zofija
19	Sreda	Januarij, škof; Teodor (Božidar, Božo), škof
20	Četrtek	Suzana, muč.; Kandida (Svetlana), muč.; Vincenc
21	Petek	Matej (Matevž), apostol, evang.; Jona, prerok
22	Sobota	Tomaž Villanovski, škof; Mavricij in tov. muč.
23	Nedelja	25. navadna; Marta Perzijska, dev., muč.; Paternij
24	Ponedeljek	Marija, rešiteljica jetnikov; Gerard, škof
25	Torek	Avrelija (Zlatka, Zora), dev.; Sergij Radoneški
26	Sreda	Kozma in Damijan, muč.; Nil, opat
27	Četrtek	Vincenc Pavelski, red.; Adolf in Janez, muč.
28	Petek	Venčeslav (Vaclav), muč.; Lioba (Ljubica), red.
29	Sobota	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30	Nedelja	26. navadna; Hieronim, duh., c. uč.; Zofija (Sonja)

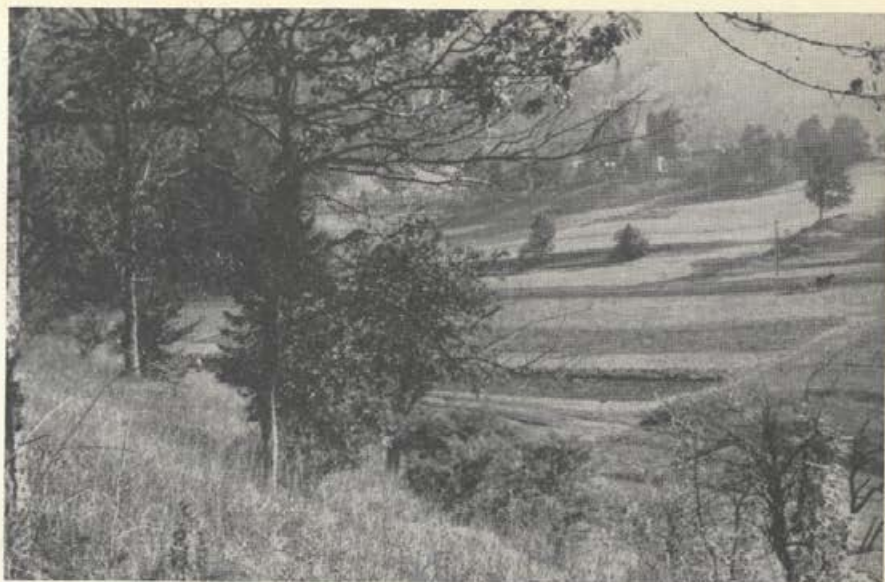
2. Mr 7, 1-8. 14-15. 21-23: Jezus opozarja na notranjo čistost.

9. Mr 7, 31-37: Jezus je pomagal bolnikom.

16. Mr 8, 27-35: Za Jezusom hodimo v trpljenju.

23. Mr 9, 30-37: Jezusov učenec je drugim služabnik.

30. Mr 9, 38-43, 47-48: Odstranimo vse, kar nas trga od Kristusa.

V LOMEH NAD ČRNIM VRHOM

(Foto S. Bratina)

Prvi krajec ob 13.28
Polna luna » 21.19
Zadnji krajec » 12.11
Mlaj » 1.50

Sonce stopi v znamenje *tehtnice* 23.
septembra ob 5.21

1	Ponedeljek	Terezija Deteta Jezusa, dev.; Remigij, škof
2	Torek	Angeli varuhi; Teofil (Bogumil), spokornik
3	Sreda	Evald, muč.; Gerard, opat; Kandid (Žarko), muč.
4	Četrtek	Francišek Asiški, red.; Petronij, škof
5	Petek	Marcelin, škof; Apolinarij, škof; Flavija, muč.
6	Sobota	Bruno, red.; Renato, škof; Fides, dev., muč.
7	Nedelja	27. navadna; Rožnovenska Mati božja; Marko, pap.
8	Ponedeljek	Pelagija, spok.; Marcel, muč.; Tajda, spok.
9	Torek	Dioniz Areopagit, škof; Janez L., red.; Abraham
10	Sreda	Francišek Borja, red.; Danijel (Danilo), muč.
11	Četrtek	Emilijan (Milan, Milko), škof; German, škof, muč.
12	Petek	Maksimilijan Celjski, škof; Edvin, kralj
13	Sobota	Edvard, kralj; Koloman, muč.; Helidonija, dev.
14	Nedelja	28. navadna; Kalist I., papež, mučenec; Gaudencij
15	Ponedeljek	Terezija (Zinka) Velika (Avilska), cerkc. uč.
16	Torek	Hedvika (Jadviga), red.; Marjeta Alacoque, dev.
17	Sreda	Ignacij (Igo) Antiohijski, škof; Viktor (Zmago)
18	Četrtek	Luka, evangelist; Julijan puščavnik
19	Petek	Izak Jogues, duh.; Pavel od Križa, red.; Peter Alk.
20	Sobota	Irena (Miroslava), muč.; Vendelin, opat; Artemij
21	Nedelja	29. navadna (misijonska); Uršula, mučenka
22	Ponedeljek	Bertila Moscardin, red.; Marija Saloma, žena
23	Torek	Janez Kapistran, red.; Roman, škof; Severin, muč.
24	Sreda	Anton Marija Claret, škof; Martin, opat; Feliks
25	Četrtek	Krizant in Darija (Darinka), muč.; Krišpin, škof
26	Petek	Lucijan, muč.; Florij, muč.; Rustik, škof
27	Sobota	Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.
28	Nedelja	30. navadna; Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila
29	Ponedeljek	Narcizij, škof; Ermelinda, dev.; Ferucij, muč.
30	Torek	Alfonz Rodriguez, red.; Marcel, muč.
31	Sreda	Volbenk (Bolfenk), škof; Kvintin, muč.

7. Mr 10, 2-16 ali 2-12: Jezus potrdi svetost zakonske zveze.

14. Mr 10, 17-30 ali 17-27: Zaradi Jezusa se moramo vsemu odreči.

21. Mr 10, 35-40 ali 42-45: Jezus je dal svoje življenje za nas.

28. Mr 10, 46-52: Jezus ozdravi slepega.

ŠENTJAKOB NA KOROŠKEM

(Foto S. Bratina)

Prvi krajec ob 6.31
Polna luna » 6.10
Zadnji krajec » 21.30
Mlaj » 18.47

Sonce stopi v znamenje *škorpijona* 23.
oktobra ob 14.30

1	Četrtek	Vsi sveti; Dacij, mučenec
2	Petek	Spomin vseh vernih rajnih; Marcijan, puščavnik
3	Sobota	Martin Porres, red.; Just, tržaški mučenec ●
4	Nedelja	31. navadna; Karel (Drago) Boromejski, škof; Vital
5	Ponedeljek	Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krstnika
6	Torek	Lenart (Narte), opat; Sever, škof; Demetriji (Mitja)
7	Sreda	Ernest, opat; Engelbert, škof; Vilibrord, škof
8	Četrtek	Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež
9	Petek	Teodor (Božidar, Darko), mučenec
10	Sobota	Leon I. Veliki, papež, cerkv. uč.; Andrej Avellino ☉
11	Nedelja	32. navadna; Martin (Davorin) iz Toursa, škof
12	Ponedeljek	Jozafat Kunčevič, škof, muč.; Emilijan, opat
13	Torek	Stanislav Kostka, red.; Didak, red.; Arkadij, škof
14	Sreda	Lovrenc O'Toole, škof; Dufrij, škof; Serapion
15	Četrtek	Albert Veliki, cerkv. uč.; Leopold, knez
16	Petek	Marjeta Škotska, kraljica; Jedrt (Gertruda), dev.
17	Sobota	Elizabeta (Jelica) Ogrska, red.; Hugo, škof €
18	Nedelja	33. navadna; Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla
19	Ponedeljek	Narsej, škof, muč.; Barlam, mučenec
20	Torek	Feliks (Srečko) Valoaški, red.; Edmund, muč.
21	Sreda	Marijino darovanje; Albert, škof; Gelazij I., papež
22	Četrtek	Cecilija (Cilka), dev., muč.; Maver, škof, muč.
23	Petek	Klemen I. (Milko, Milivoj), papež, muč.; Kolumban
24	Sobota	Flora (Cvetka), dev., muč.; Kolman, škof; ●
25	Nedelja	Kristus Kralj; Erazem, mučenec
26	Ponedeljek	Silvester (Silvo), opat; Konrad, škof; Leonard
27	Torek	Virgil, škof; Valerijan, škof; Fakund, muč.
28	Sreda	Katarina Labouré, dev.; Gregor III., papež
29	Četrtek	Saturnin, muč.; Radbod (Radogost, Radivoj), škof
30	Petek	Andrej, apostol; Justina, dev., muč.

1. Mt 5, 1-12a: *Veliko je plačilo v nebesih.*4. Mr 12, 28b-34: *Največja zapoved.*11. Mr 12, 38-44 ali 41-44: *Pri Bogu velja pravi namen.*18. Mr 13, 24-32: *Ob sodbi bo Kristus zbral vse svoje zveste.*25. Jan 18, 33b-37: *Kristus pričuje, da je res kralj.*

GORICA - SEJEM SV. ANDREJA

(Foto S. Bratina)

Prvi krajec ob 21.55
Polna luna » 15.29
Zadnji krajec » 10.32
Mlaj » 13.30

Sonce stopi v znamenje *strelca* 22. novembra ob 11.54

1	Sobota	Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.; Ananija
2	Nedelja	1. adventna (izseljenska); Herta, devica; Blanka
3	Ponedeljek	Frančišek Ksaver, red.; Kasijan, muč. ☞
4	Torek	Janez Damaščan, duh., cerkv. uč.; Barbara (Barica)
5	Sreda	Saba, opat; Nikolaj Tavelić, muč.; Krispina, muč.
6	Četrtek	Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, mučenec
7	Petek	Ambrož, škof, cerkv. uč.; Jožefa Rosello, red.
8	Sobota	Marijino brezmadežno spočetje; Remirij, opat
9	Nedelja	2. adventna; Valerija, mučenka; Peter Fourier; Abel
10	Ponedeljek	Melkijad, papež, muč.; Loretska Mati božja ☺
11	Torek	Damaz I., papež; Sabin, škof; Barsaba, muč.
12	Sreda	Ivana Franciška Chantal, red.; Amalija (Malka)
13	Četrtek	Lucija (Lučka), dev., muč.; Otilija (Tilka), dev.
14	Petek	Janez od Križa, duh., cerkv. uč.; Spiridion (Dušan)
15	Sobota	Kristina (Krista), dev.; Marija K. de Rosa, red.
16	Nedelja	3. adventna; Adelajda, cesarica; Albina, dev. ☹
17	Ponedeljek	Lazar, škof; Olimpija, red.; Vivina, dev.
18	Torek	Teotim, muč.; Bazilijan, muč.; Gracijan, škof
19	Sreda	Urban V., papež; Favsta, spok.; Tea, muč.
20	Četrtek	Evgen, muč.; Makarij, muč.; Dominik Siloški, opat
21	Petek	Peter Kanizij, duh., cerkv. uč.; Severin, škof
22	Sobota	Demetrij (Mitja), muč.; Franciška Cabrini, devica
23	Nedelja	4. adventna; Janez Kancij, duhovnik; Viktorija
24	Ponedeljek	Sveti večer; Adam in Eva, prva starša ●
25	Torek	Gospodovo rojstvo - božič; Anastazija, mučenka
26	Sreda	Štefan, prvi mučenec; Zosim, papež
27	Četrtek	Janez, apostol in evangelist; Fabiola, spokornica
28	Petek	Nedolžni otroci; Antonij Lerinski, red.
29	Sobota	Tomaz (Tomislav) Becket, škof, muč.; David, kralj
30	Nedelja	Sv. Družina; Evgen, škof; Liberij, škof
31	Ponedeljek	Silvester, papež; Melanija, opatinja; Pavlina in tov.

2. Lk 21, 25-28, 34-36: *Naše odrešenje je blizu.*

8. Lk 1, 26-38: *Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj.*

9. Lk 3, 1-6: *Vsi bodo deležni zveličanja.*

16. Lk 3, 10-18: *Pripravimo se na odrešenje.*

23. Lk 1, 39-45: *Odrešenik pride k nam.*

25. Jan 1, 1-18 ali 1-5, 9-14: *Beseda se je učlovečila in se naselila med nami.*

30. Lk 2, 41-52: *Dvanajstletni Jezus med učitelji.*

RUT (NEMSKI RUT) - KO ZAPADE SNEG

(Foto Peter)

Prvi krajec	ob 10.56
Polna luna	» 1.56
Zadnji krajec	» 3.21
Mlaj	» 8.33

Sonce stopi v znamenje kozoroga 22.
decembra ob 1.08

KRISTINA

1

Ni bila vedno prijetna dediščina, ki so jo včasih dobivali kraški otroci.

Tako je mala Kristina podedovala revščino in jetiko. Bolezen ji je čudno skrivila hrbtenico. Zdelo se je, kakor da ima dvojne prsi. Bila je majhno in šibko bitje do konca svojega življenja.

Iz zgodnjih otroških let se ni spominjala sama skoraj ničesar. Kar je znala, je vedela iz pripovedovanja drugih.

Z mamo in dvema sestrama je morala zaradi vojne v begunstvo. Steinklamm blizu Dunaja je bil prva postaja na križevem potu njenih begunskih taborišč. Tam so umirali otroci kakor muhe. Nekatero kraške vasi so tako izgubile skoraj vse otroke. Tudi Kristini so tam umrli mama in dve sestri. Dobri ljudje so se zavzeli zanjo in je ostala pri življenju. Tata je bil vojak. Iz Steinklamma so jih preselili v Lipnico in nato v Strnišče pri Ptujju. V taboriščih je preživela tri leta.

Begunci so po povratku domov mnogo govorili o teh taboriščih. Imeli so jih v zelo slabem spominu, ker so tam mnogo trpeli duševno in telesno. Za kmečke ljudi, vajene prostega gibanja v naravi in življenja, vedno polnega drobnih opravil, je bilo bivanje tam še bolj neznosno kakor za druge. Često je bil pravi pekel, ki ga pozna samo tisti, ki ga je poskusil. Čim dalje je vojna trajala, tem večje je bilo pomanjkanje in tem večji stradež. Že itak majhne obroke živeža so kradli vsi od dobaviteljev do kuharjev.

Kristina je spoznala očeta šele po vojni. Bil je suh in brkat. Zgovoren ni bil. Kristina se ga je sprva bala, a je kmalu ugotovila, da je dober do nje in da jo ima rad. Kazal je vsaj dvajset let več, kakor jih je v resnici imel. Trdo življenje ga je hudò zdelalo.

Ni mogel drugače in se je ponovno poročil. Vzel je vojno vdovo z majhnim otrokom. Tako je Kristina dobila pisano mater in polsestro. Mačeha ni bila ravno slaba ženska. V srcu pa je imela več prostora za svojo hčerko kakor za pastorko. Ljudski glas ji ni v tem pogledu ničesar očital.

Imeli so nekaj zemlje in redili so kravico. Tu pa tam je tata ujel kako žrnado. Kmalu ga je pobrala jetika. Vdova je ostala sama z dvema otrokoma. V hiši se je revščina povečala. Životarili to, kakor so vedeli in znali. Kaj malega so jim sosedje pomagali.

Kristina je morala v šolo pol ure daleč. Poleti in pozimi je hodila bosa. Hudo je bilo pozimi. Cesta je bila čisto zasnežena in poledenela. Bose noge so ji otekle in počrnele. Polagoma so se ji spremenile v eno samo bolečo in gnojno rano. To se je dogajalo leto za letom. Imela je že enajst let, ko je dobila prve čevlje. Te ji je podarila birmanska nunca. Čuvala jih je kakor velik zaklad.

Od maja do novembra je pasla kravico. Pašnja jo je veselila. Ta čas je kasneje smatrala za najlepši v svojem življenju. Z drugimi otroki je uživala v številnih starodavnih pastirskih igrah. Kamenčkali so se, igrali teden, riso-piso, balincali, bili svinjko in še mnogo drugega so počenjali. Pekli so krompir, kostonj in repo. Radi so kurili kres, pripovedovali zgodbe in stavili uganke.

Že takrat se je naselilo v Kristinino dušo žalostno hrepenenje in ostalo tam mnogo let. Vsi ti mladi pastirčki in pastirice so že poromali na Sveto goro, nekateri celo vsako leto. Za kraške otroke je bilo prvo romanje edinstveno doživetje. V enem samem dnevu so videli toliko stvari, o katerih so prej samo slišali, a si jih niso mogli predstavljati: studenci, potoki, reke, mo-

stovi, mesto, železniška proga, vlaki, veličastno svetišče, množice romarjev, gore, velike ravnine in tam daleč proti jugu — morje.

Za vse to je bilo potrebno le sedem ali osem ur hoje. Prava reč za utrjene kraške otroke! Navadno so razporedili čas tako, da so prišli ob sončnem vzhodu na Renški vrh. Pred njimi se je odprla čudolepa Vipavska dolina in za njo so zagledali Sveto goro. Poklekli so in molili angelovo češčenje. Kristina ni doživela te sreče. Bila je tako šibka, da ni nikoli zmogla več kakor dve uri hoje na dan. Za vožnjo pa ni bilo denarja.

2

S trinajstimi leti je končala šolo. Ni bila nadarjena pač pa pridna. Tako si je nabrala nekaj osnovnega šolskega znanja. Nato je šla po poti tisočerih kraških mladih deklet v Trst služiti.

Za ubogo revo se je začelo novo in težko življenje. V mestu ji je bilo spočetka vse tuje in sovražno. Slabo so ravnali z njo. Bila je večkrat lačna kakor sita. Beraško so jo plačevali, često tepli in zasramovali.

Najbolj jo je bolela psovka »grbavka«. Res je, da so jo tudi na paši tako zmerjali, ko so se otroci kaj sprli. Toda tam je imela ta beseda drugačen, le trenutno boleč zven. Revica je ostro čutila razliko: zven psovke v mestu je bil zloben. Primerilo se je celo, da so pohotneži napadli njeno dekliško čast in se je le s težavo ubranila. Mnogo je prejkala.

Polagoma se je le znašla. Vedno je bila pridna kakor mravlja in do skrajnosti poštena. Naučila se je jezika in vsakovrstnih hišnih del. Spoznala je mesto in našla prijateljice.

Telesna okvara vpliva na značaj prizadetega. Narava sama nekako nadomesti zmanjšano sposobnost enega uda za večjo usposobljenostjo drugih.

Nekateri pohabljeni so izredno bistroumni in zato dobro uspejo v življenju. Tako postanejo koristni člani družbe. Drugi, mogoče prav tako bistroumni, nekako krivijo družbo za svojo

telesno manjvrednost in zapostavljenost. Polni so sovrašstva in zlobe. Če se v družbi visoko povzpnejo, postanejo lahko strašni škodljivci za človeštvo.

Nekateri se iz svoje okvare norčujejo ali pa se z njo celo bahajo. V kolikor je tako norčevanje res odkritosrčno, dokazuje, da so se v življenju znašli. Če pa je norčevanje samo maska za okolico, so ti ljudje reveži, ki veliko trpijo.

So pa tudi taki, ki jih njihova telesna manjvrednost oplemeniti. Vdano prenašajo svoj križ in nesebično pomagajo tistim, ki so še nesrečnejši in bednejši od njih. Ti so najlepši dragulji v kroni božjega stvarstva. Saj so tudi biseri proizvod bolečine. Njihova dobrotja je jamstvo za duhovni obstoj in napredek človeštva.

Kristina je spadala v zadnjo skupino. Skoraj vso skromno plačo je leto za letom dajala mačehi in polsestri. Izdatki za skromno obleko so bili vsa njena potrošnja. Prejeta denarna darila in ves postranski zaslužek je v kasnejših letih dala revežem. Za to delo usmiljenja je vedel samo Bog. Tudi prijateljicam, ki so zašle v stisko, je rada pomagala.

Zadnji dve leti jo je v službi nepričakovano doletela sreča. Kaplan Andrej jo je nekoč vprašal, ali bi šla služiti v družino upokojenega polkovnika, ki je stanoval v lepi hiši nad Greto. V družini sta bila samo gospod in gospa plemenitega rodu, Avstrijca in zelo dobra človeka. Kristina se je obotavljala, ker je imela z »boljšimi« družinami precej slabe skušnje. Končno sta le šla na ogledi.

Pozvonila sta in vrata so se samodejno odprla. Kristina se je neznanško ustrašila velikega psa. Vendar je pes kaplana Andreja očividno dobro poznal, ker je začel veselo cviliti in skakati okrog njega. Za Kristino se še zmenil ni. Kaplan mu je bil najbrž dovolj veliko jamstvo, da dekle ne more biti nevarna življenju in imetju njegovih gospodarjev.

Pred hišo sta pozdravila starega in belolasega gospoda, čigar drža je kaza-

la, da je bil vojak. Gospod in kaplan sta govorila nemško. Kristina ni razumela ničesar, a je le uganila, da govorita o njej. Zapomnila si je samo besede »armes Kind«. Kasneje je zvedela, da pomeni to po naše »ubogi otrok«. Iz hiše je prišla starejša črno oblečena gospa, ki se je udeležila pogovora. Gospod Andrej je bil za tolmača. Za službo so se hitro sporazumeli.

Po preteku dveh tednov je Kristina že nastopila novo službo. Dobila je prostorno podstrešno sobo s prekrasnim razgledom na morje. Polkovnik je govoril zelo lepo hrvatski in italijanski jezik. Kristina ga je prav dobro razumela. Z gospo je imela, vsaj od začetka, v pogovoru nekaj težav, ker je ta le slabo obvladala italijanščino in je poznala le nekaj slovanskih besed. Kristina ju je nazivala le gospod in gospa, ker nista marala slišati baronskega naslova, do katerega sta imela pravico. Delo je bilo raznoliko, vendar lahko in prijetno celo za šibko Kristino. Hodila je nakupovat, stregla pri obedih, pomivala in pospravljala po hiši. Prvič v življenju je jedla skupaj z gospodarji in to kar oni. Nekaj časa ji je bilo silno nerodno, a kmalu se je privadila.

Kristina je hitro občutila, da visi nad hišo neka žalost, ker ni nikoli videla svojih gospodarjev, da bi bili veseli. Zvedela je, da sta pred leti nenadoma izgubila edinega otroka, že odraslo hčerko. Njena soba je bila vedno zaklenjena in Kristina je smela v to sobo samo skupaj z gospo. V sobi je ostalo po hčerkinu smrti vse nedotaknjeno. Na steni je visela njena slika v naravni velikosti. Bila je zelo lepa deklica. Gospod in gospa sta vedno obiskovala njen grob.

Mala dvorana je bila gospodova delovna soba. Kristina je imela vanjo prost dostop, vendar ni smela pospravljati, če ni bil polkovnik navzoč. Kristina še nikoli ni videla toliko knjig, zemljevidov, globusov in nepoznanih priprav. Na veliki mizi je bilo mnogo načrtov in modelov iz lepenke. Vedela je, da polkovnik te stvari potrebuje,

ker pogosto predava o zvezdah. Največja zanimivost pa so bile starinske ure najbolj čudne izdelave, ki so bile obešene po stenah ali pa so stale na posebnih podstavkih. Bilo jih je nad dvesto in skoraj v vsaki se je skrivala kakšna umetna naprava. Večina je tekla in polnila z raznolikimi glasovi ves prostor. Polkovnik je porabil dnevno tudi po dve uri za navijanje. Bile so tudi take, ki jih ni bilo treba nikoli navijati, a so vseeno tekle. Polkovnik je tu pa tam še vedno staknil uro nepoznane izdelave in jo prinesel domov. Na posebni mizi je bilo veliko orodja in nadomestnih delov za popravila.

Kristina je skrbela za perutnino in za Karota. Tako je bilo ime psu bernardincu. Karo je bil dobrodušen in odlično šolan pes. S Kristino, ki mu je prinašala hrano in ga snažila, se je hitro sprijaznil in jo je rad ubogal. Karota so pošiljali samega celo v mesnico in trgovino. Pismeno naročilo so mu dali v košek in s tem je šel, kamor so mu ukazali. Sosedje so psa poznali in se ga niso bali; priložnostni tujci so se ga previdno izogibali. Puntarjevi mesarji so bili nagajivi. Dali so meso za gospodo, na Karotov delež pa so »pozabili«. Karo ni šel iz mesnice in je potrpežljivo čakal. A tudi pasje potrpljenje ima svoje meje in globok bas je mesarje opozoril, da so nekaj pozabili.

Okrog hiše je bil lepo obdelan vrt. Za tega je skrbel polkovnik in Kristina mu je rada pomagala. Vsa težka dela pa je opravljal Franc, ki je imel mandrijo v bližini. Franc je bil po rodu Vipavec in si je v nekaj letih dobro pomagal. Bil je izredno delaven in sposoben vrtnar. S polkovnikom, ki ga je zelo cenil, sta imela dolge pogovore o vrtnarstvu. Franc je bil velik ljubitelj psov in s Karotom sta se tako borila, da je bilo nepoučene gledavce kar strah.

Gospodarji so imeli le redke obiske in tudi sami so zelo malo zahajali v družbo. Bili so verni in pobožni. Gospod Andrej je zahajal v hišo in z njim so vedno imeli dolge pogovore. Gospa je večkrat šla obiskat svoje sorodnike v

inozemstvo. Takrat je Kristina kuhala in polkovnik ji je pomagal. Včasih sta pripravila take jedi, kakršnih ni Kristina še nikoli okusila. Ob nedeljah in praznikih sta šla na kosilo v restavracijo. Tu pa tam sta bila gospod in gošpa dalj časa odsotna. V hiši je ostala samo Kristina v dobrem pasjem varstvu.

Ob nedeljah popoldne so se služkinje po stari navadi, če je vreme dopuščalo, zbirale v manjših družbah v bližnji mestni okolici. Tam so se razvedrile in nekoliko poklepetale. Kakor slučajno so se pridružili tudi fantje, da je bilo bolj veselo. Z mrakom so se posamezni pari kar pozgubili. Tako so se tkali zasnutki bodočih, povečini delavskih družin. Kristina je navadno ostala sama, ker se ni zanjo nihče zanimal. Včasih jo je kakšen par povabil v svojo družbo, vendar je taka vabila odklanjala z nedolžnimi pretvezami, ker je čutila, da bi bila odveč. Otožna se je sama vračala v svojo sobo.

3

Nekega poletja je šla za teden dni domov na dopust. Tam je šlo vse s slabega na slabše. Mačeha se je postarala in je še s palico težko hodila. Polsestra, ki je takrat ni bilo doma, je bila lena in nemarna. Niti kravice nista redili več. Če ju ne bi Kristina vzdrževala, bi živeli obe v hudi revščini. Tudi to pot je prinesla precej obleke in dala mačehi ves denar. Pridržala si je samo pet lir za povratek v Trst. To so bili vsi njeni prihranki po enajstih letih službe.

Zopet se je znašla skupaj stara patirska družba: Kristina, Drago, Stanko in Verica. Drago je bil tih in priden fant. Živel je pri teti že z mladih nog. Vzela ga je za svojega, ker ni imela otrok. Pravkar je odslužil vojaški rok, ki je Stankota še čakal. Njegova sestra Verica je bila najmlajša in najbolj živahna v družbi. Bilo je tik pred malim šmarnom. Sklenili so, da poromajo na Sveto goro. Kristino vzamejo s seboj. Tega se je zelo razveselila. Stankotu bo brat dal konja in z vozom se

potegnejo do Solkana. Nastale so denarne težave. Konja moraš dati čez noč v hlev in to ni zastonj. Stanko je preračunal, da bo to stalo okrog dvanajst lir. Ta denar morajo zbrati. Kristina je takoj prispevala svojih zadnjih pet lir. V Trst se bo že kako vrnila. Mogoče se je bo usmilil na cesti kak voznik. Tudi ostalih sedem lir so nekako spravili skupaj. Za jedačo in pijačo ni bilo težav. Lačni in žejni gotovo ne bodo. Prenočišče pri »Luni« bo celo zastonj.

Največ romarskih skušenj je imel Stanko. Že kot petletnega Stankiča ga je vzela pokojna nona prvič na Sveto goro. Ta je vse znala in vse vedela. Pri tem je marsikaj prikrojila po svoje. Stankič si je zapomnil številne zgodbe, v katere je kot otrok sveto verjel. Odrasli Stanko je o nekaterih podvomil. Nona je na vsako romanje vlačila s seboj v košu po dva velika hleba maslene kruha, kar je bilo vse njeno življenjsko razkošje. Enega je vedno prinesla nenačetea nazaj, pri drugem pa je manjkal samo krajec, ki ga je pojedel Stankič. Sama se je zadovoljila s kako mrvico. Čemu ta huda pokora z vlačanjem odvišnega kruha, si ni mogel niti Stanko in niti kdo drugi razložiti. Ta pokora je trajala nad šestdeset let!

Bili so še drugi običaji, katere je treba na romanju spoštovati. Kdor prvič roma, mora nesti leskov križec. Križec je križec in zakaj ravno leskov? Nona je pojasnila, da zato, ker so ga v starih časih nosili puntarji, ki so šli nad grofe, in da ne bo kač na leskah, ko bodo brali lešnike. Kristini, ki je edina prvič romala, je napravil lep križec Drago. Za to uslugo mu je bila zelo hvaležna.

Na dan pred malim šmarnom so se zgodaj odpeljali. Stanko in Verica sta sedela spredaj, Drago in Kristina zadaj. Kristina je bila oblečena v lepo sinjo obleko. Obetal se je lep dan. Bili so dobre volje in čebljali kakor siničke. Šli so po daljši poti in so bili zato prikrajšani za lepo doživetje romarjev na Renškem vrhu. Na mostu pred Rupom so se nekoliko ustavili in ogledovali Vi-

pavo. Kristina je prvič v življenju videla pravo reko. V Gorici so počivali. Dekleti in Drago so si ogledali mesto, Stanko je varoval konja.

Na Solkanski cesti so se peljali mimo lepih vil. Stanko je povedal mnenje none o teh hišah. V njih da stanujejo bogataši, katerim je prepovedano stanovati v mestu. Med njimi je bil nekoč general Žulaj, ki je cesarju zapravil Majlont (Milan), česar se je dobro spominjala. Za kazen ni smel stanovati v mestu in je moral vedno nositi okrog vratu zlat štrik. Družbici se je zdela ta razlaga nekoliko zagonetna.

V Solkanu je Stanko spravil konja v hlev. Na romanju na Sveto goro s te strani, je bil obvezen krožnik juhe v eni izmed tridesetih solkanskih oštarij. Kristina juhe ni vzela, ostali so jo polokali kar s pobožnim užitkom. Stanko je povedal o tej juhi veliko skrivnost, ki mu jo je bila zaupala nona. Nekoč so spravili učeni dohtarji svetega pisma in kolovniki (kanoniki) oglejskega patriarha, ki je bil v naših krajih prvi za papežem, v hudo zadrego. Ti gospodje so več dni razpravljali o tem, ali je krst v sili opravljen z juho veljaven ali ne. Ker se niso mogli zediniti, so prosili patriarha, naj odloči on. Da se ne bi komu zameril, je ta predložil vprašanje papežu. Menil je, da juho kuhajo po vsem krščanskem svetu, zato naj odloči on. Papež je iz lastne skušnje poznal cesarske dežeje in njene taberne (krčme). Razsodil je, da za oglejski patriarhat ni pomislekov, da je krst z juho v sili veljaven, pod pogojem, da je juha oštirska. In še drugo lastnost je imela solkanska romarska juha. Nikoli je ni zmanjkalo za romarje in še za reveže je ostala. To pa zato, ker je oštir dolil za vsakega novodošlega romarja v lonc korčulj vode.

Zaradi Kristine so hodili počasi in gruče romarjev so jih prehitevale. Kristini se je odkrila nova čudovita lepota. Prvič je videla modrino Soče. Sredi pota sta se dekleti pomerili v vdolbini skale, na katero se je po legendi naslonila Mati božja, ko je šla na Skal-

nico. Verici so se mere kar podale, Kristini pa ne.

Mogočnost in lepota svetišča sta Kristino prevzeli. Križec je odložila v Missijevi kapelici in z njim veliko svojih duševnih bolečin. Natančno so si ogledali notranjost svetišča. Stanko je vodil in razlagal. Za oltarjem jim je pokazal vzdignjen kos kamnite plošče s čudnimi znaki. Nona mu je povedala, da je to skrivnostna pisava, ki je nihče ne zna brati. Našli so jo, ko so kopali temelje za prvo cerkev. Gotovo je to prerokovanje svete Šembilje in otrok, ki bo to pisavo razbral, ni še rojen. Stankič je to nekoč v celoti verjel. Sedaj pa je Stanko menil, da kako črko le ugane.

Nato so si ogledovali zunanost in okolico. Imeli so kaj videti. Romarjev je bilo mnogo in neprenehoma so prihajali še novi. Srečali so tudi nekaj znancev. Stanko se je spominjal, kako je bilo prva leta po vojni. Povsod same ruševine in ostanki vojnega materiala. Sredi groblje je bila začasna kapela in lesena baraka. To je bilo vse. Nekje je videl dva debela razcefrana drevesna štora. Rekli so, da so ostanek nekdanjih lip pred cerkvijo. Sedaj so videli le malo sledov vojne.

Stanko je povedal, da je bila včasih cerkev tudi na Svetem Valentinu (Sabotinu), to je na hribu onkraj Soče. Zidali so jo istočasno s svetogorsko. Pa so bili ljudje drugačni bregešniki kakor danes. Orodje so si kar preko Soče metali. Če so bili žejni, so se uprli z eno nogo na Sveti Valentin, z drugo pa na Sveto goro, pripognili so se in pili iz Soče.

Utaborili so se na mali jasi na prevalu med Sveto goro in Vodiciami. Tja so spravili svoje zaloge in zakurili ogenj. Stanko je našel delo za vsakogar; sam je pekel krompir. Dolgo so se krepčali. Med petjem in pogovori je čas hitro mineval. Sosed Nacek, ki se je boril trinajst mesecev v teh krajih, je poznal krvavo zgodovino vsake točke. Spominjal se je vseh dogodkov od dneva, ko so porušili solkanski most, pa do trenutka, ko so ga Italijani za-

jeli na Škabrijelu v zasuti kaverni. Ker je imel tri zvezdice, so mislili, da je stolnik in so temu primerno dobro ravnali z njim. »Umazani smo bili vsi enako.« S temi besedami je Nacek opravičeval laško pomoto. Končno so pospali okoli ognja, ki sta ga kurila Drago in Nacek vso noč. Kasneje so se spomnili, da sta tičala Kristina in Drago vedno skupaj in da sta bila oba nekam molčča.

Drugo jutro so se zbudili dokaj rano in preživeli dopoldne kakor večina drugih romarjev. Opravili so svoje verske dolžnosti, se krepčali, prerivali med množico, potrošili zadnje čentezime za majhne spominčke, občudovali lepoto gora in ugibali imena številnih naselij. Moški so si ogledali vojne spomenike na vzhodnem robu Svete gore in na Vodica.

Kmalu popoldne so se poslovili od svetišča in šli v dolino. Na Kristinino željo so v Solkanu zavili na breg Soče pod most. Tam so se umili in iz radovednosti pokusili mrzlo vodo. Kristina je prelivala vodo iz ene roke v drugo in si ni znala razložiti, zakaj je voda iz bližine navadna voda, dočim se zdi od daleč, da je modra. Tega pojava ni znal razložiti niti Stanko. Barva jih je nekam čudno spominjala na modro galico.

Na povratku domov skozi Miren so skočili še k Svetim štengam. Konja so kar privezali v grmovju. Tudi na Gradu je bilo precej romarjev. Cerkev se jim je zdela nekako prazna. Dekleti sta se predrsali po kolenih preko Svetih stopnic. Nato so vsi občudovali krasni razgled na bližnjo in daljno okolico. Za spomin so si nabrali ciklamnov. Stanko je povedal nekaj iz zgodovine tega svetišča.

»Nekoč so tukaj živeli puščavniki ali jeremiti. Cesar Jožef, ki je dal zapreti toliko cerkva in med njimi Sveto goro, je preganjal tudi jeremite. Jeremit, ki je takrat živel na tem kraju poleg revne kapelice, je bil na glasu kot svet mož. Delal je celo čudeže. Mirenski šoštarji so cesarja le preprosili, da jim je njihovega jeremita pustil. Prepovedal

pa mu je delati čudeže, da bi ljudje videli, da cesar vse ukaže. Kraševci so menili, da so Mirenci cesarja gotovo podkupili s kakšnim parom škornjev. Ker je šlo za cesarja, so mu gotovo napravili par pravih meksikajnerjev.«

Romarji so prišli domov utrujeni, a srečni.

»Kristina, kdaj se vrneš v Trst?« je vprašal Drago.

»V ponedeljek zjutraj.«

»Ali te lahko pridem pozdravit v nedeljo zvečer?«

»Pridi!« je tiho dahnila deklica.

Drago je res prišel v nedeljo zvečer. Mačeha je šla s Kristinino pomočjo spat v kambro nad kuhinjo. Po običaju mnogih kraških hiš so bile stopnice zunaj. Mlada dvojica je ostala sama v kuhinji. Na nizkem ognjišču je gorel ogenj in pomagal mali petrolejki odkrivati uboštvo prostora. Vrata niso imela ključavnice. Zapirala so se z zapahom, ki se je dal premikati z notranje in zunanje strani. Kuhinja ni imela ometanega stropa. Videle so se stare očrnele grede, ki so nosile prav tako star pod.

Kristina in Drago sta sedela tesno skupaj na majhnem stolu pred ognjiščem. Ko sta govorila o doživljajih na romanju, se je Kristina nepričakovano zjokala. Vzrok je bil malenkosten, skoraj smešen.

»Kaj ti je?« je vprašal vznemirjeni Drago.

»Težko mi je, ker nisem naročila juhe v Solkanu. Denarja nisem imela.«

»Zakaj nisi povedala. Tiste čentezime bi bili že spravili skupaj.«

»Vem, da bi mi pomagali. Sramovala sem se prositi.«

Kristina je spoznala, da je zaradi take, za druge na videz malenkostne stvari zašla v neroden položaj. Pomirila se je in začela sta se pomenkovati o drugem, kar ju je težilo. Kristinina notranjost je bila natlačeno polna doživljajev, vtisov, misli, trpkosti in trpljenja, da jo je prav razganjalo. Nikdar v življenju še ni imela prilike in možnosti, da bi razkrila globino svoje duše. Ničesar ni prikrivala. Odpirala se je

kakor roža v pomladnem jutru. Tudi Drago je izpovedal svoje težave in svoja upanja. Oba sta izgubila smisel za čas in prostor.

Bilo je okrog polnoči, ko se je Kristina sunkoma dvignila, objela Drago okrog vratu in s skrajnim naporom zašepetala: »Drago, pomagaj!«

Draga je ta nepričakovani dogodljaj silno presenetil. Tudi sam je vstal, da ne bi oba padla, in pridržal Kristino.

»Kristina, Kristina, kaj ti je slabo?« je kriknil. Odgovora ni bilo. Z grozo je opazil, da je dekletu klonila glava, da so njene roke omahnile in obvisle kakor mrtve. Zmedel se je. Dekleta ni mogel nikamor položiti. Držal jo je v rokah in začel vpiti na pomoč.

Mačeha je imela slab sen in je takoj zaslišala klice. Ni pa mogla najti luči in palice. Splazila se je po podu, s težavo našla vrata na gank, jih odprla in začela še sama vpiti na pomoč. Drugega ni mogla storiti. Vaške hiše so bile blizu skupaj. Vaščane, ki so spali pri odprtih oknih, je krik takoj predramil. Nastala je ob takih prilikah običajna zmeda. Kmalu so ugotovili, kje kličejo na pomoč, in v nekaj minutah je bilo na dvorišču na desetine ljudi. Niso se takoj znašli, ker so kriki prihajali z ganka in iz kuhinje, v kateri je gorela luč. Kmalu so spoznali, da se dogaja nekaj hudega v kuhinji in da je tam potrebna pomoč. Niso vedeli, kako se odpirajo kuhinjska vrata, zato so jih vlomili.

Nudil se jim je razburljiv prizor. Videli so Drago, kako objema Kristino in vpije kakor brez uma na pomoč, da si so bili ljudje že v kuhinji. Ti niso razumeli, kaj se je zgodilo. Mislili so, da je Kristina brez zavesti ali celo mrtva in Drago zmešan. Kristino so nesli na kambro in jo položili na skromno ležišče. Ženske so se raztekle po domovih, da bi kaj našle za prvo pomoč.

Edini, ki se je res znašel, je bil Stanko. Nič ni spraševal. Tekel je domov, pograbil kolo in zdirjal v bližnji trg po zdravnika. Ta je res hitro prišel, zapodil iz kambre vse ljudi razen dveh žensk in Kristino skrbno pregle-

dal. Nad uro časa se je trudil, da bi ji pomagal. Vse je bilo zaman. Končno je povedal, da ni več nobene pomoči. Kristino je zadela srčna kap.

Nesrečni dogodek je sprožil divje govorce in grda sumničenja. Preprosti ljudje navadno niso hudobni, ne zavedajo pa se, kako strašno strupen je lahko njihov jezik. Vaščani so zbrali sredstva za nakup preproste krste in so spletli dva venca. Za pogrebom je šla vsa vas in še radovednih okoličanov se je dosti nabralo.

Med nosilci krste sta bila tudi Drago in Stanko. Drago je bil v takem duševnem stanju, da se skoraj ni zavedal, kaj se dogaja. Zvedel je za zlobne govorce in v vasi mu ni bilo več obstanka. Po nekaj dnevih je izginil in se ni nikdar več vrnil. Sveže rože na grobu so pričale, da se je poslovil samo tam. Čez čas so se pojavili glasovi, da je šel na Reko in se tam zaposlil.

Govorice so počasi plahnele. Življenje je teklo dalje in na obzorju so se kopicili strašni oblaki, ki so grozili vsem. Blížala se je vojna.

V drugem letu vojne je plula proti Afriki skupina brzih ladij natrpanih z vojaštvom. Videli so že obalo in mislili, da ni nobene nevarnosti več. Takrat jih je doletela usoda stoterih drugih ladij. Vse ladje so bile potopljene. Pomoč je prišla prepozno in v skrajno nesrečni obliki. Med tisoči, ki so utonili, je bil tudi Drago.

»Hej voznik, poženite vendar konja malo hitreje!«

»Ni mogoče, gospod. Veste, sem ud bratovščine za varstvo živali.«

Četrť ure pozneje:

»Gospod, dajte mi vendar malo večjo napitnino!«

»Ni mogoče. Veste, sem ud treznostne bratovščine.«

KULTURNE OBLETNICE

LENART BUDINA (400-letnica smrti)

V dobi protestantizma je bil prvi poklicni šolnik v Ljubljani Lenart Budina. Rodil se je okrog 1500 v Ljubljani in tu je tudi umrl 1573. Študiral je v Leipzigu in prvič se je pojavilo njegovo ime leta 1533, ko je bil »latinski učitelj«. Najbrž je poučeval na kapiteljski šoli. V Ljubljani je že približno leta 1261 delovala pri župnišču sv. Petra neke vrste srednja šola in na njej je deloval »scolasticus Nicolaus«. Leta 1450 se omenja šola tevtonskih vitezov (križniški red). Najbolj pa je bila znana Šenklavska šola (pri tedanji stolnici), ki je postala verjetno že v 14. stoletju javna občinska šola. Bila je latinska šola ter je pripravljala predvsem bodoče duhovnike. Morda je na tej šoli učil tudi Budina, po letu 1548 pa jo je moral zapustiti, ker se je nagnil na protestantsko stran. Ustanovil je lastno latinsko šolo in jo vodil do 1563, ko so deželni stanovi ustanovili stanovsko šolo ter postavili Budino za njenegega prvega ravnatelja.

Stanovska šola je nastala iz potrebe po izobražencih, ki bi znali s Trubarjevimi besedami »deželske inu duhovske riči prov rovnati«. Šola je bila sicer latinska, toda Budina je začel upoštevati tudi slovenščino. Poučeval je samo tri leta in zamenjal ga je Adam Bohorič, Budina pa je postal nadzornik. Bohorič je preuredil stanovsko šolo tako, da je imela štiri razrede. Slovenščino so upoštevali v prvem razredu pri učenju latinskih besed, katekizma in molitev, v drugem pri pouku katekizma, v vseh razredih pa pri učenju pesemskih besedil; kot pogovorni jezik je bila dovoljena samo v prvem razredu. Če gledamo v preteklost, je bila vloga slovenščine v stanovski šoli nova in važna pridobitev. V tej šoli

so tudi prvi na Slovenskem gojili dramatiko in od 1582 so uprizarjali latinske šolske drame. Šola je delovala do jeseni 1598, ko jo je dal nadvojvoda Ferdinand Habsburški zapreti.

Budina sam literarno ni deloval, razširjal je le Trubarjeve prve tiske in moralno podpiral kulturno delo.

ANTON JANŠA (200-letnica smrti)

Čebele so gojili že stari Slovani v prvotni domovini nekje za Karpati in njihova najljubša pijača je bila medenca. Ljubezen do čebel je ostala med našimi rojaki do danes, svetovni ugled pa si je pridobil slovenski čebelar Anton Janša že v dobi Marije Terezije, ko je postal prvi profesor čebelarstva na svetu.

Anton Janša se je rodil 1734 na Breznici na Gorenjskem. V mladosti se je bavil doma s slikarstvom in čebelarstvom in imel po lastni izjavi 100 panjev. L. 1766 je dobil podporo in odšel na Dunaj v bakrorezno-risarsko šolo tamkajšnje akademije. Ko je iskala dunajska Oekonomie-Gesellschaft (Gospodarsko društvo) čebelarja, se je prijavil Janša in dobil mesto. Najprej je čebelaril v Meidlingu, nato v Augartenu, leta 1770 pa je napravil skušnje za čebelarskega učitelja in začel predavati na Dunaju, prvi na svetu. Se istega leta je dobil nalogo, da je potoval po avstrijskih deželah in poučeval čebelarje. Tudi sam je začel spet čebelariti s 16 panji in 1772 je imel že 300 panjev. Naslednje leto je dosegel, da so po vsej dunajski okolici čebelarili po njegovem načinu. Na njegova priporočila je Marija Terezija ustanovila čebelarske šole v Dunajskem Novem mestu, na Moravskem in Češkem ter 1775 ukazala vsem učiteljem, da morajo čebelariti le po Janševih načelih.

Janša je kot prvi učil, da čebel ne smejo moriti, ko jim jemljejo med, kakor so delali dotlej, učil je voziti čebele na pašo, spoznal je, da so potrebni tudi troti, ker oplajajo matico itd. Napisal je dva temeljna spisa, ki sta še danes v rabi: *Razprava o rojenju čebel* in *Popolni nauk o čebelarstvu*. Oba spisa sta izšla v nemščini ter sta doživela vrsto ponatisov in prevodov. Prvega je prevedel v slovenščino Peter Pavel Glavar »na prošnjo nekterih iz gmajn lestva«, češ »kir v naši deželi to nemštva na kmetih navadno ni«, pod naslovom *Pogovor od čebelnih rojou*, 1776, pet let po izvirniku. Glavar sam je bil velik čebelar, zato dela ni enostavno poslovenil, ampak se je po lastnih besedah »postopu iz svoje skušnje ene inu druge riči postaviti, inu naših Janša delu s taistim popolnejše sturiti«, saj je on sam »en stari čebelar inu skuzi dolgolejtnu skušnjo součen v potrebnih rečeh tega čebelarstva«. Drugo knjigo je prevedel župnik Janez Goličnik pod naslovom *Antona Janšaja popolnoma podvučenja za vse čebelarje*,

Celje 1792. Obe knjigi sta doživeli več izdaj.

O Janševem slikarstvu vemo zelo malo: v njegovi zapuščini je bilo 12 slik, zabojev risb in bakrorezov, znani so njegovi bakrorezi v knjigi o čebelarstvu, v ljubljanskem muzeju pa je olijnata slika Kronanje Matere božje, ki je po ustnem izročilu njegova.

FILIP JAKOB REPEŽ (200-letnica smrti)

Tridentiski cerkveni zbor (1545-1563) je cerkveno življenje prenovil, poglobil in mu dal novih razsežnosti. Seveda se nova doba na Slovenskem ni pokazala takoj, ker so bile kulturne razmere zelo skromne, pospeševale pa je niso ne gospodarske ne politične prilike (kmečki upori, tridesetletna vojna, posledice turških napadov, saj so do 1508 pobili ali zajeli okrog 200.000 ljudi z našega podeželja). Toda kljub vsemu je književnost napredovala in prav duhovna in verska poezija XVII. in prve polovice XVIII. stoletja je dala največ in najlepših sadov. Cerkvena pesem je namreč po tridentinskih koncilskih predpisih dobila med ljudskimi pobožnostmi veliko vlogo. V želji, da bi se versko življenje bolj ponotranjilo, se je pokazala pesem kot izreden čustveni element in kot sila, ki vernike druži. Snovno se je pesem te dobe razširila na marijanski kult, dobra dela, evharistijo, svetnike, spokornike, duše v vicah, človeško minljivost, romanja itd. Namen teh pesmi je bil, da bi ponarodele in pregnale prave narodne pesmi, v prvi vrsti pohujšljive, pa tudi pobožne legende, ker so se jim zdele »folš, čez Božio veiro inu več k špotu, kaker k časti teh svetnikov«. In res jih je več ponarodelo in so se ohranile med ljudstvom do danes.

Če pustimo ob strani izrazite cerkvene pesmi, ki so izhajale v Evangelijih in listih, v knjigah Matije Kastelca in drugod, je bil prvi pesnik duhovnih pesmi Ahacij Stržinar (1676-1741), ki je izdal 1729 *Katoliš kršanskiga vuka pejsme*, v katerih je za romarje pri-

redil verzificiran molitvenik in katekizem. O njih piše sam, da »se pri krščanskem uku, na božjih potih, pri sv. misijonu, zlasti pa pri sv. Ksaverju na Straži Gornjega gradu nucno pojo«. Njegovo delo sta nadaljevala Miha Paglevec (1679-1759), čigar pesmi so ostale v rokopisni zbirki *Cantilenae variae* (pred 1733), in Primož Lavrenčič (1703-1758), ki je izdal dve zbirki: *Misijonske katoliš krščanske pejsme*, 1752, in *Misijonske pesme inu molitve*, 1757.

Prvi neduhovnik, ki je zlagal te vrste pesmi, je bil Filip Jakob Repež. Rodil se je 1706 v Cerknici in umrl 1773 kot organist v Starem trgu pri Ložu. Leta 1757 je izdal v Ljubljani *Romarske bukvice (ponatisnjene v Vidmu 1775 pri bratih Gallicicjih)*. Namenjene so bile romarjem na Križno goro, obsegajo pa navodilo za križev pot in 12 pesmi. Druga knjiga, *Nebešku blagu*, 1764, vsebuje napotke za pobožno življenje in tri pesmi. *Romarsku drugu blagu*, 1770 (ponatis v Vidmu 1775 pri bratih Murore) prinaša 25 pesmi.

Repeževe pesmi so brez not, vendar navaja pesnik vernike, po katerih znanih melodijah naj jih pojejo: navaja že objavljene tiske z notami, ljudsko zaljubljeno pesem, menuet, laški marš in alpsko poskočnico. Zanimiv je poskus epske pesmi o nekem peruanskem poganskem vojvodu, ki se spreobrne. O pesmih je zapisal Jože Pogačnik, da niso doktrinarske, »temveč dosti bolj zasidrane v življenju. Njegova idejnost je očitna iz podobe človeka, ki se kot črv zvija pred Bogom. Vsebinsko so to zadnji odmevi katoliškega baroka, ki imajo za temeljno lastnost prigodno inspiracijo in oblikovno različnost. Repež se je zgledoval pri domačih in tujih cerkvenih ter posvetnih vzorih. Ton njegovih pesmi ni variiranje ene in iste metrične strukture, marveč ima celo skalo različic.« Med njimi je pomembna alpska poskočnica v obliki:

*To, kar so prosili,
jem nej tou Buh dat;
Zatu, de b' dobili
lon veči enkrat.*

*O človek! rad moli,
sej ne bo zabstojn.
V nebesih tam gori
boš prejel toj lon.*

ŠTEFAN KUZMIČ (250-letnica rojstva)

Protestantizem, ki ga je v osrednji Sloveniji razširil Primož Trubar s svojimi pomočniki in tiskanimi knjigami, je po letu 1598 počasi zamrl (prepoved nadvojvode Ferdinanda in rekatolizacijske komisije). Ohranil se je le med majhnim delom koroških Slovencev, kamor zaradi oddaljenosti rekatolizacijske komisije niso prišle, in v delu Prekmurja, ki je spadalo pod Madžarsko, kjer protestantizma niso preganjali. Koroški protestantje so počasi prevzeli nemške protestantske knjige, prekmurski Slovenci pa so ustvarili lastno protestantsko književnost v prekmurskem narečju.

Prvo prekmursko knjižico je izdal v mestu Halle 1715 Ferenc Temlin, ki je študiral na tamkajšnji univerzi. Naslov ji je *Mali katechismus* in v predgovoru pravi, da ga je po Lutrovem »na čisti slovenski jezik preložo«. Jezik je prekmursko narečje z rahlimi kajkavskimi vplivi, črkopis madžarski.

Deset let pozneje je neznani pisec po Temlinovem zgledu izdal *Abecedarium slovensko*. Vsebuje abecednik, nekaj molitev in psalmov.

Tretjo knjigo je oskrbel Mihael Sever, doma v Vaneči, učitelj nemške verske občine v Nemes-Csóju. Izšla je v Halle 1747 z naslovom *Red zveličanstva* in obsega verske nauke, molitve in pesmi.

Največji protestantski pisec pa je bil Štefan Kuzmič (tudi Küzmič). Rodil se je 1723 v Strukovcih, se šolal v Szegedinu, v šopronjski evangeličanski višji šoli, v Györu in Požunu, bil najprej učitelj v Nemes-Csóju, leta 1755 pa so ga posvetili v pastorja. Postal je pastor v Šurdu v šomodski županiji, kjer je bilo tudi slovensko prebivalstvo, in to župnijo vodil 24 let, do smrti 1779.

Že kot učitelj je izdal 1752 *katekizem*, 1753 *abecednik* in 1754 *Vöre krščanske krátki návuk*, ki vsebuje več cerkvenih besedil in pesmi. Osrednje Kuzmičevo delo pa je prevod *Nouvi zákon ali testamentom*, Halle 1771. Čeprav je poznal Trubarja in Dalmatinovo Biblijo, se je lotil dela sam, ker se je zavedal, da je razlika med knjižno slovenščino in prekmurskim narečjem prevelika: »Jezik naših ogrskih Slovencev je med drugim dosti tuj in ima dosti svojega.« S prevodom je avtor to razliko še poglobil in dvignil prekmursko narečje v knjižni jezik, položil pa tudi temelje prekmurskemu slovstvu. S svojim delom je namreč zbudil katoličane in prekmursko slovstvo je delovalo tja do druge svetovne vojne. Njegov prevod se odlikuje po lepi slovenščini in posebno po zgledno domači skladnji, ki presega ostale slovenske pisatelje tistega časa. Kuzmič je pripravil tudi cerkveno pesmarico, a jo je izdal šele po njegovi smrti Mihael Bakoš (1789).

Kuzmičev Novi zakon je izšel v drugi izdaji 1817 v Požunu, v tretji 1848 v Köszegi, v četrti 1883 v Becsi in v peti 1926 v Zemunu; zadnji dve izdaji je založila angleška biblijska družba.

FRANC HLADNIK (200-letnica rojstva)

Eden izmed znamenitih slovenskih botanikov je bil Franc de Paula Hladnik, rojen 1773 v Idriji. Osnovno šolo je dovršil v Idriji, gimnazijo in bogoslovje v Ljubljani. Ker je bil šibkega zdravja, je takoj po novi maši 1795 prosil za mesto skriptorja v licejski knjižnici v Ljubljani in ga dobil. Leta 1803 je postal redni ravnatelj normalnih šol, 1807 prefekt gimnazije. Med francosko vlado v Ilirskih provincah je poučeval botaniko in naravoslovje na ljubljanski »*école centrale*« in pouku so smeli prisostvovati tudi gimnazijci od 5. razreda dalje. Po avstrijski vrniti je postal spet gimnazijski prefekt, umrl pa je 1844.

Hladnik je bil splošno znan stro-

kovnjak v botaniki. Veliko si je dopisoval z zdravnikom in botanikom Tomažem Nikolajem Hostom (1761-1834), ki je bil osebni zdravnik cesarja Franca I., na Dunaju je ustanovil botanični vrt, v več knjigah pa je v latinščini opisal avstrijsko floro. Najvažnejše Hladnikovo delo je ustanovitev botaničnega vrta, za katerega mu je dal prostor maršal Marmont ob Gruberjevem prekopu. Sestavil je obširen herbarij kranjske flore, katerega je 1836 skupno z zapisnikom o nahajališčih posameznih vrst podaril ljubljanskemu muzeju, svojo obširno knjižnico pa iste leta licejski knjižnici. Po Hladniku se imenujejo naslednje rastline: Hladnikia golaka, Scopolia Hladnikiana, Scabiosa Hlad., Gentiana Fröhlichii Hlad. Izdal ni nobene knjige, rokopisi pa so prešli v last zgodovinskega društva za Kranjsko.

FELICIJAN GLOBOČNIK (100-letnica smrti)

Felicijan Globočnik, pesnik, pisatelj in prevajalec, je izšel iz Slomškove šole. Rodil se je 1810 v Braslovčah, gimnazijo je dovršil v Celju, filozofijo in teologijo v Celovcu, bil kaplan v različnih štajerskih krajih, od 1863 do smrti 1873 župnik v Grizah pri Celju.

Ko je bil Globočnik v bogoslovju, je prišel tja za spirituala Anton Martin Slomšek. Svojim učencem ni hotel biti samo duhovni vodnik, ampak jih je želel tudi praktično pripraviti za bodoči poklic, predvsem za prižnico in šolo. Zavedal se je, da more duhovnik svoje delo uspešno opravljati le v narodnem jeziku, ki ga ljudstvo razume; svoj jezik pa so mladi slovenski duhovni le slabo obvladali. Slomšek je že kot bogoslovec 1821 zbiral svoje tovariše pri slovenskih urah ter jim pomagal, »da bodo šli med ljudstvo kot dobro pripravljene učitelje«. Ko se je po kratkem dušnem pastirstvu, kjer je imel priložnost videti vse takratne pomanjkljivosti, vrnil spet v bogoslovje, se je še z večjo vnemo posvetil pouku materinščine. Po dvakrat na teden je zbiral

svoje učence in jih uril v slovenščini. Ti Slomškovi tečajji so zelo pomembni, kajti na njih se niso samo bodoči dušni pastirji priučili pravilnejše slovenščine, temveč so se na teh tečajjih polagali temelji slovenske mladinske književnosti. Na teh tečajjih je vzgojil vrsto pisateljev duhovnikov, tu je nastalo več mladinskih in nabožnih spisov. Za vajo je namreč dajal slušateljem prevajati krajše spise takratnega nemškega mladinskega pisatelja Krištofa Schmida (1768-1854). Eden njegovih najboljših slušateljev, poznejši pesnik Jože Hašnik, poroča o tem prevajanju naslednje: »Mi bogoslovci smo bili velike reve, kar zadeva "copiam verborum" in pravilnost slovenskih oblik, in trud, katerega je Slomšek s popraviljanjem naših prevodov imel, je bil neizmeren. Pilil in gladil jih je noč in dan, v počitnicah pa uredoval in korekturo oskrboval.«

Med posebno vnetimi in nadarjenimi Slomškovimi slušatelji slovenskih predavanj je bil Felicijan Globočnik, ki je na učiteljevo pobudo in pod njegovim vodstvom prevedel l. 1836 Schmidovo povest *Martin. Mladi puščavnik* (deset let pozneje je izšel ponatis). Knjigi je napisal poučen uvod Slomšek.

Leta 1841 je izšel v Celovcu Globočnikov prevod najbolj znane Schmidove povesti *Der Gute Fridolin und der böse Dietrich*, ki je v slovenski literaturi poznana pod naslovom *Pridni Janezek* in hudobni Mihec. Globočnik ji je dal naslov: *Dvoje fantov. Blagi Fridolin ino hudobni Bric*. Nekaj za stariše ino otroke. Prevod je zelo dober in Slomškova roka je očitna, prav tako je uvod Slomškov. Ponatis je izšel 1846.

Tako je dal Slomšek slovenski mladini osem prevodov iz Krištofa Schmida. Ker so po takratni navadi darovali otrokom knjige ob zaključku šolskega leta pri javnih skušnjah, so se v velikem številu in hitro razširile ter zbudile mnogo zanimanja. Po njegovem odhodu iz celovškega bogoslovja (1838) pa so prenehali prevodi in tudi slovenščina se v bogoslovju ni več poučevala, a tolažila ga je zavest, da »se bo sloven-

ščina na novo dvignila v mojih učen-
cih«.

Kot duhovnik je Globočnik zlagal pesmi in jih priobčeval v Drobntnicah, veliko pa jih je ostalo v rokopisu in se porazgubilo. Na Slomškovo spodbudo je izdal prevod poljudnega spisa *Čujte, čujte, kaj žganje dela* (Celovec 1847). Slomšku je pomagal pri pisanju *Djanja svetnikov* (1853-54), priredil je *Navod pobožnega življenja in lepega zadržanja* za Slomškovo knjigo Ponovalo potrebnih naukov za nedeljske šole na kmetih (Dunaj 1854, str. 207-314), opisal župnika in narodnega gospodarstvenika *Janeza Goličnika* (Drobntnice 1859), poročal pa je tudi iz svojega kraja.

PETER DAJNKO (100-letnica smrti)

Peter Dajnko je bil jezikoslovec in nabožni pisatelj in je s svojim delom močno razgibal in razburkal štajersko kulturno življenje v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Rodil se je 1787 pri Sv. Petru pri Radgoni, dovršil gimnazijo v Mariboru, bogoslovje v Gradcu. Od 1831 do smrti 1873 je bil župnik pri Veliki Nedelji.

Dajnko je bil že od dijaških let pod vplivom pisateljev Volkmarja, Modrinjaka, Jaklina, Primca in drugih, ki so delovali na vzhodni Štajerski med Muro in Dravo. Štajerske Slovence je ločil v tri dialektične skupine: eni so se nabigali h kranjskemu, drugi h koroškemu narečju, vzhodni med Muro in Dravo so mu predstavljali obenem s Prekmurci v gornji polovici železnokapelske županije posebno enoto. Iz te ugotovitve je prišel do prepričanja, da potrebujemo tri slovenske literarne jezike: kranjskega, koroškega in vzhodnoštajerskega. Ker je bil sam doma s tega področja in je kot kaplan in pozneje župnik deloval v teh krajih, je začel ustvarjati posebno slovstvo za vzhodne Štajerce. V letih 1816 do 1821 je izdal v tem jeziku šest knjig, ki so bile namenjene šoli, nešolanemu samouku, duhovniku pri opravljanju dušne-

ga pastirstva in kmetu — torej knjige za vsakdanjo rabo, da bi z njimi spodrinil »kranjske«.

Da bi Dajnko pridobil za svoj literarni jezik ugledne moze, si je začel dopisovati s Kopitarjem, češkim slavistom Dobrovskim, Matevžem Ravnikarjem in drugimi. Verjetno je, da mu je Kopitar svetoval, naj napiše slovnico svojega narečja, in Dajnko se je z veseljem lotil dela. Slovnica je izšla 1824 z naslovom *Lehrbuch der Windischen Sprache*, a je vzbudila največ zanimanja zaradi nove abecede, ki se imenuje po avtorju »dajničica«. Za sičnike je polatinskem in češkem zgledu določil c-s-z, za šumevce pa si je pomagal tako: za »č« je vzel cirilski znak, za »š« je sprejel »8« (prvotno zgoraj odprta), za »ž« pa dalmatinski in hrvaški znak »x«; poleg tega je vzel še za »nj« nekaj narobe obrnjeni veliki »G«, za vzhodnoštajerski »ii« pa latinski »y«. Bil je trdno prepričan, da bodo sprejeli dajničico vsi Slovenci, morda celo vsi Slovani.

Dajnko je vedel, da je treba za vsako novost delati, zato je pridobil na svojo stran nekaj tamkajšnjih duhovnikov in okrog 1834 je krožilo med vzhodnoštajerskimi Slovenci že kakih 50.000 knjig v dajničici. Največji uspeh je Dajnko dosegel, ko je štajerski gubernij uvedel dajničico v šole (1831). Toda leto dni za Dajnkovo slovnico je v Ljubljani izdal Franc Metelko svojo slovnico in svojo abecedo »metelčico«. Tako so imeili Slovenci naenkrat kar tri abecede: staro bohoričico, dajničico in metelčico. Vnela se je znamenita »abecedna vojska«, v katero so posegli Prešeren, Čop, Slomšek in drugi, vsi nasprotni novima abecedama. Oblast je že 1833 prepovedala metelčico, 18. avgusta 1838 pa je štajerski gubernij zaprl vrata dajničici v šole.

Dajnka je poraz potrl, zato nekaj let ni pisal. Ko pa je videl, da je v Ljubljani začela prevladovati gajica, se je tudi sam odločil zanjo; prvi njegov tisk v gajici je *Pesem na grobi nedužnega deteta* (januar 1842).

V svoji dobi je bil najplodovitejši

slovenski pisatelj in njegove knjige so še danes zanimive, ker so napisane v čistem vzhodnoštajerskem narečju.

UMRLI LETA 1972

MARIJAN MAROLT

Dne 11. januarja 1972 je umrl v Buenos Airesu umetnostni zgodovinar in pisatelj Marijan Marolt. Rodil se je 1902 na Vrhniki, študiral gimnazijo pri benediktincih v Št. Pavlu na Koroškem in v Ljubljani, dovršil pravo na ljubljanski univerzi in doktoriral iz umetnostne zgodovine. Najprej je bil sodni pripravnik in odvetniški praktikant v Celju, od 1932 do konca zadnje vojne odvetnik na Vrhniki. Odšel je v Italijo in bil ravnatelj in profesor na begunski gimnaziji v Senigalliji in Barletti, leta 1948 pa se je preselil v Argentino ter v Buenos Airesu začel novo življenje. Bil je prvi in dolgoletni tajnik Slovenske kulturne akcije, ravnatelj in profesor Umetniške šole Kulturne akcije ter predavatelj na slovenskem oddelku ukrajinske katoliške univerze v Buenos Airesu.

Marolt je v letih pred vojno pisal o umetniških spomenikih na Vrhniki in v Celju in o posameznih umetnikih, kot so bili Jože Petkovšek, Matej Facia, Tone Kralj in drugi. Bil je član Narodne galerije v Ljubljani in je stalno po-

ročal v revijah in strokovnih glasilih o umetniškem dogajanju na Slovenskem.

V Argentini je predstavil v knjigi *Slovenska likovna umetnost v zamejstvu* (1959) sedem tamkajšnjih ustvarjalcev. Že prej pa je izdal svoj prvi roman *Zori, noč vesela!* (1956). Naslov je vzel po božični pesmi vrhniškega organista in skladatelja Leopolda Cveka (1814-1896), ki je poleg slikarja Janeza Wolfa glavni junak romana. Dejanje se odigrava med leti 1860-1870 na Vrhniki, v njeni okolici, nekateri vrhniški fantje pa se s »kranjskimi Janezi« udeležijo tudi bitke pri Custozi. Jedro knjige je popis Wolfovega slikanja vrhniške župne cerkve, toda ob njem je pisatelj razgrnil celotno življenje Vrhnike, njenih ljudi, običajev, in to s takim posluhom za nadrobnosti, ki jih vidi le umetnostni zgodovinar. Posebna odlika knjige je v tem, da se pisatelj ves čas hudomušno posmehuje, zato je v knjigi dosti posrečenega humorja, šibkost pa je v preveliki podrobnosti.

Drugi Maroltov roman je *Rojstvo, ženitev in smrt Ludvika Kavška* (1967). V njem je opisal navadnega Slovenca naših dni, dvanajstega otroka skromnega kmeta, ki se je v revščini in pomanjkanju prikopal do profesorja. Poročil se je, posvojil siroto Majdo, pred koncem zadnje vojne odšel v Italijo, preživel z ženo različna taborišča in se končno znašel v Buenos Airesu. Tu je moral začeti vse znova: bil je nočni čuvaj, mizarski delavec, oskrbnik velikega židovskega posestva v Barilochah. Ko je šel v hribe po planike, se je ubil.

Kavšek je delaven, vesten, zanesljiv, veren, srčno dober mož, zaveden Slovenec, vse težave zna premagati z notranjo močjo, življenjskim optimizmom in delavnostjo. Ko je moral v novi domovini začeti vse skrajaj, od jezika in stanovanja do službe, je naravnost tragično-ganljiv, ko se mora kot učenjak ubadati z ročnim delom. Ob njem je pisatelj razgrnil vrsto živih in stvarnih ljudi v različnih razmerah in položajih. Novost za slovensko pripovedništvo je del knjige, kjer opisuje vživljanje slovenskih beguncev v argentinske raz-

mere. Tudi ta roman se odlikuje po optimizmu in vedrem pripovedovanju.

Marolt je bil velik Slovenec in ne prestanto se je boril, da bi slovenstvo utrdil med rojaki po svetu ter jim pridobil spoznanje in priznanje med narodi, kjer živijo. Zaradi znanstvenega in pisateljskega dela so ga sprejeli v evropsko Academie Libre des Sciences et Lettres v Parizu.

JOSIP KRAVOS

V Trstu je umrl 14. aprila 1972 znani kulturni delavec Josip Kravos, ki se je rodil 1909 v Dobravljah na Vipavskem, se izučil za krojača in prišel delat v Trst. Zaradi prosvetnega delovanja in narodne zavednosti je moral med zadnjo vojno v razna prisilna taborišča, po vojni pa se je z družino preselil v lastni dom pri Sv. Ivanu (Trst).

Kravos je bil odprtega značaja, zgovoren, zabaven, družaben, kljub vsem težavam vedno optimist. Deloval je na različnih prosvetnih in kulturnih področjih, s črticami in podlistki pa je sodeloval v številnih zamejskih revijah in časopisih ter na radiu. Leta 1972 mu je Mohorjeva družba v Gorici izdala knjigo črtic *Kuštrava glava*. V knjigi je petnajst črtic, v katerih je oživil svojo mladost in tudi poznejša leta v Trstu, vaško življenje z revščino časov pred prvo svetovno vojno, z grozotami in

preganjanji obeh svetovnih vojn, a tudi sodobnost v Trstu in Sloveniji. Ob avtorju samem vstajajo domači, prijatelji in znanci, predvsem tisti, ki se zaradi te ali one posebnosti razlikujejo od drugih. Tako je v knjigi Kuštrava glava kos slovenske zgodovine, kakor jo je avtor sodoživljal. Čeprav je v zgodbah veliko trpljenja in krivic, prevladuje optimizem, ljudska modrost in vedro razpoloženje. Pisatelja stalno spremlja humor, zato zna vse ostrine življenja nekako uglasiti.

ANDREJ BUDAL

Andrej Budal je umrl 7. junija 1972 in je bil javni delavec, pesnik, pripovednik, literarni kritik in prevajalec. Pokopali so ga v rodnem Štandrežu, kjer je zagledal luč sveta 1889. Njegova dolga življenjska pot je bila razgibana in bogata zanj in za njegove rojake primorske Slovence. Gimnazijo je do-

vršil v Gorici, romanistiko na dunajskem vseučilišču, nato je poučeval na realki v Gorici, od 1919-1923 v Idriji, potem do 1945 v Vidmu, vmes je dve leti učil slovenščino na Ca' Foscari v Benetkah. Po zadnji vojni je nekaj let poučeval na slovenski Trgovski akademiji v Trstu.

Budal je bil poleg Bevka, Kacina, Bednarika, Feigla in nekaterih duhovnikov najdelavnejši narodni delavec na Primorskem med obema vojnama. To delo bo ocenil politični zgodovinar; ker je bil pisatelj, literarni kritik in prevajalec, se ustavimo pri tej njegovi dejavnosti.

Sodeloval je v različnih zamejskih in osrednjih slovenskih revijah in listih in se podpisoval kot Slavko Slavec, Ivo Dren in z drugimi psevdonimi. Izšel je iz Cankarjeve šole, zato rad opisuje idealiste, ki jih srečanja z resničnostjo pripeljejo pred zlom, vendar se ne uklonijo, ampak se zatekajo v protinapad, v ostro kritiko, včasih že v sarkazem. To opazamo zlasti v delih izpred prve svetovne vojne, ko je pisal za ves slovenski kulturni prostor. Ko pa se je omejil samo na primorsko ljudstvo pod Italijo, se je spremenil v predstavnika tiste vrste književnosti, ki nosi pridevek »ljudska povest«. Zato je nujno, da so njegove povesti oblikovane tradicionalneje, bolj realistično, zgodba je premočrtna in napeta, da sama priteguje bralce. Ker je pisal za ljudstvo, ki je bilo narodnostno ogroženo, je močno poudarjal pozitivne lastnosti slovenskega človeka nasproti tujemu. Zato so imela njegova dela velik kulturni in politični odmev.

Vsega skupaj je napisal Budal kakih deset obsežnejših leposlovnih del: *Križev pot Petra Kupljenika* (Ljubljanski zvon 1911, v knjigi 1924), *Župan Zagar* (1927), *Ubogi Uštin* (1928), *Med srci in zemljo* (1932), *Na konju* (1938), *Čigava si?* (1930), po zadnji vojni je izšla knjiga kritik in esejev *Odmevi z roba* (1967).

Budal sicer ne spada na vrh slovenskega pripovedništva, vendar je s svojimi spisi opravil pomembno narodno

ohranjevalno delo. Veliko je tudi prevajal iz italijanščine in francoščine. Najvažnejši prevodi so: Manzoni: *Zaročenca*, Boccaccio: *Dekameron*, Fogazaro: *Svetnik*, Maupassant: *Novele*, Goncourt: *Dekla Liza* itd.

FRANCE STELE

Dne 11. avgusta 1972 je umrl dr. Francè Stele, eden največjih slovenskih umetnostnih zgodovinarjev in vseučiliških profesorjev. Rodil se je 1886 v Tunjicah pri Kamniku, v gimnaziji v Kranju se je odlikoval v matematiki, vendar je na dunajski univerzi dovršil umetnostno zgodovino, slovansko filologijo in zgodovino. Leto dni po doktoratu je postal deželni konservator za Kranjsko, toda moral je v prvo svetovno vojno, toda že 1914 je prišel v rusko vojno ujetništvo in ga preživel v Sibiriji. Po vrnitvi v domovino je postal vodja Spomeniškega urada za celotno Slovenijo. Po večkrat je prehodil vso Slovenijo ter sam in s sodelavci odkril skoraj vse spomenike. Ravnal se je po modernih načelih: konservirati, ne restavrirati; ohraniti kar največ zgodovinske pričevalnosti; enako upoštevati spomenike podeželskega značaja kot tiste, ki so jih ustvarili pomembni umetniki.

Svoje globoko poznavanje slovenskega umetnostno-zgodovinskega gradiva je Stele leta 1924 strnil v knjigo *Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih*. Sodeloval je pri ustanovitvi Narodne galerije v Ljubljani in Umetnostno-zgodovinskega društva za Slovenijo. Več let je bil urednik *Doma in sveta*, od 1921 je predaval umetnostno zgodovino na arhitekt. oddelku tehnične fakultete, od 1938 je bil profesor umetnostne zgodovine na filozofski fakulteti. Bil je redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, član tujih znanstvenih ustanov in družb, zlasti doktor dunajske univerze itd.

Stele je napisal ogromno razprav in esejev, izmed katerih so daljše: *Cerkveno slikarstvo med Slovenci*. Srednji vek (1937), *Monumenta artis slovenicae* (prvi del 1935, drugi 1938), *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do 16. stoletja* (1969), *Umetnost zapadne Evrope* (1935), *Architectura perennis* (1941), *Slovenski slikarji* (1949), *Umetnost v Primorju* (1960), *Slovenski impresionisti* (1970) itd.

Stele je bil dober človek v polnem pomenu besede.

MILKO KOS

V Ljubljani je 24. marca 1972 umrl največji sodobni slovenski zgodovinar dr. Milko Kos. Bil je sin zgodovinarja Franca Kosa in se je rodil v Gorici 1892. V rodnem mestu je dovršil gimnazijo, na dunajski univerzi pa zgodovino in deloma zemljepis. Že med študijem je bil redni član Avstrijskega inštituta za raziskovanje zgodovine, a je moral delo prekiniti ter oditi v prvo svetovno vojno. Po vojni se je izpopolnjeval v zgodovinskih pomožnih vedah v Parizu in Münchnu, nato je po eno leto poučeval na univerzah v Beogradu in Zagrebu, leta 1926 pa je postal profesor zgodovine na ljubljanski univerzi. Na tem mestu je ostal do upokojitve. Dosegel je vrsto priznanj in časti, bil je tudi redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Osrednje Kosovo delo je *Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije*

(1933, predelana izdaja 1955), kjer je prvi prikazal celotno življenje slovenskega naroda. Uredil je knjigo svojega očeta Franca Kosa *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, peta knjiga, in ji napisal uvod. S sodelovanjem Franceta Steleta je opisal *Srednjeveške rokopise v Sloveniji*, s Francem Ramovšem pa je pripravil faksimilirano izdajo *Brižinskih spomenikov*. Izdal je znamenito zgodovinsko delo *Conversio Bagoariorum et Carantano-*

rum (Spreobrnitev Bavarcev in Karantancev).

Napisal je celo vrsto razprav o tržaških škofih v srednjem veku, o oglejskih patriarhih in slovenskih pokrajinah do 13. stoletja, o tolminski gastaldiji leta 1377, o odnošajih med goriškimi grofi in hrvaškim plemstvom v srednjem veku, o kralju Samu, o postanku slovenske zahodne meje itd. Bil je velik učenjak, a prav tako velik človek.

D. S. B.

Pri Mariji v Čenstohovi

Iz Krakova odhaja vlak v Čenstohovo kmalu po polnoči. Štiri ure nočne vožnje, ko si neprestano med snom in bedenjem. Okoli četrte ure zjutraj, ko se je bil dan že dodobra naredil, smo se ustavili na čenstohovski železniški postaji. Dan je bil siv; deževalo je, vendar pretrgoma. Ko nas je manjša skupina romarjev zapustila postajno poslopje, ni bilo potrebno vpraševati, kje je Jasna gora. Zakaj kljub slabemu vremenu je že s tistim zgodnjim vlakom priromalo nekaj skupin. Bolj zaradi radovednosti, kam so namenjeni, kakor iz potrebe po orientaciji, se približam starejšemu moškemu, ki jo z dežnikom kakor naš Jernej Trobec maha po ulici. Vprašam ga po poljsko, kod se pride do Jasne gore. Nalašč nisem rekel: do božjepotne cerkve. Vzradostil se je in rekel, naj mu kar sledimo, da gre tudi sam tja, če smo namenjeni v svetišče. Po poti skozi mesto se mu je nekoliko razvezal jezik, ko je opazil, da moja poljščina šepa in da smo tujci. Začel je pripovedovati, da prihaja iz Białystoka ob ruski meji, da je potoval vso noč od prejšnjega popoldneva. Beseda da besedo. Vprašam ga — po letih je bil videti, da je zagledal luč sveta še v prejšnjem stoletju — kje je prebil prvo svetovno vojno. Navdušen mi pove, da pod Pilsudskim. Tedaj mu zadeklamiram prvo kitico njihove narodne him-

ne »Jeszcze Polska nie zginela, kiedy mi żyjemy, co nam czudza przemoc wzeła szabla odbierzemy...« Vojak Pilsudskega se je ves raznežil, začel me je trepljati po rami in kar hitro sva si bila prijatelja; kakor bi se pomenkoval z domačim, tolminskim človekom, se mi je zdelo... Skušal sem uganiti, kaj Poljakom pomeni Čenstohova. Pa mu rečem: »Ta Mati božja pa je Kraljica Poljske, kajne?« Vprašujoč me pogleda, ali sem res tako rekel. Ko vidi, da čakam odgovora, bruhne iz njega: »Kaj, Kraljica Poljske? O, nie, pan, ona jest Królewna calego swiata!« Dobro se mi je zdelo. Res, sem si mislil, Kraljica vsega sveta je. Le da ne samo ta vaša poljska Marija. Tudi mi imamo našo Kraljico, imamo brezjansko Marijo. Toda vesel sem bil. Saj gre za isto Marijo! Za nas je svetogorska, in še brezjanska, zanj čenstohovska, za druge lurška in spet druge fatimska... Po vsem svetu varuje Mati svoje otroke.

Zaradi zgodnje ure je bila cerkev še zaprta. Treba je bilo čakati pred vrati. Množica je naraščala, kakor potok ob povodnji. Sam nisi že več vedel, odkod neki vse izvirajo te množice. Udarila je ura pet. Se nič. Šele čez eno uro odpirajo vrata, ki jih potem zaprejo ob devetih zvečer. Poljski narod se ne more cele noči radovati ob Mariji, kakor to lahko storimo mi. Od nekod se dvig-

ROMARSKA CERKEV ČENSTOHOVA

ne molitev, pesem. Nič kaj vesela. Žalostne melodije. In potem pride končno tista ura, ko se vrata odpro. Navdušenja ni moč popisati. Besede v resnici odpovedo, ko moraš nekaj takega povedati, pero se upira, ko moraš napisati. Val ljudi se ulije skozi vrata v cerkev. Naravnost grobo, surovo. Nihče ne gleda, koga s komolcem suva po obrazu, komu stopa po nogah, koga pritiska desno ali levo. In še te nesrečne stopnice! V cerkev, pravzaprav v kapelo je treba stopiti po dveh, treh stopnicah. Ko to opazim, že moram starejšo gospo, ki je z nami potovala, izvleči iz množice. Nismo zdržali navela... Ljudstvo pa je medtem že pridrla do kapele. Tam ga je ustavila pregrada. Kovana vrata, bolje ograja, ki loči mali prezbiterij od ladje. Pa še ne vidimo Marije. Prekrita je na oltarju. Srebrna zavesa je preko čudodelne podobe. Ko udarijo prvi udarci šeste ure, se nenadoma oglasijo čudoviti zvoki, fanfare pojo... In v tem se začne počasni dvigati srebrno zagrinjalo, počasni centimeter za centimetrom... Dviga se in dviga... Glej, že je vidna Jezusova ročica, že Marijina... Že je črna glava Jezuščkova, Marijin vrat... celo prečudežno Marijino obličje s črnima zarezama od udarca... Glasba preneha,

ki je prej naravnost drhtelo od pričakovanja, se zdaj sprosti, daje duška svojim čustvom. Marija je pred njim. Tista Marija, h kateri je prišlo od daleč... Dvignejo se glasovi molitve, rožni venci si sledijo drug za drugim, dokler se po eni uri molitve ne začnejo prve jutranje maše...

Pozdravljena, Kraljica čenstohovska, pozdravljena!

Petrček spremlja mater, ki kupuje po trgovinah. Pravkar hočeta oditi iz trgovine, ko ponudi trgovec Petrčku, naj si vzame pest turških lešnikov iz vreče. Toda Petrček žalostno zmaje z glavo.

»Kaj nimaš rad turških lešnikov, mali?« sprašuje trgovec.

»O, rad, rad!«

»No, potem jih pa vzemi.«

Petrček pa se brani in brani, dokler mu trgovec sam ne dá zvrhane pesti lešnikov v žep.

Ko prideta iz trgovine, vpraša mati, zakaj ni hotel vzeti lešnikov.

»Veste, mama, njegove pesti so veliko večje kot moje.«

Marijine družbe, skavtinje, skavti

Tu mislim predvsem na Marijino družbo v Trstu s sedežem v ulici Risorta 3, na Slovenske tržaške skavtinje in na skavte 5. čete v Trstu.

Marijina družba »Marije Milostljive« deluje nepretrgano od svoje ustanovitve leta 1899 do danes. V začetku je zbirala dekleta in žene vseh slojev. Po 20 letih obstoja so zaradi fašističnega zatiranja ostala v družbi predvsem dekleta, ki so bila v službi po družinah kot gospodinjske pomočnice. Vendar je ostalo v njej skoro polovico poročenih žena in več deklet, ki so bile zaposlene kot uradnice in nameščenke. Upanje, da bodo po vojni vstopala vanjo zopet vsa dekleta in žene vseh poklicev, se ni uresničilo. Celo hčera družbenic ni bilo blizu.

V družbi so članice ves čas prejemale močno duhovno oporo: v verskem, moralnem, kulturnem in socialnem oziru. Vrstile so se zanje mesečne duhovne obnove, letne duhovne vaje, predavanja, vsaj štiri igre na leto, izleti, romanja. Dobivale so tudi materialno podporo: v zavodu sv. Marte, ki so ga vodile šolske sestre, so dobivale poceni hrano, zasilno streho, zlasti v času brezposelnosti in rekonvalescence. Uboge je družba še posebej podpirala, kolikor je mogla.

V preteklem letu so ob duhovnih obnovah in letnih duhovnih vajah govorili priznani jezuitski patri. Mnoge so se udeleževale verskih predavanj, ki so jih imeli strokovnjaki o nekaterih aktualnih problemih: o sv. pismu, pravičnosti v svetu, vesti, molitvi, zakonskih problemih in drugih važnih vprašanjih. V zadnjih dveh letih smo naredili romanje in izlete na Brezje, Bled, Marijo Bistriško, Plitvička jezera, Trsat, Postojnsko jamo, Sv. Višarje, Tolmin, Idrijo, Barbano, na evharistični

kongres v Videm, na Staro goro. Pripravile so več iger; kakor vsako leto, so imele več predavanj s skioptičnimi slikami, gledale so nekaj zanimivih filmov.

Udeležba je bila vedno številna. Na shode, predavanja, igre je hodila velika večina družbenic. Prihajale pa so tudi druge žene in dekleta. Žal pa, da je bilo mlajših malo, čeprav smo po tisku, radiu in osebno vabili vse. Problem je, kako privabiti toliko nameščenk, uradnic, delavk, mlajših gospodinjskih pomočnic, zlasti tistih, ki prihajajo v Trst v službo iz Jugoslavije. Zdi se, da nimajo smisla za verske stvari, pa tudi ne za kulturo in pošteno zabavo. V samo žensko družbo nočejo več zahajati. Mešanih Marijinih družb za mladino ni.

Marijina družba v ul. Risorta vabi v svoj novi dom na duhovne obnove, duhovne vaje, predavanja, igre, druge prireditve... vsa dekleta in žene, vseh poklicev in služb, vsake izobrazbe in starosti. Zbirajo se v moderni dvorani, lepi prostorni kapeli, v čitalnici z mnogimi listi in revijami. Sposodijo se tudi lahko knjige iz knjižnice, ki ima nekaj tisoč knjig.

Današnji ljudje se neradi za kaj obvezujejo, neradi vstopajo v društva. Nekdo pa vendar mora voditi organizirano delo. Zato mislim, da se bodo še vedno našla dekleta in žene, ki ne bodo pripravljene samo sprejemati, ampak se tudi žrtvovati za druge. Te bodo vstopile v Marijino družbo. Mnoge zunanosti, na katere so v preteklosti veliko dali, so odpadle. Tudi Marijine družbe zdaj ne delujejo več tako, kakor so nekdanje. Skušajo se prilagoditi sedanjim razmeram in potrebam. Zdaj se zunanji znaki nosijo vedno manj. Trakovi, svetinjice, zastave niso več tako važne kakor prej. Važen je duh, ki

TRZAŠKE SKAVTINJE NA OBIŠKU NA TABORU GORIŠKIH SKAVTINJ V POLETJU 1972

članice oživlja, važna je ljubezen, ki jih nagiblje, da posvečajo svoj čas, svoje moči in sposobnosti, da drugim pomagajo. Osebe, prežete s takim duhom, bodo z lahkoto razumele, da se da do- sti več narediti za druge na organiziran način, kakor če delajo same zase. To je splošno človeški zakon. Ob razočaranjih, neuspehih, ki spremljajo vsako dobro delovanje, posameznik obnemo- re, v organizaciji pa drug drugemu dajejo spodbudo in oporo.

* * *

Skavtinje smo na Tržaškem pred 14 leti ustanovili, da bi po skavtski vzgojni metodi nudili ženski mladini, kar potrebuje: da se utrjuje telesno,

si pridobiva raznih potrebnih spretno- sti, vedno večjo izobrazbo, se oblikuje v krščanske osebnosti.

Organizacija slovenskih skavtinj ima svoje skupine po več župnijah v okolici in nekaj jih ima v mestu. Kjer skupine delujejo, se oblikujejo na te- denskih sestankih, delajo izlete v na- ravo, hodijo poslušat primerna preda- vanja, se udeležujejo duhovnih obnov, pripravljajo poletno skupno taborjenje.

Vse to se je v preteklih letih vršilo. Duhovne obnove so skavtinje imele skupaj s skavti, poletna taborjenja že štirikrat v Sloveniji, letos v Reziji. Ni mogoče reči, da je bila udeležba pri vseh skavtskih dejavnostih zadovolji-

SKAVTINJE OB PRAZNOVANJU ZAVETNIKA SV. JURJA DELAJO OBLJUBO

va. Kljub dobrim govornikom so bile duhovne obnove premalo obiskane. Kje so za to vzroki?

V naših časih imajo že skoro v vsaki družini vsaj en avto. Kadar so prosti, gredo po svojih potih. Pozimi se nekateri gredo smučat, posamezno ali organizirano, vse nedelje in praznike. Kateri so v športnih društvih, se izgovarjajo, da so ob nedeljah zaposleni, da ne morejo na sestanke, duhovne obnove, kakor tudi k maši ne. Na vse strani se razkropijo. Nič čudnega, če skavtinje ne morejo narediti nič skupnega. Drugi vzrok je tudi v tem, da se duhovniki, razen nekaj izjem, ne zmenijo za organizacijo skavtinj, čeprav je morda to edina organizirana mladinska skupina v njihovi župniji.

Malo odrasle skavtinje povečini organizacijo zapustijo. Le nekatere se pozneje kdaj vračajo nazaj in se udeležijo kakšne skavtske prireditve.

Skavtizem nudi popolno vzgojo v treh stopnjah od sedmega do približno petindvajsetega leta. Kdor preide vse tri stopnje, si pridobi pravega skavtskega duha, ki vtisne pečat vsemu njegovemu poznejšemu življenju, v družini in poklicu. Pridobi si še posebej sposobnost vodstva, da zna kaj samostojno narediti.

Poleg dušnih pastirjev, ki naj skrbijo zlasti za versko in moralno stran, so nujno potrebne voditeljice, ki so vzgojene v skavtskem duhu in delovanju, utrjene v verskem življenju, sposobne v spretnostih in požrtvovalne, pripravljene da se posvete oblikovanju ženske mladine. Teh pa je, žal, tako malo. Prav tedaj, ko bi jih pričakovali, da bodo največ delale, ko končajo šole, odpovedo. Učiteljice in profesorice, ki poznajo malo več vzgojeslovja, bi uspešno mogle delovati naprej. A kako malo jih je tako požrtvovalnih!

Mislím, da bo potrebno, da se razni ženski redovi toliko prilagodijo sedanjim razmeram v svetu, da svoje sestre dajo na razpolago za pomočnice pri dušnem pastirstvu. Morajo se v ta namen pripraviti, da se posvete študiju vzgojeslovja in bogoslovja. Samo pobož-

nost ne zadostuje. Potrebna je še izobrazba.

Pri Marijinih družbah, skavtinjah in drugih podobnih organizacijah, bi mogle sodobne sestre prevzeti mnoga dela, ki jih sedaj morajo opravljati duhovniki. Redovi bi na tak način zopet dobili mesto v sedanji družbi. Seveda z arhaično redovno obleko ne bodo mogle v ženski svet, zlasti ne med dekleta. Tudi v noši se bo treba prilagoditi sedanjim razmeram.

Mnenja sem, da za takšne sestre tudi v bodočnosti ne bo manjkalo poklicev. Ne bodo vsa dekleta gledala v zakonu najvišji ideal, želela bodo delati za blagor bližnjega, da pomagajo bolnim, starim, zlasti pa še mladini, da bo prav vzgojena vstopala v življenje. Če bodo taka dekleta vedela, da se v kakšnem redu morejo posvetiti modernemu apostolatu, se bodo odločale, da vanje vstopajo.

Redovi so v preteklosti nastali za potrebe tistih časov. Za mnoge potrebe danes skrbijo države. Tako vedno bolj prevzemajo vse šole. Nič čudnega, če kateri red ne more več delati za cilje, zaradi katerih je nastal, če so njegovo delo prevzeli drugi. Cerkev bo nadaljevala Kristusovo odrešilno delo do konca časov. S Cerkvijo pa bodo ostali vsi tisti redovi, ki ji bodo pomagali pri njenem poslanstvu.

* * *

Skupina slovenskih skavtov pri Novem sv. Antonu v Trstu živi in deluje že skoro petnajst let. Ima sestanke, se udeležuje tečajev, dela izlete, prihaja na duhovne obnove, hodi na poletna taborjenja skupaj z drugimi skavti. Vedno več jih je, ki so se postavili na lastne noge, si ustanovili družine, imajo stalno delo. Čutijo pa se še povezane s skavtsko organizacijo in pri njej pomagajo. To prinaša zadoščenja in poguma.

Ne manjka pa tudi razočaranja. Drugod po svetu, kjer skavtizem svobodno deluje, se vsaj nekateri odločijo, da se posvetijo apostolatu v duhovniški službi. (Nekje sem bral, da je v Franciji tretjina vseh duhovniških poklicev iz skavtizma.) Služba bližnjemu je osnov-

MARJINA DRUŽBA PRI BELO-
PEŠKIH JEZERIH 1972

ni zakon skavtizma. K temu je usmerjena vsa skavtska vzgoja. V začetku je res, da se skavtu priporoča eno dobro delo v korist bližnjemu na dan. A vaja v dobrih delih vodi k temu, da si mlad fant pridobi takšnega duha, da bo drugim pomagal, kjerkoli bo videl potrebo. Nihče ni pričakoval, da bi duhovniških poklicev iz skavtske organizacije bilo veliko, saj se zanje ne zahteva samo apostolski duh, ampak še marsikaj drugega.

Po več ko 20 letih delovanja skavtov še ni nobenega sledu o duhovniških poklicih. Ali ni to slabo znamenje za organizacijo? Delovanje se je razvijalo le bolj na površju, pozornost je bila

obrnjena bolj na zunanost. Premalo pa se je v članih poglobljajal duh skavtizma, ki je izražen v deseterih zakonih, v obljubi, v skavtski molitvi. Zato so pešala tudi skavtska dobra dela. Zadnje čase se neprestano govori in dela načrte za razna »srečanja«. Ni pa slišati o sodelovanju skavtov in skavtinj, da bi izvedli kako večje dobro delo. Udeležba na duhovnih obnovah je bila prej, ko so se vršile ločeno, precej večja, kakor je bila zadnja leta, ko se opravljajo skupaj.

Morda je sedanja zmedenost med mladino vzrok, da mladi nimajo prave predstave o duhovništvu. Saj morejo samo v njem v vsej polnosti uresničiti

SKAVTINJE NA IZLETU V NO-
VEM MESTU 1970

svoje želje, da pomagajo bližnjemu. Kdor si je pridobil nesebične ljubezni do ljudi, jim bo pripravljen pomagati v vseh potrebah, materialnih in duhovnih. Če se materialne potrebe zmanjšujejo, pa postajajo duhovne vedno večje in težje. V naših časih je vedno več izobraženih. In vsi potrebujejo, da jih nekdo uči osnovnih vprašanj življenja. Samo krščanstvo pa daje zadovoljiv odgovor na vprašanje o smislu človeškega življenja in vsega njegovega delovanja. Posredovati ljudem to spoznanje in jim pomagati, da bodo za ta cilj živeli, to je naloga duhovništva. Kdor nosi v sebi kaj idealizma in je pripravljen, da svoje moči in zmožnosti posveti v delu za boljši svet, bo tudi pripravljen, da se oprusti vseh vezi, ki bi ga ovirale v tej službi.

Samo po sebi se zdi čudno, da je v času večjega blagostanja manj duhovniških poklicev. Človek bi mislil, da bo sedaj, ko ima človek manj skrbi za zemeljske zadeve, obračal večjo pozornost na duhovne stvari. A dogaja se nasprotno. Šele večje stiske ljudi pripravijo do tega, da se velikodušni in pogumni med njimi odločijo, da bodo druge reševali. Tako zatiranje človeškega dostojanstva po nekaterih deželah zbuja duhovniške poklice. Zdi se, da bo prevelika svoboda drugod polagoma privedla do takšnega položaja, da bo postalo življenje ljudi vedno težje. Slabo je za kristjane, če že sedaj tega ne vidijo.

Pomanjkanje duhovnikov v kakem kraju se more nadomestiti od drugod samo nekaj časa. Prej ali slej bo vsa teža odgovornosti prišla na domačine.

Delovanje v skavtski organizaciji bo treba poglobiti, ga jemati bolj resno, če naj pričakujemo od nje večjih sadov.

Novoporočenca

»Možiček, tu je bil berač; dala sem mu juho in 50 lir.«

»Je pojedel juho?«

»Seveda!«

»No, potem je zaslužil 50 lir.«

YL KNOTTS

K tebi jočemo.

*Mati pred trhlím križem
ob robu samotne poti,
trudna od let in bremen,
upira k Tebi oči
in moli:*

»V me se ozri...«

*Glava
na mizo kloneča,
hrast pravkar posekan in padajoč,
Tvojo priznava oblast —
oče Te moli:*

»Čast...«

*Soji otroških oči,
molitvic šepet,
solza na skrivnem udrta
iz duš deklet,
molčeči klic
iz brezna fantovskih src otet:
vse k Tebi,
Bog.*

*Zametna zêlen poljâ,
ostre višine gorâ,
šumi vodâ
ko tesen krik:
»K Tebi molim iz dna...«*

*Še belih oblakov žar
je cvetje za Tvoj oltar,
proseče za milosten dar.*

*In ta pesem
je Tebi, Oče,
peta.
K Tebi jočemo.*

Drobec slovenščine iz goriške preteklosti

Med papirji, ki jih imam doma, mi je oni dan slučajno spet prišel v roke star tiskan list iz leta 1847. Če se prav spominjam, mi ga je dal Stanko Stanič, ki je imel mnogo smisla za pomen in ohranjanje zgodovinskih dokumentov.

Gre za govor, ki ga je imel dne 7. junija 1847 nadvojvoda Janez na občnem zboru Kmetijske družbe v Gorici. Nadvojvoda je govoril nemški; njegove besede so prevedli v italijanščino in slovenščino. Vse troje: izvirnik in oba preveda je natisnila tiskarna Paternolli (Tipografia Paternolli) v Gorici.

Po vsebini je to priložnostni govor, kakršnega bi bil lahko imel kdor koli. Hvali goriško deželo in njeno prebivalstvo ter povzdiguje vrednost in pomen poljedelstva za državo in družbo. O nadvojvodu Janezu vemo iz zgodovine, da se je v resnici zanimal za gospodarski napredek, zlasti za razvoj industrije in kmetijstva. V tem govoru pravi: »Spoštujem drevò (plug), ljubim poljedelstvo.« Verjeti smemo, da je to mislil iskreno. Bil je eden zelo, zelo redkih članov cesarske hiše in evropskih vladarskih družin sploh, ki se je zavedal, da poleg vojaškega rokodelstva obstojijo še drugi, morda koristnejši in za človeštvo važnejši opravki. Nadvojvoda Janeza srečamo v slovenski kulturni zgodovini že nekaj let pred omenjenim občnim zborom. Ljubljanski tiskarnar Josip Blaznik se je pet let trudil, da bi dobil dovoljenje za izdajanje slovenskega lista. Šele ko se je preko kranjske Kmetijske družbe obrnil na nadvojvoda Janeza in je ta posredoval, je prenehal odpor dunajske policije in njenega načelnika Sedlnitzkega. Tedaj je ljubljanska Kmetijska družba sredi leta 1843 lahko začela izdajati »Kmetijske in rokodelske novice«, ki so potem

izhajale do konca 1902, torej polnih šestdeset let.

Kmetijske družbe so bile svojevrstne ustanove. V vsaki avstrijski deželi je bila ena. Nastale so v 18. stoletju in obdržale so se do prve polovice našega stoletja, kar dokazuje, da so bile potrebne in da so opravljale koristno delo. Njeni člani so bili veleposestniki in samostojni kmetje. Navaden kmet v današnjem smislu pa sploh ni bil lastnik zemlje, katero je obdeloval in močil s svojim potom. Bil je tlačan brez pravic in brez človeškega dostojanstva. Šele v revolucionarnem letu 1848 so kmeti odvezali in mu dali zemljo v last. Kmetijske družbe so poleg rednih članov imele tudi dopisne člane. Janez Bleiweis, urednik »Novic« in tajnik kranjske Kmetijske družbe, je bil dopisni član goriške, koroške, štajerske, češke in zagrebške Kmetijske družbe.

Da se je odbor goriške Kmetijske družbe zdelo potrebno, da je nadvojvodov govor dal prevesti v dostojno, prav nič spakedrano slovenščino, dokazuje, da takrat slovenska tiskana in govornjena beseda, napisi in podobno še ni bila politicum, da je včasih odločala tudi zdrava naravna pamet, da še ni bilo bolnega narodnega sovraštva, da se je šovinistični bes skotil pozneje, da je torej časovno omejen in bo zato v določenem času izginil tudi tam, kjer še danes razsaja v imenu neke votle kulture in plemenskega napuha.

Slovenski tekst je pisan še v boho-ričici, ki je takrat izginjala; prevladoval je že današnji črkopis, namreč gajica. Besedilo govora se glasi:

*»Veselje sem občutil danas med Vami biti. Vaše društvo je staro društvo, društvo, ki sicer drugod dovelj pozna-
no ni, kèr od sebe mnogo govoriti ne dá, ktero je pa polno gorečnosti, pri-*

Wir wollen alle zusammen wirken zur Wohlfahrt des Landes und um unsern Kindern das zu erhalten, was wir von unsern Vorfahren geerbt; auch soll es mich freuen, mich öfters in der Folge unter Ihnen zu befinden.

Noi tutti vogliamo cooperare alla prosperità del paese e per conservare ai figli nostri il retaggio de' nostri padri. — Mi sarà grato di trovarmi anche per lo innanzi più volte nelle vostre adunanze.

VERSIONE SLAVA

Veseljje sem obzutil danaf med Vami biti. Vafhe drushtvo je staro drushtvo, drushtvo, ki fizer drugod dovelj posnano ni, kèr od sebe mnogo govoriti ne dá, ktero je pa polno gorezhnosti, primerno dela in krepko napreduje; mnogo je she storjeniga in mnogo se bode she storilo.

She od nekadaj je bila deshela Vafha v' shlahtni saveši s'austrianskimi Vlararji ko je ena hzli *Majnharta*, goriškiga Grofa bila s' austrianskim Nadvojvodam *Albertam* porozhena.

ODLOMEK TISKANEGA GOVORA

merno dela in krepko napreduje; mnogo je že storjeniga in mnogo se bode še storilo.

Že od nekadaj je bila deželca Vaša v' zlahtni zavezi s' austrijanskimi Vlararji ko je ena hči Majnharta, goriškiga Grofa bila s' austrijanskim Nadvojvodam Albertam poročena.

Deželca Vaša je lepa, je zvesta deželca, deželca, ki prednosti nemške s'prednostmi laške dežele v sebi ima, deželca, kjer slehern, kakoršniga si bodi stanù in premoženja, se rad s'kmetvanjem peča; v' dnevih naših, kjer je viditi, de obertnost, po velikansko stopovaje, prednost zadobiva, poljodelstvo pa, ne vem zavolj katerih okolšin, bolj zastaja, si per Vas usak v' temu stanu čast iše; sledenj polje ljubi in se kmetijstva ne sramuje.

Deželca Vaša je dobra, zvesta deželca; vladarjam svojim enako vdana v' veselih in žalostnih dnevih, v' nesreči in v' sili.

Kar moje misli in želje utiče, jih ni treba Vam razodevati; saj Vas že dolgo poznam, sem bil že večkrat per Vas. Saj Vas poznam od leta Devet, ko ste z' zvestobo in ljubeznijo, ne ognivši se velikim težavam za svojiga Cesarja sta-

li; tudi za naprej bomo mi vsi svojimu Cesarju zvesto služili.

Spoštujem drevò, ljubim poljodelstvo in upam moje misli in želje tudi temu v' dedino prepustiti, kteriga mi je previdnost dala.

Vsi hočemo zedinjeni delati v' prid dežele, de svojim otrokam perhranimo, kar smo od svojih prednikov prevzeli; veselilo me bode tudi, še prihodnje dni večkrat med Vami biti.»

Slovencev ne omenja. Goriška mu je deželca, ki združuje prednosti nemške in laške dežele. Hvali zvestobo in vdanost Goričanov cesarju, kar se je zlasti izkazalo leta devet; iz italijanskega prevoda je razvidno, da je mislil leto 1809, ko se je začela ena izmed napoleonskih vojn in so francoske čete zasedle Goriško. Prevod je razumljiv ter ustrezno izvorniku. Le za »passi giganteschi«, s katerimi napreduje obrtnost (industrija), prevajalec ni našel boljšega izraza kot »po velikansko stopovaje«.

Takih papirjev za posebne prilike je verjetno več; le poiskati bi jih bilo treba v zaprašenih arhivih. Važni so, ker po svoje pričajo o našem jeziku in njegovi četudi skromni vlogi v neveselih časih.

Šestdeset let Seidlovih sprehodov po Goriškem

»Spoznavaj domovino, da jo prisrčneje vzljubiš«. S temi besedami začenja Ferdo Seidl¹⁾ svojo knjigo »Rastlinstvo naših Alp« (Ljubljana, 1918). To geslo je vodilo Seidla skozi vse življenje, zakaj vseskozi je temeljito in vsestransko preučeval slovensko zemljo. Napisal je vrsto člankov in razprav iz meteorologije, klimatologije, seizmologije, geologije, filozofije in pedagogike. Seidl pa ni bil samo vesten in natančen zapisovalec svojih zapažanj, marveč se je vsakega dela lotil z znanstveno natančnostjo. Ob ljubljanskem potresu leta 1895 se je z veliko vnemo spoprijel s seizmološkimi problemi. Med drugim je trdil, da na potrese vplivajo tudi klimatski faktorji. Ta misel je vzbudila takrat med strokovnjaki v svetu precejšnjo pozornost.

In kdo je bil ta Ferdo Seidl, mož, ki smo ga predstavili kot dobrega poznavalca več strok? Rodil se je 10. marca 1856 v Novem mestu. Mati je bila Slovenka, oče pa Čeh. Študiral je prirodopis, fiziko in matematiko. Najprej

je služboval v Krškem, po smrti Frana Erjavca pa je leta 1887 postal profesor na realki v Gorici. Tam je ostal dolga leta do upokojitve leta 1915. Takrat je bil imenovan za vladnega svetnika. Preselil se je nazaj v rojstno Novo mesto. Umrl je 1. decembra 1942.

Seidlu so ob ustanovitvi ljubljanske univerze ponudili stolico za geologijo. To ponudbo je odklonil deloma zaradi bolehnosti, v precejšnji meri pa zaradi skromnosti. Največje priznanje za njegovo delo sta poleg odlikovanj dopisni članstvi Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu od leta 1903 ter Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani od leta 1940.²⁾

Ferda Seidla je odlikoval njegov neumorni raziskovalni duh, ki ga je spremljal na neštetihih poteh po gorah in dolinah. Svoje znanje pa je želel dati tudi drugim in jim tako približati naravo. V knjigi »Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice« (Ljubljana, 1907-1908), ki velja za prvo slovensko poljudnoznanstveno geologi-

¹⁾ V svojih publikacijah se je podpisoval Ferdinand Seidl, vendar ga kot Slovenca tudi Slovenski biografski leksikon imenuje Ferdo Seidl.

²⁾ Podrobnejše biografske in bibliografske podatke glej: Ivan Rakovec, Ferdo Seidl (Slovenski biografski leksikon, III, 270-271. Ljubljana 1960-1971).

HITRO MENJAVAJOČE SE PLASTI LAPORJA IN PESČENJAKA
IMENUJEMO FLIS. SLIKA JE POSNETA PRI USTJU
V VIPAVSKI DOLINI

jo, je napisal naslednje: »Ne da bi hotel odvrniti obiskovalca planin od običajnega užitka na solčnih svobodnih višavah — ne, povekšati in uglobiti mu hočem užitek s tem, da se ne bo naslajal samo na obsežnem razgledu, na mnogoterosti, veličastnosti in smelosti v oblikah in merah vrhov in dolin, na ogromnosti gorskih mas, na raznoličnosti v rastlinski odeji, na razdelitvi vodotokov ter na človeških naselbinah, prijazno ga pozdravljajočih — nego da bo znal vso krasno in mnogoliko podobo, ki se mu prostira pred očmi, uspešno motriti tudi z umom. Ako zreta lajik in veščak na isti umetniški izdelek, tedaj ima veščak večji užitek nego lajik. Prav tako se razodeva tudi lepota prirode globlje in veljavnejše onemu, ki jo motri z umevanjem... Sleherni kamen, vsaka gora in dolina pripoveduje del svoje zgodovine, in ako se naučimo to zgodovino čitati v prirodi sami, odpremo si nov, trajen vir užitka in veselja.«

Ob takšnem življenjskem vodilu ni čudno, da je Seidl izkoristil za raziskovanja in opazovanja tudi čas službovanja v Gorici. Iz tega obdobja poznamo vrsto pomembnih publikacij. V prvem času se je bolj zanimal za meteorologijo in klimatologijo. Objavil je raz-

prave »Ueber das Klima des Karstes« (O podnebjju na Krasu; Mitteil. des Museal-Vereins für Krain, 1890 — ter Laibacher Zeitung, 1891), »Bemerkungen über der Karstbora« (Pripombe h kraški burji; Meteorolog. Zeitschrift, 1891) in »Luftwellen bei Bora in Golfe von Triest« (Zračni tokovi ob burji v Tržaškem zalivu; Metereolog. Zeitschrift, 1898). Po ljubljanskem potresu se je začel zanimati za seizmologijo in geologijo. Leta 1895 je v Ljubljanskem zvonu objavil prispevek »Potresi na Kranjskem in Primorskem«. Še posebej pa se je zanimal za spremembe na zemeljski površini, ki so nastale v pleistocenski dobi. Tako je leta 1906 objavil v Soči in v Planinskem vestniku članek »Sledovi ledeniške dobe pri Tolminu«. V ta čas spada že omenjena knjiga o Kamniških Alpah pa tudi »Geološki izprehodi po Goriškem«. Seidl je imel namreč leta 1912 v Narodni prosveti v Gorici predavanje s to temo. Toda »izrekla se je želja, da naj stopi to predavanje pred javnost čitajočega našega občinstva. Predavatelj rad ustrezaja tej želji, ki se da stvarno utemeljevati. Dandanes posega namreč zanimanje za geologijo v kroge razumništva bolj in bolj, ker se pripoznava važnost te novodobne kali in raste ta izprevid. Ako se pa razmotrujejo znanstveni spoznatki splošne veljavnosti na podlagi snovi, ki je vzeta iz domovinskih tal, tedaj je pouk tembolj pripraven, ker pospešuje obenem spoznavanje ljubljene domovine.« Torej se tudi tu pojavlja ista misel, katero srečamo v knjigi »Kamniške ali Savinjske Alpe«.

Šestdeset let je minilo, kar je v predavanju in potem v drobni knjižici Seidl povedel goriškega človeka na geološki sprehod.³⁾ Toda še danes po več kot pol stoletja je zanimivo spremljati Seidla na njegovi geološki poti in ugotoviti, kaj vse je bilo tedaj že znanega!

Seidl si »dovoljuje pristaviti, da je prav Goriška posebno pripravno ozemlje za uvajanje v geološko motrenje

³⁾ Predavanje je bilo leta 1912, knjižica pa je izšla leta 1913 pri Socialni matici v Gorici.

prirode, ker ima izredno jasno geološko zgradbo pa obenem mnogolično kljub malemu prostoru.« Temu lahko dodamo samo to, da je redko katera dežela po svoji geološki zgradbi tako zanimiva kot Slovenija. Na tem majhnem prostoru se odpira zgodovinska knjiga izpred milijonletij. Tu se srečuje alpski svet, ves razkosan, prelomljen in naguban, svet katerega današnja podoba so v veliki meri naredili ledeniki. V južnejšem delu Slovenije je ozemlje, ki ga geologi prištevajo Dinaridom, nekoliko samosvojemu ozemlju v dolgi verigi Alpidov, ki s svojim nastankom povezujejo Atlas v severni Afriki, celotne Alpe in Kavkaz ter gorovja daleč v Aziji. Na vzhodu sega v Slovenijo panonski svet, ki edini ne zadeva širše goriške okolice.

V svoji knjižici iz leta 1913 povede Seidl bralca najprej v neposredno goriško okolico, to je v Furlansko nižino. Povsem pravilno opisuje ogromne množine proda, ki ga je tja nanesla Soča. Poznal pa je tudi trdno zlepljen prod — konglomerat, ki se pojavlja v dolini Soče od Gorice tja do Tolmina. Pri opisovanju je zanimivo Seidlovo natančno izrazoslovje. »Mlada dolina, ki ima navpične, skalnate, tesno ob vodotoku stoječe strani, je tesnica, nemško Klamm; če so se ji strani navzgor že nekoliko razmaknile in obrasle z grmovjem in drevjem, jo zovemo deber, nemško Schlucht; če pa ima ta še bolj višega in globlje segajoča pobočja (v prečnem prerezu torej obliko črke V), tedaj nam je pravilna dolina, nemško normales Tal.«

Nastanek tega proda postavlja Seidl v pleistocensko dobo. V mlajšem obdobju bi takšne debeline Soča ne mogla nasuti. Po Seidlovih navedbah so namreč vrtali pri Gradežu in ugotovili kar 217 metrov debelo prodno naplavino. Ker sega ta prod skoraj 217 m pod morsko gladino, je seveda goriški sprehajalec sklepal na pogrezanje tal, zakaj reka, ki se izliva v morje, ne more zasuti tako debele plasti proda globoko pod svojo izlivno točko.

Seidlu tudi niso ostale neznane

KREDNE APNENCE IZKORISCAJO V VEČ KAMNOLOMIH. NA SLIKI JE KAMNOLOM PRI LIPICI

ogromne množine ostrorobnih kosov, ki so se vsipali iz strmih pobočij proti Vipavski dolini in kateri so danes večinoma že trdno zlepljeni v breče. Posebej omenja plaz takšnega drobirja pri Črničah, kjer sega daleč preko Sela do Batuj. Se danes prekriva to kamenje 12 km² površine. Seveda se takšni kosi lahko že sami vsipajo po strmih pobočjih, prav gotovo pa so se še hitreje kopicili v pleistocenski dobi, ko so bile zaradi obilice snega in nižje povprečne temperature segrevanja in ohlajanja oziroma temperaturne razlike toliko večje. Zaradi tega so toliko hitreje razpadale kamnine v manjše kose in ti so se valili po pobočjih navzdol. Seidl sicer nastanka teh breč ni povezoval z ledenimi dobami, vendar je kljub temu v svojih izletih posvečal precej vrstic opisu pleistocenske dobe.

Večino Goriških brd in velik del Vipavske doline sestavljajo tanke plasti menjavajočih se laporjev in peščenjakov, ki jih je Seidl pravilno imenoval fliš. Na preprost in razumljiv način jih je takole karakteriziral: »Opoka, to je skrilač lapor, na zraku prav hitro razpade ter tvori plodno prst, ki ugaja zlasti vinski trti, slično peščenec. Opoka da glinasto in apneno zemljo, peščenec pa razpade na peščena zrna in

GLOBOKO IN DANES SUHO DOLINO ČEPOVANSKI DOL JE NAREDILA PREDHODNICA DANASNJE SOČE

z njimi zrahlja glino ter jo napravi ugodnejšo za rastlinstvo.«

V nekaterih delih flišnih plasti je nakopičenih vse polno okamenelih hišic školjk, polžev, koral, največ pa je hišic praživali iz skupine luknjičark ali foraminifer. Vse te sledi je Seidl dobro poznal. V svojih sprehodih omenja nahajališče foraminifer pri Vipolžah, kjer je eno najbogatejših nahajališč te favne pri nas. Največ je hišic numulitov, ki so na zunaj podobne majhnim diskom ali kovancem. Zato so numuliti tudi dobili ime po latinski besedi numulus, kar pomeni novček. Seidl je tem okameninam dal slovensko ime novčarji, kar je edino domače ime zanje.

Hitro se menjavajoče plasti laporja in peščenjaka je Seidl sicer pravilno imenoval fliš, vendar njegovega nastanka takrat še ni mogel poznati. Predstavljal si je, da so se flišni laporji in peščenjaki vsedali na morskem dnu podobno kot apnenci ali druge kamnine. Šele v zadnjem času je namreč geologom uspelo razložiti nastanek flišnih plasti, ki so v glavnem usedlina iz vrtnčastih blatnih tokov in podmorskih plazov. Omenjene flišne plasti na Goriškem pa je Seidl pravilno postavil v terciarno dobo. To sicer velja za večino tamkajšnjih flišnih plasti, ne pa za

vse. Seidl še ni vedel, da je del flišnih plasti v goriški okolici nastal že nekaj prej. Vsekakor pa ni pravilen Seidlov podatek, da je terciarna doba trajala 2 do 3 milijone let. Danes vemo, da je bil terciar dolg več kot 55 milijonov let.

Flišne plasti so precej plastične, zato se ob gubanjih pogosto lepo upogonejo. Seidl jih je spretno uporabil in ob njih razložil tektonsko delovanje.

V svojem nadaljnjem izvajanju je popeljal Seidl bralca in poslušalca na Kraško planoto, kjer nastopajo starejše kamnine od fliša. Prevladuje apnenec, v katerem »je voda izobrazila znake kraškega sveta: škrablje ali vrtače (kraške dolce, kraške doline) na površju in pa podzemeljske votline in podzemeljske vodotoke.« Torej je bil Seidl zopet pozoren na strokovno izrazoslovje, ki ga je v nadaljevanju še bolj pojasnil. »Na površju odtokajoča izpodnebna voda izgloje na apnencu škrablje, to so vzporedni žlebiči drug tik drugega, in pa vrtače, to so lijaste dolbine razne velikosti.«

Iz krednih in apnenčevih plasti omenja Seidl številne okamenele ostanke morskih školjk in polžev. Posebno zanimive so odlično ohranjene ribe, ki so jih našli v okolici Komna na Krasu pa tudi na Skalnici pri Mrzleku in pri Prevalu nad cesto proti Grgarju. Na Skalnici so odkrili okamenelo želvo, ki so jo imenovali z latinskim imenom Sontiochelys.⁴⁾

Prav zaradi številnih ostankov školjk so kredni apnenci lep okrasni kamen, ki so ga pridno izkoriščali tudi v Seidlovih časih, nekatere celo že v rimski dobi. Seidl med drugim omenja nabrežinski kamen, iz katerega so v njegovem času gradili mnoge mogočne zgradbe na Dunaju in v Budimpešti.

Ob krednih plasteh iz goriške okolice je Seidl zopet opozoril na mogočno delovanje zemeljskih sil, zaradi katerih niso plasti samo razpokale in se guba-

⁴⁾ Ime je dobila po latinskem imenu Sontius za reko Sočo.

le, ampak so se veliki deli celo narinili drug na drugega. Z velikim narivom Trnovskega gozda na terciarni fliš geologi še danes pojasnjujejo dejstvo, da leže na robu vipavske doline kredne plasti na terciarnih.

Del Trnovskega gozda gradijo jurske plasti, ki so še starejše od krednih. Te je Seidl slabše poznal, kar je razumljivo, saj so jih geologi najbolj podrobno raziskovali šele v povojnem času. Vendar je Seidl že takrat opozoril na korale iz teh plasti. Vprašanje pa je, ali ne pripada del teh koral v resnici skupini trdoživnjakov ali hidrozojev, ki jih je ponekod na Trnovskem gozdu vse polno. Te fosilne ostanke so domači strokovnjaki podrobno preučili šele v zadnjem desetletju in opisali med njimi vrsto oblik, ki jih do takrat niso našli še nikjer drugje na svetu. Ker pa so nekateri hidrozoji na zunaj nekoliko podobni koralam, ni izključeno, da je Seidl del teh hidrozojev imel za korale.

Še starejše od jurskih plasti je omenil Seidl bolj na kratko, saj jih najdemo v večji oddaljenosti od Gorice. Ni pa pozabil opozoriti na Čepovansko dolino, za katero je povsem pravilno razložil, da je »po njej tekla menda ali Soča ali pa prednica Soče«.

Ko smo na kratko sledili Seidlovim

geološkim sprehodom po Goriškem, smo videli, da je ta mož res odlično poznal takratne geološke podatke. Seveda so geologi to ali ono odkrili po Seidlovi smrti, marsikaj pa še danes ni dovolj pojasnjeno. Vendar teh stvari ni toliko, da ne bi še vedno z užitek hodili po Seidlovih poteh. Največja Seidlova zasluga pa je v tem, da je znal na tako privlačen način opisovati geološko zgradbo Goriškega. Nekaj podobnega še danes pogrešamo za druge dele naše domovine.

JOZEF ALEKSIJ MARKUZA

Sen

Na Matajurju
bomo prižgali
kres.

Zanetili požar.

V njem se bo kot zlato
zasvetila domovina.

Praznično odela
za praznik Vstajenja.

Tujina bo obstrmela
in onemela.

Mi bomo pa peli
pesem Svobode.

JOZEF ALEKSIJ MARKUZA

Pozdrav Korotanu

Korotan,
žlahtni biser
naše zemlje,
bod' pozdravljen
tisočkrat!

Krnski grad,
Gospa Sveta,
knežji kamen,
bod' pozdravljen
tisočkrat!
Tvoji bratje
ob sinjem Jadranu,
kličemo prisrčno:
bod' pozdravljen
tisočkrat!

TANKE PLASTI APNENCEV, KI SO PO VASI VOLČE PRI
TOLMINU DOBILI IME VOLČANSKI APNENCI, SO POGOSTO
ZELO NAGUBANE

Tebi na grob

1

*Te vendar bom dosegel, dragi oče,
ko razodenem, ki me žgó, vse boli,
ko pesem razvpije naokoli
spomine nate — igle v dušo žgoče.*

*Moj srčni utrip le tebe išče, hoče.
Kaj sina tvojega še tukaj toli?
Ne zlate zarje in ne cvetni doli.
Zaman zatekam v čase se bodoče.*

*A slutim — tam pri koncu te nesreče,
ko zmanjka mi stopinje in zavesti,
tvoj duh iz večnosti mi zašepeče:*

*»Te čakam! K meni si sedaj na cesti.«
Pogrez sveta, življenja, hod iz ječe
takrát, ko utonejo mi vse bolesi.*

2

*Takrát, ko utonejo mi vse bolesi,
proniknejo iz duše mi globine,
odete z bleskom kot z nebes sinjine,
podobe — moj zaklad, moje posesti:*

*Prihajaš kakor ženin k nevesti,
obraz žareč od sreče, nasmejan je,
tako ga niso zrlle moje sanje,
želiš s seboj odtod domov me odnesti.*

*Glej, travnik, senožeti in ograja,
potok in pašnik moj, topoli, bresti,
tam cerkvica in smreke — košček raja*

*ob vetru tajinstvenem v njih šelesti ...
Privid ugaša. Ko se mi zamaja,
božanske bom tedaj zazrl prelesti.*

3

*Božanske bom tedaj zazrl prelesti,
ko bo za mano metež, hrup in trenje
teh težkih sanj — navidezno življenje —
ki morala sva nemo ga prenesti,*

*v notrini grenki kis z žolčem mesti.
Zakaj? Kdo ve! Mordá iz zla zorenje
je zadišalo duš kot cvetje in zelenje
iz ruš, ki zimska sila jih preklesti.*

*So onstran teh temin nekje sinjine
od sonca životvornega lijoče?
Na koncu te pustinje so planine,*

*dehteči gaj, livade so cvetoče?
Li bodo kdaj, ko to prokletstvo mine,
izpolnjene željé v brezmejnost vroče?*

4

*Izpolnjene željé v brezmejnost vroče
o, bodo, bodo — jasno slutnja pravi —
dotlej pa blodil bom še po motnjavi
in goltal spletke veka in težkoče.*

*Da mogel bi ta kelih, dobri Oče,
vsaj drobec doprinesti k Tvoji slavi,
en trn skrivnostnega telesa v glavi
izdreti, ranjen, naj srce se joče.*

*Da mogel bi oklepe ti razklati,
razkleniti verige te tiščoče,
in tebi, svetli plamen, vzplapolati*

*v višave rajsko čiste je mogoče —
le sprejmi, zemlja, lahko mi je dati,
ostanke, to telo razpadajoče.*

5

*Te vendar bom dosegel, dragi oče,
enkrát, ko utonejo mi vse bolesi;
božanske bom tedaj zazrl prelesti —
izpolnjene željé v brezmejnost vroče.*

*Ostanke — to telo razpadajoče —
denite tja, prijatelji mi zvesti,
rotim vas s srcem vsem na pesti,
ah tja, kjer misel kroži vzdihujoče.*

*Gorje v naročju tvojem bo, gomila,
izniknilo, ki trdo je klesalo,
tako bo naju rodna prst pokrila.*

*Akordov vseh finale. Zagrinjalo.
Teatra vrata so se zapahnila.
Apoteoza. Pojmo Bogu hvalo.*

Nekaj bežnih spominov na pokojnega Alojza-Vekoslava Špangerja

Z letom 1971 se je končala tudi zemška pot Alojza-Vekoslava Špangerja, človeka, ki je moral v svojem življenju videti in okusiti toliko trpljenja, kot je to usojeno redko kateremu zemljanu. Dva dni pred Silvestrovim 1971 smo ga pospremili na proseško pokopališče. Bil je mrzel dan: s Krasa je brila mrzla burja, ko sta pesem in beseda slovesa segli v srca zbranih pogrebcev.

Vekoslav Španger, po rodu Prosečan, je že večkrat gledal smrti v oči, toda najbliže ji je stal leta 1930, ko je kot mlad fant sedel skupaj z Bidovcem, Marušičem, Milošem in Valenčičem na zatožni klopi velike tržaške sodne dvorane. Ves skrušen, a v srcu poln ponosa, je stal pred »sodniki« Posebnega sodišča in čakal, da izrečejo tudi zanj isto besedo, ki so jo izrekli za Bidovca, Valenčiča, Marušiča in Miloša. Obstal je, ko je slišal razsodbo, s katero so ga obsodili na trideset let zapora...

Ko sem ga pred kakimi osmimi leti obiskal v stanovanju v ulici Geppa v Trstu, mi je pravil podrobnosti o tistem procesu, s katerim smo se Slovenci med prvimi v tedanji Italiji postavili proti fašizmu. Takrat, ko je za fašistično stranko bila v Italiji ogromna večina državljanov ali nekaj manj, smo Slovenci začeli organizirani boj proti fašizmu in kot prvi darovali iz svoje srede na bazoviški gmajni štiri svoje sorojake. Španger mi je pripovedoval o tem, kako so se začeli organizirati, kje so se vse shajali, kako so se povezovali... Kako so jih prijeli... Potem mi je še pripovedoval o mučenju, kateremu so morali naproti. O tem, kako so jim prste stiskali med vrata, ruvali nohte na nogah, zverinsko pretepali. »O vsem tem zbiram dokumente in gradivo: objaviti hočem knjigo o vsem tem nedopovedljivem trpljenju.«

Tistega jesenskega popoldneva nisem mogel ne domov ne na univerzo študirat, zapeljal sem se na Bazovico, od tu pa šel peš do kraja, kjer so v tistem daljnem septembru leta 1930 pordečili kraško zemljo s svojo mlado krvjo štirje slovenski fantje. V mraku je bil videti tisti del našega Krasa še veliko bolj skrivnosten, bolj grozoten. Zahajajoče sonce je pordečilo grmovje, bore in brin. Pri srcu mi je bilo tesno, žalost se mi je zarivala vanj. Vrnil sem se v vas, na Bazovico, ki je vklesala v slovensko zgodovino eno najpomembnejših strani.

Potem se nisem dolgo več pogovarjal z Vekoslavom Špangerjem. Srečavala sva se na tržaških ulicah, se bežno pozdravila in šla vsak v svojo smer.

Spet sva imela priložnost daljših srečanj ob deželnih volitvah leta 1968. On je bil eden glavnih kandidatov Slovenske levice na listi Slovenske skupnosti in tako sva šla skupaj na marsikatero volivno zborovanje. Takrat sem opazil, da ga bolezen krepko napada. Spominjam se shoda v Slivnem: govoril je z velikim naporom, tudi z bolečino. Po shodu je bil videti močno utrujen. Misli so mu bile prožne, nove, jedrnate, učinkovite, a besede mu niso hotele na dan z isto prožnostjo.

Najdalj sva bila skupaj takrat, ko sva se vozila iz Trsta v Ljubljano na okroglo mizo, ki so jo priredili sežanski študentje. Zanimal ga je predvsem nastop Borisa Pahorja, pa besede študentov iz Primorske, ki so študirali v Ljubljani, in je šel na pot. Bili smo trije v avtu. Med potjo je pravil, da je njegova knjiga »Spomenik« razprodana in da je z njo celo »zaslužil«. S honorarjem, ki ga je dobil za knjigo, si je kupil — prvič v življenju — fotografski aparat in nov dežni plašč. Bil je

vesel pisem, ki jih je prejemal predvsem od prijateljev in znancev iz Slovenije.

Zadnjikrat sem ga videl v ankaranski bolnišnici, v katero se je zatekel po zdravniško pomoč. Stoično se je pripravljaj na smrt. Ni se je bal. Kako bi se je bal, saj mu je bila skoro vse življenje tako blizu, da se je je moral privaditi. Sledil je še vedno političnemu in kulturnemu dogajanju v Trstu in sploh v zamejstvu. Stopila sva na balkon bolnišnice in zrla proti morju, ki je nekje spodaj butalo valove v našo obalo. Spraševal je po prijateljih, znancih, po sorodnikih.

»Prejšnji teden bi me kmalu zadavilo. Rešil sem se za las. Ne vem... Najbrž se bo treba kmalu posloviti... Seveda bo treba.«

Molk je pretrgal spet on.

»Pri prihodnjih volitvah se bo treba še bolje pripraviti. Kultura, šport, razna društva... seveda, vse to moramo imeti, moramo gojiti, krepiti, toda politika je še bolj važna, ne vedno, mnogokrat pa že. In brez slovenske politike v slovenskem zamejstvu ne gre, ne more iti. Brez politične iniciative ne živimo kot narod vsestranskega življenja. Res ne gre brez slovenske politike! Kolikor bom še živel, bom skušal de-

lati in prepričevati v to smer. Tudi levičarji moramo razumeti, da ne gre brez avtonomne slovenske politike.«

Nisem si — kot vestni časnikarji — sproti beležil v notes njegovih točnih besed. Njih smisel sem si pa vsekakor vtisnil v spomin.

Se in še sva se razgovarjala (bil mi je tudi daljni sorodnik), dokler ni bolniška sestra opozorila na čas.

Zapuščal sem bolnišnico z občutkom, da sem ga zadnjič videl. In res je bilo tako. Zadnji dnevi so se iztekali človeku, ki je vse preveč trpel v svojem težkem, razgibanem življenju poštenjaka, slovenskega marksista, globokega rodoljuba. Ni imel lepega življenja tudi zaradi tega, ker je vedno izbral tisto pot, ki se mu je zdela najprimernejša za njegovo ideološko prepričanje in za napredek slovenskega naroda in slovenskega zamejstva. Veslal je proti toku, pa naj je bilo to javnemu mnenju vseh ali ne. Delal je to, kar je vedel, da mora delati.

Sedaj počiva Alojz-Vekoslav Španger na proseškem pokopališču, ki ohranja zemske ostanke mnogih naših zaslužnih mož, kot so bili poslanec Nabergoj, dr. Slavik, župnik Križman in vsi, ki so živeli, delali in umrli za svoj narod in za svoje ljudi.

VINKO BELICIC

Prošnja oblakom

Kje ste, oblaki? Zastrite že sonce!
Dušo mi izžiga brezkončni sij,
pa ne morem nikamor uteči
— kakor ta Kras: trpi in molči.

Oblaki zahoda, vzdignite silne zastave,
vrzite mi hlad na pekoče oči,
odprite se, izmučena zemlja medli!

Ko se deževnica v žlebih napoje,
svetla po žilah zapolje mi kri,
bliski in gromi zgube se na vzvodu,
mavrica-hvalnica vas počasti.

Carigrajski ekumenski patriarh Atenagora I.

Naše stoletje ni samo stoletje velikih svetovnih spopadov, vsestranskega napredka in stoletje globoke duhovne krize. Je tudi stoletje velikih mož in svetnikov, o katerih bodo morda šele prihodnji rodovi napisali zadnjo besedo, ker bodo boljše doumeli vso globino njihovih idej.

Med take duhovne velikane štejemo lahko tudi pokojnega ekumenskega patriarha Atenagora I., ki je preteklega julija preminil v Carigradu. Po domače bi ga lahko imenovali pravoslavnega papeža, čeprav se je njegovo delovanje omejevalo na carigrajsko Cerkev, ki je po številu vernikov med najskromnejšimi na svetu. Z njegovo smrtjo je nastala velika vrzel v vsem krščanskem svetu. Tudi mnogi nekristjani so postali pozorni na tega moža, podobno kot nekoč na papeža Janeza XXIII.

PATRIARHOVA SMRT

Imel je sicer 86 let, vendar je bil vse do kraja zdrav in krepak. Le teden dni pred smrtjo je tako nesrečno padel, da si je zlomil stegenico in to je pospešilo njegov konec. Vsa zdravniška pomoč v bolnišnici Baklili v Istanbulu je bila zaman. Umiral je pri polni zavesti, z besedami upanja in miru na ustnicah, da se je marsikdo spomnil na podobno smrt papeža Janeza XXIII. Od najožjih sorodnikov je k bolniški postelji prihitela iz Grčije patriarhova sestra Agafi Alexiadou. Prisotnih je bilo več pravoslavnih cerkvenih dostojanstvenikov. Umirajočemu je bila v veliko tolažbo prisrčna brzogovorka papeža Pavla VI.

PLODOVITA ŽIVLJENJSKA POT

Po rodu je bil Grk in se je rodil 25. marca 1886 v neki preprosti vasici v epijskih hribih, torej v času, ko so v Epiru še gospodovali Turki. Bogoslovje je študiral na teološki fakulteti na otoku Halki v Marmorskem morju. Po končanem študiju je deloval kot diakon v Bitolju v Makedoniji, ko se je ta dežela rešila po balkanski vojni skoraj poltisočletne turške okupacije. Nato se je za leto dni umaknil v samoto na goro Atos. Tam ga je poiskal atenski metropolit in povabil v grško prestolnico, da je sprejel službo glavnega tajnika Sv. Sinoda grške pravoslavne Cerkve.

SKOF NA KRFU IN V DIASPORI

Leta 1923 je postal škof na otoku Krfu. Prav v tem času se je pred otokom pojavila italijanska vojna mornarica. Mussolini jo je bil tja poslal, da bi s topovi obstreljevala uporni otok. Metropolit Atenagora je nekega dne stopil v čoln in edinemu spremljevalcu, veslaču, naročil, naj ga pelje do italijanske admiralske ladje. Admiral je mi-

slil, da je nadškof prišel javit predajo otoka, in ga je z ladje nagovoril: »Kakšne novice prinašate?« Škof mirno odgovori: »Prišel sem, da protestiram, ker ubijate žene in otroke.« In takoj je ukazal čolnarju, naj ga pelje nazaj na otok. V resnici so takrat italijanski topovi nehali streljati. Škof Atenagora je ostal na Krfu vse do leta 1931, ko je bil imenovan za nadškofa v diaspori med pravoslavni Grki v Ameriki, s sedežem v New Yorku.

V Ameriki je prevzel tudi državljanstvo ZDA, kar so mu v domovini nimalo zamerili. Postal je osebni prijatelj predsednikov Roosevelta in Trumana. S to dobo, ki sega do leta 1948, se začne njegovo prvo zanimanje za ekumensko gibanje, ki se je začelo razvijati zlasti po nekem sestanku v Helsinkih med pravoslavni, anglikanskimi in protestantskimi predstavniki. Med važnejše ustanove, ki še danes spominjajo na Atenagorovo delovanje v Ameriki, štejemo zlasti novo teološko pravoslavno šolo Sv. Križa v Connecticutu in akademijo sv. Bazilija v Bostonu.

NA CARIGRAJSKEM PRESTOLU

Leta 1948 je bil izvoljen za ekumenskega patriarha v Carigradu. Postal je tako 256. naslednik apostola Andreja, ki naj bi bil — po starem izročilu — prvi škof v kraju, kjer se je pozneje razvil tako imenovani drugi Rim ali cesarsko mesto Konstantina Velikega.

Ponovno je sprejel turško državljanstvo, kot so to zahtevali turški zakoni z ozirom na to, da je sedež patriarhata v sedanjem turškem Istanbulu. S tem je sprejel tudi zelo težko dediščino svojih prednikov na carigrajskem prestolu. Saj je bila nekdanja slava že davno pokopana po stoletnih zgodovinskih dogodkih, ki so sedež patriarhata potisnili daleč v predmestje, v eno najbolj siromašnih mestnih četrti, ki je še danes znana kot Phanar, do katere se pride po tesnih ulicah sredi nizkih hiš in skromnih trgovin, ki so značilne za stara turška mesta.

Sicer je imel carigrajski patriarh vedno le nekako zgolj častno mesto nad avtokefalnimi (samostojnimi) pravoslavni narodnimi Cerkvami. Torej brez vsake prave stvarne oblasti ali jurisdikcije. A tudi to častno prvenstvo je močno trpelo in bilo skoraj pozabljeno, odkar je patriarh dolga stoletja živel pod turško oblastjo in so bili stiki z ostalimi pravoslavni Cerkvami malenkostni. Saj je znano, da si je ruska pravoslavna Cerkev v Moskvi že od časa Ivana Groznega sama lastila tako častno prvenstvo nad vzhodnimi Cerkvami. Temu prvenstvu ne dela težav niti današnja ateistična sovjetska oblast, ki si obeta od takega položaja predvsem političnih koristi.

Prav tako niso carigrajski patriarhi vodili dobrih stikov niti z rimsko katoliško Cerkvijo, da je bila izolacija še bolj občutna. Po drugi strani niso niti osrednje turške oblasti rade gledale kakršnega koli delovanja carigrajske Cerkve izven državnih meja, ker so vedno smatrale to Cerkev in patriarha kot zaščitnika turških državljanov grške narodnosti v sami domovini, čeprav se je njih število stalno krčilo. Skrbno pa je oblast bedela, da se ne bi ta vpliv raztegnil na ostale grške skupnosti.

PATRIARHOV OBISK V BAZILIKI SVETE MODROSTI

V takih bridkih okoliščinah je Atenagora I. nastopil svojo novo visoko službo. Marsikdo bi na njegovem mestu omagal in obupal. Patriarh se je z velikim pogumom in potrpežljivostjo lotil težkega dela. Njegova prva skrb je veljala izboljšanju odnošajev s turškimi oblastmi, v prepričanju, da je od tega odvisen tudi nadaljnji obstanek carigrajskega patriarhata. Zato je vsa svoja prizadevanja naravnal na izključno versko področje in svoje delovanje popolnoma ločil od nacionalne in politične angažiranosti nekaterih grških pravoslavni duhovnikov.

V tej luči nam bo takoj jasno in razumljivo, kako je prišlo kmalu po

patriarhovem prihodu v Carigrad do dokaj drznega koraka, ko je obiskal ravnatelja muzeja nekdanje bazilike Svete Modrosti. Ta cerkev je bila od vseh na Vzhodu najslavnejša, prva po baziliki sv. Petra v Rimu, katero je morda celo prekašala po svoji lepoti. Ko so Turki zavzeli Carigrad (l. 1453), so s konji vkorakali vanjo in jo takoj spremenili v svojo džamijo (molilnico). Večjega ponižanja ni mogla doživeti. In to je tudi ostala vse dotlej, dokler ni v novejši dobi predsednik Atatürk državo povsem sekulariziral ter ji dal izrazit laični značaj. Takrat so muslimansko molilnico spremenili v muzej, kar je še danes. To se pravi, da celih petsto let, po padcu vzhodnega rimskega cesarstva, ni več noben patriarh stopil v to nekdanj tako veličastno cerkveno stavbo, ki je bila skoraj tisoč let simbol slave in moči carigrajskih cesarjev in patriarhov. Zato je pomenil ta nepričakovani patriarhov korak korenito prelomnico s preteklostjo in pogumno priznanje zgodovinske stvarnosti in nje darovanje na oltar sprave in miru med sprtimi narodi. Nekdo je takrat tako ocenil to patriarhovo gesto: »To je bilo nekako tako, kot da bi se Vatikan odpovedal baziliki sv. Petra v Rimu.«

STIKI MED KRŠČANSKIMI SKUPNOSTMI

Drugo veliko prizadevanje novega patriarha je merilo na zблиžanje z ostalimi pravoslavnimi Cerkvami na Vzhodu. Prilika mu je bila dana, ko se je leta 1951 obhajala 1500-letnica kalcedonskega koncila, ki je bil leta 451 slovesno proglasil častno prvenstvo carigrajskega patriarha. Zato je bila naslovljena vsem avtokefalnim Cerkvam posebna patriarhova poslanica, v kateri se je poudarila važnost in pomembnost obletnice za preteklost in sedanost vzhodnih skupnosti. Sledilo je desetletje bolj tesnih stikov, dokler ni patriarhu uspelo leta 1961 zbrati na Rodosu konferenco skoraj vseh pravoslavnih Cerkva. Takrat je tudi padla zamisel, da bi se

pravoslavne cerkvene skupnosti včlanile v Svetovni svet Cerkva, ki ima svoj sedež v Zenevi in je združeval vse dotlej le protestantske skupnosti. Po zgledu II. vatikanskega koncila naj bi se pripravil tudi vsepravoslavni koncil. V tem smislu se danes že veliko dela in obstaja možnost, da bo do tega res prišlo v bližnji bodočnosti.

Resnici na ljubo moramo priznati, da je kljub vsemu ekumenskemu prizadevanju ostal pri življenju stari antagonizem med moskovskim in carigrajskim patriarhatom, med »starim« in »novim« Rimom. To se pravi, velika hladnost pravoslavnih Cerkva do rimske Cerkve in papeža. Lahko mirno rečemo, da je na tej poti pomiritve s katoliško Cerkvijo ostal carigrajski patriarh skoraj docela osamljen. Dobro se je tudi zavedal, da ne more nastopati drugače kot le v svojem imenu z ozirom nato, da ni mogel razpolagati z nobeno pravo oblastjo do ostalih pravoslavnih Cerkva. Pa tudi v samem Istambulu se je število pravoslavnih Grkov stalno krčilo in ne presega danes 50.000 duš.

ODPRAVLJENO TISOČLETNO IZOBČENJE

S katoličani je navezal Atenagora prve stike že za časa papeža Janeza XXIII. Nista se osebno poznala niti takrat, ko je bil msgr. Roncalli apostolski delegat v Turčiji. Vendar sta si že takrat pridno dopisovala. Ko je kardinal Roncalli postal papež, mu je Atenagora prisrčno čestital in že v brzojavki naglasil željo, da bi prišlo do skorajšnjega zedinjenja. Tudi pozneje mu je večkrat pisal in mu iz Carigrada pošiljal pakete z značilnimi grškimi in turškimi sladkarijami. Torej, res prijateljski odnosi, kot med starimi znanci. Končno se je patriarh namenil, da obišče papeža v Rimu. Žal se ta želja ni uresničila, kar je ravno takrat Janez XXIII. zbolel in nato kmalu umrl.

Prijateljski stiki so se nadaljevali z novim papežem Pavlom VI. in je tako

prišlo do zgodovinskega srečanja v Jeruzalemu 5. februarja 1964. Ob koncu II. vatikanskega cerkvenega zbora je sledil nov zgodovinski dogodek, ko sta papež in patriarh dne 5. januarja 1965, po eni strani v Rimu in po drugi strani v Carigradu drug drugega rešila skoraj tisočletnega izobčenja. Tistega dne sta namreč nehali anatemi, ki sta ju bila medsebojno izrekla in izročila leta 1054 carigrabski patriarh Cerularij in papežev legat Humbert, kar je dokončno pomenilo popoln prelom in razkol med vzhodno in zapadno Cerkvijo.

S tem uradnim aktom še niso bile odstranjene vse težave in še ni prišlo do edinstva med obema Cerkvama. Vendar je bila ta pogumna gesta potrebna, da se vrata še bolj odpro in olajša pot do zблиžanja med brati.

NOVA SREČANJA MED RIMOM IN CARIGRADOM

Srečanje v Sveti deželi je bila le prva postaja. Sledilo je kmalu potovanje Pavla VI. v Carigrad (25. in 26. julija 1967) ob papeževem romanju v Efez v zapadni Turčiji. Še istega leta mu je Atenagora vrnil obisk v Rimu (26. in 27. novembra), ko je prišel kot romar na grob apostolov Petra in Pavla. V Rimu so ga sprejeli z najvišjimi častmi. Bival je v Vatikanu in sta se s papežem večkrat sestala. Zlasti je bil pomemben sprevod do bazilike sv. Petra, ko sta se pred ogromno množico držala za roko: eden visok, z veliko belo brado, prava vzhodna dostojanstvenost; drugi ob njem nizek in suh, a oba globoko ganjena. Papež je nosil štolo, ki jo je bil prejel za dar v Carigradu, patriarh pa s prsnim križem pokojnega papeža Janeza XXIII., ki mu ga je daroval Pavel VI.

Ta izredna gesta carigrabskega patriarha ni bila na Vzhodu vsem všeč in še enkrat je bilo očitno, kako je Atenagora ekumensko osamljen, a vendar neumoren in nepopoljšljiv sanjač o cerkvenem edinstvu, v katerega je trdno veroval. Sledili so razni kritični ko-

mentarji zastopnikov drugih pravoslavnih Cerkva, med katerimi je prednjačil tedanji atenski nadškof Hieronimos, ki je zapisal da »drzna Atenagorova iniciativa teži k temu, da se pravoslavni popolnoma podjarmijo rimskemu papežu.« Tudi pokojni ruski patriarh Aleksej se je zelo pridržano izjavil o tem rimskem srečanju kot o zadevi, ki nima posebnega pomena.

PRISTNA EKUMENSKA DUŠA

Kljub vsemu nasprotovanju doma in po svetu, je Atenagora ostal zvest svojemu ekumenskemu poslanstvu in je uporabil vsako priliko, da bi še drugim posredoval te svoje težnje. Zlasti je bil zgovoren pri zasebnih pogovorih s katoliškimi ljudmi, ki so ga v Carigradu radi obiskovali.

Ko se je leta 1969 mudil v Carigradu kardinal Dino Staffa, mu je patriarh bridko potožil: »Ne vem, zakaj ne bi smeli piti iz istega keliha in skupno obhajati Evharistijo. Recite to papežu. Razumem, da so še razlike med nami. A to naj rešujejo teologi.« In ko mu je kardinal odvrnil: »Ali sprejmete papežev primat in nezmotljivost?«, je Atenagora odgovoril: »Načelo o Petrovi nezmotljivosti je tudi v naši tradiciji. Kar se tiče primata, pa je treba vzeti v poštev različna izročila posameznih Cerkva.«

In ko se je razgovarjal s časnikarji, je imel navado zaključiti: »Zedinimo se, zedinimo se, odstranimo namišljeno ločitev! Imamo istega Kristusa, isto Bogorodico, iste zakramente, isto duhovništvo. Recite Pavlu Drugemu, da se moramo zediniti. Da, Pavlu Drugemu, ker zame ni drugih Pavlov razen onega iz Tarza (apostola) in tega, ki ga vi imenujete Šestega.«

Zelo je namreč cenil in ljubil papeža Pavla, ki mu je med drugim prišel na pomoč v nekem zelo kočljivem trenutku. Bilo je leta 1965, ko je turška vlada javno obtožila patriarha kot »nekdanjega Grka, prijatelja in pomočnika ciprskega škofa Makariosa in plačanca

atenske vlade«. Obstajala je celo nevarnost, da bo patriarh izgnan iz Turčije z dvema svojima ožjima sodelavcema. Papež se je takrat resno zavzel za patriarha Atenagora in posredoval pri turških oblasteh. Tako so bile težave kmalu odstranjene.

POGREBNE SVEČANOSTI

Patriarhov pogreb se je vršil dne 11. julija na grškem pokopališču Bulikli v Carigradu. Verski obredi so se pričeli v patriarhalni cerkvi sv. Jurija v Phanaru. Vodil jih je kalcedonski metropolit Meliton. Papeža je zastopal predsednik Tajništva za edinost, kardinal Willebrands. Prisotnih je bilo okrog tisoč vernikov. Pogrebni obred je bil do skrajnosti skromen in preprost, na carigrajski način, ki ne dovoljuje večjih zunanjih slovesnosti.

Temu so se pridružile še druge diplomatske težave, ko ni dobil dovoljenja za na pogreb njegov naslednik med grško diasporo v Ameriki, grško-pravoslavni nadškof Jakobos, zelo vplivna osebnost. Iz solidarnosti z omenjenim škofom so odpovedali svoje sodelovanje na pogrebu še drugi katoliški in protestantski škofje in pastori ter zastopniki raznih verskih skupnosti v Ameriki.

ATENAGOROV NASLEDNIK

Veliko je bilo po svetu pričakovanja za volitve novega patriarha. Takoj je bilo jasno, da ne bo šlo brez težav. Zlasti zato, ker si je turška oblast lastila pravico do veta nad morebitnimi kandidati, ki so morali biti vsi turški državljani. Tako so bile že vnaprej črtane iz kandidatne liste nekatere bolj vidne osebnosti, kakor že omenjena nadškofa in metropolita Meliton in Jakobos.

Sveti Sinod, ki šteje 15 članov, je po kratkem glasovanju izbral za novega patriarha v javnosti povsem neznano osebnost, škofa dveh grških otokov v Egejskem morju, Imbros in Tenedos, ki sta bila že po prvi svetovni vojni priključena Turčiji. Izvoljeni škof Demetrios Papadontos si je takoj tudi do-

ložil novo ime — patriarh Demetrios I. Po rodu je sicer Grk, vendar turški državljan, ker se je rodil leta 1914 v Istanbulu. Zato je njegovo izvolitev potrdila tudi turška vlada.

Vse kaže, da je novi patriarh vsestransko dostopen, pastoralno usmerjen, srčno dober in občutljiv za pravičnost, in brez političnih interesov, kar je za krajevne okoliščine zelo važno. Značilne so njegove besede v nastopnem govoru: »Želim biti pastir, nobene politike ne bo v tej cerkvi.«

KAKO PA V BODOČE?

Ob teh dogodkih se je marsikdo vprašal, ali je res nujno, da mora živeti ekumenski patriarh v Carigradu. To se pravi, da mora biti najvišja cerkvena oblast vezana na neko mesto in državo, kjer skoraj ni pravoslavnih vernikov. Povsem nekrščansko okolje pa skoraj do skrajnosti onemogoča vsako plodno pastoralno delo. Saj so se tudi rimski papeži v zgodovini zatekli v tujino, kot npr. v srednjem veku, ko se je sedež katoliške Cerkve prenesel v Avignon, v Francijo. Leta 1870, po znanih rimskih dogodkih, pa se je pa-

YL KNOTTS

Po belih potih...

*Po belih potih poletnih,
po mehkih stezah,
ob meni si hodil.
Bilo me ni strah.*

*V jasnini neba sem
razbiral tvoj stas,
v večerih zvon kasen:
tvoj dobri glas.*

*Umiranje časa
med šumom dežja...
Kje zadnja je jasa?
Kjer sva se razšla...*

pež prostovoljno zaprl v Vatikan, da je od tam nemoteno nadaljeval svoje poslanstvo v svetu.

Ti pomisleki niso brez osnove. Vendar se zdi, da je pokojni patriarh Atenagora že močno dvignil ugled carigrajske Cerkve. Saj je nanjo postal zadnje čase pozoren ves svet. Kar je prišlo do izraza zlasti ob patriarhovi smrti in pri volitvah novega patriarha, medtem ko so bili v preteklosti podobni dogodki bolj krajevnega značaja.

Že iz tega je razvidno, da razgibana ekumenska prizadevanja patriarha Ate-

nagora niso bila zaman. Pognala so globoke korenine, ki že dajejo svoje sadove v medsebojnih odnosih pravoslavnih Cerkva in še posebno v novih perspektivah do katoliške Cerkve. Veliki osamljeni sanjač o cerkveni edinosti torej ni več sam. Veliko ljudi je v življenju in smrti pripravil, da razmišlja o tem važnem cerkvenem vprašanju. In prav v tem se kaže vsa veličina pokojnega patriarha Atenagore I., neutrudnega ekumenskega delavca in doslednega prijatelja novega bratstva med narodi.

VINKO BELIČIĆ

GLADIOLE

Vse je zastrla megla:
edino ta gorski vršič je moj,
pritlično borovje in rosní macesni in rododendron
— zvonci, besede in smeh iz beline:
kipenje zaves čez strma pobočja ...
nič sonca, nič blišča vrhov
— le ko zamižim,
gladirole rdečih in modrih nians.

Rešen in skrit —
in vsemu bliže ko kdaj
uživam to uro oddiha,
te vonje, te zvonke sprelete žuželk,
ta zrak, te siničke, ta mir —
ko v dolini zdaj drugim iz ječe hitečim
budijo zavzeti smehljaj
gladirole avgusta, rdečih in modrih nians.

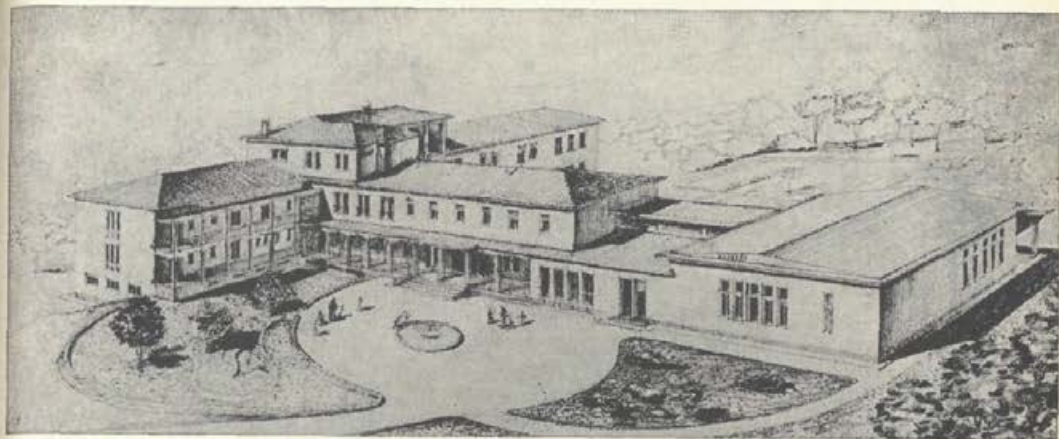
VINKO BELIČIĆ

Bor

Plitvo, rdečo, krhko prst
burja izmozgava, bije in smuka drevesa;
skala in grm se zažirata v tla,
ptica prebičana stiska se k njima,
čeznjo vihranje na jugozahod.

Bor ob navalu se zdrzne, zasope: nič več.
Temnozelen, jeklenih korenin
veruje v azurni, spokojni blišč neba.
Ve: obstane le, kdor je močan za dva!

Gradnja Zavoda sv. Družine v Gorici

NOVI ZAVOD SV. DRUŽINE V GORICI JE ŽE POD STREHO. NA VRSTI JE SEDAJ NOTRANJA UREDITEV POSLOPJA. SEVEDA RASTEJO Z GRADNJO TUDI STROŠKI. PROSIMO ZATO VSE NASE ROJAKE, TU IN PO SVETU, NAJ MATERIALNO PODPREJO TO POMEMBNO IN PREPOTREBNO USTANOVO S KAKIM DAROM, VSAK PO SVOJIH MOČEH. NA LEVI V I. NADSTROPIJU BODO SOBE ZA OSTARELE OSEBE, V OZADJU SESTRSKE SOBE, V PRITLIČJU PROSTORI ZA GOJENCE IN GOJENKE, NA DESNI SPREDAJ KAPELA, ZADAJ DVORANA

Gradnja novega poslopja Zavoda sv. Družine v Gorici lepo napreduje. Stava je že »pod streho«. Zdaj se vršijo podrobna notranja dela: od vzdnavanja oken in vrat do ometa in pleskanja, od napeljave luči, vode, ogrevalnih cevi do izdelave hodnikov, sob in ostalih prostorov. Sledila bo oskrba pohištva in opreme in še nešteto drugega.

Predno se je začelo z zidanjem, je bilo treba rešiti kup problemov, predvsem vprašanje lastnine stavbišča in sploh zavodskega posestva.

Na občnem zboru društva Sl. sirotišče dne 11. oktobra 1961 je tekla razprava o zelo težki zadevi: civilne oblasti so zahtevale, naj se zavodsko poslopje temeljito popravi, da bo ustrezalo sodobnim socialnim, vzgojnim in higienskimi zahtevam, sicer ga bodo morali zapreti. Društveni odbor je ugotovil, da nima potrebnih denarnih sredstev ter pričel pogajanja s Šolskimi sestrami s provincialno hišo v Tr-

stu, ki že pol stoletja zavod vodijo, naj bi prevzele zidanje novega poslopja. Društvo Sl. sirotišče bi bilo pripravljeno jim odstopiti lastnino stavbišča in okoli ležečega zemljišča, ako bi se Šolske sestre pogodbeno obvezale, da bo tudi novi zavod služil namenom, ki so jih imeli zavodovi ustanovitelji, to je vzgajati v krščanskem duhu slovenske otroke, zlasti sirote, ter dekliško mladino. Šolske sestre so pristale. In tako je društveni občni zbor 21. jan. 1966 sklenil odstopiti sestram sirotiško lastnino z izjemo zemljišča vzdolž salezijanskega zidu. Prenos lastnine z daritveno pogodbo se je izvršil dne 30. avgusta 1966.

GRADBENI NAČRT

Šolske sestre so naprosile arhitekta dr. Viljema Riavisa, naj izdela gradbeni načrt. Pri načrtu naj upošteva zavodove dejavnosti in potrebe. Ker je prav tedaj goriško županstvo zaključevalo iz-

delavo mestnega regulacijskega načrta, je arhitekt pohitel, da bi predložil gradbeni načrt v predpisanem roku. To se je zgodilo in mestne oblasti so dne 28. avgusta 1968 načrt odobrile.

Provincialno predstojništvo Šolskih sester v Trstu je bilo mnenja, da je načrt preobširen in da bo vzdrževanje predrago. Arhitekt je tedaj skrčil prvotni načrt, ohranil pa je poprejšnjo zavodovo zunanjo obliko. Županstvo je novi načrt odobrilo 28. decembra 1970.

Dolga in zapletena je bila pot, prioriti si vsa potrebna gradbena dovoljenja. Medtem je deželna vlada v Trstu na osnovi zakona 27. 6. 1966, št. 10, odobrila posojilo v znesku dvesto milijonov lir, ki se bo vračalo v roku 20 let. Da bi deželna vlada omogočila vračanje dolga in letnih obresti, je nakažala prispevek letnih 5 % celotnega kapitala za dobo 20 let.

GRADBENO PODJETJE

Sledila je zapletena zadeva dražbe in izbire gradbenega podjetja. Po predpisih je zaukazana dražba, bodi za gradnjo same stavbe, bodi za druga važnejša notranja dela. Dežela je posredovala seznam gradbenih podjetij, ki imajo pravico do tekmovanja.

Dne 19. maja 1971, ob 16. uri, se je vršila v prostorih Zavoda sv. Družine dražba za gradbena dela. V bistvu sta zmagali dve podjetji: podjetje »Ars et Labor« iz kraja Torviscosa in »Stignano« iz Monfalcona. Po skoro šesttedenski negotovosti je »Ars et Labor« odstopila. Delo je prevzelo »Stignano« iz Tržiča.

GRADBENA DELA

Dne 1. avgusta 1971 je podjetje začelo s pripravljalnimi deli: urediti zemljišče, prostor za stroje, pisarno. Dne 9. avgusta so mogočni razkrivači, buldožerji začeli zravnovati stavbišče. Delo je bilo zamudno zaradi deloma prodnatega in deloma skalnatnega zemljišča. V mehko sipino na južni strani so vzdali globoke temelje in dvignili mogoč-

ne betonske podpornike. Dela so trajala dobra dva meseca, tudi ker je bilo zaposlenih le malo delavcev.

V zgodnji pomladi 1972 so začeli graditi zidove. Podjetje je dalo na razpolago več delavcev, tako da je delo kar naglo napredovalo. V juniju je bila hiša pokrita, z izjemo kapele, dvorane in knjižnice, ki naj bi se pozneje pokrile z aluminijevim veralom.

Dražbo za postavitev dvigala je zmagala tvrdka Schindler-Concorezzo iz Milana, ki je začela z delom 1. aprila. Delo bi morala končati v 120 dneh, sredi julija, a zaradi nepredvidenih zaprek dela še niso končana.

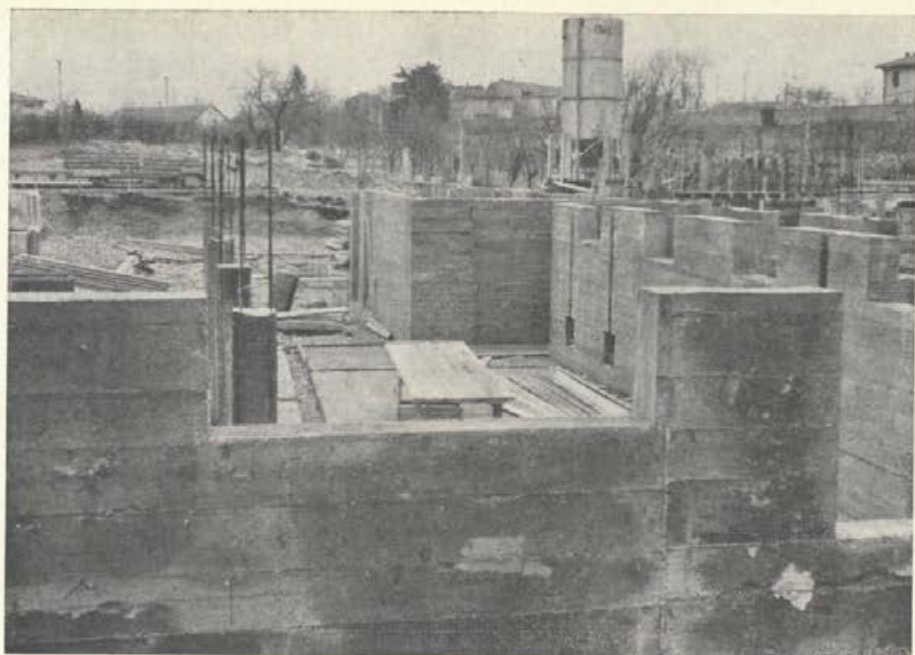
Napeljava centralne kurjave je bila poverjena tvrdki Olivo Mario iz Basadella del Cormor (Videm). Dela so se začela v avgustu in bi se morala zaključiti v 90 dneh.

Notranja dela so polna odgovornosti in zahtevna. Podjetja in tvrdke hudo čutijo posledice delavske krize in stavkovnih prekinitev dela. Občutiti je neko splošno negotovost in bojazen tudi zaradi davčne prenove, ki se bo izvršila na začetku leta 1973.

ODBOR ZA ZIDANJE NOVEGA ZAVODA

Šolske sestre, zlasti še neutrudna s. Rafaela Saksida, so si prevzele nad vse težko nalogo sezidati nov zavod. Želele so si opore, svetovalcev. Dne 20. avgusta 1969 se je osnoval poseben posvetovalni organ, ki si je nadel ime: »Odbor za zidanje novega Zavoda sv. Družine«. Sestavljajo ga: msgr. France Močnik, predsednik; msgr. Rudolf Klinac, podpredsednik; g. Jože Jurak, zavodski duhovnik; Ivan Prinčič, gospodarstvenik iz Krmina, preglednik računov; Stefan Viatori, trgovec v Gorici, gospodarski strokovnjak; ter še dve hišni redovnici s. Rafaela Saksida in s. Ahacija Kacin.

Odbor se je spoprijel in se spoprijema s celo vrsto zapletenih zadev. Na slovensko javnost je naslovil ponovne pozive, naj podpre dela s prispevki; na

OB STAREM DOTRAJANEM ZAVODU SV. DRUŽINE RASTEJO TEMELJI BODOČEGA SODOBNEGA ZAVODA

številnih sejah je razpravljajal o tekočih zadevah; vzdrževal je stike z arh. dr. Riavisom, ki osebno vodi dela; nudil je in nudi vso možno tehnično in moralno pomoč.

KROG PRIJATELJEV ZAVODA SV. DRUŽINE

Zidati obširen zavod v današnjih časih je nekaj drznega. Tega so zmožni samo ljudje, ki imajo brezmejno vero v božjo pomoč in v plemenitost soljudi.

Da bi okrepiли ozračje naklonjenosti in simpatije do zavoda, se je meseca maja osnoval »Krog prijateljev Zavoda sv. Družine«, v katerega so stopili somišljeniki iz mesta in okoliških vasi. Ta krog prijateljev se je že ponovno sestal in sprejel nalogo, da postane pobudnik vsakovrstnih prizadevanj in podvigov, tako da se izgradnja zavoda čimprej zaključi, dolgovi poplačajo in zavod odpre.

Zavod sv. Družine bo vršil zelo važno poslanstvo sredi zamejskih Sloven-

cev: in to bo najlepša nagrada vsem tistim, ki so na kateri koli način prispevali k njegovi gradnji.

BIBLIOFIL

Bežno razmišljanje ob Mednarodnem letu knjige

Občutki, ki se v človeku porajajo ob razmišljanju, ki ga večkrat sproži okoliščina, da je bilo leto 1972 od Unesca določeno kot leto knjige, so kaj raznovrstni. Veliko je takih, ki ne bi bili radi ceneni, pa to postanejo, čim pridejo izpod peresa ali tipke. Je vse zastoj! Ko hočemo nekemu bolj na srce položiti kako zadevo, že začnemo s srcem, čustvom in ne z razumom. Človek pa čuti, da bi moral prav o knjigi, tej posodi vseh posod, le pisati bolj možato, trezno, na višini, kot pravimo.

Toda obračaj kakorkoli to zadevo, spet se ti zgodi, da se pisanje sprevrže v poučno-pedagoško prikazovanje pomena in vpliva knjige. Zato človek obstane in ne ve, kako in kaj. Zastane mu roka in pero v njej in je podoben tistemu srednjeveškemu menihu, ki je v tesni, polmračni celici sedel ali slonel pred foliantom in čakal, da mu bo Bog položil besedo v srce in da bo potem roka poslušala narekovanje srca... Naj bo ta podoba besednega ustvarjalca še tako odmaknjena in ne za naše čase, se vendar zdi, da je še najbolj resnična. Vsak, kdorkoli se zaveda, kaj knjiga je, kaj lahko pomeni, kako pride do nje-nega stvarjenja, se mu bo zdelo vse to gola, krvava resnica. Kdor le sluti, kaj vse skriva ta skromni (čeprav tako velikanski in veličastveni izum knjige in črk v njej in tiskarstva, skratka vsega, kar nam knjigo ustvarja) pojem, ta skrivnostna beseda — knjiga, se gotovo preprosto zgrozi. Moral bi se pa zgroziti tako, kakor so se tisti narodi, ki besede Bog sploh niso napisali v svoje tekste. Smo pa ljudje pred tem čudežem božjega stvarstva, ki ga je človekov um ustvaril — bodimo kar prepričani, da na božje povelje in z njegovim pristankom (zakaj sicer bi se nam Knjiga knjig ohranila v glasbi, v ne vem čem, le ne v pisanih spomenikih, pa naj si bodo v koži, kamnu, lesu ali kovini) — postali prav vsakdanje brezbrizni. Danes knjigo tržemo, »žremo« ali »požiramo«, če nam ni pravšnja, pošiljamo v Vevče, ki jih ima vsak narod pod soncem, ravnamo z njo kot s kosom opeke... Mnogo knjig danes ne odrešuje več, prenekatera knjiga ljudi križa, in spet druga človeka »v sužnost devlje« in redkokatera osvobaja. So take, ki ščegetajo ušesa, in druge, pred katerimi si moramo zapirati ušesa (pred slikami oči!); take, ki jih skrivamo, pa tudi take, ki ležijo na vsakem koraku, pa bi bilo bolje, da bi si »obesile mlin-ski kamen na vrat«... Sprejmimo to preizkušnjo, ki nam jo pošilja Bog s knjigo, in skušajmo jo obrniti nam v dobro in v hvalo Njemu. Saj je ni

ustvarjene stvari, ki bi ne mogla peti hvalo.

* * *

Knjiga stoji pred mano, v katero je Unesco zapisal odločitve, ki so postale Zakon knjigi in se glase:

1. Vsakdo ima pravico do branja.
2. Knjige so nujno potrebne za izobraževanje.
3. Družba je dolžna, da ustvarja pogoje, ki bi pospeševali ustvarjalno dejavnost piscev.
4. Za narodnostni razvoj je nujna zdrava založniška industrija.
5. Da bi se založništvo razvijalo, so potrebni pogoji za produciranje knjig.
6. Knjigarnarji predstavljajo osnovno povezavo med izdajatelji in bralci.
7. Knjižnice, središča umetniške in znanstvene kulture in središča, ki izžarevajo vsakovrstno informacijo, so del narodovega bogastva.
8. Dokumentacija, s pomočjo katere ohranjamo in razširjamo informacijo, pomagajo knjižnemu poslanstvu.
9. Svobodna izmenjava knjig med državami predstavlja nujno dopolnilo za nacionalno produkcijo in pospešuje razumevanje med narodi.
10. Knjige so pospeševaljice razumevanja med narodi in mirnega sodelovanja.

Pomagajmo z vsemi silami, da bi te »zapovedi«, ki so bile dane v Bruslju 22. oktobra 1971, postale čimprej resnica in bi tako knjiga človeka vedno osvobajala.

V muzeju

Tujec: »Koliko je stara ta mumija?«

Paznik: »5007 let.«

Tujec: »Odkod veste to tako natančno?«

Paznik: »Jaz sem pri muzeju že 7 let in ko sem prišel sem, je imela mumija 5000 let.«

Učiteljica Pavla Makuc, njena doba in podoba

Ko je v Gorici dne 15. oktobra 1972 umrla učiteljica Pavla Makuc, smo se zavedali vsi, ki smo jo poznali, da je odšla od nas vzorna učiteljica in velika Slovenka, ki je s svojim delom skoro pol stoletja stala sredi vsega slovenskega šolskega dogajanja v Gorici. Zato je prav, če se je spomnimo v letošnjem Mohorjevem koledarju. Naj ostane njen lik živ tudi za bodočo zgodovino.

Pokojna Pavla je bila doma iz družine, ki je živela v Podgori. Njen oče je bil Karel Makuc, njena mati Karolina Rojic. Po materini strani je bil njen stric dr. Rojic, znani zdravnik v Gorici pred prvo svetovno vojno. Rodila se je v Podgori dne 29. junija 1886; pred njo so v družini že imeli eno hčerko, ki so jo krstili za Elizabeto. Obe sta pozneje postali učiteljici.

UČITELJICA V GORICI

Pavla Makuc je kot deklica odraščala v Podgori, ki je bila v tistih časih še izrazito slovenska vas z lastno občino. Tam je obiskovala osnovno šolo. Ker je bila zelo nadarjena, so jo starši poslali študirat na slovensko učiteljske v Gorico, kjer je že bila pred njo sestra Liza. Na učiteljske se je vpisala leta 1901 in maturirala leta 1905, ko ji je bilo 19 let. Ohranilo se je njeno maturitetno spričevalo. Iz njega je razvidno, da je zrelostni izpit opravila z odliko dne 12. julija. Iz vseh predmetov ima ali izvrstno ali pohvalno. Spričevalo so podpisali tedanji ravnatelj Križnič kot predsednik izpraševalne komisije, Fran Matejčič kot zastopnik deželnega šolskega sveta in vsi profesorji izpraševalci. S tem spričevalom je dobila pravico poučevati na vseh ljudskih

šolah s slovenskim ali nemškim učnim jezikom.

Se isto leto je v mesecu septembru bila imenovana »začasno učiteljico na društveni zasebni ljudski šoli s pravico javnosti društva "Šolski dom"«. Začetno plačo je imela 50 kron mesečno. Pod dekretom imenovanja je podpisal dr. Anton Gregorčič, predsednik društva »Šolski dom«. Potem ko je dve leti učila kot časna učiteljica na šolah društva »Šolski dom«, je v novembru 1907 položila usposobljenostni izpit prav tako z odliko. Kako se je uveljavila kot učiteljica, je razvidno tudi iz tega, da so ji že leta 1907 poverili pouk v 7. in 8. razredu, ki sta služila kot pripravnica za učiteljske. Njena šola je bila takrat v Novem in Malem domu v ulici Bertolini, danes ul. Randaccio. Tu je učila do 24. maja 1915, ko so zaradi vstopa Italije v prvo svetovno vojno zaprli vse šole v Gorici in so mnogi Goričani odšli v begunstvo, z njimi tudi Pavla Makuc.

LJUDSKA ŠOLA V GORICI V ŠOLSKEM LETU 1914/15

Med dokumenti pok. Pavle Makuc je ohranjen izpisek o stanju slovenskih šol v Gorici v šolskem letu 1914/15, ki jih je vzdrževalo društvo »Šolski dom«.

Zaradi zgodovine našega šolstva ga tu objavljamo:

Dekliška ljudska šola s 6 razredi v ulici Croce: 1. raz. 65 učenk, učiteljica Urh Flora; 2. raz. 64 učenk, učiteljica Weber Matilda; 3. raz. 59 učenk, učiteljica Čus Olga; 4. raz. 61 učenk, učiteljica Milost Ljudmila; 5. raz. 65 učenk, učiteljica Makuc Eliza; 6. raz. 68 učenk, učiteljica Pahor Viktorija.

V istem poslopju je bila tudi petrazredna ljudska šola za dečke. Stanje je bilo naslednje: 1. raz. 48 učencev, učitelj Koršič Vladimir; 2. raz. 53 učencev, učitelj Širca Ernest; 3. raz. 62 učencev, učitelj Prijatelj Karel; 4. raz. 38 učencev, učiteljica Rozman Marija; 5. raz. 45 učencev, učitelj Bajec Alojzij. V ulici Croce je bila tudi strokovna šola za fante z dvema razredoma, v 1. razredu je učil prof. A. Gvajc in je imela 28 učencev, v 2. je bilo 31 dijakov. Skupno v ulici Croce 628 učencev in učenk.

Drugo šolsko središče je bilo v ulici Bertolini (Randaccio). Tam je bila petrazredna mešana osnovna šola z naslednjim številom učencev: 1. raz. 48, 2. raz. 53, 3. raz. 62, 4. raz. 38, 5. raz. 45 učencev. Poleg tega sta bila tam še dva razreda pripravnice za učiteljske, v 1. raz., ki je imel 58 dijakov, je učila Ana Dvogan, v 2. raz., kjer je bilo 49 dijakov, je učila Pavla Makuc. V istem poslopju je bil tudi en razred pripravnice za gimnazijo, ki je štel 46 dijakov. Industrijsko-gospodinska šola je imela dva razreda, v 1. je bilo 38 učencev, v 2. pa 34. Skupno v ulici Bertolini 425 učencev in učenk.

Vse te šole je vzdrževalo društvo Šolski dom. Društvo sv. Cirila in Metoda je pa imela v Gorici svojo šolo v ulici Barriera in sicer trirazredno ljudsko šolo; v 1. raz. je bilo 56 učencev, v 2. 69, v 3. pa 46. Skupno 171 otrok.

Poleg teh privatnih šol je tudi goriška občina vzdrževala slovensko šolo v ulici Via Lunga; bila je štirirazredna, a je štela le kakih 30 učencev.

Če seštejemo vse otroke, ki so obi-

skovali slovenske osnovne šole, pripravnice in gospodinsko šolo v Gorici v letu 1914/15 dobimo število 1254. Toliko je bilo pred prvo svetovno vojno slovenskih otrok v tedanji Gorici, ki je bila precej manjša po številu prebivalcev kot je danes.

V SKRBI ZA BEGUNSKE OTROKE

Ker je po 24. maju 1915 Gorica prišla v neposredno zaledje fronte, saj je ta dve leti potekala čez Kalvarijo, Oslavje in Sabotin, torej takoj onstran Soče, so se Goričani v juniju in juliju 1915 skoro vsi podali na težko pot begunstva. Eni so dobili zatočišče po vaseh Kranjske in Štajerske, drugi so pa šli v begunska taborišča. Tudi Pavla Makuc je odšla v begunstvo in sicer na Dunaj. Tu je avstrijska državna uprava odprla poseben zavod za otroke beguncev in Pavla Makuc je stopila v ta zavod v Vorlaufstrasse kot voditeljica od leta 1916 do 1918.

Ko se je prva svetovna vojna nehala, so se številni begunci z Goriške vrnili na svoje domove. Toda ostalo je po taboriščih precej otrok sirot ali takih, ki jih starši niso mogli vzeti s seboj. Zato je Pavla Makuc dne 8. novembra 1918 prišla v taborišče Bruck an der Leitha blizu Dunaja, da je tam skrbela za otroke, ki so še ostali. V tem času je nastala prva Jugoslavija. Ko se je ta notranje nekoliko organizirala, je morala prevzeti skrb za nekdanje begunske otroke, ki so živeli po taboriščih v Avstriji. Odprli so zanje posebno zbirno taborišče v Strnišču pri Ptujju. Tu so zbrali otroke primorskih beguncev, ki so ostali sirote brez staršev ali so imeli starše, ki jih niso mogli vzeti k sebi. V januarju 1919 je begunski odbor poklical v Strnišče Pavlo Makuc, da je prevzela vodstvo tega taborišča, saj je v tem oziru imela največ izkušenj. Rada je prišla znova med slovenske otroke, ki so bili zmeraj njena največja ljubezen.

Sprva ni bilo lahko, saj je bilo otrok

PRI NAZORNEM POUKU
V TABORISČU

okrog 200, pomanjkanje pa povsod veliko; ni bilo hrane, ni bilo obleke. Počasi so se pa stvari začele urejati. Začela je prihajati ameriška pomoč v blagu in tudi domači ljudje v novi Jugoslaviji so si gospodarsko opomogli, da so lahko tudi drugim pomagali, posebno osirotelim otrokom. O tem priča poročilo, ki ga je Pavla Makuc napisala v maju ali juniju 1920. V poročilu najprej našteva, koliko raznega blaga so dobili v pretekli zimi in tudi pomoči v denarju. Poročilo zaključuje takole:

Od 29. januarja 1919 do majnika 1920 se je gibalo število otrok med 150 in 80. Sedaj jih imamo 79. Umrla sta nam dve deklici, Marija Mask in Marcela Renko, ostali pa so vsi pri dobrem zdravju. Nad 40 sirot je bilo oddanih na povelje Poverjeništvu za zaščito dece raznim družinam Kranjske in Stajerske. Nekatere so bile adoptirane in so ostale, nekatere pa so se vrnile, ker niso bile kos težavnemu kmetskemu delu.

Iz navedenega poročila je razvidno, da je spremljala božja Previdnost z vsestransko naklonjenostjo in ljubeznijo naroda težko pot, ki so jo prehodile naše sirote v begunstvu, in mislim, da govorim staršem in sorodnikom naše dece iz srca, ako v njih imenu kličem

vsem našim prijateljem, begunskemu odboru in velec. taboriški upravi, zlasti velezaslužnemu nadkomisarju g. Cigoju iskren: Bog plačaj! Narod jim dolguje veliko, ker so mu ohranili mladino, ki je naroda najdražji zaklad.

Pa se bodo oglasili nepoklicani in poreko: Saj ni tako kakor pravi poročilo. Te ljudi vabim, da si ogledajo skladišče ostale obleke in inventar opreme, ki bo prišla oropanemu goriškemu zavetišču v prid. Ko smo prišli v Strnišče, smo res trpeli, ker nismo našli nič pripravljenega in se niso mogle obsežne potrebe tako številne družine takoj kriti. Toda že v drugi polovici našega bivanja v Strnišču so se razmere tako uredile, da moramo smatrati za skrajno nevhvaležnost najmanjši izraz nezadovoljstva. Naj se nikar ne pregreše nepoklicani nad nedolžnimi sirotami, do katerih je bila stara Avstrija usmiljena, Jugoslavija ljubeča mati, o katerih pa nič ne vemo, kakovo mater jim nakloni prihodnost.

PRI DELU ZA SLOVENSKE DIJAKE

Poleti 1920, ko so najbrž zaprli otroško zavetišče v Strnišču pri Ptujju, se je Pavla Makuc vrnila v Gorico. Toda iz poročila o življenju otrok v Strnišču,

je videti, da se je vračala domov s skrbjo v duši, češ kako bo v Gorici pod novo državo. »Nič ne vemo, kakovo mater jim nakloni prihodnost,« je takrat zapisala na račun primorskih sirot, ki so se imele vrniti domov. In res jo je v Gorici čakalo veliko razočaranje. Pod novo državo Italijo ni bilo mogoče odpreti slovenskih šol v mestu. Pod Avstrijo se je goriška mestna občina zmeraj trmasto upirala, da bi take šole odprla v središču mesta. Zaradi tega so biti takrat Slovenci prisiljeni, da so se zatekli k privatnim šolam s pravico javnosti, kot so bile šole, ki jih je v mestu imelo društvo Šolski dom ali v predmestju društvo sv. Cirila in Metoda. Toda pod Italijo, ki je prišla v naše kraje v novembru 1918, ni bilo mogoče iti po poti privatnih šol, ker bi ne dobile pravice javnosti in bi tudi ne imele nikake podpore od strani države, kot so jo uživale pod Avstrijo. Zaman so bila prizadevanja naših politikov in tudi šolnikov, da bi odprli v goriškem mestu osnovne šole v slovenskem jeziku. Neki ovitek, ki se je našel v zapuščini pokojne Pavle Makuc, ima ravno naslov: Borba za otvoritev slovenske šole po prvi svetovni vojni. V njem so se našli ravno podatki o slovenskem šolstvu v letih 1914/15 v Gorici. Upali so, da bodo s takimi podatki prodrli pri novih državnih in občinskih oblasteh, da odprejo v mestu slovenske osnovne šole. Toda niso uspeli. Vsled tega je Pavla Makuc sprejela mesto učiteljice na italijanski osnovni šoli »Elisa Frinta« v Gorici v ulici Codelli in tam učila v šolskem letu 1920/21. Toda videti je, da ji pouk na italijanski šoli ni prijal. Kajti naslednje šolsko leto je pustila pouk na italijanskih šolah in sprejela ponudbo, da gre v slovensko Alojzijevišče na pripravnico za gimnazijo. Tedaj so namreč znova odprli Alojzijevišče tudi z namenom, da se v njem pripravljajo dečki na vstopne izpite za prvo gimnazijo. To je bilo nujno potrebno, da so potem mogli ali na državno gimnazijo ali pa v malo semenišče. Za vstop v gimnazi-

jo je bilo predvsem potrebno znanje italijanščine, ki se je na osnovnih šolah na deželi ali niso učili ali pa ne dovolj. V Alojzijevišču so zato odprli najprej en razred pripravnice, nato še drugega. Prva, ki je začela učiti, je bila Pavla Makuc. Pozneje ji je prišla na pomoč še Gita Podobnik. Pavla Makuc je s tem korakom pustila trdno in sigurno službo na državni šoli, da je mogla učiti slovenske dečke v alojzijeviški privatni šoli. To se ji je pozneje pri penziji otepalo v njeno materialno škodo, ker je izgubila dragocena leta za pokojnino. Toda mislim, da ji je bilo to po smrti šteto v veliko dobro v nebesih. V tistih letih je pa bila sama nad vse zadovoljna, da je mogla učiti slovenske dečke in jih pripravljati na vstop v gimnazijo, posebno še ker je vedela, da bodo številni šli v semenišče in je upala, da bodo nekateri tudi postali duhovniki. To se je tudi uresničilo. Res so številni fantje, ki jih je ona pripravila za gimnazijo, pozneje postali duhovniki.

Sam je v šoli nisem nikoli imel, ker sem po drugih potih prišel v semenišče. Toda spominjam se, kaj so mi prijatelji, ki so prišli iz Alojzijevišča, pravili o gospodični Makuc. Bili so polni občudovanja, kako je znala učiti posebno slovnico, kako je znala zmeraj vplesti kak dober nauk za življenje, kako zgodbico, da pouk ni bil dolgočasen. »Bila je stroga, a naučila nas je veliko,« so bili vsi soglasni. Vendar se mi zdi, da ni šlo za strogost pri pouku, temveč za red in disciplino. Pokojna Pavla Makuc je bila namreč silno urejena in natančna pri svojem delu v šoli. Njeni dečki so pa takrat menili, da je bila stroga.

V Alojzijevišču je prebila deset let, dokler ni leta 1933 tedanji goriški prefekt razpustil alojzijeviškega odbora in vodstvo zavoda zaupal italijanskemu ravnatelju. Tedaj je bilo tudi konec pripravnice in s tem tudi konec poučevanja Pavle Makučeve v tem našem zavodu, kjer je učila polnih deset let v svoji najlepši ženski dobi.

V STRNIŠČU PRI PTUJU 1919.
V OZADJU UCITELJICA
PAVLA MAKUC

LETA TIHEGA DELA

Po odhodu iz Alojzijevišča se je Pavla Makuc umaknila v »privatno« življenje. S sestro Lizo sta si zgradili lično hišico blizu južne postaje v Gorici. Sem sta se zatekli v tistih za Slovence v Italiji tako težkih časih fašističnega raznarodovanja. Na italijansko šolo ni hotela in bi verjetno službe niti ne dobila, ker je imela na sebi madež, da je učila v slovenskem zavodu in tam poučevala tudi slovenščino. Zaradi tega se je preživljala s privatnimi lekcijami. Dobro je obvladala italijanski jezik in tudi nemščino poleg slovenščine. Zato ji ni manjkalo učencev in dijakov, ki so potrebovali njene pomoči. Vendar je ves čas upala, da se bodo njenim rojakom zjasnili dnevi in da bo mogla zopet na slovensko šolo med slovensko mladež. Ta tiha želja se ji je uresničila leta 1943, po desetih letih privatnega življenja.

ZNOVA NA SLOVENSKI ŠOLI

Dne 8. septembra 1943 je italijanska vlada maršala Badoglia kapitulirala pred zavezniki in sklenila z njimi premirje. To so izrabili Nemci, da so vojaško zasedli Slovensko Primorje in

ustanovili svoj »Küstenland«. V želji, da bi si pridobili slovensko ljudstvo, so oktobra odredili, da odprejo slovenske šole tudi v Gorici, kjer jih od leta 1915 ni bilo več. Takrat so se Slovenci v Gorici znašli v precepu: ali sprejeti ponujano priložnost in odpreti slovenske šole ali ponudbo zavriniti in njih otroci naj še naprej hodijo v italijanske šole kot do tedaj. Osvobodilna fronta je razglasila, da se od nemškega okupatorja ne sme nič sprejeti, tudi slovenskih šol ne. Drugi Slovenci so pa bili drugačnega mnenja. Menili so: Če smejo Italijani imeti svoje šole pod nemškim okupatorjem, zakaj bi jih mi Slovenci ne smeli? Saj se njih otroci ne bodo vzgajali za okupatorja, temveč za svoj slovenski narod. Odločili so se zato, da sprejmejo nemško ponudbo. Osnoval se je poseben šolski odbor in vanj je za osnovne šole prišla tudi Pavla Makuc. Njej so poverili vodstvo osnovnega šolstva v Gorici. Tako je Pavla Makuc po desetih letih prišla znova na slovenske šole. V vodstvu osnovnih šol je ostala tudi pozneje, ko je v septembru 1945 angloameriška zavezniška vojaška uprava odprla slovenske šole v Gorici in v coni A. Ta vojaška uprava je v mestu odprla tiste šole, ki so jih Slovenci že imeli pod nemško oku-

pacijo, to se pravi osnovne šole, gimnazijo-licej ter učiteljišče. Drugih šol zavezniki Slovencem niso dali. Zelo verjetno bi niti teh ne dali, če bi jih ne imeli izza nemške okupacije. Zato je z narodnega stališča silno pogrešeno, če kdo zameri tistim, ki so sprejeli »sodelovanje z okupatorjem«, ko je dal Slovencem šole v Gorici po 30 letih, kar so bili brez njih. Pavla Makučeva je dobro razumela, kaj pomenijo slovenske šole za mladino v mestu. Zaradi tega ni imela pomislekov, ko je bilo treba sprejeti odgovornost za te šole tako pod nemško okupacijo kot pod zavezniško upravo.

Ko se je 15. septembra 1947 vrnila Gorica s skromnim zaledjem pod Italijo, je tudi za slovensko šolstvo začela veljati italijanska šolska zakonodaja. Ta pa ne predvideva voditeljev na osnovnih šolah. Zaradi tega je tudi Pavla Makuc morala pustiti mesto šolske voditeljice na osnovni šoli v ulici Randaccio ter stopiti v razred kot učiteljica. Šest let je nato učila na tej šoli. Ko je padlo število otrok in s tem tudi število razredov v ulici Randaccio predvsem zato, ker so morali otroci optantov zapustiti slovenske šole, je dobila mesto učiteljice v Standrežu. Tam je učila od leta 1952 do 1960, ko je šla v pokoj.

Če računamo, da je leta 1905 začela učiti, leta 1960 pa stopila v pokoj, dobimo, da je Pavla Makuc učila 55 let, od tega 25 let na slovenskih osnovnih šolah v Gorici, pet let v begunskih taboriščih, deset let v Alojzjevišču, 15 let pe je »privatizirala«. Kljub tako dolgi in zaslužni šolski poti, je šla leta 1960 v pokoj z najnižjo pokojnino socialnega skrbstva. Zgodilo se ji je namreč, da razni šolski predstojniki, pod katerimi je službovala, niso zanjo plačevali socialnih prispevkov, ker so pozabili ali ker takrat socialno zavarovanje ni bilo obvezno. Zaman se je nato trudila, da bi ji priznali za penzijo vsa leta resničnega službovanja na šoli. Birokratski konjiček je bil neusmiljen.

VODITELJICA MARIJINE DRUŽBE

Podoba Pavle Makuc bi ostala nepopolna, če bi ne omenili njenega dela v goriški Marijini družbi. Poleg šole je bila namreč prav Marijina družba drugo polje njenega dela.

Goriško dekliško Marijino družbo je leta 1908 ustanovil tedanji stolni vikar v Gorici Ciril Vuga. Že naslednje leto se je v družbo priglasila tudi mlada učiteljica Pavla Makuc. Tedaj je bilo v slovenski Marijini družbi le malo slovenskih izobraženek. Te so se raje vpisovale v podobne organizacije pri Italijanih. Zato je pristop mlade, agilne slovenske učiteljice Pavle Makuc bil za Marijino družbo velika obogatitev. To se je takoj pokazalo, saj so jo prav kmalu izvolili za prednico. Tako je že leta 1910 bila na čelu te naše tedaj najbolj številne organizacije slovenskih deklet v Gorici, ki je štela nad 200 članic. Z voditeljem dr. Ignacijem Kobalom sta se hitro sporazumela in skupno potem delovala za verski in narodni prid vpisanih deklet. Družbena kronika iz tistih let je polna poročil o verskih pobudah in o prosvetnih prireditvah, ki jih je družba imela v svoji lastni dvorani v Nunski ulici (via Monache). Skupaj s Pavlo Makučevo je tedaj delovala v družbi tudi Breda Ščekova, prav tako učiteljica. Obe skupaj sta se trudili, da je bilo med dekleti tudi zelo veliko kulturnega dela, petja, dramskih nastopov, deklamacij. To je trajalo do maja 1915.

Po končani prvi svetovni vojni je dr. Kobal obnovil Marijino družbo in Pavla Makuc je ob vrnitvi leta 1920 znova sprejela vodstvo družbe kot njena prednica. Kakor pred vojno tako so tudi sedaj začeli v družbi takoj gojiti tudi izven cerkveno dejavnost. V ta namen so si poiskali primerno dvorano in jo dobili v kleti Malega doma v ulici Randaccio. Ta prostor je Marijini družbi dal v najem dr. Anton Gregorčič, ki je še zmeraj bil predsednik društva Šolski dom. V tej dvorani so se dekleta

zbirala ob nedeljah in zlasti še ob raznih prireditvah. Na svoje stroške so dvorano opremile in postavile vanjo tudi primeren oder. Duša vsega je bila zopet Pavla Makuc, ki je z njej lastno zgovornostjo učila, pripravljala deklamacije, vadila igre. Velika verska slava iz tistih let, npr. vrnitev podobe svetogorske Matere božje v Gorico leta 1921 in nato prenos na Sv. goro leta 1922, vsa ta in druga slavja so slonela dobršen del na skrbi Marijine družbe, to se pravi prednice Pavle Makučeve. Tudi petje pri slovenski maši v stolnici je bilo zasluga Marijine družbe in zlasti prednice Makučeve, ki je prva leta sama učila pevski zbor.

Vse to bogato izven cerkveno delo Marijine družbe je trajalo do leta 1925. Tega leta so pa dobili namig, naj prenehajo s shajanjem v prostorih Malega doma. Tako je prenehalo vsakršno kulturno delo, ki ni bilo vezano na Cerkev. Toda to Pavle Makučeve ni prestrašilo. Bolj živo se je z voditeljem msgr. Leopoldom Cigojem vrgla na pripravo cerkvenih slovesnosti in cerkve-

nega petja. Družbenice so cenile njeno požrtvovalnost in gorečnost in jo imele rade. Kajti bila je res globoka pobožna duša, ki je živela iz pobožnosti do sv. Evharistije in Marije. Letos se je v mesecu juniju v pismu nekemu duhovniku takole izpovedala: »Ali sme kdo okrniti visoko pesem sv. Evharistije: O Jezus, sladki moj spomin, veselje srčnih globočin... Meni je bila ta sladkost voditeljica skozi moja mlada leta. Tako še danes, po kmalu dovršenih 85 letih po vsakem sv. obhajilu molim: "Pozdravljen, moj Jezus! Ti veselje in sladkost moje mladosti, Ti upanje, moč in uspeh mojih zrelih let, Ti tolažba, mir in hrepenenje moje starosti..."

Polnih 26 let je Pavla Makuc pomagala voditi dekliško Marijino družbo kot njena prednica. Tudi tu se je razdajala in duhovno bogatila slovenska dekleta, kakor tudi deklice Marijinega vrtca. Mnogo dolgujemo Pavli Makučevi vsi slovenski Goričani in vsa goriška Cerkev. Ne bo prišla v letopise slovenske zgodovine, zato naj ostane njen spomin vsaj tu v koledarju Goriške Mohorjeve družbe.

VINKO BELIČIČ

PRVI NOVEMBER

Pred spomenikom padlih za lepši čas
venci s trakovi in z rož rdečino slone,
zbor buči pesem, za imenom ime
stopa iz kamna — iz davnine pred nas:
mrtvi na praporu zmage blesteči...

Zlati maklen v pečevju tišine
pije iz modrine novembrski sij.
Kam se razpletajo mu korenine?
Komu to taščica z veje žgoli?

Tisoče z molkom pozabe odel je poraz:
njim zdaj, zasutim v skalnati ječi,
taščica poje in sije ves Kras.

»ESHATOLOGIJA ali nauk o poslednjih rečeh«

V četrtek 2. novembra 1972 je bila v škedenjskem Domu, ki nosi naslov Dom Jakoba Ukmarja, predstavljena in izročena javnosti knjiga »Eshatologija ali nauk o poslednjih rečeh«. To je zadnja knjiga dr. Ukmarja in je izšla prav ob prvi obletnici njegove smrti. Svečanost je otvoril predsednik Doma Dušan Jakomin, ki je v kratkih besedah seznanil številno občinstvo o pobudah, katere je prevzel škedenjski Dom, da bi tako širša javnost spoznala in se seznanila z važnim delom, ki ga je opravljal pokojni msgr. Ukmar med našim ljudstvom. Govoril je tudi pisatelj prof. Rebula ter v svojem govoru prikazal različna srečanja z msgr. Ukmarjem. Spregovoril je tudi škofov vikar dr. Lojze Škerl, ki je slovenski javnosti priporočil novo knjigo.

Daljši govor pri predstavitvi te nove knjige pa je imel dr. Anton Strle, profesor bogoslovja na ljubljanski fakulteti. Govor smo ponatisnili v celoti.

Dragi tržaški Slovenci! Prisrčno vas pozdravljam ne le s svoje strani, ampak tudi v imenu celotne Teološke fakultete v Ljubljani in v imenu njenega dekana, ki bi vas rad danes tudi sam osebno pozdravil, če bi ne bil zadržan.

Zbrali ste se, da se spomnite velikega moža, ki je umrl natančno pred enim letom. To je bil mož, ki mu bogoslovna znanost nikakor ni bila glavni poklic, pa je vendarle zares zaslužil, da ga je edina slovenska teološka fakulteta ob svoji 50-letnici imenovala za svojega častnega doktorja. Vaš bližnji rojak slovenski pisatelj Alojz Rebula je rajnega monsignorja dr. Jakoba Ukmarja seveda neprimerno bolj poznal kakor kdor koli v Ljubljani in mu je mogel dati mnogo bolj ustrezne in veliko imenitnejše naslove kakor častni doktorat. Nazval ga je »božji akademik«, »neznan slovenski član Božje akademije«. In je pristavil: Za vsakega, ki je msgr. dr. Jakoba Ukmarja »imel srečo poznati, človeško ne more biti dvoma, komu se je v Praluci pridružil — da se je pri-

MSGR. DR. JAKOB UKMAR

družil Slomšku, Baragi, Gnidovcu in Vošnjaku, da se je pridružil slovenskim svetnikom«. Klasični filolog in pisatelj romana »V Sibilinem vetru« je pač vedel, kdo je bil cerkveni učitelj škof sv. Ambrož — da je bil to po besedah znanelega patrologa B. Altanerja »izredna osebnost, najčistejšega mišljenja in popolne nesebičnosti... Poleg velikega cesarja Teodozija I. najsijajnejši pojav svojega časa«; da je bil to »neustrašeni in neupogljivi bojevnik... za svobodo Cerkve in njeno samostojnost nasproti državnim oblastim« in da »spada k velikim možem, katerih delovanje in mišljenje je pozneje prispevalo bistvene kamne nastajajoči srednjeveško-krščanski kulturi«. In vendar si je pisatelj Rebula upal rajnemu Jakobu Ukmarju dati pridevek »slovenski Ambrož«. Predvsem zaradi njegovi odličnih, »klasično zaočkroženih« govorov, med njimi tudi takih, v katerih je msgr. Jakob Ukmar v najbolj nevarnem času osamljen in »tako rekoč oblegan od črnih srajc... s prakrščansko neustrašenostjo« (Rebula) branil pravice slovenščine, posebej še v cerkvi, opirajoč se pri tem edinole na notranjo moč božje besede in naravnega prava, razsvetljenega s Kristusovim evangelijem. »Slovenski Ambrož« bi bil tudi glede tistih govorov, v katerih je branil pravice narodne manjšine, prav lahko obrnil nase besede sv. Pavla: »Odrekli smo se skrivnih del, ki bi se jih morali sramovati; in ne hodimo v zvijačnosti, tudi ne pačimo božje besede, ampak se z oznanjevanjem resnice priporočamo vesti vseh ljudi pred Bogom« (2 Kor 4, 2). Vesti vseh ljudi se je morala in se mora priporočati tudi tale Ukmarjeva misel: »Kakor so v telesnem organizmu nekateri organi navidezno neznatni, v resnici pa velikega pomena za telesno zdravje in moč, tako imajo v veliki družini narodov tudi majhni narodi svojo važno vlogo, posebno kot vez ali prehod med večjimi narodnimi skupinami. Če bi iz človeškega telesa izrezali neke majhne organe, bi izhiralo vse telo; če bi uničili majhne narode, bi na-

PREDSEDNIK DUŠAN JAKOMIN PRI OTVORITVI

stala pogubna trenja med večjimi sosedi. Tako nas narava sama uči, da se morajo narodi med seboj spoštovati in podpirati ter da imajo tudi mali narodi pravico do svojega obstoja in razvoja. Naravni zakon in božje razodetje nam nudita soglasne razloge, da moramo ljubiti Boga nad vse in se moramo prav zaradi Boga tudi med seboj ljubiti in podpirati. Te razloge pa je krščanstvo bistveno spopolnilo z Jezusovim naukom in njegovo krvavo žrtvijo; postavilo je ljubezen na širšo in trdnjšo podlago, tako da je zapoved ljubezni v krščanstvu res nova in velika zapoved, tako velika in važna, da če bi jo krščanski narodi držali, bi bil svet rešen« (Zadnja večerja, Trst 129).

Povabljen sem bil semkaj, naj vam na kratko predstavim delo, ki ga je rajni »božji akademik« dokončal komaj nekaj tednov pred svojo smrtjo, ga poslal pisatelju Alojzu Rebuli v jezikovni pregled, nato pa še meni v teološko

presojo s pripombo: »Povejte svoje mnenje, če pomeni ta spis kak napredek v teološki vedi in če je vreden, da se izda... V nekaterih poglavjih orjem ledino. Tu pa tam sem se oddaljil od tradicionalne linije, ker se mi zdi stvar še v svobodni teološki diskusiji. Sem pa vsak čas pripravljen pokoriti se cerkvenemu magisteriju... Sem že prileten mož (čez 93) in so moja eshata že prav blizu. Zato bi rad podvizal s to zadevo, preden me Bog odpokliče.«

Tik pred prvo obletnico avtorjeve smrti je knjiga »Nauk o poslednjih rečeh ali eshatologija« bila dotiskana in je odšla na književni trg.

Najbrž se tudi vam vriva misel: »Nauk o poslednjih rečeh! Ali je to sploh za današnjega človeka, ki je poklican, da ne stoji s prekrizanimi rokami, ampak da skupaj z vsemi ljudmi dobre volje uporabi vse svoje darove in moči v prizadevanju za to, da bi bil naš sedanji zemeljski svet pravičnejši, lepši, bolj človeški in srečnejši? Ali ni ukvarjanje s poslednjimi rečmi, z éshata, alienacija, odtujevanje resničnim življenjskim nalogam, ki so neodložljive, ki jih je treba sedaj in tukaj izvršiti?«

Na ta pomislek je treba odgovoriti: Ukmarja bi pač tudi Rebula nikdar ne bil označil kot »izrednega intelektualca«, kot »božjega akademika« in »slovenskega Ambroža«, če bi le v enem samem odstavku svoje 276 strani obsegajoče Eshatologije odtuževal bralca od njegovih sedanjih nalog, od nalog njegovega sedanjega zemeljskega življenja. Ukmarjeva Eshatologija je napisana tako, da bi jo mogli navsezadnje nasloviti kot knjigo o smislu življenja. In ravno sedanje zemeljsko življenje je odločilno, ko gre za to da mu damo pravi smisel in vrednost. Človek je poklican, naj v tem zemeljskem življenju v stalnem dejavnem dialogu s svojim Stvarnikom svobodno sodeluje v uresničevanju specifičnega smisla svojega celotnega življenja. Ko Ukmar v svojem »Nauku o poslednjih rečeh« posveča 50 strani razpravljanju o smrti in neumr-

ljivosti, dobrih 25 strani razpravljanju o nebesih, prav malo manj razpravljanju o vicah, zopetnjemu Kristusovem prihodu, vstajenju mrtvih in poslednji sodbi pa skupaj 90 strani, mu gre pravzaprav povsod v prvi vrsti za oblikovanje dosedanjega življenja, za to, da bi bralcem pomagal napraviti iz sedanjega zemeljskega življenja nekaj resnično dragocenega in velikega. Gre za največja življenjska vprašanja. In reševati takšna vprašanja »po samem okusu«, pravi avtor Eshatologije, »to se pa res ne spodobi pametnemu človeku, izobraženemu kristjanu še najmanj. Človek, razumno bitje, bodi v tem največjem problemu na čistem,« da bo pravilno oblikoval »sedanje kratko življenje« (49 sl.). »Vsaka minuta sedanjega časa je dragocena... Nihče naj ne upa, da bo mogel po smrti kaj nadomestiti, kar je tu zanemaril. Koliko je pokojnih, ki bi dali (če bi mogli) vse zaklade tega sveta za eno samo minuto časa, ki ga mnogi tako lahkomiselno tratijo. Kako skrbno bi tisto minuto porabili... Pameten človek, ki se zaveda resnobe tega življenja, ne izgublja časa ne s klepetanjem ne z lenuharjenjem« (68 sl.).

V nekem pogledu bi Ukmarjevo Eshatologijo lahko označili tudi kot prijetno, nevsiljivo vzgojno knjigo, tako da bo lahko prav posebno koristila tistim, ki so njihova éshata še daleč in ne blizu. Če je le mogoče, pravi med drugim dr. Ukmar, naj bi človekovo življenje »potekalo kakor dobra ura. Vse ob določenem času: je čas molitve in čas dela, čas počitka in razvedrila, pa tudi čas molčanja... Seveda imajo ljudje v različnih poklicih različne poklicne obveznosti. Vendar le priznajmo: dosti je gorja na svetu, a velik del tega gorja prihaja iz nereda, v katerem živi sedanji človek, žrtev napredka. Mnogi ljudje živijo v popolnem neredu, tjavdan, brez zmernosti v hrani, brez urnika v delu in v počitku. Če ima kdo svoje poklicno delo ponoči, nič zamere. Toda sedanji človek trati noč tudi brez potrebe in sedi pred televizijo tja do polnoči... Kaj čuda, če je toliko živč-

DR. ANTON STRLE
PREDSTAVLJA UKMARJEVO
KNJIGO

nih bolezni, ko si ljudje odrekajo glavno zdravilo: spanje v predpolnočnih urah... Seveda ni vsak vsega kriv; mnogi so žrtev sedanjih socialnih razmer. Kdor bi mogel ta neredni svet spraviti k pameti, bi storil človeškemu rodu večjo uslugo ko tisti Američan, ki je stopil prvi na luno» (30 sl.). Malo naprej spet beremo: »Kaj pa molčanje? ... Gotovo ne more človek, ki živi v družini ali ima opraviti s strankami, kar tako molčati. Tako molčanje bi pričalo o nenormalnem značaju ali morada celo o zamerljivosti. Vendar smemo reči, da na splošno ljudje vse preveč govore... Ni pretirana modrost, ki pravi: Če bi znali ljudje pravilno molčati, bi bil rešen ves svet« (31). Drugje nas Ukmarjeva Eshatologija preseneti z nazornim prikazom, kako človeka nobena tehnika in nobena znanost, pa naj je oboje še tako potrebno in dragoceeno, brez ljubezni nikdar ne bo mogla zares osrečiti. »Če preti sedaj, kakor nekateri prerokujejo, človeškemu rodu katastrofa, mu preti ne zaradi pomanjkanja znanja, ampak zaradi pomanjkanja ljubezni. Tak je človek, da najde šele v ljubezni smisel svoje eksistence, svojega delovanja in trpljenja« (93). Čisto na koncu razpravljanja o vicah pravi avtor: »Ko bomo umrli v božji milosti, bomo pustili sleherno delo v

tej solzni dolini. Eno samo delo bomo imeli v večnem počitku in to delo se imenuje: ljubiti, vekomaj ljubiti. Hvala dobremu Bogu, ki nas je namenil za večno ljubezen!« (127).

Ko so prišli prvi izvodi Eshatologije iz tiskarne in sem jih šest dobil v darilo, sem še tisti dan pet izvodov oddal naprej. Eden od mojih prijateljev je knjigo začel takoj brati in mi je drugi dan dejal: »Strašno prijetno se bere. In pri tem človek vidi, da ni tukaj nič površnega... Nisem Ukmarja osebno poznal. Tudi po radiu ga nikoli nisem poslušal, saj veš, da imam ob tisti uri zmeraj drugo delo. Vendar pa mi je iz knjige jasno, da je to moral biti nenavadno moder, velik mož in velik kristjan.« Ko sem knjigo dal preprosti osebi, je ob pogledu na naslov »Eshatologija« rekla: »Ah, to pa ni zame. To je preveč učeno.« Ko pa je nato knjigo začela brati, je ugotovila, da je vse v njej razumljivo in da ta knjiga spada med najlepše in najkoristnejše, kar jih je brala. Intelektualec z najvišjo izobrazbo pa je k Eshatologiji pripomnil: »Ukmarja sem večkrat poslušal po radiu. Kako prijetno je govoril! Vse tako jasno in brez zapletenosti, tako prijazno in nikoli prazno, vse tako pametno in modro in prepričljivo, da si moral reči: Poglej, saj res! In takšna je

PROF. ALOJZ REBULA GOVORI O DR. J. UKMARJU

pač tudi Ukmarjeva Eshatologija.«

Zdaj pa pride nekaj, kar mi je pri presojanju Eshatologije »božjega akademika« napravilo kar precej preglavic. Rekel sem si: »No, bom že poslal avtorju svoja vprašanja in ga prosil za pojasnilo tega ali onega odstavka in mu predlagal, naj to in ono spusti in na kakem mestu kaj doda.« Saj sem rokopis takoj vzel v roke, kakor hitro mi je bil poslan. Ko sem zagledal naslove in podnaslove, ki so bili zame nenavadni in presenetljivi, sem kar naprej bral, da bi čimprej končal in odposlal nazaj. Pa je prišla vest, da je avtor po čisto kratki bolezni odpotoval v tisto stanje, ki ga sam imenuje »pristanišče večne ljubezni« (254). Ustrašil sem se že zaradi tega, ker je s tem padel v vodo načrt, kako bi od avtorja dosegel, da bi nekoliko popravil zame v nekaterih točkah presenetljivo poglavje o peklju. Že takoj mi je pozornost

vzbudila obsežnost: kar 40 strani o peklju, malone dvakrat toliko kakor o nebesih! Na vprašanje, zakaj ravno o peklju toliko, sem kmalu dobil odgovor. Ukmar hoče odstraniti napačne, krivične in škodljive predstave o Bogu. Ne da bi bil bral znano razpravo H. U. v. Balthasarja o eshatologiji in njegovo trditev, da je »pekel izgubljeni Bog, nebesa pridobljeni Bog, vice pa očiščujoči Bog«, je božji akademik Ukmar vključno izrazil prav isto. Pomagati je hotel k bolj pravilni, bolj evangeljski podobi o Bogu, ker je vedel, kako nekatere kristjane tlači k tlom preveč mrko, nekakšno janzenistično gledanje na Boga in jim ne da dihati v pravi svobodi božjega otroštva in polnovrednega krščanskega življenja. V Ukmarjevi Eshatologiji npr. beremo: »V nekaterih kristjanih se je udomačil pojem Boga kot nekakšnega brezobzirnega kontrolorja, ki hudomušno preži nad tem revnim človekom in čaka, kdaj bo grešil, da lopne po njem in ga vrže v pogubljenje« (41). K določenim opisom božjih kazni, opisom, ki jih je najti pri nekaterih teologih in pridigarjih, ki se opirajo bolj na človeške misli in domišljijo kakor pa na božje razodetje, pripominja Ukmar: »Take maščevalnosti pa res ne smemo in niti ne moremo pripisati neskončno svetemu in neizmerno usmiljenemu Bogu« (156).

Celo razprava o peklju se je pri Ukmarju, tem »zaljubljenju v neskončno Ljubezen« (Rebula) spremenila v razpravo o Bogu, ki je sicer tudi svet in pravičen, a predvsem in po vsem svojem bistvu ljubezen. Tako izzveni celotno Ukmarjevo razmišljanje o pogubljenju v prijazno vabilo: »Skušajmo preiti iz starozavezne strogosti v krščansko milino. Milina ni slabost, ampak moč in resnica. Bog razodeva in bo razodeval svojo vsemogočnost najbolj s svojim prizanašanjem in usmiljenjem. V luči te resnice bomo doumeli, da je najboljšo definicijo ali opredelitev božjega bitja podal evangelist Janez, ko je v svojem prvem listu zapisal: Bog je ljubezen (1 Jan 4, 16). Ostanimo torej v

ljubezni, da ostanemo v Bogu in da Bog ostane v nas« (167).

Preveč je bilo v Ukmarju »evangeljskega zdravja« (Rebula), da bi razlagal v Eshatologiji samo nekakšno abstraktno teorijo brez zveze z vročimi vprašanji vsakdanjega življenja v čisto določenem prostoru in času. Msgr. Ukmar popolnoma sprejema nauk 2. vatičanskega koncila, ki pravi, da »eshatološko upanje ne zmanjšuje važnosti zemeljskih nalog, ampak celo z novimi nagibi podpira njih spolnjevanje« (CS 21, 3). »Motijo se tisti, ki spričo dejstva, da nimamo tukaj stalnega mesta, marveč iščemo prihodnjega, menijo, da zato svoje zemeljske dolžnosti lahko zanemarjajo« (CS 43, 1). Pričakovanje nove zemlje »ne sme oslabiliti, marveč spodbuditi vnemo za delo na tej zemlji, kjer raste tisto telo nove družine, ki že more dati nekak obris novega sveta...« (CS 39, 2). Ukmar tega niti za trenutek ne pozabi. To se vidi npr. iz odstavka proti koncu razprave o nebesih: »V nebeški blaženosti se bo nehala diskriminacija ali razlikovanje med črnci in belci, razlikovanje, ki je velika sramota sedanje tako hvalisave kulture. Nehali bodo strupeni nacionalizmi, ki jih krščanstvo v dveh tisočletjih ni moglo premagati. Saj je še v dvajsetem stoletju po Kristusu toliko sovraštva med narodi, tudi med krščanskimi, da so narodne manjšine skoro povsod zapisane poginu« (99). Ko govori o vstajenju mrtvih, dostavlja tudi štiri strani dolgo razmišljanje o tem, »kateri jezik bo po vstajenju«. In pravi med drugim: »V božjem zveličavnem načrtu je bilo, naj iz vseh teh različnih jezikov in narodov zraste enotna družina božjega ljudstva. Ta svoj načrt je Bog razodel in deloma že ostvaril v početku krščanstva. Na binkoštni praznik je božji Duh storil, da so ljudje iz raznih krajev tedaj znanega sveta slišali iz ust apostolov vsak svoj domač jezik« (237).

V tem in še v marsičem drugem čutimo v Eshatologiji odmeve slovitega Ukmarjevega italijanskega govora z dne

31. maja 1931, govora, ki bi bil po Rebulovih besedah »vreden kakšnega Faulhaberja«. V slovenskem prevodu je naslov govora »Krščansko sožitje med narodi«. V njem je msgr. Ukmar npr. dejal: »Bodite prepričani, da ob napredku verske in civilne kulture pride čas, ko se bo človeški rod sramoval teh nacionalnih bojev, kakor se mora danes sramovati zloglasnih procesov proti čarovnicam« (Zadnja večerja, Trst 1954, 154). V Eshatologiji sami pa pravi avtor: »Največ je svet potreben prave ljubezni, umevanja, sočutja, spoštovanja in potrpljenja. Največje moralno zlo sedanjega sveta je pomanjkanje ljubezni, resnično velika nesreča je sovraštvo, egoizem ali sebičnost, preziranje sočloveka, mržnja in napetost med družinami in narodi. Dokler ne bo krščanska ljubezen premagala tega sovraga, ne bo svet brez vojn in, čim več bo egoizem napredoval v oboroževalni tehniki, tem več milijonov žrtev bodo zahtevale prihodnje vojne« (231).

A ne gre le za pravo razmerje med narodi, temveč tudi za pravo razmerje članov istega naroda med seboj. V svojem zahvalnem govoru ob podelitvi častnega doktorata v Ljubljani leta 1970 je msgr. Ukmar dejal: »Spominjam se, koliko dragocene energije smo pred petdesetimi leti trošili v trajnem in večinoma brezplodnem polemiziranju v našem majhnem narodu. Nihče izmed nas si ne želi nazaj tistih časov ne tiste miselnosti« (BV 1970, 51). Podobno misel ima Ukmar v Eshatologiji, ko postavi vprašanje, ali Cerkev moli tudi za »brezbožneže«, po grško ateiste, ki Boga sploh ne priznavajo ali celo propagando delajo za brezboštvo?« In odgovarja: »V prejšnjih časih smo bili vajeni narediti križ čez take ljudi in jih šteti med pogubljene za večnost. Pa ne le, da smo jih v duhu zavrgli, marveč smo gonili pravi boj, pravo polemiko v časopisih in revijah, posebno če so se brezbožniki polastili državne oblasti in po svoji stranki strahovali ljudstvo. Koliko energije ali moči se je porabilo v tistih bojih, koliko ljudi

je padlo na tistih bojiščih. In — le priznajmo — skoro vse brezuspešno. Zadnji koncil nam je pokazal boljšo pot. Niti besedice proti ateistom ne proti brezbožnim vladnim sistemom, ki ponekod krivično tlačijo Cerkev. Koncilski očetje so nam pokazali ateiste kot brate v Kristusu, za katere je božji Sin na križu izkrvavel. Pokazali so jih kot ljudi, ki imajo včasih tudi dobre namene, pa so povečini v zmoti. Tudi niso vsi zapisani pogubljenju, ker daje Bog vsem odraslim zadostno milost za duhovno rešitev, saj želi, da bi se vsi ljudje zveličali in prišli k spoznanju resnice (1 Tim 2, 4). Katoliška Cerkev ravna z njimi spoštljivo, moli zanje in je pripravljena se z njimi razgovarjati. Ustanovila je posebno tajništvo ali komisijo teologov in sociologov, ki tu pa tam, na prijateljski način, obravnavajo z ateisti primerne zadeve. To je boljša in uspešnejša pot. Nikar si ne želimo, da bi mi ateiste premagali, pač pa jim privoščimo, da bi oni zmagali nad zmotno, če ne prej, vsaj ob usodnem prehodu v večnost« (45).

Seveda bi bilo še posebno žalostno, če bi se verni ljudje med sabo grizli in napravljali razdore. Ukmar pravi: »Radikalno preganjanje [krščanstva] nima nikdar trajnega uspeha, ker je kri mučencev vedno seme novih kristja-

nov. Hujši in bolj nevarni sovražniki so tisti, ki sejejo v krščanstvo verske zmote in cepijo v razne skupine Cerkev, ki bi po namenu božjega ustanovitelja morala biti enotna. To so hude rane na skrivnostnem Kristusovem telesu, rane, ki krvave stoletja, četudi se ekumensko gibanje trudi, da bi vse kristjane združilo v enotno božje ljudstvo. Med nasprotnike božjega zveličavnega načrta spadajo tudi tisti, ki sedaj po koncilu oznanjajo revolucionarne ideje o Cerkvi in krščanstvu ter spravljajo v nekako krizo tudi nekatere temeljne resnice dosedanjega verovanja, češ da ni v dosedanjem krščanstvu nič ali skoro nič dobrega in pravilnega, ter da je vse treba porušiti in ostvariti novodobno Cerkev, ki ne bo slonela na kaki vidni in celo nezmotljivi avtoriteti, marveč bo vladana po ljudeh preroškega duha, ki imajo v sebi posamezne karizme ali božje darove. Blagor mu, kdor v teh zmedah ohrani še sveto vero in trezno razsodnost« (202 sl.).

Pa ne da bi bilo mogoče reči, da je Ukmarjeva Eshatologija črnogleda. Nasprotno: vsa vedra je, vsa prežeta z upanjem in zaupanjem, ki ne more varati. Prav zato smo te knjige lahko še posebno veseli, ker smo danes še posebno potrebni življenjskega poguma,

RAZSTAVA SKEDENJSKIH
NARODNIH NOŠ
V DOMU V SKEDNJU
OD 19. DO 29. OKTOBRA

slonečega na resnici, ki človeka osvobaja.

Pisatelj Alojz Rebula, ki je rokopis Ukmarjeve Eshatologije imel v jezikovnem pregledu, pravi: »Ko sem v ponedeljek 18. oktobra prišel na kraj branju, si nisem mogel kaj, da si ne bi prepisal v dnevnik finale rokopisa. To pa ni finale specialista-teologa. To je finale Kristusovega duhovnika, ki mu je tudi teološko razglabljanje molitev in spodbujanje: "Bodimo torej stanovitni, neomahljivi v veri, bogati v delu Gospodovem, v sreči in v nezgodi, v veselju in žalosti, ker vemo, da naš trud ni prazen v Gospodu (1 Kor 15, 58)".«

Zadnja knjiga, ki jo je »božji akademik« dr. Jakob Ukmar napisal, nosi naslov »Nauk o poslednjih rečeh ali eshatologija«. A kdor jo bo začel brati, bo kmalu videl, da bi ji prav lahko dali naslov »Knjiga o življenju« in ji za geslo dostavili besede iz velikonočnega 117. psalma: »Ne bom umrl, ampak živvel!« »Slovenski Ambrož« je o »poslednjih rečeh« pisal v bistvu zato, da bi se njegovi sonarodnjaki, Slovenci v Trstu in v širšem zamejstvu, pa tudi v Sloveniji sami in kjerkoli so, čimbolj živo zavedali odločilne važnosti in dragocenosti »sedanjih reči« — da bi se v vseh Slovencih prebudila močnejša in trdnejša volja do življenja, tudi do življenja v narodnostnem oziru.

»Z internacionalizmom svetih« (Rebula) si je avtor Eshatologije sam do-

ložil napis na nagrobniku: »Jacobus Ukmar, sacerdos Christi«. Prav zaradi takšnega evangelijskega internacionalizma, prostega vsake nacionalistične za-grizenosti, je bil ta »sacerdos Christi«, ta »slovenski Ambrož« še posebno sposoben za obrambo pravic majhnega naroda. Prvo obletnico njegove smrti obhajamo na prvi četrtek v mesecu. Naj bi Eshatologija Kristusovega duhovnika Ukmarja med drugim prispevala k temu, da bi Slovenci, kjer koli žive, dobili spet več duhovnikov, kakor pa jih je sedaj, in to čim bolj podobnih Ukmarju. Tako bo mogel biti Slovenecem posredovan evangelij v njihovem lastnem jeziku, ne zakrit in zatemnjen s tujo govorico. Le tako bodo Slovenci res usposobljeni za to, da bodo v složenem in plodovitem sožitju z drugimi, velikimi narodi v kar največji meri spolnili poslanstvo, h kateremu so po ljubečem božjem načrtu poklicani. Tudi avtor Eshatologije »Jacobus Ukmar, sacerdos Christi« je hrepenel po tistem, kar je pred več kot sto leti izrazil prvak slovenskih pesnikov in kar je danes še bolj aktualno:

*Žive naj vsi naródi,
Ki hrepené dočákat' dán,
Ki, kóder sónce hódí,
Prepir iz svéta bó pregnán,
Ki roják
Prost bo vsák,
Ne vrág, le sósed bo meják!*

VINKO BELIČIĆ

Božična molitev

Hrup tekmujočih korakov — kam?
Lažne, odvečne besede — čemu?
Koliko udarcev po srcu in senc na poti!
Jezus v jaslicah daleč in sam,
jaz sem pribit, ne morem od tu,
prídi mi Ti naproti!

Novorojeni, o vzdigni me,
z milostjo operi te kalne oči,
dušo z odmevi tišine napoji!
Naj me otroštva čisti zrak otme,
zglede nepozabnih iz najlepših dni
varje po stezi me Tvoji!

Mati Marija božje previdnosti

Govoriti v današnjem nemirnem času, v tem vročičnem iskanju tvarnih dobrin, sredi sedanje potrošniške družbe o redovnicah, zazrtih v dobrine, ki se pnejo preko našega enkratnega zemeljskega dne, je gotovo izjema. In ta je še bolj opazna, če govorimo ali pišemo o redu Pomočnic duš v vicah, ki je med nami malo znan ali sploh neznan. Vendar sodijo morda prav redovnice med tiste izvoljene osebe, ki z molitvijo, z dobrimi deli in z žrtvami pomagajo ohranjati v svetu ravnovesje, da tehtnica človeške usode ne prevegne v zlo.

Izbral sem za temo osebnost Marije božje previdnosti, da bi po njej spoznali red Pomočnic duš v vicah, ki ga je ona ustanovila, in, kar je za nas posebno važno, ker je v tem redu veliko Slovenk. Res je danes čudno, da toliko naših izbrank deluje na tujem in to ne samo v misijonih, kjer je njihova prisotnost potrebna, temveč tudi v državah, kjer je duhovni položaj boljši kot pri nas in imajo tamkajšnji prebivalci več možnosti, da zadostijo svojim duhovnim potrebam. Ni mi znano, da bi katera Slovenka Pomočnica vernih duš, delovala na slovenskem ozemlju. Zdi se, da je njihova odsotnost tudi v nasprotju z mislijo in naročilom ustanoviteljice, naj Pomočnice duš v vicah zbirajo v deželah, kamor so prišle opravljat svoje poslanstvo, domače redovnice, da bodo delovale med svojim ljudstvom.

Kakšne so te sestre? Kaj delajo? Kakšne so oblike njihovega posvečevanja? Da bi to spoznali, se pomudimo pri njihovi ustanoviteljici, materi Mariji Božje previdnosti, ki je postavila temelje redu Pomočnic duš v vicah.

Ime ustanoviteljice Pomočnic duš v vicah je Evgenija Marija Jožef Smet. Rojena je 25. marca 1825 v francoskem

mestecu Lille v številni in premožni družini. Kmalu so se Smetovi preselili na svoje posestvo v mirno vas Loos. Evgenija se prav majhna nauči moliti in, kakor po nekem notranjem razsvetljenju, svoje pogoste molitve in majhne žrtve daruje za duše v vicah. Svojim tovarišicam pri igrah pogosto pravi, da so duše v vicah kakor v ognjeni ječi; Bog zahteva od nas molitev, da jih reši trpljenja, vendar tega ne naredimo. Značilno je, da že pri prvem sv. obhajilu prosi božjega Odrešenika, naj jo pokliče v redovniško življenje. Leta 1836 jo dajo starši študirat v zavod Srca Jezusovega v Lille. V sedmih letih študija žanje priznanja in dobi nagrade. Predvsem so ji pri srcu znanstveni predmeti. V teh letih večkrat izpove sošolkam željo, da bi postala redovnica. Značilno za njeno bodočo pot je tudi že takratno zaupanje v Božjo previdnost. Govori se, da doseže od Nje, karkoli jo prosi. Najprej majhne stvari, kakor je zavojček papirja ali bela obleka, da lahko kleči med slovesnim obredom v kapeli v prvi klopi. Kaj bo dala Jezusu v zameno? Molila bo in se žrtvovala za trpeče duše v vicah. Med igranjem pogosto izgine v kapelo molit, da bi spoznala svoj poklic. Leto 1848 imenuje v svojem dnevniku »Leto spreobrnitve«, ker na koncu duhovnih vaj januarja sklene, da ne bo Bogu odrekla nobene žrtve. Predno zapusti naslednje leto zavod, si določi dnevni red, ki se ga doma v Loosu natančno drži. Njeni veliki zanimanji sta skrb za duše v vicah in Božja previdnost, s katero se ob sklepu neke cerkvene slovesnosti tudi na zunaj združi s tem, da ji dveletna nečakinja da na prst zlat prstan, ki ji ga je darovala prijateljica, z vrezanimi besedami »Združena z Bogom za zmeraj«. Poleg molitev začne opravljati tudi dobra dela: obiskuje

bolnike in siromake, zbira denar za misijone, postavi napise v vseh vaških javnih lokalih, da je prepovedano preklinjati. Večkrat v svojih molitvah prosi Gospoda, da bi pred smrtjo mogla kaj zanj storiti. In zdi se ji, da sliši v sebi glas: »Iz tebe bom naredil izbrano posodo. Ne boš redovnica kakor druge, umrla boš sestra duš v vicah.« Na praznik Srca Jezusovega zaobljubi Bogu svoje devištvo in to obljubo ponavlja za vse praznike Matere božje. Ko moli za praznik Vseh svetih pred Najsvetejšim, ji pride na misel, da bi ustanovila družbo, ki bi imela namen moliti in se žrtvovati za duše v vicah. Boga prosi, naj ji dokaže, če je res to njegova volja, s tem, da bi prijateljica spregovorila o dušah v vicah. In to se res zgodi. Na vernih duš dan jo prešine druga misel: »Veliko redov je za potrebe bojujoče se Cerkve, a nobenega za trpečo.« In tedaj začuje v sebi glas: »Ti si poklicana, da to storiš.« Tudi tokrat hoče potrditev, da je ta misel odraz božje volje, z dokazi: uspeh že omenjene družbe, ki moli in se žrtvuje za verne duše, papežev blagoslov, potrditev škofov, pristop petero oseb za ustvaritev nove skupnosti in srečanje z neznanim duhovnikom, ki je sam vnet zagovornik pomoči dušam v vicah. V dveh letih Evgenija dobi vse te dokaze. Toda podoba nove ustanove raste v njej polagoma. V svojem dnevniku piše: »Ne moremo reševati duš samo s premišljevanjem in s pokoro, ampak z vsem svojim življenjem, kakor so one z vsem svojim bitjem grešile.« Molitev, trpljenje in delo bodo zato program novega reda.

V začetni negotovosti se Evgenija obrne za pomoč in nasvet k slovitemu duhovniku Janezu Vianneyu. Svetniški arški jasnovidec reče dekletu, ki mu je prineslo Evgenijino pismo: »Povejte ji, da bo ustanovila red za duše v vicah, kadar bo hotela.« Pariški duhovnik Largentier, vnet pomočnik duš v vicah je zvedel za Evgenijo in njen načrt ter stopil v stik z njo v upanju, da bosta skupaj ustanovila novi red. Largentiera, ki je hotel dati redu pester

in viden ustroj, Evgenija opozarja, da je važno najprej dobiti dom, kjer bi se redovnice vzgajale v redovniškem življenju, pozabile nase in oblekle Kristusovega duha; vse ostalo je drugotnega pomena. Čas zori in Evgenija čuti, da bo treba oditi. Željno jo tudi kliče gosposodična Lardin, ena od skupinice, ki čaka v Parizu na novo predstojnico. Domači župnik se nerad loči od apostolsko domiselnega, lepega, prikupnega in za dobra dela vnetega dekleta. Tudi staršem in družini je izredno težko po ljubljeni Evgeniji. Ko se 19. januarja leta 1856 odpelje z vlakom proti Parizu, piše, da je odšla »kakor slepec, ki ga žene neznana sila.« V majhnem in revnem stanovanju v ulici S. Martin v Parizu najde petero kandidat.

Poloti se je strah, češ kaj je prišla tja delat. Z bridkostjo in z domotožjem se tedaj spomni na ljubljene Loos in na svoje drage doma. Pariški nadškof Sibour, ki mu je Evgenija prišla poročat o svoji nameri, skeptično poizveduje, ali imajo že dom za novo skupnost. Evgenija mu odgovori, da je za njo veliko bolj čudno srečati se z neznanim duhovnikom, ki je tudi vnet pomočnik duš v vicah, kakor dobiti hišo v Parizu, kjer vse hiše pripadajo Bogu. Na te besede ji nadškof obljubi vso svojo pomoč. Po previdnostnem naključju se tudi sreča z bogato, darežljivo in pobožno kneginjo Jurien. Ta bo pomagala skupnosti pri njenih prvih korakih. Kneginja tudi predstavi Evgenijo dominikancu Aussantu, ki bo skrbel za duhovno vodstvo reda. Že v mladih letih je Evgenija spoznala in vedno čutila, da je treba zadoščati za duše v vicah tudi z dobrimi deli. Ta pot se skupnosti odpre, ko jih 2. julija neznanec zaprosi, da bi poslale eno od sester asistirat neko umirajočo osebo. Tako so Pomočnice duš v vicah začele lajšati bolečine ljudem in dušam v vicah. Ko Jurien in Aussant zapustita Pariz, se Evgenija še bolj nasloni na izkušeno vodstvo Janeza Vianneya, ki jo podpira v njenih dobrih sklepih. 27. decembra 1856 predstojnica in pet

tovarišic naredijo večne obljube. Evgenija dobi redovno ime »Marija Božje previdnosti«, kar je povsem v skladu z njenim poklicem in zanimanjem. V tem začne voditi red jezuit Basuiaiu, ki s predstojnično pomočjo prilagodi potrebam in težnjam nove skupnosti pravila sv. Ignacija Lojolskega za jezuite, ki so jih Pomočnice sprejele 25. marca prejšnjega leta. Leto pozneje je delo zaključeno in pravila so natisnjena. Treba je še, da jih potrdi Sv. sedež. Medtem se novi red širi: prošnje za ustanovitev redovnih hiš dospejo iz Nantesa in iz Londona.

A na to bujno rastje kane kaplja velike grenkobe. Mati predstojnica začne tožiti nad srčno tesnobo, naveličanostjo in brezupnostjo; koprni po Kristusovi ljubezni, a čuti Njegovo odsotnost. V svojem dnevniku tudi piše o veliki utrujenosti in velikem telesnem trpljenju. Vendar se njena dejavnost nemoteno nadaljuje. Da bi pridobila čim širši krog ljudi, ki bi pomagale reševati duše v vicah ustanovi Družbo častnih članov, ki kmalu šteje na tisoče pristašev; nato še Tretji red za gospe visoke družbe. Sam pariški kardinal potrdi leta 1858 njihov pravilnik ter 21. marca posveti prvih 28 tretjerednic. Marca 1865 je Basuiaiu, ki je vodil red sedem let, premeščen v misijone v Kiang-Nan. Mater Marijo zelo boli njegov odhod. Spet piše o velikem duševnem trpljenju. »Toda zakaj ne bi porabila vseh teh zakladov, ki so mi na razpolago za rešitev duš v vicah?« se sprašuje. In ko je trpljenje največje: »Hočem le Tvojo slavo, ostalo ni važno; naj se zgodi Tvoja volja!«

10. avgusta postane njen spiritual jezuit Olivaint, zgodovinar, psiholog in bleščeč govornik. Olivaint je bil odprti duh, ki je pustil materi Mariji svobodo odločanja in hotel, da v svojem ravnanju sledi svojim srčnim nagibom. V njej je videl mogočno milost v mogočni naravi. 16. februarja 1866 mati Marija piše, da čuti v sebi neki ogenj. In to bo pozneje v svojem dnevniku še velikokrat omenila. 4. avgusta jo msgr. Languillat, apostolski vikar v Kiang-

Nanu, zaprosi, da bi mu poslala nekaj redovnic. To bo naredila, če bo po ustaljeni praksi po dokazih spoznala, da je to božja volja. Za misijone na Kitajskem ne čuti nobenega veselja, toda če jih Bog hoče, je treba mimo osebnih vidikov in občutij. Leta 1868 dobi iz Nagasakija prošnjo, da bi Pomočnice duš v vicah tudi tam ustanovile redovno hišo. Leta 1869 piše spet v dnevnik, da se čuti zelo bolno. A zataji bolečine in z vedrim obrazom nadaljuje s svojim poslanstvom. Poslala je misijonarke na Kitajsko, ker so tako hoteli oče Olivaint, škofa iz Nantesa in Pariza in tudi papež Pij IX. je blagoslovil pot na Kitajsko, s čimer so bili izpolnjeni njeni pogoji za misijonsko odpravo na Kitajsko. Pomembno je, da je prednica v Parizu naročila misijonski koloniji na Kitajskem, naj sprejmejo v red Kitajke. S tem je za 60 let prehitela papeža Pija XI., ki je naročil, naj skrbijo v misijonskih deželah za domač misijonski naraščaj, da bodo domačini širili vero med ljudstvom

Leta 1869 Sv. sedež odobri pravilnik novega reda. Istega leta se ustanovita novi redovni hiši na Montmartru v Parizu in v Bruslju; nato pride ta še prošnji iz Rima in Alžira, da bi Pomočnice duš v vicah poslale tja svoje redovnice. Mati Marija vedno veliko trpi. Pregledajo jo najboljši pariški zdravniki in ugotovijo, da je njena bolezen brez pomoči. Dobila je raka, ki se ga je od vseh bolezní vedno najbolj bala. V svojih molitvah prosi Boga, da bi še beseda tožbe ne prišla iz njenih ust, da bi pogumno trpela in tako pomagala dušam v vicah. 15. julija 1870 Francija napove vojno Prusiji. Francozi izgubljajo in Prusi se bližajo Parizu. Kmalu začnejo topovi grmeti nad mestom. Granate padajo tudi v bližino redovniške hiše. Začela se je zasedba mesta in z njo veliko pomanjkanje. Predstojnica odpošlje svoje redovnice na varno v Bruselj in v Nantes. Proti koncu leta 1870 bolezen matere Marije toliko napreduje, da se bolnica ne more več gibati. Sledijo dnevi velikanskega trpljenja, a se ne

pritožuje in o svoji bolezni spregovori samo, če jo kdo vpraša. Hrepeni samo po božji ljubezni: naj jo Kristus s svojo ljubeznijo za vedno priklene na križ. Mati Marija Božje previdnosti, vredna posredovalka božjega usmiljenja do trpečih duš v vicah, je za zme raj omahnila 7. februarja 1871.

26. maja 1957 papež Pij XII. proglasi mater Marijo Božje previdnosti za blaženo.

Danes ima kongregacija svoje redovne hiše v Avstriji, v Belgiji, v Kanadi, na Kitajskem, v Španiji, v ZDA, v Franciji, v Vel. Britaniji, na Holandskem, v Indoneziji, v Italiji, na Japonskem, v Mehiki, v Ruandi in v Švici.

Slovenske pomočnice vernih duš so v Franciji, kjer jih je največ, v Belgiji, v Avstriji, v Italiji (Rim, Sanremo, Firenze, Turin), na Formozi in na Japonskem.

MARIJA KLINC CENDA

Ob stoletnici obiska jezikoslovca Baudouina de Courtenaya

V letih 1872 in 1873 je izhajal v goriškem časopisu »Soča« kaj zanimiv in nenavaden podlistek z naslovom »Nekatere opazke ruskega profesorja«. Leta 1873 je delce izšlo v Gorici kot samostojen ponatis na avtorjeve stroške. Avtor tega študijskega potopisa je jezikoslovec Jan Ignacy Nicislav Baudouin de Courtenay, rojen na Poljskem v Radziminu pri Varšavi 13. marca 1845 kot potomec stare francoske plemiške rodbine. Kot znanstvenik-jezikoslovec se je uveljavil v Rusiji, potem ko je leta 1870 doktoriral v Leipzigu.

Ko je raziskoval zahodne slovenske dialekte, je bil docent na petrograjski univerzi, zato se predstavlja v naslovu omenjenega podlistka kot »ruski profesor«. Med prvo svetovno vojno je bil zaprt in leta 1918 je postal profesor v Varšavi. Tu je umrl 3. novembra 1929.

Se njegov zadnji članek je bil posvečen nam (O Slovencih in Slovanih v Italiji. V poljščini, 1929), čeprav je bilo področje njegovih raziskav zelo obširno in se ni omejevalo na slovensko dialektologijo. Imajo ga za utemeljitelja in predhodnika moderne fonologije in lingvistike.

Zahodnim slovenskim dialektom se je posvetil že v mladih letih. Leta 1872 je prišel na Slovensko, da bi na licu mesta zapisoval pristne narečne oblike.

Pri svojem zbiranju narečnega gradiva pri Slovencih je doživel marsikaj

zabavnega, pa tudi mučne trenutke, zakaj preprosti in tudi polizobraženi ljudje niso mogli razumeti, v čem pravzaprav obstaja njegovo znanstveno delo, in se jim je tujec, ki je vsepovsod samo spraševal, zdel nadvse sumljiv. Domnevali so, da je vohun in da bo znal iz njihovih pripovedi izluščiti to, kar naj bi bilo važno za kako drugo državo. Še posebej se jim je zdel sumljiv, ker je trdil, da je ruski profesor, govoril pa je ne samo knjižno slovenščino, ampak tudi slovenska narečja. Da bi bili ljudje vnaprej pripravljeni na njegov obisk, je leta 1872 »Soča« opozorila nanj in na njegovo delo. Kljub temu so ga na njegovi poti spremljala sumničenja in nezaupanje:

»Več od njih je bilo prepričanih, da sem slovenski slepar, ki bogve zavoljo kakih hudobij moti ljudi, pripovedovaje jim, da je z Ruskega. Ti pa, ki so meni verovali, niso pa vendar mogli zastopiti, zakaj jaz pobiram pravljice, pesni in druge enake stvari. Gotovo, nij mogoče se temu čuditi, kajti celo mej omikanci celega sveta je prekleto malo ljudi, ki bi znali razumeti teoretični interes in teoretično ravnanje z neko stvarjo.« (J. Baudouin de Courtenay, Nektere opazke ruskega profesorja, Gorica 1873, str. 5.)

Videti je, da je prinašalo poklicno delo našemu jezikoslovcu tudi nekaj zabave, saj opisuje sumničenja, ki so

ga spremljala na njegovi poti med zahodnimi Slovenci, z velikim čutom za humor in brez vsakršne zamere.

»Da so neznajoči kmetje v Malih Žabljah mislili, da sem špijon, da hodim okoli zarado kakošne vojske, in da le lažem, da sem z Ruskovskega, je popolnoma razumljivo in naravno... Tako mej drugim so me imeli za peklenškega agenta, kateri kupava duše za Lucifera, in ena ženska v Malih Žabljah, ko sem zapisal njeno ime, se je začela strašno jokati, češ da je dušo hudiču prodala.

Nekteri starši v Ajdovščini so topli svoje otroke za to, ker so hudiču pravljice pripovedovali in so vzeli od njega solde; te solde so morali ubogi otroci vreči proč od sebe. Drugi pa v Ajdovščini niso hoteli govoriti z manoj iz užroka, da nočejo nobene nove vere in da so s svojo zadovoljni. Z druge strani pastirji in pastirice na Otlici, — kjer me je prav prijazno sprejel tankajšnji kaplan g. Božič, — so menda mislili, da sem papežev poslanec, ki pregledava stanje vere in morale mej katoliškim ljudstvom.« (str. 5)

Goriška »Soča« je bila takrat še mlad časopis. Izhajati je začela leta 1871 kot glasilo društva »Soča«, potem ko je propadla zamisel skupnega goriškega in tržaškega slovenskega časopisa. Najprej je izhajala vsaka dva tedna, nato je postala tednik. Bila je borbena tako v narodnoobrambnem kot v socialnem smislu. Njen prvi urednik je bil Viktor Dolenc. Lahko si predstavljamo, kako rad je sprejel za objavo popotne vtise petrograjskega jezikoslovca, saj je kritičnost profesorja de Courtenaya ustrezala idejni usmerjenosti lista.

Baudouin de Courtenay je opazoval pri Slovencih ne samo njihovo govornico, ampak tudi njihove hibe in napake. Primerjal je prebivalce posameznih slovenskih pokrajin in ugotavljal, kaj je vzrok njihovega različnega razvoja:

»Kolikor sem mogel opaziti, slovensko ljudstvo na Gorenjskem je boljše zaupljivo in odkritosrčno, nego na Go-

riškem sploh. Vzroki tega so, mislim, razni. Prvi je, da, akoravno nimajo toliko šol na Gorenjskem, vendar rajši bero, posebno pa ženski spol; v tem ko na Goriškem nimajo tacega veselja do knjig. Tudi društvo sv. Mohora šteje več udov tam, nego tukaj. V zvezi s tem nahaja se sploh ta okoliščina, da prebivalcem znanih meni krajev na Gorenjskem manje diši po žganji in vinu, kakor pa onim na Goriškem.« (str. 6)

O pijančevanju piše tudi pozneje:

»Vsak narod, v katerega deželi rase trta, rad uživa ta dar božji, to je rad pije vino; sicer pa vsem narodom dopada vino. Ker pa Slovenci imajo svojo domačo trto, zatorej tudi pijo vino v taki množini, da se postranskemu opazovalcu zdi, kakor da bi mej njimi bilo v navadi tako rečeno organizirano pijanstvo. Je veliko Slovencev, kateri se številom izpitih kozarcev merijo narodnost kakega individuua. "Kakov Slovenec ste Vi, kedar ne pijete vina?" tako se govori navadno vsakemu Slovincu, če ne pije.« (str. 47)

Med drugimi slovenskimi napakami omenja Baudouin de Courtenay tudi beračenje, ki je bilo v njegovem času razširjeno posebno na Goriškem in Vipavskem. Presenetilo ga je, da v teh krajih niso beračili samo poklicni berači, ampak tudi ostali prebivalci. (str. 42)

Dokaj obširno obravnava Baudouin de Courtenay, kako grobo ravnaajo Slovenci z ženskami, in kako so le-te zapostavljene, vendar priznava, da je taka surovost razpasena tudi drugod po Evropi. Čeprav predstavlja to dolgo razmišljanje nekakšen excursus iz nakazane teme, je za nas zanimivo, ker osvetljuje avtorjev moralni lik in njegovo viteško osebnost.

Lahko rečemo, da je Baudouin de Courtenay do Slovencev navsezadnje prizanesljiv, ko govori o njihovih napakah.

Lep je odlomek, v katerem govori o hrepenenju, ki vleče Slovence v širni svet:

»Za eno najglavnejših znamenj slovenskega značaja šteje se navadno to, kar Rusi nazivajo "široka slavjanska natura". Pod ta občni pojem spada z ene strani zapravljalnost in baharija, z druge pa strani hrepenenje po tem, da bi se človek oprostil ozkih mej danega kraja in celo dežele, ter podobno ptiču potoval si svobodno in brezskrbno po celem pozemlji (zemnem površji). Ali je to izključivna lastnost slovenskega rodu, ne vem; kar se mene osebno tiče, dvomim. Če pa je to res lastnost sosebno slovenska, mora se priznati, da so Slovenci izvrstni Slovane. Saj kakor gospodje, tako tudi mnogi kmetje slovenski radi zapravljajo denar in radi se bahajo. Z druge strani pa so mi nekateri kmetje in kmetice izraževali željo, da bi radi popustili domači kraj in šli z manoj, kamor bi jih le hotel peljati: nekateri gospodarji so bili pripravljene popustiti zarad tega ženo, otroke in celo gospodarstvo; nekatera dekleta pa — svoje stariše ali pa svoje gospodarje. Posebno pa opazil sem to željo v ženskah, katerim gotovo nij posebno prijetno živeti v domačem krogu ter katere bi tudi rade nekaj sveta videle. Z manoj pa so hotele iti posebno vsled tega, ker sem bil ž njimi en malo boljše človeški, kakor ti moški, katere vsaki dan vidijo. Sicer so me posebno rade imele ne samo ženske, ampak tudi otroci, psi, mačke in sploh vse zatirane stvari...« (str. 51)

Tako je naš jezikoslovec odkril, da tiči skoraj v vsaki Slovenki nekaj lepe Vide.

Bridke pa so njegove ugotovitve v tem, kako malo je pri Slovencih v rabi njihov materin jezik, čeprav hinavsko zatrjujejo, kako ga spoštujejo:

»Koder sem le hodil po Slovenskem, povsod sem zapazil to prikazen, da skoro vsi Slovenci, če le znajo kak tuj jezik, rajše ga govorijo, nego svoj materin...« (str. 30)

Baudouin de Courtenay sicer objektivno priznava, da so tega krive zgodovinske in politične razmere, zaradi katerih dobivajo Slovenci srednješolsko izobrazbo v nemščini. Vendar ne opravi

vičuje »gospode«, ki se izraža takole:

»Mi doma konverziram le nemško ali pa italijansko; samo z deklami in hlapci govorimo slovensko.« (str. 31)

O hinavščini take gospode pripoveduje:

»Ko sem bil enkrat v ljubljanski čitalnici, je bilo tam tudi zraven dosta odlične "slovenske" gospode. Pa vendar ta "slovenska" gospoda je govorila mej seboj le po nemško; samo s točaji in točajkami so ti gospodje kazali svoje "rodoljubje", govoreči ž njimi v "materinem" jeziku. Tudi z manoj so govorili ti gospodje slovensko, kajti "tujcem moramo kazati, da spoštujemo dragi nam materin jezik".« (str. 32)

Takih primerov navaja več in zaključuje s strogo obsodbo:

»Ta prikazen, da se Slovenci tako radi poslužujejo drugih jezikov, dokazuje mej drugim to, da, kakor potomki sužnjevi, niso se še mogli odvaditi robe in hlapčevanja tujcem.« (str. 35)

Odkrito in sproščeno pisanje mladega jezikoslovca marsikateremu Slovincu ni bilo všeč, kot razberemo iz posameznih poglavij njegovega spisa. Nekaterim se je zameril, ker je omenil njihovo ozkost in nerazumevanje, drugi so se kako drugače čutili užaljene. 21. marca 1873 je izšel v goriškem časopisu »Glas« polemichen članek, naperjen proti Baudouinu de Courtenayu, ker je v svojem potopisu podal omalovažujočo sodbo o podeželskih duhovnikih. Nehote je tako ruski jezikoslovec zanetil politično polemiko, ker je bilo za njegove nasprotnike dovolj pomembno dejstvo, da se je odločil za sodelovanje pri »Soči«, in so sodili, da se je tako tudi politično opredelil. Pred tem očitkom se je Baudouin de Courtenay diplomatsko obranil:

»...moram naznaniti častitljivemu spisatelju "Glasovega" članka in njegovim prijateljem, da, če me je napadal kakor sodelavca "Soče" in tedaj tudi privrženca "Sočine stranke", je popolnoma slabo zadel. Jaz nemam časti spadati k nobeni slovenski stranki, ter ves oni znameniti prepir mej "starimi" in "mladimi", mej slovenskimi "klerikal-

ci" in slovenskimi "liberalci" me prav nič niti ne greje niti ne zebe. Jaz imam dosta veliko resnobnejših opravkov, nego da bi se mešal v popolnoma tuje za mene zadeve.« (str. 59)

S tem zatrjevanjem lastne objektivnosti zaključuje Baudouin de Courtenay svoj potopis, ki je za nas zgodovinsko važen in zanimiv včasih ravno zaradi avtorjeve neprizadetosti in distance do slovenskih ljudi in razmer, ki so nanje negativno vplivale

V kolikor pa osvetljuje obdelani potopis osebnost svojega avtorja, je za

nas dragocen, ker je Baudouin de Courtenay eden od prvih in redkih tujih znanstvenikov, ki so se za nas zanimali. Prvi je obdelal zanimivo področje rezijanskega dialekta; o tem je napisal šest razprav, v nemščini pa je izdal študijo o cerkljanskem dialektu. Da je naletel pri zbiranju gradiva na Slovenskem tudi na težave in nevšečnosti, je seveda pripisati predvsem dejstvu, da je bila veda, s katero se je ukvarjal, dialektologija, takrat še sorazmerno nova in so bile njene metode nestrokovnjakom neznane.

YL KNOTTS

Odprte rane ... 1943

*Odprte rane naših src
zalivata le mrak in strup,
utripe opljuvanih duš
prežema srd in žge obup.*

*Razbeglo čredo volk mori
in pije njeno toplo kri,
v očeh zelena slast mu tli,
v zobeh jeklena strast gori.*

*Zavetna je le naša prst:
v skrivnostne sence svojih špranj
sprejema živih trop, trop krst ...
A Ti? Vem: nisi zabil nanj ...*

YL KNOTTS

Ob poti

*Ob poti je drevesje zelenelo,
vonjave rož so vseokrog kipele,
z rokami mehкими me zaobjele —
v razkošni sreči je srce drhtelo.*

*In šel po tihi sem dolinski poti,
blesk mladega neba me je opajal,
v omamnem miru se je duh naslajal —
ko si zgradil hipoma stezo Ti.*

*Res, ni bilo v vsej slasti sreče čiste,
ki jo oko je srkalo veselo,
a pozabljenje dvomov z roko belo
je vrisala usoda v rože, liste.*

Prof. Oton Muhr

Ko so rojenice leta 1918, v zadnjem letu prve svetovne vojne prinesle v malo vasico Sv. Jurij ob Pesnici majhno moško dete, so mu prisodile zelo razburkano življenje, čeravno so mu dale tako tiho in občutljivo naravo. Dobro, da za to niso vedeli ne deček ne njegovi starši. To vemo sedaj mi, ki smo pokojnega prof. Otona Muhra spremljali k večnemu počitku na goriškem pokopališču dne 2. maja 1972.

Ob smrti prof. Muhra so se oglasili nekateri njegovi prijatelji in učenci v raznih časopisih in revijah v zamejstvu. Iz teh njihovih poročil je sestavljen ta članek.

Predvsem kratka življenjska pot. Rojen pri Sv. Juriju ob Pesnici ob jugoslovansko-avstrijski meji v Slovenskih goricah sredi viničarjev in revnih kmetov je prof. Muhr živel v okolju, ki ga je označevalo dvoje: narodnostni problem Slovencev v boju zoper Nemce in nemškutarje in socialni problem slovenskega malega človeka. To dvoje mu je vtisnilo pečat za vse življenje. Navdahnilo in preželo ga je z ljubeznijo do slovenskega naroda in s sočustvovanjem z malim človekom proletarcom. Saj je končno sam bil in ostal proletarec, kulturni proletarec, ki ga je boj za košček dostojnega kruha gnal po svetu do Amerike.

Iz domače vasi ga je pot peljala v Maribor. Tu je obiskoval latinske šole. Tu se je tudi srečal s širšimi problemi slovenske narodne biti, predvsem z Aleksander-Zivkovićevo diktaturo. Njegov prijatelj in sošolec iz mariborskih let dr. J. Planinšič piše v »Slovenski državi« takole: »Ko je v času Aleksander-Zivkovićeve diktature mariborska klasična gimnazija bila pod totalitarnim sokolskim vodstvom ravnatelja Mastnaka in profesorja Kende, ko so

Cankarjevi odlomki o lepoti slovenskih nebes pod Triglavom bili nasilno trgani iz slovenskih čitank, ko je bilo uradno prepovedano izjaviti pripadnost k slovenskemu narodu, ampak k jugoslovanskemu, se je Oton Muhr takoj pridružil uporni skupini študentov, ki je proti takim metodam v znak protesta nosila zelene kravate in s tem riskirala za vedno izključitev iz vseh jugoslovanskih šol. Ko je v času mature leta 1937 jugoslovanski val znova grozil slovenski samobitnosti... je maturant Oton Muhr s korakanjem v množičnih demonstracijah po mariborskih ulicah energično in javno obsodil te vrste ustrahovanje slovenske narodne zavesti.«

Po maturi se je vpisal na univerzo v Ljubljani in študiral klasične jezike. Ti so postali njegova ljubezen, saj je pozneje postal strokovnjak v latinščini in grščini in težko dosegljiv profesor. Njegov nekdanji dijak na tržaški klasični gimnaziji Saša Martelanc ga v »Mladiki« takole označuje: »Ko je onega davnega oktobra 1948 prvič stopil v razred prve klasične vzprednice, smo podzavestno začutili, da to ne bo navaden profesor latinščine in grščine. Kmalu, da ne rečem takoj, se je pokazalo, kaj še vse drugega je imel biti za nas v skupnih petih letih bivanja v onih temačnih in vendar nepozabnih prostorih v ulici Lazzaretto Vecchio. Mlad, energičen, vulkan smeha in izostrenih domislic, človeško čuteč in bolešno pravičen s svojimi redi, ki so šli celo v

decimalke. Sijajno je podajal snov in vedno trpel, kadar smo popustili. "Ignoramus et ignorabimus", nam je pisal geslo (Ne znamo in ne bomo znali), katerega jedskost pa je takoj razredčil s prizanesljivim nasmehom. Kadar se je razjezil, smo se ga zares bali. A kmalu je znal pozabiti, on, ki je imel spomin, da si osupnil« (Mladika 4, 1972).

Kot visokošolec se je v Ljubljani pridružil skupini, ki se je zbirala okrog prof. Lamberta Ehrlicha in si nadela ime »Stražarji«. Privlačeval ga je gotovo radikalni narodni program, ki je bil lasten tej skupini. Sicer pa pozneje ni bilo čutiti, da bi bil navezan na ostali program stražarjev. Narodna radikalnost pa mu je ostala in se kazala predvsem v njegovi privrženosti ideji o samostojni slovenski državi. Tej ideji je ostal zvest do smrti. Omenjeni Planinšič pravi: »Profesor Muhr je bil taka markantna oseba skozi več desetletij slovenske zgodovine v domovini in zamejstvu, da se mora vsak zaveden Slovenec, ki ga je poznal ali kdaj samo bežno srečal, ob njegovi smrti zamisliti in vase poglobiti. Bil je med prvimi, ki se je zavedal, da je za Slovence edina rešitev v samostojni slovenski državi, navduševal se je za slovensko državno gibanje, bil vedno nekompromisen branitelj te kristalno čiste ideje, kar je tudi izrazil, ko je bil še v Ameriki, z željo, da bi bil pokopan v slovenski zemlji. Verjetno je to ena redkih želj, ki se mu je res izpolnila« (Slov. država, september 1972).

Ko je dokončal Muhr univerzo, ni mogel domov na Štajersko, ker je bila že del nemškega rajha. Ostal je v Ljubljani in si iskal zaposlitve. V vojaško suknjo ni hotel ne na eni strani ne na drugi, ker je sovražil vsako nasilje in vsak militarizem. Zato je uporabil priložnost, ki se mu je ponudila v oktobru 1943 in prišel v Gorico na prvo slovensko klasično gimnazijo, ki se je tedaj odprla v šolskih prostorih pod Kapelo. Kot ravnatelj je to, po letu 1915, prvo slovensko gimnazijo v Gorici vodil prof. Joža Lovrenčič, znani pisatelj. Zaradi tega si je pozneje v Ljubljani zaslužil

nekaj let ječe. Profesorji so bili med drugimi poleg Otona Muhra, ki je učil klasične jezike, prof. Janez Mahnič za zgodovino in zemljepis, prof. Zakšek, profesorici Nada Laharnarjeva in Tršarjeva, upokojeni prof. Pengov za naravoslovje in še kdo, ki se ga ne spominjam. Tu v Gorici je Oton Muhr začel svojo profesorsko kariero, ki jo je zaključil na Collegeu v Grand Rapids v ZDA. Trpka je bila namreč njegova šolniška pot. Čeprav strokovnjak v latinščini in grščini ni našel stalne zaposlitve na goriških in tržaških šolah, ker je bil begunec brez državljanstva. To se mu je zamerilo, da je pustil poučevanje v Trstu in odšel s soprogo Sonjo Saksidovo v Ameriko, da si tam dobi stalno službo in stalno možnost preživljanja. To je dosegel, kajti v Ameriki so kmalu spoznali njegovo strokovno sposobnost. Zato so želeli prav po ameriško lepo izrabiti njegove sposobnosti za klasične jezike. V ta namen so mu podelili posebno štipendijo, da je mogel na strokovno izpopolnjevanje v Gradec. Tu je opravil izpit za doktorja klasičnih jezikov. Toda Amerika se je to pot uštela, kakor smo se ušteli vsi. Slovenska para prof. Muhr je malo časa služil ameriškim kapitalistom, kajti kmalu po končanem doktoratu se je pojavila zavratna in neozdravljiva bolezen. Nič ni pomagala težka operacija niti skrbna nega soproge Sonje. Zaželel si je nazaj v Gorico v upanju, da se bo morda zdravje le izboljšalo. Verjetno tudi zato, ker Amerike ni ljubil. Videl je namreč, kako kulturno plitva je pridobitniška Amerika, ki hlepi le po služku in človeka ceni le, kolikor ga rabi. Zato se nikakor ni mogel živeti v ameriško življenje. Tu v Gorici je po hudem trpljenju odšel k večni Resnici in Dobroti, kar je v življenju neutrudno iskal.

Ob grobu se je od prof. Otona Muhra poslovil v imenu prijateljev in kolegov na klasični gimnaziji v Trstu profesor Vinko Beličič. Dejal je:

»Nam, živim, ostaja v spominu Oton Muhr, prijatelj, profesor, Slovenec, kristjan. Pol stoletja je hodil skozi člove-

ško zgodovino, hodil je marljiv, bister, delaven, pokončen in pošten. Kar je spoznal za pravo, tega ni zatajil — "in bi ne bil zatajil za same nebeške zvezde«. Okusil je bedo, pa tudi uspeh in ugled, ali ko je sledilo ponižanje, razočaranje, se ni zamajal. Prelomno leto 1945 ga je zbegalo samo za hip. Oton Muhr je vsega pol stoletja hodil pokonci.

Tisti, katerim je bil vzgojitelj, tiisti, katerim je bil kolega, najdalje, sedem let, na klasičnem liceju "France

Prešeren" v Trstu, vejo in bodo vedeli: bil je dosleden in njegova pot je bila ravna. Razgledan po grški in latinski kulturi, zrasel iz slovenskega izročila v kremenit značaj, v besedah izklesan, jedrnat, prepričevalen.

Dragi Oton, prijatelj, veliko prezgodaj si nam bil vzet, čutimo se revnejši, ker je ugasnila nova svetla luč. Ali dal si nam zgled zvestobe — hvala ti zanj! Bil si zvest do konca, tudi v najbridkejši preskušnji, ker si veroval, da odhajaš v luč, ki ne mine.«

VILKO FAJDIGA

Kako je z beatifikacijo škofa Baraga?

I.

Ko boste to brali, sta za nami že dve veliki dejstvi, ki bosta obe zelo pripomogli, da bo škof Baraga prišel do časti oltarja. Tako v Sloveniji kakor v Ameriki so se vršile lepe proslave v počastitev 175-letnice Baragovega rojstva. V Ljubljani kakor v Marquetteu pa se je zaključil informativni proces o Baragovem življenju, njegovih krepostih in splošnem prepričanju, da je med blaženimi v nebesih.

Slavnostni prireditvi ob rojstnem jubileju škofa Baraga v Dobrničju na Dolenjskem, ki jima je sledila proslava Baragovega dne v septembru v Ameriki, sta dokazali, da je misel na Baraga, bodočega slovenskega svetnika, bolj živa kot kdaj koli. Oba ljubljanska škofa, tako dr. Pogačnik kakor dr. Lenič sta v svojih govorih ponovila, kar naš narod že toliko časa trdi, da so Baragove kreposti dosegle junaško stopnjo in da je zato gotovo pri Bogu v nebesih in je pravično, da se to pokaže tudi na naših oltarjih. Udeležba je bila na vseh slavjih zelo velika, večja kakor pri dosedanjih proslavah. Tisoči zbranih vernikov iz vseh treh slovenskih škofij, pa tudi iz tržaškega, goriškega in koroškega zamejstva, pa še zastopniki iz Amerike, so pričali za veliko

razširjenost baragovanja, prizadevanja za Baragovo beatifikacijo, dela zanjo in velikega zaupanja v njegovo priprošnjo. Molitev k Baragu poznajo že široke množice. Številne so zahvale, ki jih pošiljajo na uredništva naših listov, da bi z njimi podprli delo za beatifikacijo. Misel na Baraga in želja, da bi tudi mi dobili domačega svetnika, pa ni našla samo toplega odmeva v srcih preprostih vernih ljudi, ampak tudi med izobraženci, ki se za zadevo vedno bolj zanimajo in po svojih močeh zanjo delajo.

Toda kje smo še od tistega množičnega navdušenja za Baragovo stvar, kakor so bili npr. Poljaki navdušeni za p. Kolbeja in Italijani za našega Leopolda Mandiča? Nimamo še toliko knjig in listov o Baragu kakor oni o svojih, nimamo še toliko romanj in prošnih pobožnosti, da bi bil čimprej razglašen za blaženega. Se vedno nam manjkajo neki centralni uradi za propagando in vsestranske informacije. Čast naši »Družini«, ki vsaj štirikrat na leto dá Baragovi zadevi posebno stran. Hvala našim verskim listom, ki se ga spomnijo, posebno »Mavrici«, ki o njem prinaša slikanico. Posebno priznanje je treba dati našim salezijancem, ki svoje »Knjižice« radi odpirajo za Barago in ki so za letos izdali koledarček z njegovo sli-

ko. Baragov odbor v Ljubljani je vsem in vsakomur hvaležen, ki se kakor koli udeleži ene največjih zaved slovenske Cerkve in tako pomaga našemu narodu do domačega svetnika.

Amerikanci v Kanadi, Združenih državah in v Argentini so nam lahko zgled. Baragova zveza je živo na delu. Poleg izredno pomembnega Baragovega dne bodo praznovali še en Baragov praznik: postavili bodo njemu in vsem misijonarjem pokrajine okrog Velikih jezer, ki so včasih morali na krpljah prodirati do neumrjočih duš, veličasten spomenik z Baragovim kipom. Visoko se dviga nad brezmejno pokrajino kot znak hvaležnosti škofu Baragu in njegovim sodelavcem za veliko delo, ki so ga izvršili za neumrjoče duše in ustanovitev Cerkve v Ameriki. Če je naloga misijonarjev, da zasadijo drevo Cerkve povsod tam, kjer ga še ni, da bi preko Cerkve potem vse dobro prihajalo med ljudi, potem je to nalogo naš Baraga sijajno opravil. Kar osem škofij je nastalo na ozemlju, ki ga je prekriziral tako rekoč sam. Ni čudno, da njegov spomin v teh krajih ne more zamreti in ga še vsak dan poživljajo. To je res Baragova dežela. Tudi Kanada se močno vživlja v Baragovo misel in se zanima za Baragovo zadevo, prav tako tudi naši ljudje v Argentini, Avstraliji in drugod. Morda naše bližnje zamejstvo še nekoliko v tem zaostaja, pa tudi tam mora priti, saj to je skupna zadeva vsega našega naroda in vse Cerkve na Slovenskem. Slomšek in Baraga, naši zvezdi vodnici!

Kako bi bilo res lepo, če bi v svetlobi Baragove narodne zavesti in osebne zveze z Bogom napredoval ves naš narod in posebno še njegova mladina. Njena volja, da raste v velike osebnosti, je kaj razumljiva, toda ni treba zgledov zanje iskati pri tujcih ali »pri studencih, ki vode držati ne morejo«, pri raznih športnikih, filmskih umetnikih ali celo znanstvenikih in umetnikih, dasi tudi o njihovi resnični veličini ne moremo dvomiti, pač pa bodo brez nevarnosti prevare pravo luč našli pri zares svetih ljudeh kakor sta bila med

drugimi škofa Baraga in Slomšek in seveda še kdo. Kako vse drugače bi bilo pri nas, če bi bili naši bogoslovci in duhovniki še bolj vzgajani v idealizmu teh svetniških mož! Naše dušnopastirsko delo bi bilo vse bolj goreče in veliko bolj koncilsko. Če pomislimo samo na Baragovo geslo: Le eno je potrebno in na njegovo delo in življenje po tem geslu. Koliko več Slovencev doma in na tujem bi bilo rešenih za čas in večnost, če bi hodili v Baragovi svetlobi! Vernost slovenskega človeka bodi po barvana z barvami, ki sestavljajo svetniški lik naših vzornikov. Z njihovo vero, upanjem in ljubeznijo naj bi bila prežeta, z njihovo ponižnostjo, neomadeževanostjo in zvestobo Cerkvi označena, z njihovim zares evangelijskim življenjem prepojena. Naj bodo časi še tako nemirni v iskanju prave podobe Cerkve in duhovnika in kristjana, vrednote evangelija ostanejo večno in veljavi in prav za take nam pričajo Baraga, Slomšek in drugi. Kakšna korist bi torej bila, če Baraga zares postavimo na oltar, da ga ne bomo mogli več izgubiti izpred oči.

II.

Kako pa je pravzaprav z možnostjo in verjetnostjo, da bo do tega res prišlo. Zdi se, da danes že moremo reči, da niti o enem niti o drugem ni treba več dvomiti. Kdo bi dvomil o tem, da je možno, da naš Baraga doseže čast oltarja. Pa tudi o tem ni treba dvomiti, da je verjetno. Saj ga že sedaj lahko kličemo z lepim in pomembnim imenom »božji služabnik«. Zanj se je v Marquetu, kraju, kjer je bil škof in kjer je pokopan, že začel pravi škofijski proces, katerega zaključek naj bi bila razglasitev za blaženega. Proces se mora vršiti v Marquetu. Ker pa je bil božji služabnik Baraga več kot 30 let prej v Sloveniji, je marquettski škof Salatka imenoval za ljubljansko nadškofijo posebnega vicepostulatorja, ki bo delo glavnega postulatorja v Marquetu doprln in dopolnil, kolikor bo to potrebno. V kolikor pa bi bila potrebna dopolnila

še od drugod, so imenovani še drugi vicepostulatorji, da bo proces lahko v celoti stekel. Ker je proces za bodočega svetnika, ki je že davno umrl, zgodovinsko-informativnega značaja, je treba pritegniti priče z vseh strani, žive in pisane, da se kaj važnega iz Baragovega življenja, iz njegovih junaških kreposti in iz splošnega prepričanja ljudi o njegovi svetosti ne prezre ali pozabi. Delo je dolgo in težko, predvsem pa odgovorno, saj v nobenem primeru ne bi mogel biti škof Baraga razglašen za svetnika na podlagi površnih ali celo neresničnih pričevanj.

To delo se že v polni meri vrši, tako da mu že vidimo konec. V Ljubljani, predvsem pa v Marquettu so že sestavili njegov življenjepis z vso potrebno dokumentacijo, ki bo predložen rimski kongregaciji za svetništva. Pa ne samo življenjepis. Tudi pričevanja o njegovem krepostnem življenju so važna. Res je, da za to nimamo več živih prič — preveč je že zamujenega — imamo pa vseeno mnogo starih pisanih pričevanj za to, da je imel škof Baraga kreposti vere, upanja in ljubezni v junaški stopnji, pa tudi npravne kreposti modrosti, pravičnosti, srčnosti in zmernosti v enako junaški, nadpovprečni in nadčloveški meri. Vse to pa je povezano s pričevanji in prepričanji, da je škof Baraga resnično pri Bogu v nebesih, kjer uživa nagrado za svoje svetniško življenje na zemlji. Dragoceni so pisani viri za vse to, zelo pa so dragocena tudi ustna pričanja ljudi, ki sicer sami niso poznali Baraga in njegovega dela, poznali pa so tiste, ki so bili z njim v bolj neposrednih stikih.

Pregled v ta namen zbranega gradiva je posebna naloga nalašč v ta namen ustanovljenega cerkvenega sodišča, ki že deluje v Marquettu in bo delovalo, če bo potrebno tudi v Ljubljani. P. Bruno Korošak, dober strokovnjak za ta vprašanja, meni, da je material v Marquettu tako dobro zbran in urejen, da bo cerkveno sodišče, ki je začelo delati v Marquettu 22. avgusta 1972 svojo nalogo sklenilo že do konca meseca septembra istega leta. Dognanja

cerkvenega sodišča nesejo potem v Rim h kongregaciji za razglašanja svetnikov in blaženih. Včasih so morali v Rimu ves škofijski proces ponoviti. Danes, po koncilu, pa več zaupajo škofijam in bo tako imenovani rimski ali apostolski proces primeroma kratek. Če bodo opazili, da je bilo kaj važnega prezrto, bodo cerkveno sodišče v Marquettu na to opozorili in čakali, da bodo pomanjkljivosti odpravljene. Obenem pa bodo škofa Salatka v Marquettu pooblastili, da proces zaključi in Rimu zaključke predloži. Tedaj se bo šele pokazalo, v koliki meri je morebiti potrebno še cerkveno sodišče v Ljubljani za pričevanja, ki morda še manjkajo v samem marquettskem procesu. Vse to bo končano morda že do srede leta 1972. Kaj pa potem? Potem pa papež s svojo najvišjo avtoriteto vse izvršeno delo potrdi in razglasi, da ima božji služabnik Baraga resnično kreposti v junaški stopnji in da je po splošnem prepričanju resnično pri Bogu v nebesih in da niti v njegovem življenju niti v njegovih spisih prav nič temu ne nasprotuje. Kot posledica te razglasitve sledi že dovoljenje, da bo mogoče Baraga častiti vsaj v domači marquettski škofiji, morda pa tudi v ljubljanski. Kaj pa drugod? To pa je odvisno od slovesne razglasitve za blaženega, kar pa se zgodi šele takrat, ko sta se zgodila na njegovo priprošnjo vsaj dva skrbno raziskana in vsestransko dokazana čudeža.

III.

Ali ju že imamo? To je vprašanje, na katero še vedno iščemo odgovor. Če je namreč glede same sodnijske instance, ki naj razišče življenje in kreposti tistega, ki naj ga postavijo na oltar, Rim po koncilu popustljiv in izkazuje večje zaupanje krajevnim Cerkvam, pa je glede čudežev še vedno nepopustljiv. Boji se, da bi navdušenje v krajevni Cerkvi zameglilo kritični čut, s katerim je treba ugotoviti velika božja dela, ki neizpodbitno pričajo za svetništvo. Vsaj dve veliki dejstvi, ki presegata red naravnih zakonov, se morata zgoditi. Prav tako mora biti njuna tudi zveza dotič-

nega dokodka npr. ozdravljenja z božjim služabnikom, za katerega beatifikacija gre, npr. v teku devetdnevnic njemu v čast. Čudež mora biti seveda vsestransko znanstveno raziskan, sicer Cerkev o njem noče nič slišati.

Ali imamo za Baraga že kaj takih dejstev? Zanimivo je, da pride reševanje tega vprašanja na vrsto šele proti koncu celotnega procesa za beatifikacijo, zato doslej o rešitvi tega dela procesa ni bilo še veliko slišati. Gotovo je, da se v Sloveniji in v Ameriki pa tudi drugod ljudje v najbolj različnih stiskah k božjemu služabniku Baragu zatekajo. Tudi to je gotovo, da je njihovo zaupanje nešteto krat že bilo poplačano s popolnim uslišanjem. O tem priča množica zahval, objavljenih v slovenskih in ameriških listih, posebno od 1930 dalje. Tudi to je gotovo, da ta uslišanja niso niti razvrščena po veliko-

sti uslišanja niti kritično raziskana. Toda tudi to delo bodo morali opraviti postulator in vicepostulatorji: pred cerkvenim sodiščem bodo morali dokazati, da se je zgodilo nekaj velikih ozdravljenj od boleznih, pri katerih so zdravniki izjavili, da so naravno neozdravljive. Že po dosedanjih podatkih imamo menda v Sloveniji in v Ameriki nekaj takih primerov, ki bodo prišli na vrsto, ko bo čas za to. Posebno zanimiv je primer Bernarda Lamberta, ki je nenadoma ozdravel od hude artritisa. V kolikor pa takih dejstev še ni dovolj, jih je treba s še bolj zaupnim zatekanjem k škofu Baragu od Boga izprositi, da bo potem papež kaj hitro in na slovesen način v cerkvi sv. Petra v Rimu razglasil Slovenca škofa Baraga za resnično blaženega v nebesih in ga dovolil postaviti na oltar.

YL KNOTTS

PRAZNINA

*Ustnice so suhe in razžgane,
ogljji ugasli moje so zenice,
duh v puščave blodi nepoznane,
ne razžarja me sijaj resnice.*

*Vidim nébes in zemljó in hiše,
drevje, kamenje in senožeti,
čujem šum vode hiteče tiše, tiše —
a stvari ne morejo me vneti.*

*Tisoči predmetov krog stojijo,
ali niso moji živi bratje,
moje duše žeje ne ugasijo,
vkljub vsem barvam v srcu le še glad je.*

*Ah, da ti bi kakor vino čašo
polnil moje ure, moje dneve ...
Ali, dasi uživam tvojo pašo,
sem le prazne in neplodne pleve.*

Pisatelj

dr. Danilo Lokar

(Ob osemdesetletnici rojstva: 1892-1972)

Slovenska literarna zgodovina dr. Danila Lokarja na Primorskem med obema vojnama še ni zabeležila, pa čeprav je poznala že nekaj imen tudi med najmlajšimi (Stanko Vuk, Črtomir Sinkovec, Boris Pahor idr.). Lokar pa bi spadal v generacijo devetdesetletnikov: Bevka, Lovrenčiča, Velikonje, Remca. Poznala je dr. Lokarja le ožja vipavska dežela, toda le kot zdravnika, ki je največ opravljal Hipokratovo poslanstvo med kmečkimi ljudmi na podeželju. Da se to ni zgodilo, da se Lokar ni pojavil med literarnimi ustvarjalci leposlovne besede na Primorskem, pa je kriva cela reč okoliščin, ki tega uveljavljanja niso najmanj omogočile, nasprotno, so ga docela onemogočile.

Kakor je Lokarjeva življenjska pot kar se da navadna, skoraj bi rekli brez posebnosti, tako je njegova pisateljska pot dokaj nenavadna, pa četudi upoštevamo takratne primorske razmere. Doslej smo primorske literarne osebnosti razvrščali pretežno v dve skupini: v tiste, ki so po prvi svetovni vojni ostale na domačem ozemlju in skušale vzdržati fašistični pritisk ter se proti njemu bojevati prav s to prisotnostjo na domačem ozemlju, obenem pa seveda še z orožjem besede, z literarnim ustvarjanjem (Bevk, Budal, Feigel in drugi), in v tiste, ki so se zaradi različnih okoliščin in zaradi različnih (družinskih, socialnih, političnih in drugih težav) zatekli v staro Jugoslavijo, v kolikor ni katerega zanesla pot še dalje po svetu (Lovrenčič, Gruden, Velikonja, Pregelj, Gradnik, Šorli, Remec itd.) Lokar ne sodi v nobenega izmed obeh tipov; on je ostal ves čas doma, v rojstnem kraju, opravljal svoj poklic, s svojim literarnim delom, kolikor ga je pač v tej dobi bilo, pa tipal v osrednje slovenske revije.

Lokar je ajdovski rojak. Tu se je rodil 9. maja 1892 v trgovski družini Antona (1860-1922) in Marije Hmelak (1867-1948 iz Lokavca). Starši so imeli nekaj šol: oče nekaj razredov ljubljanske realke, mati pa je pripadala tistemu slovenskemu rodu, ki je obiskoval slovenski otroški vrtec v Gorici ob prvem valu slovenstva, ki je spreminjal Gorico iz laško-nemškega ali bolje fur-lansko-nemškega v slovensko mesto. Bila pa je mati tudi gojenka samostanske šole v Škofji Loki. V družini so bili štirje otroci, pisatelj je prvorojenec.

V rojstnem kraju je obiskoval osnovno šolo, nato v Gorici slovensko vadnico. V letu, ko je v Ajdovščino prvič stekla železnica, je mali Danilo ležal celo leto doma zaradi vnetja obisti, ki si ga je bil nakopal na Hlubju, tej otroški enajsti šoli za Jochmannovim mlinom! Po sprejemnem izpitu je obiskoval realko od 1903 do 1910 in maturiral. Opravil je še dopolnilno maturo in se jeseni 1910 vpisal na filozofsko fakulteto dunajske univerze (slovenščina-francoščina), vendar ga študij ni posebno pritegnil, raje se je družil s prijatelji-medicinci, Petrom Koroščem iz Velikovca in Justom Bačarjem z Uhanj. Promoviral je leta 1917 in ker k vojakom ni bil potrjen, je prišel v vojaško bolnišnico, kasneje pa kot civilni zdrav-

nik v Villanova dello Iudrio. Tu je delal do 1. novembra 1918, ko se je vrnil v rojstni kraj. Leta 1921 je odšel na specializacijo v Zagreb (kirurgija). V tem času je napisal edino znanstveno delo s področja medicine Ascaridiasis žučnih puteva (= Gliščavost žolčnih vodov. Objavljeno v Liečnički viesnik 1923), toda ker je leta 1924 ponovno zbolel in spoznal, da napornemu delu v kirurgiji ne bo kos, se je po kratkem presledku, ko je delal v tržaški porodnišnici, vrnil v Ajdovščino in med leti 1925 ter 1943 opravljajl privatno zdravniško prakso. Po Goriški fronti jeseni 1943 odide v partizane, potem ko je bil zaradi izdaje za nekaj časa prisiljeno preseljen v Medejo v Furlaniji. Ob koncu vojne se vrne v Ajdovščino in opravlja zdravniško prakso vse do leta 1951, ko za stalno zapusti ta poklic ter se docela posveti pisateljevanju.

V zadnjih dvajsetih letih je veliko potoval: bil je v Italiji, v Parizu, Kopenhagnu, Stockholmu, Hamburgu, Münchnu, Londonu, v Severni Ameriki, na Havajih, na Daljnem Vzhodu in celo v Afriki.

Čeprav se je Lokarjeva pisateljska zvezda nenadoma pojavila na nébesu slovenskega literarnega neba, ko je leta 1956 izdal svojo prvo knjigo *Podoba dečka*, je vendar njegov vstop v literaturo bil čisto navaden, tak, kakršnega poznamo za večino slovenskih pisateljskih začetnikov: na realki so izhajali dijaški list *Pobratimija*, ki mu je bil Lokar urednik in tudi glavni sodelavec, med pobudniki pa je štel tudi sošolca iz Brd Terčiča. V listu je objavil svojo prvo novelo *Julkina prva pot*. Tem prvim poskusom je kasneje na Dunaju sledilo dvoje novel izrazito intelektualistične narave. Ves pa se je v tem času predajal študiju umetnosti; obiskoval je slikarske razstave in srkal vase z odprtimi očmi, še bolj pa s srcem in razumom vse, kar mu je dunajsko okolje moglo nuditi. Prav tako se je tudi v zagrebški sredini družil z nekaterimi iz pisateljskih krogov (npr. Avgustom Cisarcem).

Medtem pa pisatelj zori. Ogromno

znanje, ki se je nakopičilo v njem, posebej pa še njegova dolgotrajna razmišljanja in prisluškovanja svetu v sebi in svetu okrog sebe, iščejo obliko, kalup, v katerega bi se izlila. Pisatelj prebira takrat moderne svetovne, posebno ameriške pisatelje tridesetih let, Joyceja, Dos Passosa in druge. Vidi in spoznava in še bolj podzavestno čuti, da način opisovanja, ki takrat vlada v slovenskem pisanju, ni njegov, da ne more docela izraziti duhovnega stanja pisatelja in njegovih junakov. Zato išče in išče in skuša tudi besedo podrediti novemu, nenavadnemu, nekonformističnemu pisanju. Tu je tudi eden izmed vzrokov, da se njegova proza ni mogla »vriniti« med pisanje socialnih realistov tistega časa, bila pa je dovolj različna tudi od ekspresionistične in impresionistične skupine.

Do prvih objav je prišlo bolj po naključju. Umetnostni zgodovinar dr. France Mesesnel je bil sodelavec ljubljanske revije *Sodobnost*, ki jo je urejeval Ferdo Kozak in je med sodelavci štela tudi Cirila Kosmača, Iga Grudna in druge. Ob nekem obisku Ajdovščine, kjer je Mesesnel imel v Lokavcu sorodnike, je prevzel in odnesel v Ljubljano nekaj Lokarjevih novel, ki so potem v *Sodobnosti* izšle med leti 1933-1935, in sicer: *Ples*, *Zimska noč*, *Obleka*. Pogovori med urednikom in pisateljem oz. njegovimi posredniki bi bili morali proti koncu tridesetih let pripeljati do izida samostojne knjige Lokarjevih novel. Rokopisi so bili že v rokah urednika, vendar se je priprava knjige zakasnila, Lokar pa je medtem sam umaknil nekatere tekste in do izida ni prišlo, ker je že nastopil predvečer vojnih dni.

Novi vojni dogodki so sprožili spet njegovo pisateljsko pero (Na počitnice, Brata, Za frontami, itd.), eden pa še posebno: požig vasi Ustje pri Ajdovščini in ustrelitev talcev. Že leta 1942, takoj po požigu, si je pisatelj zabeležil v skopih potezah v zdravniško agendo pod naslovom *Dies irae* osnutek kasnejše novele *Sodni dan na vasi*, ki je bila objavljena po vojni in je po-

SLIKAR VENO PILON, ŽENA LOKARJEVA, DR. LOKAR

stala naslov druge Lokarjeve knjige, za katero je prejel tudi najvišjo slovensko literarno nagrado, Prešernovo nagrado (1959). Knjiga ima še posebno literarno vrednost, ker je v njej Lino Legiša prvič obširneje orisal pisatelja.

Pred izidom prvih dveh zgoraj omenjenih knjig, pa je pisatelj sodeloval pretežno z novelami, spočetka tudi recenzijami in kritikami, v vrsti primorskih revij in časnikov (Razgledi, Kalendar OF za STO, Ljudski tednik, Bori), kasneje pa prešel v osrednje slovenske revije, mariborska Nova obzorja, ljubljansko Našo sodobnost (kasneje Sodobnost).

Kot nadaljevanje Podobe dečka, kjer opisuje svojo mladost, predvsem dijaška leta v Gorici pred prvo svetovno vojno, izide *Leto osemnajsto* (1960), kjer podaja pisatelj obračun svojega vstopa v življenje, akademskih let in poklica.

Če hočemo sedaj kronološko slediti njegovim knjigam, kako so prihajale na svetlo, tedaj moramo tu omeniti zbirko novel *Hudomušni Eros* (1960), v kateri je zbral tekste, ki jih nakazuje naslov. Pisatelju ni šlo za zgodbe same, marveč za duševna občutja, ki jih ljubezensko čustvo povzroči v človeku.

Zahtevnejša in tudi umetniško enotnejša je zbirka *Zakopani kip* (1961), tri novele, ki jim je skupen problem umetniškega ustvarjanja. Gre za odnose med Erjavcem in Gregorčičem (Grenka osmina), za umetniški in življenjski svet slikarja Vena Pilona (Od brega) ter za razmerje med človekom in umetnostjo (*Zakopani kip*).

Dva obraza dneva (1962), zbirka devetih novel, je pisateljevo ime utrdila. Poleg tega, da je izšla za pisateljevo sedemdesetletnico, je v njej kritik in literarni zgodovinar Lino Legiša odkril in predstavil Lokarjev umetniški svet in njegov opus. Tekst, ki je več kot omembe vreden, je Pogozdovanje Kraša.

Manj enotna po sestavi, vendar zanimiva zaradi primerjave, ki jo nudi glede pisateljevega zorenja in ustvarjanja, pomeni nadaljnja zbirka novel *Z glavo skozi zid* (1963), saj je v njej celo tekst iz daljnega leta 1932!

Lokar je posvetil tudi mladini nekaj tekstov. Tako je v Pionirskem listu objavil *Splašenega slona*, kot posebna knjižica-slikanica pa je izšel njegov *Srnjaček* (1964), ljubka zgodbica o živali, ki se pred hudo zimo in snegovi

zateče v naselje, v tovarno in ga potem dekleta-delavke vrnejo naravi.

Po tematiki najbližja Zakopanemu kipu je zbirka štirih novel *Dva umetnika* (1965), zakaj v njej je spet veliko razglabljanja o ustvarjanju, o usodi in svetu umetnikov peresa ali čopiča (pesnik Ivan Lulik, slikar Venio Pilon).

Posebno živo diha primorska problematika iz zbirke *Bela cesta* (1968), ki prinaša tekste: Katarina na semanji dan, V Trst, Valentina Kočijaževega bela cesta, Gostija z bratom Janezom. Zares lepe so tudi novele v zbirki *Silvan* (1970), ki ji je bila prisojena nagrada Cankarjeve založbe. Konec lanskega leta pa je izšla še poslednja dosedanja njegova zbirka novel *Božična gos* (1971) z dvanajstimi teksti, tudi dramatskimi.

Čeprav je Lokarjeva umetniška moč v prozi in sicer še posebej v kratki prozi, moramo vendar tu vsaj omeniti delež, ki ga je dal v dramatik. Edini na odru uprizorjeni tekst je *Konjiček* (1964), igralo ga je Eksperimentalno gledališče v Ljubljani, ostala dramska besedila so še: Birkenauski peron, Platnena srajca (objavil Most), Možic.

Težko je reči o pisatelju, ki se je s prvo knjigo pojavil v svojem 64. letu, objavil pa v petnajstih letih nato še 11 knjig že zaključno besedo. Gre gotovo za fenomen, ki mu ne poznamo enakega, vsaj v slovenski literaturi ne. Reči je ne moremo že zaradi tega, ker njegovo delo še ni zaključeno. Neke skupne, več ali manj vidne poteze pa si je ta proza pridobila že koj od začetka in so bile njene nadaljnje knjige le potrdilo za to, ko jih je v tej ali oni inačici ponavljala, poglobljala, jih prikazovala z različnih zornih kotov in psihološko ter umetniško brusila.

Lokarju so nadalje najbolj pri srcu drobni ljudje, bodisi kmečkega ali obrtniškega porekla, njihove usode ali zapletljaj, vendar taki, da čeprav vsakdanji, imajo nekaj svojevrstnega na sebi, kar lahko sproži bodisi zgodbo bodisi usodnostno vpliva na potek usod, ki jih pisatelj opisuje.

Seveda pa je velik del celotnega njegovega opusa tudi druge narave; zani-

ma ga duševnost, duševni premiki v ljudeh, ki prihajajo iz intelektualne sredine, še posebej ga zanima pojav umetništva, umetniškega snovanja. Temu problemu je posvetil zares veliko prostora in tudi obdelal ga je tako, da je čutiti, kot da je njegov osrednji problem. Z njim ni hotel le razkrivati tajnih silnic, ki umetnino porajajo, marveč si je velikokrat hotel odgovoriti tudi pro domo: hotel si je biti na jasnem o lastnem ustvarjanju. Kot podlaga za tovrstno pisanje pa mu služijo vsi teksti, ki so avtobiografskega značaja, saj so kot nekak prolog za kasnejše razglabljanje o umetništvu.

In še ena prvina je v Lokarjevem pisanju, zaradi katere je pisatelj gotovo vreden častnega mesta: doživetje primorske pokrajine. Nekateri opisi so zares enkratni. Lokar je primorski kakor redko kateri dosedanji primorski pisatelj. To primorskost bi lahko celo zožili na Vipavsko dolino, njen gornji del še posebno — Ajdovščino z okolico — na mesto Gorico in del Furlanije ter na Kras. Nagrmadil nam je v svojem delu vrsto nepozabnih izsekov gorškega in vipavskega sveta, ki danes lahko živijo le še v spominih. In če nam je Pilon z nekaterimi slikami zapustil danes že historično pomembne objekte, smemo z isto upravičenostjo to trditi o Lokarju. Iz njegovih del bo lahko kulturni zgodovinar sestavljal mozaik prvih desetletij našega stoletja, včasih sestavljen z naravnost fotografsko natančnostjo.

Če bežen prikaz življenja in dela pisatelja-osemdesetletnika dr. Danila Lokarja zaključimo še s podatkom, da si njegovo delo počasi sicer, vendar že utira pot v svet (saj so posamezni njegovi teksti prevedeni v: srbščino in hrvaščino Maj, Za frontami, Dva brata, Megla; v rusinščino Megla; v francoščino Domači koncert, Pogozdovanje Krasa; v češčino Srnjaček - izšel kot samostojna knjiga; v ruščino Sodni dan na vasi; v madžarščino Zimska noč — antologija jugoslovanskih novel v madžarščini, ki prinaša Lokarjevo novelo, je izšla prav pod naslovom te Lo-

karjeve novele —, ter da je bil pisatelj doslej deležen nagrad in priznanj: že omenjena Prešernova nagrada za zbirko novel Sodni dan na vasi (1959), nagrada Društva slovenskih književnikov za Leto osemnajsto (1961), spomenica občinske skupščine v Ajdovščini ob 70-letnici (1962), Petomajsko priznanje (1970), nagrada Ivana Cankarja, ki jo daje Cankarjeva založba, za knjigo Silvan (1970), častno občanstvo Ajdovšči-

ne (1971), kakor tudi, da je bilo njegovo življenje in delo popolno prikazano na obširni razstavi, ki jo je pripravil podpisani in je bila odprta v Novi Gorici, Ajdovščini ter v Ljubljani sredi leta 1972, ko je bila Lokarju podeljena tudi častna diploma Slovenskega zdravniškega društva, potem smo nazivali več ali manj vse, kar tak pregled lahko v mejah, ki si jih sam postavlja, zabeleži.

MARIJAN BRECELJ

Osem križev briškega pesnika Ludvika Zorzuta

Šestdeset let v službi slovenske pisane in govorjene besede — to je aktivna bilanca, ki jo je v avgustu 1972 ugotovila slovenska kulturna javnost, ko se je v planinskih, turističnih, mohorjanskih, tovarniških in drugih splošnih časnikih in revijah spominjala Zorzutovega jubileja.

24. avgusta 1892 so rojenice prinesle medanskemu nadučitelju Antonu Zorzutu tretjerojenca Ludvika-Vika. Bila je lepa šentjernejska noč, nad Brdi mirijade zvezd, ki jih lahko občuduješ s Prevala, ko gledaš proti briškim gričem in vasem na njih. Vsi znaki so kazali, da bo nekaj iz tega otroka; rodil se je v isti hiši, v kateri se je deset let prej rodil kasnejši slovenski pesniški velikan Alojz Gradnik, prinesla ga je ista komari (babica), kakor Gigija in se je je ta spomnil v zares lepi pesmi »Davno že v grobu si...«

Po medanski osnovni šoli je bil na goriški vadnici, nato gimnaziji, kjer je leta 1913 maturiral. Ob izbruhu prve svetovne vojne so ga skupaj z očetom internirali v Italijo (Cremona, Campagna, San Severino, Firenze), kjer mu je umrl oče. Proti koncu vojne se je vrnil v Brda, a se je že leta 1919 izselil

v Maribor. Tu je bil v raznih službah, najdlje na magistratu. Ustanovil si je družino, postavil hišo, bil nadvse aktiven planinec, pesnik, urednik... Lepih dvajset let. Ob prihodu Nemcev se je nekaj časa umaknil iz Maribora, potem pa šel, kakor tudi marsikateri drug magistratni uradnik, v Ljubljano, živel tu do leta 1944, ko se je sredi leta preselil v Gorico, kjer je dočakal konec vojne. Po vojni je aktivno sodeloval pri ponovnem obujanju Goriškega planinskega društva, potoval po deželi, nabiral gradivo za narodopisni inštitut, inštitut

za manjšinska vprašanja ter za Muzej narodne osvoboditve, posebno beneško slovensko in rezijansko.

Iz Italije se je preselil leta 1949. Ustanovil se je v Novi Gorici, novi dom pa uredil v Kanalu, na Gradu. Od 1949 do 1953, ko je bil upokojen, je opravljal več služb, bil je tudi med drugim prvi ravnatelj Goriškega muzeja, seveda je bil njegov delež tudi pri arhivu in študijski knjižnici.

Zorzutovo življenjsko delo je, bolj kot ga v duhu pregledujemo, podobno ogromni krojni poli. Nešteto črt, ki se križajo in sečejo, da ustvarjajo za oko na prvi pogled nepregledno mrežo znakov in črt, v resnici pa predstavlja vsaka čisto določeno risbo ali lik, ki postane očiten, ko ga preneseš na papir... Vendar je pri njem toliko različnih dejavnosti, da v resnici ni mogoče celotnostno zajeti njegove osebnosti in njegovega dela. Zato bi v tem kratkem zapisu kazalo opustiti vso njegovo organizacijsko in drugo delovanje na planinskem, turističnem, zgodovinskem, etnografskem, folklornem, glasbenem in vseh ostalih področjih ter se nekoliko razgledati le po njegovem pesniškem in publicističnem opusu.

Prvič se je kot pesnik, skrit pod psevdonom Slavoljub, pojavil v dijaškem listu Naše vaje, ki so ga izdajali na goriški gimnaziji in mu je bil duša Jože Povšič, pomagal pa je tudi Jože Krapež. Potem je vrsto let sodeloval kot novičarski dopisnik v goriških listih in se začel oglašati okoli leta 1920 v goriških revijah (Mladiki, Goriški straži, Našem čolničju, Družini, Novem listu) z leposlovnimi prispevki, predvsem s pesmimi, včasih pa tudi s prozo (etnografskim črtičarstvom). Tem listom je ostal tu in tam zvest, kolikor so pač dopuščale razmere, tudi še potem, ko se je že ustanovil v Mariboru. Na Štajerskem je pisal v Mariborski koledar, Pohorsko politiko (ki jo je tudi urejeval) in seveda v Planinski vestnik.

Prva antologija, ki je sprejela v svoj izbor tudi nekaj Zorzutovih pesmi, je bil medvojni Zbornik Zimske pomoči

(1944), po vojni pa Božič na Slovenskem (1969). Po zadnji vojni je pretežno del svoje dejavnosti posvetil dveh publikacijama: Planinskemu vestniku ter Planinam ob meji, Koledarju Mohorjeve družbe v Celju ter Koledarju Goriške Mohorjeve družbe. V Planinskem vestniku je objavil precej proze, vrsto priložnostnih pesmi, zdravic, spominov, nekrologov itd., v Mohorskem koledarju prav tako pesmi, vendar tudi večje število zares dobrih reportaž s severne Primorske, tako doma kakor v zamejstvu (Beneška Slovenija, Rezija, Furlanija itd.), veliko pa je tudi drugih priložnostnih publikacij, v katerih je tudi njegov delež.

Zorzutova pesem, če izvezemo prve poskuse v dijaških literarnih glasilih, se je spočela v obdobju, ki je bil za ljubezensko ali meditativno, vase obrnjeno liriko, kaj malo primeren. Čas prvih let po svetovni vojni je terjgal od človeka, ki se je bojeval za goli obstanek, da uredi vse svoje sile in jih uporabi za čimboljše in čimprejše preživetje, se pravi premostitev vsega, kar je vojska vzele in uničila. Zato se je njegova pesem obrnila v domačijstvo. Tako je nastala vrsta pesmi, ki pojejo o bistvenih problemih naše Primorske pod italijansko okupacijo (Naša beseda), vsebujejo pa zraven vrsto etnografskih prvin, da so danes že naravnost zgodovinskega pomena (Briški češparji, Ptička brieharca, Kapelniška, posebno pa dvanajst pesmi obsegajoč cikel Pesem Brd, v katerega je zajel vse značilnosti posameznih briških vasi). V tej njegovi pesmi zaživi posebna skupina pesmi, pisanih v briškem narečju (Ptička brieharca, Čriešnje so rdače, Mej, Buskelce) in druge. Primorsko problematiko obravnavajo še nekatere druge pesmi, npr. Božiček, Marija s Svete gore itd. Seveda velja to za dobo med obema vojnama, zakaj tudi zadnja povojna doba (po 1945) navdihne pesniku vrsto pesmi in pesnitev, ki so deloma slika nekdanjih Brd deloma pa že podoba novega življenja in dobe v tej pokrajini.

Rahli spomini na Primorsko zažive

še v pesmi, ki je posvečena planinam (Krn). Planinska lirika je sploh tista, ki nadomesti vse dotedanje izvore Zorzutove pesmi. Krepkeje se začne uveljavljati v mariborski dobi in traja vse do danes. V teh spevih in hvalnicah, včasih tudi le opisih planin je pravzaprav težišče njegove lirike, ki je v njih zadobila tudi tisto zunanjo oblikovno podobo (svobodni verz, svobodne oblike, brez vnaprej določenih kiticnih shem), toda polno rim, in če teh ne vsaj asonanc ali aliteracij. Značilna je ta Zorzutova pesem, in ne le ta, marveč tudi ostala, po posebnih stavčnih členih, po skupinah besed, ki visijo v zraku, vzklikih in iskrecih se domislicah, prenesenih pojmi in pomenih, ki dajejo njegovim pesmim nekako poskočnost, veselost, radost nad življenjem. Razen silno redkih izjem, je njegova pesem svetla, ne pozna pesimizma, polna je življenja. Zdi se, da se je napila zraka in sonca z gorskih vrhov, da je okusila včasih iskrečo se svetlobo snega in ledu in še vzkrike planinskih ptic.

Omembe vredni so tudi Zorzutovi poizkusi epske pesmi. Snov je jemal iz briške daljne preteklosti (Nasilni grof in modri kmet, Stala sta, stala nekoč dva gradova, Ko so bili še Francozi v Brdih). V njih je pokazal, da je sposoben oblikovati tudi daljši pesniški tekst, da zna obvladovati snov in jo dokaj uspešno spraviti v kalupe rim in kitic.

Seveda pojejo v Zorzutovih pesmih razne dežele. Brda so bila le prva in na prvem mestu, toda pela je v njegovih verzih tudi Štajerska, zapeli sta še posebno Benečija in Rezija!

Zorzutovo pesniško ustvarjanje pa je hodilo vzporedno z njegovim ostalim publicističnim delom. Objavljenih enot je že kar nepregledno število, zato se ob njih sploh ni mogoče niti najbolj mimogrede ustavljati. Naj zadostuje, če označimo le smer in vsebino. Kot v pesmih, tako se Zorzut tudi v člankih, v katerih najraje popisuje posamezne pokrajine, ustavlja pri ljudeh, njihovem delu, socialnih in drugih težavah, kulturnem delovanju, umetnostnozgo-

dovinskih spomenikih. Geografski razpon je tudi tu velik. Lahko rečemo, da objema vso severno Primorsko, to in onstran sedanje meje, sega v Furlanijo.

Kot vnet zborovodja in pevec se je Zorzut posvečal tudi prikazovanju glasbenega sveta. Pisal je o glasbenih zbirkah (Kokošar), pa tudi obdeloval glasbenike (Trinko, Laharnar). Krajši monografiji je posvetil Kanalu in Fojani (pred izidom). Koliko pa je spesnil prigodnic za vse prilike, ki nastopajo v človeškem življenju od rojstva do smrti, za vse sloje in poklice (novomašnih pesmi, za sprejem cerkvenih dostojanstvenikov, za birme in proke, izseljenice idr.) in končno — koliko je bilo verzov, ki jih je stresel ex abrupto o dogodkih in osebnostih ob vse mogočih prilikah! Zorzut zares lahko trdi, da bibliografije vsega njegovega dela ne bo mogoče nikoli sestaviti. Toda bolj kot bibliografija govori zanj življenje, ki ga je v polni meri živel in — doživel. Naj ga še do poslednjih mej!

JOZEF ALEKSIJ MARKUŽA

Zaznamovani

Mi, zamejci,
poslednji borci,
vsi smo zaznamovani
s slovenstvom.

Iz oči,
globokih in temnih,
nam sije
slovenstvo.

Iz srca
in duše
nam diha
slovenstvo.

Vsi, zamejci,
smo zaznamovani
v našo bit,
od rojstva do smrti.

Evharistični kongres v Vidmu

Septembra 1972 se je vršil v Vidmu 18. italijanski narodni evharistični kongres. Za osrednjo nalogo si je postavil osvetlitev odnosov med evharistijo in krajevnimi občestvi. Poudarjal je misel: prešinimo z evharističnim duhom krajevna občestva, župnije in škofije, in celotna Cerkev se bo prenovila v Kristusu.

Zgodovina italijanskih narodnih evharističnih kongresov je pestra in burna. Zamisel o evharističnih slavjih v vsenarodnem merilu je sprožil pred sto leti grof Aquaderni. Tako slavje je bilo že leta 1874 v Benetkah. Kot prvi vseitalijanski evharistični kongres pa velja kongres v Neaplju leta 1891. Po daljšem premoru, ki je nastal zaradi razpustitve ustanove »Opera dei Congressi«, so se kongresi spet povzeli po prvi svetovni vojni. Predzadnji je bil v Pizi leta 1965, zadnji, osemnajsti, pa v Vidmu.

Že leta 1961 je videmski nadškof msgr. Jožef Zaffonato zaprosil papeža Janeza XXIII., naj se 18. evharistični kongres vrši v Vidmu. Novi papež Pavel VI. je na to prošnjo pristal. Škof Boccadoro, predsednik »Stalnega odbora evharističnih kongresov« v Rimu, je dne 18. junija 1964 javil nadškofu Zafonatu, da je sv. oče določil Videm za sedež 18. kongresa. Papež se je odločil za Videm tudi iz ekumenskih razlogov. Saj je škof Boccadoro med drugim pisal: »Iz vašega slavnega mesta ob meji naj se žarka luč "presvete evharistične skrivnosti" razliva ne samo preko Italije, temveč tudi proti Vzhodu!« in Florentinski nadškof kardinal Florit, furlanski rojak, ki je nekaj dni pozneje v Vidmu uradno razglasil novico o izbiri Vidma za sedež kongresa, je poudarjal, da je »blagoslovljena furlanska zemlja« poklicana, da postavi nov most med »katoliško in pravoslavno Cerkvijo«.

Medtem se je svetovni položaj precej spremenil. Po koncilu so se v Cerkvi sprožili novi tokovi in drugačna gledanja, tudi dvom, če so evharistični kongresi nekdanjega sloga še vedno aktualni. Sodobna miselnost odklanja šumne zunanje proslave, zmagoslavne sprevede in procesije, triumfalizem. Nadškof Zaffonato je tedaj presekal vozle neodločenosti s tem, da je odredil anketo med duhovniki in verniki, če naj se kongres vrši. Odgovor je bil pritrdilen, a s številnimi pridržki. Odtod iskanje novih načinov. Precej časa je vladala nejasnost, kakšna naj bo osrednja vodilna ideja, ki naj kongres kvalificira: sprva so predlagali temo: »Evharistija, oltar, tabernakelj«, nato: »Kristus, naša velika noč«, končno pa so sprejeli: »Evharistija in krajevno občestvo«.

Nadškof Zaffonato je imenoval poseben »Škofijski odbor za evharistični kongres«, pod predsedstvom pomožnega škofa msgr. Emila Pizzonija. Odbor je ustanovil kar osem študijskih komisij, začel objavljati posebno revijo »Eucaristia e comunità locale«, organiziral študijska srečanja teoloških izvedencev v Gradežu in Lignanu ter številne študijske tečaje za duhovnike in laike, misijonske in še druge razstave in dajal vsakovrstne pobude, nasvete in pripomočke.

Za slovensko prisotnost na kongresu

Slovenci so znani po svoji pobožnosti do presv. Evharistije. Kaj kmalu je vzcvetela želja, naj bi na kongresu sodelovali kot uradno priznana skupnost tudi Slovenci, ki živijo v Italiji kot polnopravni italijanski državljani. Na duhovniških sestankih v Zavodu sv. Družine v Gorici se je o tem razpravljalo že konec leta 1971. Zamisel so radostno

PAPEZ PAVEL VI.
BLAGOSLAVLJA MNOZICO
S TERASE NA LETALISCU
V RONKAH

pozdravili sobratje na Tržaškem in v Slov. Benečiji.

Dne 7. januarja 1972 so se v Gor. Trbilju srečali nekateri duhovniki in laiki iz Trsta, Gorice in Slov. Benečije. Prereševali so problem slovenske udeležbe na kongresu v Vidmu ter poverili nalogo trem sobratom, naj pismeno zaprosijo videmskega nadškofa za avdienco. V pismu naj mu navedejo vsebino predlogov, o katerih naj bi se razgovarjali, in sicer: 1. Slovenski verniki iz dežele Furlanija-Julijska krajina bi radi sodelovali na kongresu kot uradno priznana skupnost; 2. zadnji teden kongresa naj se slovenskim vernikom dodeli v Vidmu posebna cerkev za slovenske evharistične pobožnosti in zborovanja; 3. naj se v ekumenskem duhu omogoči, da bodo Slovenci na neki način sodelovali pri zaključni kongresni proslavi, ki ji bo predsedoval sv. oče.

Na to pismeno vlogo je videmski nadškof odpisal, da se bo pogovoril s

sobratu škofi ter da bo poslal predloge na rimski »Stalni odbor za evharistične kongrese«.

Medtem sta msgr. L. Škerl in msgr. R. Klinec obvestila svoja škofa o vlogi, poslani videmskemu nadškofu, jima navedla razloge o izredni važnosti slovenske prisotnosti na kongresu v Vidmu ter ju prosila, naj bi zadevo podprla.

Vabilo je določalo avdienco za 11. marec. Nadškof Zaffonato ter pomožni škof, predsednik škofijskega odbora za kongres, sta zelo ljubeznivo sprejela odpisništvo, ki so ga sestavljali dr. L. Škerl in g. Stanko Zorko iz Trsta, msgr. Rudolf Klinec iz Gorice ter g. Mario Laurencig iz Slov. Benečije. Slovenski zastopniki so predvsem obrazložili napovedane točke ter dodali, da bo priznanje slovenskega sodelovanja nedvomno dalo kongresu ekumensko širino. Zgodovinski in zemljepisni razlogi svetujejo, naj se kongres odvija v

PAPEŽU POKLANJAJO
SIMBOLIČNE DAROVE
V OGLEJSKI BAZILIKI

znamenju ekumenizma, zlasti med narodi, ki so duhovni sinovi krščanskega Ogleja. Nadškof je pripomnil, da ne gre za kak »mednarodni«, pač pa za »narodni« italijanski kongres. Sicer pa o naravi kongresa odloča osrednji odbor v Rimu, kamor je voljan sporočiti naše predloge. Namignili smo, da bi se glede zaključne kongresne proslave nudilo Slovencem nekaj podobnega kot na marijanskem kongresu pri Mariji Bistriški. Skofa sta v načelu sprejela slovensko sodelovanje na kongresu, naj dostavimo podrobno izdelan načrt, ki ga odpošljejo odboru v Rim. Obljubila sta tudi, da bodo vsem našim župnikom, tudi bližnjim onstran meje, pošljali revijo »Eucaristia e comunità locale«, da bodo lažje skrbeli za duhovno pripravo svojih vernikov na kongres.

Za sestavo podrobnega programa o slovenskem sodelovanju na videmskem kongresu je bilo potrebno zaslišati duhovnike iz Trsta, Gorice in Slov. Benečije, kar se je zgodilo 6. aprila na duhovniškem srečanju v Gorici. Prisotni so predvsem imenovali poseben »Slo-

venski odbor za evharistični kongres«, ki naj bi vodil pogajanja v Vidmu ter vzdrževal stike s slovenskimi škofi v Sloveniji, ki so bili že poprej pristali na svoje sodelovanje na kongresu.

Duhovniki so izrazili željo, naj bi se pobožnost 12. septembra ne vršila v Vidmu, temveč v stolnici v Čedadu, kamor imajo benečanski verniki lažji dostop.

Nadškofu v Videm je bila odposlana naslednja vloga:

*Prečastiti in presvetli Ekscelenci
Msgr. Jožefu Zaffonato
nadškofu v Vidmu*

Pošiljamo Vam, kot domenjeno, predlog o aktivnem sodelovanju slovenskih vernikov videmske, goriške in tržaške škofije na narodnem evharističnem kongresu v Vidmu.

I. Torek 12. septembra 1972:

Evharistična pobožnost v stolnici v Čedadu ob 20. uri v slovenskem jeziku: Ob prisotnosti slovenskih vernikov škofij Vidma, Gorice in Trsta bodo škofje teh treh škofij somaševali v slovenskem jeziku skupno s svojimi duhovniki, da

bi tako izrazili vez edinosti, ki po Sv. Duhu v Evharištiji združuje krščanska občestva naših krajevnih Cerkev s svojimi škofi.

II. Petek 15. septembra:

Evharištično slavje v Vidmu v cerkvi, kjer bo izpostavljeno Najsvetejše, od 17. do 18. ure, v slovenskem jeziku: Slovesna ura molitve slovenskih vernikov videmske, goriške in tržaške škofije, ob navzočnosti videmskega nadškofa, škofijskega nadpastirja in duhovnega očeta slovenskih vernikov videmske nadškofije, ter pomožnega škofa msgr. Pizzonija, predsednika škofijskega kongresnega odbora.

III. Nedelja 17. septembra:

Zaključno kongresno slavje:

a) Ako pride sv. oče: Narodni evharištični odbor naj naprosi sv. očeta, da bi v svojem govoru pozdravil tudi svoje slovenske sinove, bivajoče v Italiji ali dospеле iz Jugoslavije na evharištični kongres ter naj jim v slovenskem jeziku izreče svoj blagoslov.

Med sv. mašo naj se prebere eno

berilo v slovenščini kakor tudi dve prošnji za vse potrebe.

b) Če sv. oče ne bo: Ljubljanski nadškof in metropolit msgr. J. Pogačnik naj somašuje in izgovori v slovenščini kratke pozdravne besede.

Med sv. mašo naj se prebere v slovenščini eno berilo ter dve prošnji za vse potrebe.

Da bi kongres imel ekumenski značaj, si podpisani dovoljujejo nasvetovati, da bi poleg ljubljanskega nadškofa dr. Pogačnika, ki pozdravi v slovenščini, tudi celovški škof pozdravil v nemščini in kdo izmed italijanskih škofov v furlanščini.

V zaupanju, da bodo predlogi sprejeti, spoštljivo pozdravljamo, proseč nadpastirski blagoslov.

Stoblanek 17. aprila 1972

Za tržaško škofijo:
msgr. Lojze Skerl
za goriško nadškofijo:
dr. Rudolf Klinec
za videmsko nadškofijo:
Mario Laurencig

PAPEZ PAVEL VI.
GOVORI V OGLEJSKI
BAZILIKI

Konec junija je dospel naslednji odgovor:

Odgovarjam na pismo 17. aprila 1972. Zamuda je nastala vsled pogajanj s predsedstvom Italijanske škofovske konference in Stalnega odbora za evharistične kongrese v Italiji.

Glede vaših predlogov se je odločilo:

1. Glavni odbor za kongrese ne sme načrtovati pobožnosti, ki naj bi se obhajale izven mesta Videm in niti jih vključevati v program, določen za rok od 10. do 17. septembra.

2. Sprejet je predlog za petek 15. septembra. Čimprej se dogovorite s tajništvom za program, za določitev cerkve in urnika, tako da bodo imeli udeleženci čim lažji dostop k pobožnostim v slovenskem jeziku, k čiščenju Najsvetejšega ter k zborovanju v dvorani, kakor tudi da se objavi vaš program v knjigi kongresistov.

3. Glede zaključne proslave v nedeljo 17. septembra se v tem hipu ne moremo izjaviti. Podrobni program bo namreč določen sporazumno z uradom za »Cerimonie Pontificie«, kateremu bomo iznesli vaše želje. In to, naj pride sv. oče ali naj ga nadomešča kardinal odposlanec.

Hvaležen za vaše živahno in dejavno sodelovanje pri kongresnem delu, v skupni želji, da se uresniči Odrešenikova želja: »Naj bodo vsi eno!«, vas pozdravljam in blagoslavljam.

Jožef Zaffonato,
videmski nadškof.

Pobožnost v Čedadu je bila s tem odbita in glede sklepne proslave 17. septembra je vse obviselo v zraku. Slovenski odbor je tedaj izdelal podroben načrt glede pobožnosti 15. septembra: dopoldne marijansko-evharistična pobožnost na Barbani, popoldne pa vse-slovenska zamejska evharistična proslava v Marijinem svetišču »Madonna delle Grazie« v Vidmu. Benečanski sobratje so zahtevali, naj bo ta videmska proslava pridržana zamejskim Slovencem iz tržaške, goriške in videmske ško-

fije. Verniki iz Slovenije, čeprav bodo zelo dobrodošli, naj se uradno ne pojavijo. Slovesnost naj vodijo tukajšnji škofje: videmski naj na začetku pozdravi udeležence, goriški naj predseduje somaševanju, tržaški pa naj ima prilični govor. Na ta način bodo zamejski Slovenci s svojimi škofi zares »eno v Kristusu«.

Odbor je tudi sklenil natisniti poseben priročnik »Evharistično slavje za slovenske vernike na vsedržavnem kongresu v Vidmu«. V Videm pa naj se sporoči zahteva, naj se ob sklepnem kongresni slovesnosti na Trgu 1. maja Slovencem pridrži ločen prostor, dovoljeno naj jim bo zapeti vsaj eno slovensko pesem med obhajilom in pri darovanju prinesiti kak značilen dar.

Duhovna priprava na kongres

Priprava na kongres je bila tehtna in razvejana. V Vidmu je Škofijski evharistični odbor organiziral lepo vrsto zborovanj in srečanj, predavanj in razprav o evharistiji v krajevnih občestvih. Po župnijah so se vrstile razne pobožnosti. Nekatero posebno značilne, npr. v Mereto di Tomba, Palmanova, v baziliki Madonna delle Grazie je odajala tudi italijanska televizija. Izdelali so tudi film »Evharistija in znamenje«.

In v goriški nadškofiji? Uradna priprava na kongres se je začela z veličastno evharistično proslavo v Ogleju v nedeljo 16. aprila 1972. V nekdanjo prestolnico starodavnega oglejskega patriarhata so prišli škofje iz dežel, ki so danes v Italiji, Jugoslaviji, Avstriji in Zahodni Nemčiji, a ki so nekdanj spdale pod cerkveno oblast oglejskega patriarha. Ob navzočnosti kakih 8.000 vernikov, premnogih iz Jugoslavije, je v nabito polni oglejski baziliki, pod predsedstvom dunajskega nadškofa kardinala Franza Koeniga, somaševalo okoli 30 škofov, med katerimi je bil tudi ljubljanski metropolit dr. J. Pogačnik. Goriški nadškof P. Cocolin je pozdravil

vernike v štirih jezikih: v italijanščini, slovenščini, nemščini in furlanščini. Kardinal Koenig pa je poudaril, kako presv. Evharistija druží v enoto »ljudstva, različna po jeziku, izročilih, zgodovini in kulturi«.

V nedeljo 28. maja se je v razsežnosti predkongresnih proslav vršilo deželno romanje v Marijino svetišče na Vejni, kjer so somaševali škofje iz dežele Furlanija-Julijska krajina. Tržaški škof msgr. A. Santin je v govoru povezal Marijino češčenje z evharistijo, ki je temelj in vir življenja vsem cerkvenim krajevnim občestvom.

Praznik presv. Rešnjega Telesa, 1. junija, je bil letos načrtno posvečen duhovni pripravi na kongres: bil je dan molitve, razmišljanja in proslavljanja sv. Evharistije.

Pa med zamejskimi Slovenci?

Slovenski duhovniki so skušali ustvariti kongresno razpoloženje z različnimi evharističnimi pobožnostmi, zlasti na praznik sv. R. Telesa. Kot uradno otvoritev slovenskih kongresnih slavij pa moramo smatrati marijansko pobožnost na Opčinah, ki se je vršila v nedeljo 10. septembra. Udeležili so se je verniki iz vseh treh obmejnih škofij,

PAVEL VI. ODZDRAVLJA MNOŽICI, KI MU VZKLIKA OB IZHODU IZ OGLEJSKE BAZILIKE

tudi iz videmske. Višek teh proslav pa je bil 15. septembra, na praznik Žalostne Matere božje, ki je bil določen kot »dan Slovencev« na videmskem evharističnem kongresu.

Slovenski delež na evharističnem kongresu

Dasi je bil slovenski delež pri kongresu v Vidmu po obsegu skromen, je bil po svojem bistvu in pomenu izredno važen. Bil je predvsem mogočna manifestacija žive slovenske vere in pristržne pobožnosti do sv. Evharistije, tj. do Boga, ki trajno biva med nami. Prav tako je bil ekumensko pričevanje bratske edinosti: »En kruh, eno telo!« Prisotnost zamejskih Slovencev kot samostojne skupnosti na videmskem kongresu je bila, končno, zgovoren dokaz, da je slovenska manjšina v Italiji tvoren dejavnik, pripravljen prispevati svoj delež k duhovni in kulturni rasti v tem delu države.

Slovenski kongresni odbor je skrbno izdelal program za praznik Žalostne Matere božje. Dopoldansko romanje na Barbano in popoldanska pobožnost v Vidmu imata dvojno značilnost: skupno udeležbo zamejskih Slovencev iz tržaške, goriške in videmske škofije ter slovensko pristržnost in iskrenost v pobožnosti do evharističnega Kralja.

V Marijinem svetišču na Barbani

Obe te značilnosti sta se odlično uveljavili pri romanju na Barbano. V Gračež je dospelo kar 33 avtobusov z verniki iz vseh treh obmejnih škofij pa tudi iz Slovenije: en pulman iz Kanalske doline, trije iz Benečije, šest z Goriškega, 18 s Tržaške, pet iz jugoslovanskih Brd in Posočja. Pa še drugi so dospeli z avti. Barbansko svetišče je tako sprejelo nad dva tisoč slovenskih vernikov in okoli 60 duhovnikov.

Bazilika je kar odmevala od glasne molitve in mogočnega slovenskega večglasnega petja. Ob 10. uri je pristopil k oltarju škof dr. Jenko, obdan od

osmih somaševalcev. V lepem nagovoru je prikazal veličino Žalostne Matere božje, pomen trpljenja kot vira duhovne moči, življenja in poveljanja. »Krščanstvo se ne končuje na Kalvariji, ampak raste v vstajenje!« Nato je škof prikazal Marijino vlogo pri Kristusovem odrešilnem delu. Po Mariji k Jezusu!

Msgr. France Močnik je vodil ubrano ljudsko petje in napovedoval spored. Srca pričujočih so drhtela v slovesnem razpoloženju ob tako veličastni izpovedi vere in ljubezni do Matere Marije in do evharističnega Kristusa.

Pri Sv. Mariji Milosti v Vidmu

Z Barbane so romarji krenili v Videm. Tam so se jim pridružili še številni drugi, ki so dospeli v furlansko prestolnico z vlaki ali z lastnimi prevoznimi sredstvi. Ob 16. uri je bila prostorna bazilika Sv. Marije Milosti nabito polna. Navzočih jih je bilo preko 3.000; dopisnik lista »L'Osservatore Romano« jih je ocenil nad 4.000. Pogled na duhovščino in na zbrano množico je bil edinstven: ob glavnem oltarju so se razvrstili somaševalci: na levo od oltarja so zavzeli mesto nadškof msgr. Zaffonato, pomožni škof msgr. Pizzoni ter msgr. Andrej Pangrazio, bivši goriški nadškof, ki je kot tajnik Italijanske škofofske konference pripomogel, da je bilo sprejeto slovensko sodelovanje na kongresu; desno od oltarja pa je stal razširjen pevski zbor, ki je učinkovito podpiral ljudsko petje pa tudi sam zapel nekaj pesmi.

Pobožnost — med vernike je bila razdeljena knjižica »Evharistično slavlje — je bila dvodelna: evharistično čiščenje in somaševanje.

Predvsem je vsa cerkev zapela »Mogočno se dvigni«. Sledila je napoved sporeda. Zatim je spregovoril prof. Emil Cenčič, gornjetrbilski župnik:

Mi slovenski verniki, ki živimo v Italiji, raztreseni po treh škofijah Vidma, Gorice in Trsta, smo danes napra-

PAVEL VI. V SPREMSTVU NADSKOFA IN CIVILNIH OBLASTI OGLEDUJE IZKOPANINE POD ZVONIKOM

vili naše vsakoletno romanje k Mariji na Barbano in zdaj smo tukaj zbrani, da se s to slovesno liturgijo udeležimo evharističnega kongresa, ki ga je pripravila videmska škofija in z njo vsa italijanska Cerkev.

Prvikrat v zgodovini smo uradno vsi skupaj združeni videmski, goriški in tržaški Slovenci. Četudi smo si bratje po narodnosti in po veri, nas ločijo človeške meje in politične pregrade.

To skupno evharistično slavlje, ki smo ga danes pripravili, izpričuje, da se mi slovenski verniki zavedamo pomena, ki ga ima videmska škofija in tudi evharistični kongres, ki naj druži ljudstva, različna po jeziku in kulturi, a enaka v izpovedi iste vere.

Vsem vam tukaj pričujočim škofom, duhovnikom in vernikom vseh treh škofij Vidma, Gorice in Trsta, srčna zahvala in iskreno voščilo obilnega blagoslova in milosti od Evharističnega Je-

zusa, po priprošnji Matere božje Marije!

Po nadvse ljubeznivem pozdravu in voščilu, ki ga je tudi v imenu nadškofa msgr. Zaffonata izrekel škof Pizzoni, so izpostavili v javno čiščenje Najsvetejše. Sobrat Stanko Zorko je povedal nekaj izbranih evharističnih misli, narkar so se zastopniki fantov, deklet, mož žena in mater s primernimi slavilnimi pozdravi poklonili Kristusu. Božja beseda in zborna molitev sta se vrstili z ljudskim petjem, vse pa je bilo tako pristrčno in res doživeto. Čiščenje se je zaključilo z blagoslovom z Najsvetejšim, ki ga je podelil tržaški škofov vikar msgr. Lojze Škerl.

Sledilo je slovesno somaševanje v slovenskem jeziku. Predsedoval mu je goriški nadškof msgr. P. Cocolin. Asistirala sta mu msgr. Škerl iz Trsta in msgr. Klinec iz Gorice. Somaševalo je 56 duhovnikov, navzočih pa je bilo še

vsaj 40 drugih sobratov, med njimi več iz Slovenije. Po evangeliju je spregovoril v slovenščini nadškof Cocolin:

KRSCANSKO SOZITJE

Že samo to, da smo se zbrali k molitvi in češčenju Jezusa v evharistični skrivnosti, je razlog za globoko ganotje in iskreno veselje.

Veselje, ki se poraja iz kruha življenja, ki se za nas lomi. »Presveta Evharistija obsega namreč ves duhovni zaklad Cerkve, Kristusa samega, naše velikonočno Jagnje in živi kruh, ki daje ljudem življenje s svojim mesom, po Svetem Duhu oživiljenim in oživljajočim, in jih tako vabi in navaja, naj obenem z njim darujejo sami sebe, svoja dela in vse stvarstvo« (P. 0.5). Ni torej Cerkve brez večerje Gospodove! Kajti prav v Evharistiji se ponovno in nenehno oznanja in potrjuje zaveza med Bogom in krščanskim občestvom. Mi pa smo poklicani, da smo priče te zaveze in te enotnosti s Kristusovim telesom. »V tem se je razodela božja Ljubezen do nas, da je Oče poslal na svet

edinorojenega božjega Sina, ki je postal človek, da bi z odrešenjem ves človeški rod prerodil in združil v enoto. Preden je božji Sin daroval sam sebe na oltarju križa kot neomadeževano žrtev, je prosil Očeta za verujoče z besedami: »Da bi bili vsi eno, kakor Ti, Oče, v meni in jaz v Tebi, da bodo tudi oni v nama eno, da bo svet veroval, da si me Ti poslal« (Jan 17, 21). In v svoji Cerkvi je ustanovil čudoviti zakrament Evharistije, ki obenem označuje in uresničuje edinost Cerkve« (Odl. o ekum. 2).

EDINOST - ZNAMENJE LJUBEZNI

Edinost Cerkve, znamenja in zakramenta ljubezni in edinosti presvete Trojice ne bomo našli, če ne v krajevnih občestvih. Prav v teh se uresničuje v vsej polnosti pestra mnogoličnost in različnost darov Svetega Duha. Te mnogoličnosti nikakor ne utesnjujejo napatost k edinosti, saj je ta vendarle sad ljubezni Svetega Duha. Zato pa posamezne Cerkve ne smejo zatajiti svojega izvora in svojega prostora. Njihov jezik, zgodovina, običaji, načini življenja

PAVEL VI. MED SLOVESNOSTJO V VIDMU

in mišljenja in sploh njihova osobitost so prav po izvoru različni. In nihče ni-
ma pravice te različnosti kakorkoli kra-
titi. »Tako bo mogel vsak človek in bo
mogla vsaka družbena skupnost katere-
ga koli naroda doseči popoln razvoj
svojega kulturnega življenja, primerno
nadarjenosti in izročilom vsakogar«
(G. S. 60).

Bodimo vsi znamenje edinosti! One
edinosti, ki je »izraz edinosti Očeta s
Sinom v Svetem Duhu!« (L. G. 17) Ta
edinost se uresničuje v občestvu. Te
edinosti ne ogrožajo razlike, pač pa
takozvane neovrgljive in izključujoče
razlike, ki so tuje duhu občestvenosti.
Prav zaradi nestrpnosti nastajajo v cer-
kvenih občestvih spori in prelomi, ki
onemogočajo vsak razgovor, kot da bi
šlo za obsodbe, ki ne dopuščajo prizi-
va, za sektaštvo in nestrpnost. Pravcata
Babilonija, izrodek človeške toposti in
napuha. V sličnem ravnanju ni Boga
naših očetov, ni Jezusa iz Nazareta. Ni
Vsemogočnega, osvoboditelja iz egip-
tovski sužnosti, onega Boga, ki je iz-
trgal Abrahama iz gotovosti njegovega
doma in kulture, Boga ljubezni, zgolj
ljubezni. V tem primeru bi bili daleč
proč od »edinosti duha«, od »vezi mi-
ru«, ki nas »z vso ponižnostjo in krot-
kostjo družijo v potrpežljivosti in ljube-
zni« (Ef. 4, 2).

VREDNOST RAZLICHNOSTI

Raznolikost povzroča, da se odnosi
menjajo in da se družba presnavlja.
Skupnost različnih doprinosov poraja
novosti. Nihče ni vse! Nihče ne zmore
vsega. Kolika sreča, da so ljudje, ki so
od nas različni! Uspevajo v tem, kar
je za nas nemogoče; dospejo tja, ka-
mor bi mi nikoli ne prišli; razumejo,
kar je za nas nerazumljivo. Ko se jim
mi pridružimo, napoči prava radost,
saj tudi naše življenje dobi nov smisel.
Krščansko sožitje je nujnost! Zahteva
ga naša vera, pa tudi izkušnja, da res-
nice ne smemo istovetiti z zavestjo, ki
jo imamo o resnici.

Za vse nas bi veljalo pravilo: »Ti,
ki si nekdo drug, si potreben moji res-

nici: resnici, ki je moja vera, moja
ljubezen. — Ni več Juda, tudi ne Grka;
ni več sužnja, tudi ne svobodnega; ni
več moškega in ženske; kajti vsi ste
eno v Kristusu Jezusu. Če pa ste Kri-
stusovi, ste torej Abrahamov zarod, po
obljubi dediči!« (Gal 3, 28)

Vsakdo naj prevzame breme vseh.
Kakor Kristus, ki se istoveti z vsakim
človekom, da bi vsakdo bil sin nebeške-
ga Očeta. Vsi bodimo kot preroško zna-
menje: »Množica teh, ki so verovali,
je bila enega srca in duha« (Apd 4, 3).

Bratska občestvenost se javlja v lju-
bezni, ki priznava vsakomur njegovo
pristnost, v katero smo poklicani. Dru-
gim pa nudi vse več, kot so človeške
vezi (etične, kulturne, narodne). Nebe-
ški Oče nas namreč navaja k bratske-
mu občestvu, ki ga moramo vedno zno-
va izpolnjevati. Eden in isti je nam-
reč krst, po katerem smo bili vključe-
ni v isto Kristusovo telo; ena in ista
je evharistična gostija, pri kateri smo
po Kristusu združeni z Očetom in z
brati; ena in ista je vera v Kristusa
Gospoda, isto je upanje v zveličanje,
ista ljubezen vseh src, ista služba za
ljudi. Biti verni znači: biti združeni z
drugimi; pomeni: pomagati drug dru-
gemu, učiti se od dobrega, ki je v dru-
gih. Samo če prevzamemo nase polnost
soodgovornosti, bomo znamenje in živo
pričevanje: »Vi pa ste Kristusovo telo
in njegovi udje, vsak na svoj način!«
(I Kor 12, 27).

Iz presvete Evharistije, ki jo slavi-
mo, izhaja to vabilo: Vsak dan gradimo
v nas edinost v Svetem Duhu: ono edi-
nost, ki je skupek imen, izkustev, je-
zikov; ki je v tem, da drug drugega
sprejemamo v proslavljanju in češče-
nju enega in istega Gospoda!

»To slovensko srečanje je bilo,« pra-
vi dr. Drago Klemenčič v Družini, »eden
najprisrčnejših dogodkov na kongresu.
Vse je teklo urejeno, brez improvizira-
nja, povsod je bilo čutiti iskreno sode-
lovanje. Posebna pohvala gre dr. Moč-
niku, ki je vodil ljudsko petje in pove-
zoval spored. Zbor je vodil prof. Jeri-

cijo, za orglami pa je bil dr. A. Bratuž, oba iz Gorice.«

Nekaj izrednega je bilo obhajilo. Duhovni so s ciboriji šli med množico. S pesmijo »Marija skozi življenje« se je zaključilo slovensko evharistično slavo v Vidmu. Urednik dr. Klemenčič trdi: »Bilo je resnično doživetje... Takšne prisrčnosti, vere in zbranosti nisem opazil nikjer drugje!«

Papež Pavel VI. v Ogleju

V soboto 16. septembra je sv. oče Pavel VI., »romar ljubezni in miru«, obiskal Benetke in nato došel z letalom na letališče v Ronkah. Sprejel ga je skupno s civilnimi oblastmi nadškof Cocolin. Tisočglavi množici, ki mu je

navdušeno vzklikala, je papež izrazil radost, da je prišel v »deželo zelenja in dela«. Vse prisrčno pozdravlja in jim želi mir in vso srečo.

Potem je s helikopterjem odletel v Oglej, kjer ga je čakala velika množica, premnogi so prihiteli iz Slovenije. Pavel VI. je prvi izmed papežev, ki je stopil v častljivo oglejsko baziliko, mater naših cerkva, žarišče krščanstva v bližnje dežele, tudi med Slovence.

Stoječ pred mašnim oltarjem je spregovoril duhovnikom in vernikom, ki so zasedli do zadnjega kotička prostorno svetišče. Rekel je, da prihaja v Oglej, da obišče to slavno baziliko, ki hrani toliko zgodovinskih in umetniških spomenikov, v Oglej, zgodovinsko »križišče narodov«, kjer so se v davni sre-

EVHARISTIČNEGA SLAVJA ZA SLOVENSKE VERNIKE V VIDMU. KI JE BILO 15. SEPTEMBRA LETOS, SE JE UDELEŽILA MED DRUGIMI TUDI NAŠA MLADINA Z GORIŠKEGA. V NJENEM IMENU STA IZREKLA POZDRAV EVHARISTIČNEMU JEZUSU BERNARD SPACAPAN IN MARILKA KORŠIČ. NA SLIKI: MARILKA KORŠIČ V TRENUTKU, KO BESEDE POZDRAVA

čevala ljudstva. Dvoje bi rad naglasil: zvestobo verskim izročilom, iz katerih so predniki črpali moči, in edinost, ki je sočen sad duhovnih srečanj, soglasje hotenj in vskladitev dejanj. Naj se prekine vsako nesoglasje, ki morda izhaja iz različnosti plemen, jezikov in kultur, zavlada naj med vsemi bratska edinost, ekumensko vzdušje, ki izvira iz Evharistije.

Papež si je zatem ogledal mozaik v baziliki ter izkopanine v stranskih ladjah pod zvonikom.

Sv. oče na ekumenskem kongresu v Vidmu

V Videm je došel s helikopterjem. Pristal je na športnem igrišču in se v odprtem avtu odpeljal na Trg 1. maja. Nepregledna množica ga je sprejela z navdušenim vzklikanjem in ploskanjem.

S papeževim prihodom je kongresni teden dosegel svoj višek. K papeževi maši so prihiteli slovenski verniki iz vseh treh obmejnih škofij kakor tudi škofje in verniki iz Jugoslavije: zagrebški nadškof Kuharič, ljubljanski nadškof dr. Pogačnik, koprski škof dr. Jenko, ljubljanski pomožni škof dr. Lenič. Slovenskim vernikom, ki jih je bilo kakih pet tisoč, so odkazali prostor ob vznožju cerkve Sv. Marije Milosti. Posebno pozornost so vzbujale slovenske narodne noše.

Papeški sprevod, v katerem je stopala tudi slikovita skupina dvesto duhovnikov s ciboriji, se je povzpela na oder ob oltarju. Sledila je papeževa maša, med katero je bilo tudi birmovanje. Pri darovanju je mladina v furlanskih narodnih nošah prinesla na oltar simbolične darove.

Papež je v govoru poveličeval Evharistično skrivnost, ki je vir ljubezni, temelj krajevnih Cerkev, počelo krščanske edinosti. Uvodoma je kaj pristrčno pozdravil tudi Slovence:

»Poseben pozdrav vam, izseljenci iz Benečije in Furlanije, ki ste se vrnili domov na današnjo slavnost. In vam, Slovenci, ki vas na to deželo vežejo mnoge zgodovinske in narodne vezi. S svojo navzočnostjo ste hoteli ovredno-

titi zlasti duhovne vezi, ki vas bratsko povezujejo z narodom, ki tod prebiva.»

Po končani maši se je papež na škofiji srečal z oblastmi, med njimi sta bila tudi ministra Rumor in Colombo, ter s škofi in kardinali. Nato je odhitel v stolnico, kjer so ga čakali duhovniki, redovniki in redovnice. Papež je to srečanje označil kot »najlepši trenutek dneva« in je zbranim izrekel tople besede priznanja, vzpodbude in zaupanja. Nato se je vrnil v Rim.

Nedeljska zaključna slovesnost

Sklepna slovesnost se je vršila prav tako na Trgu 1. maja. Pri slovesnem somaševanju, kateremu je predsedoval papeški delegat kardinal Poma, je sodelovalo osem kardinalov, več škofov in okoli 200 duhovnikov. Vernikov je bilo kakih 40.000, med temi tudi precej Slovencev s tostran in onstran meje.

Kardinal Poma je v svojem govoru podčrtal dosežke kongresa: izkristalizacijo zavesti o bistvu in vlogi krajevnih občestev; spoznanja, da zares doživeta občestvenost temelji v ljubezni in da je za evharistično bogoslužje nujno potrebno zborna sodelovanje. Kongres je uradno končan, je poudaril kardinal, zdaj pa je napočila ura živahne pokongresne duhovne obnove.

Zaključne misli

Videmski kongres bi moral po prvotni zamisli imeti ekumensko razsežnost. Že zato, ker je zakonita hčerka oglejske Cerkev, je bila videmska škofija zgodovinsko poklicana k širnam oglejskega patriarhata, ki je v nadnarodnem katoliškem duhu združeval ljudstva pokrajini, ki so zdaj v Italiji, v Jugoslaviji, v Avstriji in v Zapadni Nemčiji. Pa tudi njena zemljepisna lega tik slovanskega pravoslavnega vzhoda in nemškega protestantskega severa jo je silila v ekumensko razsežnost, in pa še zlasti dejstvo, da je edina škofija v Italiji, ki ima v svoji sredi slovensko in nemško narodno manjšino, da ne omenjamo furlanske skupnosti. Vse se zdi, da evharistični kongres v Vidmu

ni dojel »znamenja časov«, ker ni dovolj dvignil ekumenske zastave »bratstva med narodi« in ker ni v dovolj žarki luči prikazal Evharistije kot »znamenja edinosti - signum unitatis«, kar bi dalo kongresu ekumenski značaj in potrdilo videmski škofiji pravico do oznake »mostu na vzhod in na sever«.

Osrednja kongresna tema »Evharistija in krajevna občestva« je vsekakor zelo važna, ker vodi v boljše razumevanje »krajevnih občestev«, rastočih iz evharističnega Kristusa. Zasluži, da se še bolj poglobi.

Kongres je načrtno odklanjal vsak triumfalizem. V tem je uspel, ker so se razne slovesnosti odvijale brez vsake kričavosti in zgolj zunanega bleska.

Slovenska sodelujoča prisotnost na evharističnem kongresu v Vidmu je bila komaj opazna in nezadostna. Slovenski upi in predlogi, ki so jih postavili naši duhovniki, so bili vse širši in zahtevnejši. V ponos nam je, da je sv. oče posebej pozdravil Slovence in da se je v Vidmu slišala slovenska beseda in pesem. Toda naše manjšinsko poslanstvo, ki je poslanstvo mostu, bi bilo vse dru-

gače ovrednoteno, da je kongres potekal v znamenju ekumenizma in bratstva med narodi.

JOZEF ALEKSIJ MARKUZA

KATAKOMBE

V Rimu
so mi bile najljubše
katakombe —
grobovi mučencev brez imen.

V njih
sem se spominjal
naših mučencev,
za katerih imena ne vemo.

Bili so
iz vseh slojev, poklicev,
starosti,
a s skupnim ciljem.

Nesmrtni in močni,
tudi po smrti,
so luč
v naših temnih dneh.

GORIŠKI NADSKOF MED SOMASEVANJEM S SLOVENSKIMI DUHOVNIKI V VIDMU

Prof. Fran Erjavec

prirodoslovec, potopisec, pripovednik

»da, kamen slednji, slednja travca
proslavlja nam ime Erjavca«.

S. G.

Na Erjavčevi cesti v Novi Gorici se je v tej narodni aleji spet dvignil spomenik znamenitemu možu, profesorju Franu Erjavcu, prirodoslovcu, pisatelju. Spomenik z doprsnim kipom — mojstrsko delo akad. kiparja Borisa Kalina, goriškega rojaka, je postavil javnosti že dobro znani Klub starih goriških študentov. V nedeljo 15. oktobra 1972 se je izvršilo slovesno odkritje, ki so mu prisostvovali predstavniki znanosti, umetnosti, kulture in prosvete, profesorji obeh sosednjih mest, srednješolska mladina s svojimi pevskimi točkami, posebej vrtojbenski srednješolci z deklamacijami, mnogi rojaki z onstran in tostran meje, tudi sorodnica iz Frilove družine, sorodnica po ženi, da se je razgrnila rodoljubna množica Erjavčevih častilcev okrog spomenika.

V uvodnem pozdravu je klubov predsednik France Gorkič poudaril, da goriški Slovenci niso smeli pozabiti na Frana Erjavca in so mu zato postavili spomenik, ki naj zanamcem spričuje njegovo slavo in ki naj bi stal nedaleč od onega mesta, kjer je bila na starem opuščnem pokopališču izpred prve vojne njegova gomila z nagrobnim kamnom — v osrčju Nove Gorice. Spomenik je v imenu Akademije znanosti in umetnosti ter Slovenske Matice odkril prof. Lavo Čermelj, znani publicist o slovenski manjšini v Italiji, in pozval, naj bo Erjavčev spomenik svetilnik novim generacijam ob meji.

Iz Ljubljane je prinesel pozdrave dr. Tone Polenec v imenu Prirodoslovnega društva v Ljubljani, prirodoslovci, njegovi nasledniki mnogo dolgujejo svo-

BORIS KALIN: SPOMENIK FRANU ERJAVCU

jemu predniku za vsa njegova dela v prirodnih vedah, iz zamejstva pa prof. Rado Bednarik za goriške Slovence, ki je naglasil bogato učeno dediščino Frana Erjavca, obenem njegovo socialno čuteče dobrotno srce do malega slovenskega človeka v tedanji Gorici, nakar je povzel slavnostno besedo dr. Anton Slodnjak, naš slovstveni-literarni zgodovinar. V svojem daljšem ekspezeju je prof.-akademik orisal in osvetlil Frana Erjavca — prirodoslovca, profesorja, šolnika, znanstvenika, pripovednika

in človeka; skratka učenjaka, pozivajoč, da naj se objavijo vsaj najboljši Erjavčevi spisi, s tem spodbujajoč slovensko javnost, zlasti mladino, da spoštuje Erjavčeve duhovne vrednote.

ERJAVČEVA MLADOST IN SOLANJE V LJUBLJANI

Bela Ljubljana je bila Franu Erjavcu rodna zibelka, kjer se je rodil očetu Dolenjcu, mestnemu uslužbencu in materi Ljubljančanki 4. septembra 1834 na Poljanah — na Poljanski cesti, v mali hišici z zelenjavnim in sadnim vrtom, a je bila Franetu žabja mlaka na vrtu najlepše igrišče, kjer se je Fran rad poigraval s pticami, najraje s taščico. »Bil sem prijatelj ptičev in rad sem stikal za gnezdi,« je sam napisal. V družini je bilo precej pomanjkanja, tudi gladovanja, po drva so morali sami otroci na bližnji Golovec. So se pač s težavami prerivali skozi življenje. Po smrti staršev je nečaka Franeta oskrbovala teta Ana Bezlajeva, ki je pozneje profesorja spremljala v Gorico in bila pri njem do smrti.

Na osnovni šoli — na ljubljanski normalki se je Erjavec, sicer dober učenec, hudo in dolgo otepal z nemškim jezikom, predno ga je strl in obvladal. Gimnazijska leta v Ljubljani (1847-1855) so mu potekala v veselih študentovskih letih, v naglo dozorevajočem znanju. Zgodaj že, v drugem razredu, je pokazal svoje strastno nagnjenje k prirodopisju, komaj vpeljano »Naturgeschichte« — prirodoslovje in kemijo je slastno požiral. Nadvse originalni profesor Ferdinand Schmidt je spoznal v Erjavcu bistrega dijaka, da mu je več let pomagal pri urejevanju zbirke žuželk, hroščev, polžev in ki mu je pozneje, že pisatelj, posvetil zelo posrečeno satirično šaljivo črtico. V Erjavcu se je res kmalu razodeval dar spoznavanja, dožemanja vsakovrstnih pojavov iz prirode. Celó kustos deželnega muzeja v Ljubljani, Karl Dežman, znanstvenik in politik, je pogostokrat zvaljbal marljivega Erjavca k muzejskemu prirodoslovnemu oddelku. Bil je to tisti slo-

viti Dežman, ki je, sprva fanatični zagovornik slovenstva, postavljajoč se na vseh slovenskih pozornicah, postal čez noč renegat, odpadnik in je prestopil v nemški tabor. Zastopal je namreč tezo, tisto avstrijsko miselnost, da bi se morali Slovenci nasloniti le na nemško kulturo. To sicer nikakor ni vplivalo na Erjavca, že razboritega v tedanjih političnih in kulturnih prilikah na Kranjskem. V Dežmanu je videl le strokovnega učitelja-znanstvenika.

V tistih letih so se na ljubljanski klasični gimnaziji znašli sošolci: Simon Jenko, Ivan Tušak, Valentin Zarnik, Josip Rutar, Fran Erjavec, vsi poznejši ustvarjalci slovenske umetne besede, slovenski književniki in politiki. Takrat so Prešernove Poezije še osvajale sveže pesniške, čiste literarne študente. In tedaj so izhajale tudi že Novice. Izdajali so literarni list »Vajec«. Vse, kar so dobrega in lepega ustvarjali, so objavljali v teh Vajah. In ravno ti literarni Vajevci-osmošolci, so največkrat klicali po leposlovnem listu. Leta 1858 se je pojavil v Celovcu Janežičev »Slovenski glasnik« in v njem se je Erjavec odlično izkazal v potopisu in prirodopisju. V tem Glasniku je objavil tudi tiste hudomušne »Črtice iz življenja Schnackschepperleina« — šaljivo povest na račun tistega prof. Schmidta, originalnega prirodopisca-čudaka. Že v začetku pisateljevanja je Erjavec dobro predelal Levstikovo jezikovno šolo. V Glasniku je priobčil še spis Žaba. V Slovenskem koledu pa znamenito, prirodoslovno umetnino Mravlja.

ERJAVEC NA DUNAJU (1859-1860)

Leta 1855, po maturi, so se likovno nastrojeni sošolci razšli. Še tisto leto je Erjavec šel na Dunaj študirat kemijo in prirodoslovje, kar je opravil že do konca leta 1859.

Erjavec je prejemal študijsko štipendijo (300 goldinarjev), vendar z obveznostjo, da bo smel učiti samo na realkah. Te realke so se šele ustanovljale, da so uvajali poleg klasičnih tudi

FRAN ERJAVEC V GORICI (1871-1887)

realne predmete (matematiko, fiziko, naravoslovje, risanje). Erjavec je bil deležen polnega priznanja za prirodoslovnega profesorja. Tako je nastopil prvo službo na dunajski realki, sam pa si je je želel nekje na slovenskih tleh, toda Dunaj takrat ni dovoljeval namestitev profesorjev slovenskega rodu na domačih šolah.

ERJAVEC V ZAGREBU (1860-1871)

Leta 1860 se je prof. Erjavec podal v svet k bratom Hrvatom, prišel je v Zagreb, kjer je polnih 11 let, srečnih, plodnih, do 1871 učil na zagrebški državni realki. V tej dobi je prepotoval vso Hrvatsko, Srem, Slavonijo, Srbijo in še Češko, Avstrijo, Svico, Poljsko, Nemčijo. Na realki je urejeval tudi prirodopisni muzej in že pričel objavljati nekatere znanstvene prirodoslovne študije. Za bivanja v Zagrebu je poleg šolskih knjig iz prirodopisja živalstva, rudninoslovja, mineralogije, kemije že pripravil mnogo pripovednih spisov, pravljič in potopisov. Mnogo tega je priobčeval v koledarju sv. Mohorja v Celovcu in tudi v Dunajskem Zvonu (Stritarjevem, ki ga je zelo obrajtal in spoštoval). Hrvati so ga zelo cenili kot strokovnjaka — imel je Erjavec svojo posebno metodo pouka — vestnega, poštenega tako tudi ostali profesorji; posebej študentje so ga naravnost vzljubili, oboževali kot profesorja, učnjaka, človeka.

Da je v Franu Erjavcu močno bilo in se široko razmahnilo slovensko srce tudi v Zagrebu, je dovolj vidno pokazal, ko je z mnogimi odličnimi predstavniki (dr. Janez Bleiweis, ljubljanski župan, goriški deželni poslanci) tudi on pohitel 8. septembra 1862 na veliko narodno slavje v Logu pri Vipavi. Po tem veličastnem zborovanju je Fran Erjavec pri vipavski veselici poleg drugih govornikov nazdravil slovenskim materam, ki naj v dovezetna srca mladine vsejejo ljubezen do domovine in je napil še domačim vaškim veljakom.

Na lastno prošnjo, gnan po domotožnih silnicah biti in učiti v domačem okolju, je le dobil lepo mesto profesor na nemški državni realki v Gorici. Ta premestitev v Gorico, topel sprejem, prijetno občutje med goriškimi rojaki, vse to ga je silno razveselilo, čeprav si je morda na tihem želel rodno Ljubljano. »Zadovoljen sem prosil Gorico,« je sam dejal, in takrat so rekli, da je že poznan učenjak prišel med Slovence.

Da, tudi v Gorici smo za Avstrije imeli nemško klasično gimnazijo (v poslopju, kjer sedaj domuje Državna knjižnica) in nemško realko (v ulici Crispi nasproti Trgovskega narodnega doma), ravno tako v Ljubljani, Mariboru, delno v Novem mestu in Celju. Trikrat tedensko so bile za slovenske dijake sicer uvedene tri učne ure slovenskega jezika. Celo Deželni muzej v Ljubljani, kjer je Erjavec dobival prva prirodoslovna znanja, je imel nemško upravo. V toliko je bilo znosljivo stanje za takratne razmere, da je Dunaj, sicer počasi, poleg tirolskih in drugih nemških profesorjev nastavljal tudi slovenske, nekatere prav dobre vzgojitelje, večkrat naše zagovornike. Profesor Fran Erjavec je bil prvi med njimi (na realki za njim so sledili še drugi naši možje, dva prirodoslovca, geolog Ferdinand Seidl in botaničar Jakob Župančič).

Erjavec se je pian-piano privajal bolj pofurlanjene Gorice, saj v tistih letih še ni bilo tistega močnega slovenskega toka v mesto, kot je nezadržano prestopal mestne ograje v dveh zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno (1915).

Kakor na Hrvatskem, ni odlašal in kar oprtil si je potno torbo na rame in se srčno podal na nov prirodopisni lov, na paberkovanje s kmetskimi ljudmi na Krasu, v Vipavski dolini, v Brdih, stopil tudi v hribe, v Alpe, na vrhove: Krn, Kanin, Prestreljenik, Matajur, Stol... Koliko prijetnih, zabavnih pa tudi nevšečnih dogodivščin je doživljal

na teh profesorskih, učenjaških poteh v vsakem času in vremenu. Še v prijetno presenečenje in zabavo mu je bilo, če so ga imeli zdaj za trgovca, zdaj za davkarja, za pobeglega kaznjenca, za ravbarja, za doktorja vseh bolezni, nič zato, v glavnem so ga naši ljudje povsod ljubeznivo sprejemali. (V koledarju sv. Mohorja iz leta 1888 je Simon Gregorčič, njegov pobratim, opisal te njegove zanimive anekdote.) V veliko dobro štejejo globokomnemu, modreju raziskovalcu, da je na svojem goriškem prepotovanju ob potokih, močvirjih, skalovjih, podzemskih jamah, breznih, prepadih raziskoval narodo in stikal za njenimi žuželkami, metulji, hrošči, polži, žabami, glistami, kačami, marveč se je ustavljal tudi po naseljih, po kmečkih hišah in da je prisluhnil slovenski govoric, zanimal se za ljudske izreke, pravljice, pregovore, vraže, jih zapisoval kot jezikovno narodopisno blago (bogato doprinos za slovar).

V Gorici so ga že kmalu izvolili v odbor Prosvetnega društva in ga pritegnili še v Dramatično društvo, da se je tako odtegnil samevanju, samotarnju in našel tu potrebnega razvedrila v slovenskih družbah. Fran Levec in Simon Gregorčič sta mu bila stalna in ljuba tovariša. Levec ga je večkrat spremljal na njegovih znanstvenih, geoloških, zemljepisnih, prirodoznanskih sprehodih tudi v hribe. Simon Gregorčič se je Erjavca, svojega pobratima, oklenil z vso pesniško dušo. Med tedanjimi goriškimi vodilnimi kulturnimi in političnimi veljaki je bil prav prof. Fran Levec literarni zgodovinar, urednik, šolnik, ki je istega leta 1871 kot Erjavce prišel v Gorico in profesor na gimnaziji, sijajno učil slovenščino, bil je glavni urednik, sotrudnik tednika Soča. Erjavce je večkrat objavljala v Soči splošne vzgojne članke. Bil je mož strogih načel, nepopustljiv v narodnih vprašanjih. Njegovo moštost so zelo cenili Fr. Levstik, Valentin Zarnik, Josip Vošnjak in, razume se, Simon Gregorčič. Levec je med goriškim bivanjem razvil široko publicistično delovanje. Ko iščemo virov iz kulturne in politične

zgodovine goriških Slovencev, mnogo zajemamo prav iz Levčevih razprav, zapisov, črtic. V Gorici je Levec občeval največ s Simonom Gregorčičem, dr. Karlom Lavričem in prof. Erjavcem. Leta 1873 je šel predavat v Ljubljano. Ko je prenehal Dunajski Zvon (Stritarjev) je 1880 prevzel Ljubljanski Zvon in mu bil urednik, Erjavce kot zvest sotrudnik mu je pošiljal svoje prispevke kakor je poprej Stritarju.

Leta 1872 je Fran Erjavce poročil Marijo Frfilovo iz Frfilove družine v Senožecah na Krasu, žensko lepe zunanosti in si tako ustvaril prepotrebno lastno ognjišče. Iz tega srečnega zakona so se rodili trije »mili« otroci: Ljudmila, Milutin in Milena, ki je vse tri strogo-dobri oče vzgojil v rodnoslovenskem in bogaboječem duhu. Srečni oče se je vsega razdal družini, šoli, raziskovanju, pisateljstvu, znanstvu, slovenski prosveti. Bil je soustanovitelj in prvi odbornik Slovenske Matice, tudi odbornik Pisateljskega društva v Ljubljani. Odtod njegovi potopisi, pripovedke, povesti, razprave, ki mu jih je izdajala oz. priobčevala Slovenska Matica. Tudi Družba sv. Mohorja v Celovcu je zelo rada sprejemala Erjavčeve prijetne, poučno zabavne spise v tako sočnem jeziku priznanega pisatelja. Udeležoval se je tudi nekaj časa kot voditelj Ljudske posojilnice v Gorici. Pripomnimo še, da je neumorni profesor učil svoje predmete tudi na slovenskem moškem učiteljskem v letih 1872-75 in na slovenskem ženskem učiteljskem v letih 1878-79, oboje v Gorici. Posebno priznanje mu je bilo izkazano, ko je bil leta 1875 imenovan za rednega profesorja zoologije na zagrebškem vseučilišču, a se je temu visokemu položaju odpovedal, gotovo največ iz razloga svoje skromnosti in da je ostal v slovenskem kulturnem prostoru.

Posebno lepo poglavje Erjavčevega bivanja v sončnem mestu ob Soči je njegovo prijateljstvo in shajanje z Gregorčičem in drugimi kulturnimi veljaki, ki so se shajali sprva pri »Treh kronah« v Gosposki ulici, pozneje pri »Zlati zvezdi« na Starem trgu in tam

razpravljali, modrovali, reševali slovenske probleme, zraven še gođovali, slavili, razveseljevali svojega duha ob meji na Soči. V tej družini so sestavljali stalno slovensko omizje skoraj le profesorji: Josip Ivančič, France Sivec, Andrej Kragelj, Ivan Berbuč, Fran Erjavec in z njim Fran Levec, končno še Simon Gregorčič, ko je bil kaplan v Rihembergu (1873-1882), upokojenec v Gorici, pozneje vikar na Gradišču (1882-1901) in tu je pesnik Gregorčič razvijal svoje fantazije, tudi včasih ob židani volji prebiral prijateljem svoje izvirne pesmi. Erjavec je bil Gregorčiču tudi mentor, korektor pri izdaji Poezija (1882) in mu je bil celo dober posrednik pri nakupu hiše na Gradišču. V goriško politiko je Erjavec prav malo posegal, uvrščal se je med napredne mladoslovence, vedno pa zmeren, dostojanstven svetovalec.

Na dan 6. aprila 1885 je bila v Prvačini, v Vipavski dolini, mogočna slavnost v počastitev pesnika Simona Gregorčiča. Napisano je, da so na tej manifestaciji govorili politiki dr. Anton Gregorčič, dr. Josip Tonkli in župani, »a da najbolj navdušeno je bil sprejet divni govor pisatelja Frana Erjavca, ki je po vrednosti ocenil pesnika.«

Poglejmo še k Erjavčevi družini, vzorno lepi, mnogo obetajoči, ki pa se je nadjno zgrnila tako neslutena tragična usoda. Miljutin, očetov ljubljeneec, je enajstleten podlegel za davico, žena-mati je živčno nevarno zbolela. Obe hčerki sta se morali šolati v Škofji Loki, zagrenjeni oče se je komaj znašel v tej družinski nesreči. V naslednjih teh letih je skrival in lajšal svojo bol v delu z nadaljnimi znanstvenimi in prirodopisnimi razpravami, vendar je, neozdravljivo bolan na želodcu, pričel vidno hirati in pešati. Dr. Anton Gregorčič mu je podelil poslednja sveto-tajstva. V noči 12. januarja 1887 mu je dobra žena, sama do smrti izmučena, zaprla trudne oči. Vsa Slovenija je žalovala po plemenitem pisatelju-učenjaku, po velikem Slovencu. Užaloščeni pesnik Simon Gregorčič mu je prvi napisal časten nekrolog. Ne dolgo potem

še zanosno elegijo »Lavoriko na grob možu«. Ljubljanski Zvon je slovesno izpovedal: »Ves narod slovenski je imel samo enega Erjavca.« - »Pogreb je bil velikanski, veličasten« — je drhteče napisal Gregorčič. Lahko si predočimo, da je bil Erjavčev pogreb enak Gregorčičevemu kakor smo ga videli leta 1906, po udeležbi in veličastju. Po prvi vojni so posmrtno ostanke Erjavca in sineka Miljutina prenesli na novo pokopališče na Mirenski cesti, ki ga večkrat obiskujejo in krasijo stari in mladi goriški študentje, in ki nosi napis:

FRAN ERJAVEC

rojen 9. sept. 1834,

umrl 13. jan. 1887.

Bil mož si cel in učenjak

In zvest domovju sin.

Dokler bo živ Sloven še kak,

Bo živel Tvoj spomin.

Hvaležni narod.

ERJAVČEVO KNJIŽNO DELO

Veliko književno dediščino lahko po vsebini porazdelimo v šolske, prirodoslovne, študijske razprave, v potopisne, v slike iz narave, v pripovedne spise, črtice, povesti.

Za *šolsko uporabo* je priredil vrsto knjig: Prirodopis, Živalstvo, Rudninoslovje ali mineralogija, Somatologija (nauk o človeškem telesu) in podobne zvrsti.

Domače in tuje živali v podobah (kot Večernice Družbe sv. Mohorja v Celovcu 1868-73).

Naše škodljive živali v podobi in besedi (isto kot Slovenske večernice Mohorjeve družbe 1880-1882).

Poljudno je to čtivo, poučno, zabavno, živo nazorno kot bi nas profesor spremljal po prirodi sami. Ko je na goriški realki učil v letih 1875 in 1876 slovenščino, je za slovenske šolske naloge izbiral pomenljive naslove, vse povezane z naravo in človeškim bitjem.

Iz potne torbe, v letopisih Slovenske Maticice iz 1875, 1879, 1880 in 1881 je priobčeval študijske naravoslovne spise, o vsem, kar je po gorih in dolih nabral za svoje zbirke, še več, da je iz ljudskega pristnega besedoslovja obogatil slovensko terminologijo, uporabno tudi za Pleteršnikov slovar in morda še za Wolfov slovensko-nemški slovar.

Slike iz narave: Mravlja, Rastlinske svadbe, Rak, Zaba, Zivali popotnice, Velblod, Od kod izvirajo gliste in kako se spreminjajo — in podobni poučni zabavni prispevki so tipične, prirodopisne črtice, plastično podane z vso naravno domiselnostjo, z iznajdljivostjo vsebine, s spretnostjo živo tekočega peresa, kar posebej to velja za pravi klasični epos Mravlja (1858).

Potopisi: Med Savo in Dravo, Jedna noč na Kumu, Na Kraški zemlji (imenitna pripoved), Gostba v Mazinu, Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo — (poučni sprehodi z odprtimi očmi, to je povest o polžu) so srečanja z ljudmi, njih življenjskimi prilikami, običaji, doživljaji.

Pripovedni spisi - povesti: Na stričevem domu, Huzarji na Polici, Zamorjen cvet, Izgubljen mož, Ni vse zlato, kar se sveti (najboljša Erjavčeva povest, napisana v Gorici za Mohorjev koledar 1886), Hudo brezno ali gozdarjev rejnec; in druge, so resnične ali pesniško realne zgodbe, povzete iz Erjavčevega bistrega opazovanja v bližnjem okolju z domiselnostjo polno naravnega humorja, ki jih sočutno in veselo beremo med solzami in smehom.

Kitica Andersenovih pravljic, danskega pisatelja, v gladkem prevodu izpričuje Erjavčevo jezikovno znanje.

Malokologične razmere na Goriškem, mi bi rekli razmere o polžih ali polžeslovje, nemško napisana razprava, objavljena v šolskem izvestju goriške realke 1877 je v učenem svetu zaslovela sploh kot najimenitnejša razprava te vrste. Fran Erjavec je odkril in opisal 111 zvrsti polžev. Oglasili so se tuji znanstveniki in napravili Erjavca učenjaka.

Erjavčev jezik je po duhu in črki slovenski, izviren, da se oplajamo ob njegovih sočnosti, čisto žuboreči lepizvočnosti v vseh prispevkih, prirodoslovnih, potopisnih, pripovednih, ki jih skoraj vse najdemo v navedenih izbranih spisih. Njegova mojstrovina je ravno v tej spretnosti, da zna združiti snov v poučno-zabavnem iskrenem podajanju in v literarno-umetni obliki, v prijetnem elegičnem tonu, v domačem kramljanju, še z vedro šalo prepletanjem, ko sta mu prirodoslovje in leposlovje ena sama vzajemna harmonična enota. Preprostost, izvирnost, navdih iz narave, pristna govornica iz kmečkih ust, ljudska mo-

drost, učenost nas kar prevzemajo in osvajajo. Erjavca spoštujemo in slavimo. Prištevamo ga med prve slovenske noveliste.

Ves Erjavčev značaj, odkrit, neskaljen, resnicoljuben, prežet z družinsko in domovinsko ljubeznijo, zvestoba narodu, njegova milina in dobrota (bil je tudi še lep mož), vsa srčna kultura, se zrcali v njegovih pisateljskih in pesniških izlivih. Fran Erjavec se je vsega predal slovenskemu blagru, največ Gorici, zato nam je v tem večji ponos. Veliki literarni zgodovinar dr. Anton Slodnjak je prav na koncu svoje podrobne analize o Erjavcu izrekel kot »finis coronat opus«: »Erjavec je eden najizobraženejših, najpridnejših in najplemenitejših mož našega slovstva v devetnajstem stoletju . . . , ki je bil tak, kakršen je njegov slog: odkrit, domač, lep.«

DVE ODKRITJI

Da, odkrili smo Erjavcu spomenik, vjemu in nam samim, na goriških tleh, postavili smo vidno kulturno znamenje, mimo katerega bomo s spoštljivostjo hodili in se spomnili velikega prirodoslovca-pisatelja. Vendar je to le zunanje odkritje, je še drugo, odkritje v nas samih, duhovno odkritje Erjavčeve veličine, bogate književne dediščine, njegovega poslanstva, njegovega velikega deleža v slovenski kulturi, kot da smo ga sedaj oživljenega iz podzavesti odkrili. Ob teh dveh odkritjih nam zastane korak, da se sprašujemo: »Kje tak je še med nami?«

Gospa: »Micka, koliko časa ste pa kuhali jajca?«

Kuharica: »Devet minut, gospa.«

Gospa: »Saj sem vam vendar rekla, da jajca ne smete kuhati več kot tri minute!«

Kuharica: »Že res, gospa, toda kuhala sem tri. Trikrat tri je pa devet.«

Nekaj zgodovinskega gradiva k Pregljevim »Tolmincem«

Leta 1973 poteka 260-letnica velikega tolminskega punta iz leta 1713. V Sloveniji je bil ustanovljen poseben odbor, ki bo pripravil vrsto proslav in spominskih srečanj na to izredno obdobje v zgodovini slovenskega naroda. V pripravi je tudi več publikacij, ki bodo bodisi na novo pretresle že znana zgodovinska dejstva, bodisi prikazale novo zgodovinsko gradivo. Razen na zgodovinskem področju, nam bodo tolminske punte obudile likovne manifestacije pa tudi literarnozgodovinske študije, saj so tolminski in drugi punti na Slovenskem vtisnili svoj pečat prav v literaturi (samo spomnimo se vrste literarnih del, ki so jih punti navdihnili, pa tudi slikarskih in kiparskih stvaritev na to temo).

Ceprav je bilo več literarnih ustvarjalcev, ki so se lotili oblikovanja tolminskega punta, je gotovo ostalo Pregljevo delo o Tolmincih najbolj markantna in tudi najbolj uspela upodobitev tega zgodovinskega dogodka. Literarna zgodovina je doslej že večkrat obdelala delo samo in navajala vire, ki so pisatelju služili pri pisanju. Vendar je ostalo še nekaj nerazjasnenih vprašanj. Najvažnejše med njimi, ali se je Pregelj posluževal pri pisanju arhivskih virov. Literarni kritik dr. F. Koblar, urednik drugih Pregljevih Izbranih del (1962-1970), piše v 1. zvezku: »Znan mu je moral biti vsaj goriški arhiv«¹⁾. Koblar se namreč opira na novo Grafenauerjevo študijo o tolminskem uporu²⁾, v kateri se ta naslanja na prepise dokumentov iz dunajskega arhiva, ki jih je leta 1949 oskrbel Ivan Kreft. Tri leta kasneje, ob novi izdaji Pregljevih Tolmincev³⁾, pa Pregljev sin Božo Pregelj nekako ovirče to Koblarjevo domnevo, ko trdi, da ni verjetno, da bi

pisatelj dobil gradivo v tolminskih in goriških arhivih, »ker je po odhodu iz Gorice⁴⁾ v Pazin obiskal svojo ožjo domovino samo še dvakrat ali trikrat in se ni tam zadrževal dalj kakor po dan, dva«⁵⁾.

Pri zbiranju gradiva o tolminskem uporu sem v goriškem pokrajinskem zgodovinskem arhivu (Archivio storico provinciale, Attemsova palača) pregledala akte deželnih stanov iz leta 1713. Primerjajoč vsebino aktov serij P 47, P 42, P 44, P 45, R 20, E 21, S 24 sem ugotovila, da se je Pregelj pri pisanju Tolmincev poslužil arhivskih virov; nekatere izmed njih je dobesedno prevedene v celoti vnesel v svoj tekst, druge pa le v odlomkih (včasih poveže več odlomkov različnih dokumentov), ali pa celo tako, da vsebino posameznih prilagodi značaju junaka. Podrobne primerjave kažejo, da drugi del romana v pretežni meri sloni na arhivskih virih.

V počastitev obletnice tolminskega punta in z željo, da bi literarna zgodovina ponovno osvetlila Pregljevo delo, upoštevajoč tudi te primarne zgodovinske vire, objavljam dva izmed dokumentov.

1. dokument, serija P 47, fol. 146, datiran 6. maja 1713

Habbiamo ricevuto clementissima notificatione della Sacra Cesarea Cattolica Real Maestà Vostra delli 22 aprile, che stante la da noi speratta quiete conforme la nostra umillesima informazione delli 7 aprile non esser di bisogno

1) Izbrana dela, 1. Tolminci, Celje 1962, str. 369.

2) B. Grafenauer, Veliki tolminski kmečki punt, v Kroniki II, 1954, str. 81-89.

3) I. Pregelj, Tolminci, Ljubljana 1965, str. 256 (Zbirka Kondor 76).

4) Ivan Pregelj je zapustil Gorico leta 1910. Tolminci pa so izhajali v Domu in svetu 1915 in 1916 s prvotnim naslovom Tlačani.

5) Citirano delo pod op. 3, str. 256.

S. C. Catt. e Real Mst. Sigl.
Sigl. Clementino 655 146.

Abbiamo riceuta Com. ratifi-
catione della S. C. Catt. e Real Msta
V. V. Delli 22 Aprile che stante
la Danoi Lacerata quiete con-
forme la nostra Unione. In
formazione Delli 7 Aprile
non esser di bisogno di milizie
per reprimere l'insolenza delli
Sollezzati di questo Contado, et
che perciò dobbiamo avanzare
il nome alle condizioni delgl'
Auctori del primo Tumulto.

Ma essendosi mutate le cose
contro la prima apparenza
stiamo obligo del nostro
Don Duene di portare la
ratifica alla S. C. Catt. e Real
Msta V. V. che il luogo della
Sollezzatione sempre piu
avanza, e si dilata in tutti
quasi i Villaggi di questo Contado
che con il mezzo della pietà

di milizie per reprimere l'insolenza delli sollevati di questo contado, et che perciò dobbiamo avanzare il nome ella condizioni delgl'autori del primo tumulto. Ma essendosi mutate le cose contra la prima apparenza, stimiamo obbligo del nostro dovere di portare la notizia alla Sacra Cesarea Cattolica Real Maestà Vostra che il luogho della sollevatione sempre più s'avanza e si dillata in tutti quasi i villagij di questo contado, e che con il mezzo della piazzevolezza sin' ora praticata dal luogotenente conte di Strassoldo piu tosto serve d'incentivo da accrescere e non già di rimedio per estinguere l'inzenzio, che minazia diversalmente non sollo in questo paese, ma anche nelle vicini provincia.

Li sollevati del Colgis s'anno attropato questi giorni passati per portarsi a sacheggiare diverse case di certi loro contrari nel villaggio di Santo Martino, ma unitasi alquanti per difendersi con armi di fuocho, sequi baruffa e rimasero estinti delli sollevati 3 su il campo, e molti altri malamente feriti in guisa tale, che ne sono poi morti alquanti; le barbarie che anno comesso questi sollevati sono eccessive, non havendo portato rispetto ne meno alla casa del parochio di Billiamo, quale anno svallegiata, et in una casa voluto giettare fore della fenestra un fanziullo che era nella cuna. Et cominziorono per rabbia à tallgiare l'alberi delli vidi e ruinare li bampini delle uve nascenti.

Quelli del Carso, sottoposti alla signoria di Reiffenbergo, dappò esser statti alquanti qui avanti il signor conte luogotenente con pretesto di non voler più pagar dazij, et lizenziatti d'esso con tutta piazzevoleza con ordine, però, sotto pena deila disgratia della Maestà Vostra di non dover fare unioni et esser obediendi come sonno stati per il passato, ritornatti alle loro case si sono uniti in circa 3000 in Reiffenbergo, dove hanno fatto intimare al signor Carlo conte Lantierij di doverli consignare l'urbarij e kauffbrief di quella signoria, con qualche minazia di demollire il castello: dichiarandosi di non voler haver litte ma guerra, e che non volgiono per l'avenire esser sotto posti all'oro giurisdicente ne a questo cesareo rapresentante, ma farsi giustizia da se solli.

Quelli della signoria di Schwarzeneg sonno puro statti qui gieri in numero 60, con la prettesa di non pagar dazij e di haver l'urbario di quella signoria; e à ben che si siano contenutti in città senza danno, l'espressione che hanno fatte contro il cesareo rapresentante sonno scan-

dalose, e si teme assai che non si sollevino all'esempio dell'altri, poi che si vedono sin' ora senza castigo.

Gieri si pure ricevuto aviso che li suditi della signoria di Santa Croce si siano sollevati con minazione di tallgiare certa vidi già tempo là statte contenziose, ma il tutto deciso alquanti anni sonno delli comissarij di codesti Ecelsi Consigli e Ecelsa Camera.

La plebe stessa di Goritia mormora con animare li contadini, quando vengono in città, et a ben che per offiare quanto si poll il conte luogotenente habbia con editto proibitto discorsi in questa materia sotto la comminazione di riggrose penne, non è però che questa prohibitione estingua nella plebe il suo cattivo animo. Si che stimiamo obbligo della nostra inviolabile fedeltà rapresentare alla Sacra Cesarea Cattolica Maestà Vostra che se non capiterà zellere provvedimento, che tutto il paese sia in pericolo di sottrarsi dall'obbedienza, mentre da ogni parte s'intende qualche tumulto.

Per maggior sicurezza almeno della città stante che riesce impossibile di impedire li disordini del paese per manchanza di forze, habbiano ricercatto il signor conte luogotenente di commettere a tutta la nobiltà, che dimora nei suoi castelli, di ritirarsi in città armatti con il loro servittori, e ancho si sono provvedute le stratte di canoni ne luochi piu principali.

In questo momento capitano lettere che quelli di Tollmino mormorano di ritornare in città per voller haver la loro antiqua usanza, della quale nessuno ha sentito parlare qui.

Con altre lettere poi habbiamo inteso che li sudditi di Tollmino del Ruth tudescho habbiano schiaziatto il loro parochio e quelli d'Idria sacheggiato la casa di quell parochio, unitti con quelli di Serou sotto posti alla provincia di Cragno.

In somma d'ogni parte si sentono avvisi scandalosi. Anche sotto Duino, per dove si è portato il conte Giuseppe della Torre per procurare d'oviare. E' certo che se la Sacra Cesarea Cattolica Real Maestà Vostra non invierà un zellere provvedimento almeno di 200 musquetieri allemanni con il loro neccessario provvedimento per difesa della città, è pericolo che tutto il resto del paese non si sottraga dalla dovuta obbedienza, mentre questi sollevati non sollo ricusano d'obbedire alli loro giurisdicenti, ma ancho di pagare li dazij e mutte imperiali, con far violenze alle case delli Cesarei Effettivi

con ancho sprezzare tutti l'ordini del Cesareo Rapresentante di questo.

Si rimetiamo in oltre à quanto da questo cesareo luogotenente verrà asposto nella sua rollazione, tanto in ciò quanto anche nel ponto della nomina delli principali mottori e sforzatti, li nomi, luogo, e conditione di quelli, essendo già del medesimo statti avanzatti alla Sacra Cesarea Cattolica e Real Maestà Vostra l'ordine scorso, e ci protestiamo della Sacra Cesarea Cattolica e Real Maestà

humilissimi e devotissimi deputati

Goritia li 6 maggio 1713 ⁶⁾.

2. dokument, serija P 47, fol. 161, datiran 12. junija 1713

Non dobbiamo omettere di raguagliare la Sacra Cesarea e Cattolica Maestà Vostra qualmente li quatro corente sia capitata parte della militia del Generalato di Carlstat e Segna clementemente deliberata in Haidussina, villaggio di questo contado, ed il resto susseguentemente li 6 medesimo s'abbi unito, dove prima d'ogni altra ci fece intendere il comandante le pretese, che sono di volere che a cadaun soldato (oltre il panne, il soldo, la carne, fieno ed avena che dall'Eccelsa Sua Camera li viene somministrato) se si dasse da questo Pubblico mezzo bocale di vino, e li serviggij da essi pretesi in ragione d'un grosso per porzione, che altrimenti non possono prometersi di tenere detta militia in quella disciplina ed obbedienza... Si sono poi d'Aidussina portati à Raiffenbergo unitamente e ritrovato certo numero di villani inermi, che senz'alcuna resistenza si diedero alla fuga, essendone però stati fermati al numero di 14, ligati, e posti nella torre del castello, ma non però senza aver fatto quella militia degl'eccessi, mentre spogliarono più case in detto villaggio, prendendo fuori tutto quello ritrovavano a segno tale, che non perdonarono due di quelli soldati ne pure alle chiese, avendo rapito fuori della chiesa di S. Spirito il calice con la patena... abbiamo già altre volte umiliato e rapresentato alla Sovrana Sua Clemenza l'indicibile povertà ed'impotenza di questo contado... penurioso di vino, che quantunque con tutto il più rigoroso risparmio, non crediamo resterà l'unica necessaria provigione per l'anno corente e per le replicate impetuose grandini del passato si trovano così abbatute le viti che anco per l'anno venturo ci minaccia ben scarso rac-

colto... all'arrivo della militia allemana a Tolmino per le strade divise nel disegno, non sarebbe più bisogno della croata, alla quale quando la Sacra Cesarea e Cattolica Maestà Vostra trovasse necessario d'impiegare in Pisinò, e in altre vicinanze, riuscirebbe più facile la via del Carso... li serviggij pure da questo Pubblico pretesi siano più che nel tetto, letto, sale, candelle e legna e tutto ciò, dove arrivano, in natura li venne dato, non sapendo su qual fondamento per il serviggio suddetto pretendino il grosso per porzione, essendo che le porzioni della militia croata siino 1025 al giorno, quali in un mese in ragione di un grosso per una costituirebbero la suma di 1537 fiorini 30 carantani, perloche quando si dovessero trattenere dette truppe in questo contado più mesi, non basterebbe tutta la tenue entrata di questo Pubblico, consistente in pochi mille fiorini, per tal corisponsione alla quale nemmeno sogiaque la città di Trieste in occasione del bombardamento della medesima...⁷⁾.

6) Ta dokument je Pregelj uporabil v Tolmincih, poglavje »Mesec maja« (glej Izbrana dela, I, Celje 1962, str. 195-197).

7) Za oslomke tega dokumenta primerjaj citirano izdajo Tolmancev na strani 226.

I. z. Fervidus

Nagrobnica

1

*Ko z neba nam sonce sije
na bregove, domačije,
spletli venec rož z dobrav
smo ti v zadnji naš pozdrav.*

*Ti vsadimo krizanteme,
večno luč na grob prižgemo.
V domu svetega miru
le počivaj v sladkem snu,
v sladkem snu.*

2

*Opominjajo pogrebi:
danes meni, jutri tebi.
Jemlješ zdaj od nas slovo,
pesem pojemo bridko:*

*Kruta smrt življenje sklene,
tvoj spomin pa ne ovne.
V svetu naj vihar buči,
ti pod zemljo mirno spi,
mirno spi.*

Cerkev v slovenskem zamejstvu

Petsto strani Letopisa 1971 »Cerkev na Slovenskem«, ki ga je izdal nadškofijski ordinariat v Ljubljani, je zelo pomembnih za zamejske Slovence in pa za izseljence, saj prinaša podatke o številu prebivalstva župnij in sploh duhovnij; zgodovinske podatke in imena zavetnikov vseh slovenskih cerkva v Sloveniji, nadalje drugod na Slovenskem v zamejstvu in še končno o slovenskem izseljenskem dušnem pastirstvu, to je o vseh slovenskih duhovnikih v svetu in o cerkvah, kjer se opravlja služba božja za katoliške Slovence.

Veseli in hvaležni moramo biti ljubljanskemu nadškofijskemu ordinariatu, da ni izdal samo običajnega shematiizma, kot ga izdajajo škofije, da se ni omejil le na ljubljansko nadškofijo in mariborsko škofijo, to je na slovensko metropolijo in še na apostolsko administracijo Slovenskega Primorja, da ni zajel samo slovenske cerkvene pokrajine, ampak da je zajel etnično strnjeno slovensko ozemlje v sosednjih škofijah: tržaški škofiji, goriški nadškofiji in celovski škofiji, ki so nekdanje imele slovenske škofo. Še posebno cenimo pozornost, da je v Letopisu obsežena tudi videmska nadškofija s slovenskimi duhovnijami v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini. Prav je tudi, da niso pozabljeni drobci katoliških Slovencev, ki še žive v graški in gradiščanski škofiji v Avstriji ter v somboteljski škofiji na Ogrskem. Slovensko izseljenstvo ni samo zgodovinsko dejstvo, ampak je spet živa pereča sodobnost, ki moramo o njej vedeti, saj je dušnopastirska oskrba slovenskih vernikov še zmerom tisti pokazatelj, ki odkriva, kje žive v večjem številu slovenski izseljenci. Slovenski škofje so z izdajo Letopisa za vse Slovence v svetu dokazali, če je bilo to sploh treba, da v svojem poslanstvu še zmerom mislijo in skrbijo za vse Slovence, pa najsi živijo in delajo lepo

spravljene doma v svojih slovenskih duhovnijah s slovenskimi duhovniki, ali pa v zamejstvu, kjer ni moč povsod poskrbeti za njihovo dušno oskrbo kakor bi bilo prav po nauku Cerkve in določil drugega vatikanskega koncila. Se posebne pozornosti ne samo škofov, ampak vseh drugih Slovencev so potrebni Slovenci v izseljenstvu, kjer jih zalivajo razni drugi narodnostni, miselni in nazorski tokovi.

SLOVENCİ NA TRŽAŠKEM

Pozna se Letopisu 1971, da ga je sestavil Zdravko Reven, znani desetletni izseljenski duhovnik, ki je izdajal skupaj z duhovnikom Cuffolom (»Kaplanom Čedrmacom«) v Lazah »Slovenski Glas beneških Slovcenou u Belgio« za beneške Slovence v izseljenstvu in za ljudi doma v Benečiji. Glavni urednik Letopisa ima namreč posluh za dušne pravice zamejskih Slovencev, ki imajo po njegovih besedah »pravico do prejema božje besede, zakramentov in zakramentalov v svojem jeziku«. Slovenci žive strnjeno okoli Trsta (na Krasu in v Bregu), v Trstu samem in ob morju so pa pomešani z Italijani. Tri dekanije na Tržaškem so italijanske, ena pa je slovenska in sicer izvenmestna — openska.

Od 33 mestnih tržaških župnij je edino v barkovljanski župnik Slovenec. Pač pa so v nekaterih župnijah kaplani Slovenci, in sicer večinoma v tistih mestnih predelih, kjer so bila slovenska predmestja: pri Sv. Jakobu, v Barkovljah, Skednju, Rojanu, Sv. Ivanu, Mariji Magdalen. Značilno je, da ni v novih mestnih naseljih, in tam, kjer so bile ustanovljene šele prav zadnja leta čisto nove župnije, slovenskih kaplanov in niti ne stanujejo v njih slovenski duhovniki.

Openska dekanija obsega 16 župnij. Na Opčinah se je naselilo in se še naseljuje obilo italijanskih družin. Eno župnijo vodi Slovenec, drugo, novo, pa Italijan. V tej novi župniji Marije Kraljice sveta je le italijanska služba božja, v stari openski župniji pa sta italijanska in slovenska božja služba z italijanskim in slovenskim kaplanom. V župniji na Katinari, kjer je tudi že precej naseljenih italijanskih družin je poleg slovenske tudi italijanska božja služba.

Romarsko svetišče Marije Matere in Kraljice na Vejni ima le italijansko božjo službo, čeravno je poleg italijanskega župnika Domenica Fragiaco nastavljen od 1969 še slovenski kaplan p. Franc Malalan C.MF. Župnija Vejna obsega trg sv. Nazarija, ki šteje 1.200 prebivalcev, ki so vsi begunci iz Istre. Blizu pa obstaja stara župnija Prosek s slovenskim župnikom.

Vseh slovenskih župnij v openski dekaniji je 14 in dve italijanski. Vseh duhovnikov slovenske narodnosti na Tržaškem je 35.

Slovenski duhovniki učijo verouk v slovenščini na slovenskih osnovnih, srednjih in višjih šolah.

V škofijskem bogoslovnem semenišču ni slovenskih bogoslovcev. Pač pa je v semenišču via P. Besenghi postavljen za pouk slovenščine prof. dr. Jože Seražin.

Tržaški škof msgr. Anton Santin je bil imenovan za nadškofa samo za svojo osebo — ad personam. Leta 1966 je imenoval posebnega vikarja za Slovence dr. Lojzeta Škerla.

Mimo mreže slovenskih dušnih pastirjev in učiteljev verouka v slovenskem jeziku na državnih slovenskih šolah obstoji tudi mreža slovenskih katoliških društev in organizacij. Najpomembnejša med njimi je Marijina družba Marije Milostljive v ul. Risorta, v samem strogem mestnem središču v župniji sv. Justa. Tu so tudi tri šolske sestre v Zavodu sv. Marte. Pomembno vlogo ima Marijina družba pri Sv. Ivanu, kjer je tudi provincialna hiša šolskih sester z 28 redovnicami, ki skrbе

za vzgojo mladine. Tretji Marijin dom je v Rojanu.

Se pomembnejša za prosvetno delovanje med tržaškimi Slovenci je Slovenska prosveta, ki ima svoj obsežni sedež v središču mesta v ul. Donizetti 3. O njej razširjenosti na tržaškem podeželju priča kar 22 kulturnih središč, ki so nekje prostorni domovi, drugod le dvorane ali pa vsaj prostornejše sobe.

In končno je še mreža pevskih cerkvenih zborov včlanjenih v Zvezi, ki jo vodi predsednik dr. Zorko Harej. Ti cerkveni pevski zbori zbirajo pevce in nastopajo v samem Trstu. Pri upadanju nekdanjega zelo razširjenega zborovskega pevskega delovanja na Tržaškem, rešujejo sedaj cerkveni pevski zbori tradicijo slovenskega ljudskega petja med tržaškimi Slovenci.

Društvo izobražencev in pa Slovenska skavtska katoliška društva, vsaka zase opravljata svoje posebno poslanstvo, prvo med slovenskimi izobraženci v velikem obmorskem mestu, druga pa med doraščajočo mestno in predmestno slovensko mladino.

Prav je, da kaže letopisec Letopisa, pri ugotavljanju rasti in prepletene razsežnosti raznih vrst delovanja Cerkve med tržaškimi Slovenci in raznih katoliških organizacij, realno skrb, kako je čedalje bolj pereče vprašanje novih slovenskih duhovnikov. V primerjavi s širjenjem laičnega slovenskega izobraženstva stojimo nasproti zastoju v številu slovenske duhovščine.

Zavod Marijanišče pod vodstvom salezijancev na Opčinah je doslej vzgajalo le laično slovensko katoliško naravnano izobraženstvo, ni pa moglo dati bogoslovnih semeniščnikov. Ni slovenskih bogoslovcev v tržaškem semenišču, in kolikor je mogoče vedeti, niti drugod po Italiji, kot se to dogaja pri beneških Slovencih, ki le dobivajo vsaj razne slovenske misijonarje iz raznih italijanskih misijonskih središč.

Zato po tej podobnosti še vedno lahko upamo, da bi vsaj redovi dali kakšnega novomašnika slovenski skupnosti na Tržaškem. Doslej je kapucinski red dal tri kapucinske duhovnike.

Starostno poprečje slovenskega tržaškega duhovništva namreč hitro raste.

Letopis točno ugotavlja vse strukture slovenske Cerkve na Tržaškem in vzporedno delovanje katoliških prosvetnih in kulturnih organizacij na Tržaškem, odkriva pa odsotnost slehernega delovanja slovenske Cerkve v kar 18 župnijah tržaškega mesta, najbolj občutno je to v dekaniji sv. Vincencija Pavelskega okoli Kjadina, Rocola in Sv. Alojzija, kjer so zmerom bile prisotne številne slovenske skupine.

Ne smemo segati preko stvarnega okvira Letopisa in segati v program prihodnjega slovenskega katoliškega gibanja na Tržaškem ali pa celo iskati razlage za odsotnost delovanja tudi drugih slovenskih kulturnih dejavnosti v Trstu (npr. Slovenske gospodarsko kulturne zveze in njenih članic) na ozkem mestnem območju. Pač pa si lahko dovolimo le navedbo enega izmed poglavitnih objektivnih razlogov, da je namreč tržaško mesto doživelo zaradi močnih migracij s soslednega istrskega polotoka, spričo novih državnih meja, globoke narodnostne spremembe.

SLOVENSKO GORIŠKO KATOLIČANSTVO

Kot v mestu Trstu, tako tudi v mestu Gorici nimamo nobene slovenske župnije. Gorica ima 13 župnij, v katerih so sicer Slovenci povsod navzoči, toda v treh župnijah nimajo nobenega slovenskega dušnega pastirja in tudi v njih ne stanuje noben slovenski duhovnik.

Pač pa je 13. aprila 1972 Duhovni svet goriške nadškofije pod predsedstvom goriškega nadškofa msgr. Petra Cocolina ustanovil pri cerkvi sv. Ivana »Slovensko dušnopastirsko središče« s posebnim slovenskim dušnim pastirjem, ki bo imel oblast opravljati vsa pastoralna opravila v blagor slovenskih vernikov vseh goriških mestnih župnij.

Duhovniški svet je tudi istega dne potrdil predlog paritetne komisije za vprašanja dušnega pastirstva v narodnostno mešanih krajih goriške nadškofije, da izpelje pastoralno življenje na

podeželju tako, da se poskrbi primerno dušnopastirsko oskrbo v materinem jeziku za manjšinske vernike. To naj opravlja duhovnik iste narodnosti, ki bo imel pravico za bogoslužna opravila. Če takega duhovnika ni na voljo, ga lahko nadomesti le tak duhovnik druge narodnosti, ki mora znati jezik manjšine in se mora manjšini prilagoditi v mišljenju, hotenju in teznjah.

Slovenski verniki živijo v močnih skupinah v Mirniku, Krminu, Ločniku, Ronkah, precej v Moši, Staranzanu, Tržiču in drugod. Ti imajo vsi pravico do dušnopastirske oskrbe v slovenščini, kot pa tudi italijanski verniki, ki so manjšina v slovenskih župnijah ali pa so celo večina, kot na primer v Devinu, Sesljanu, Podgori in morda drugod, kjer je zaradi priseljevanja italijansko prebivalstvo preraslo število slovenskih domorodcev.

Goriška nadškofija ima dve slovenski dekaniji: dekanijo v Devinu in dekanijo v Štandrežu. Devinska dekanija pravzaprav spada upravno in tudi geografsko pod tržaško pokrajino, saj pet župnij devinske dekanije pokriva velik del tržaške pokrajine. Vseh pet starih župnij devinske dekanije je slovenskih. Toda ker se je, kot v tržaško škofijo priselilo mnogo istrskih beguncev tudi na devinsko ozemlje, so cerkvene oblasti ustanovile dve novi italijanski župniji: San Marco al Timavo in Borgo, nekaj časa imenovano »ribiška vas« in jo priključile skupaj tudi z novo italijansko župnijo »Borgo S. Mauro di Sittiana« dekaniji v Tržiču (Monfalcone).

Slovenski duhovniki in verniki so pozdravili to gibčno ureditev novo priseljenih italijanskih vernikov na ozemlju devinske fare in skrb cerkvenih oblasti, da bi bila zajamčena italijanskim vernikom raba njihovega jezika v cerkvi, ker si obetajo, da bodo cerkvene oblasti pokazale isto razumevanje in prilagodljive konkretne mere za ohranjanje materinega jezika slovenskih vernikov kakor se kaže že sedaj v nekaterih krajih in se bo še pokazala potreba v prihodnje.

Župnija Nabrežina ima tudi čedalje

večje število priseljenih Italijanov, ki zanje skrbi slovenski župnik z italijansko božjo službo.

Od 10 slovenskih župnij štandreške dekanije pa je vladalo večje naseljevanje Italijanov v Podgoro, kjer slovenski župnik skrbi za dvojezično opravljanje dušnopastirske oskrbe.

V samem Štandrežu pa se že dotikajo stanovanja slovenskih vernikov Štandreža s stanovanjskimi bloki italijanske župnije na Rojcah (župnija: Campagnuzza-Madonna della Misericordia), ki jih naseljujejo istrski begunci.

Pod štandreško dekanijo spada stara briška slovenska župnija Mernik s slovensko podružnico Škriljevo.

Goriški Slovenci stanujejo tudi v sosednjih italijanskih, pravzaprav furlanskih župnijah v bližnji Furlaniji. Za te Slovence naj bi skrbela posebna slovenska župnija na Goriškem.

Na Goriškem pa imamo tudi nekaj slovenskih duhovnikov, ki opravljajo, seveda v italijanščini, in če potreba v furlanščini, svojo pastirsko službo v Furlaniji.

Slovenskih duhovnikov na Goriškem je 41, toda konkretno jih deluje le 24 in 2 redovnika, dalje so nekateri v italijanskem delu nadškofije, drugi celo v Italiji, zlasti v Rimu v raznih vatiških ustanovah, nekateri so bolni.

Letopis točno navaja poprečno starost slovenskega duhovništva, ki je 59 let, kar povzroča skrbi, ker tudi na Goriškem ni, kot na Tržaškem, nobena duhovniškega priraščaja.

Glede katoliških organizacij so goriški katoliški Slovenci močnejši v tisku, saj imajo tednik »Katoliški glas« in uredništvo Goriške Mohorjeve družbe. Pohvalijo se tudi z lepim Katoliškim domom, ki je ne samo sedež vseh slovenskih katoliških organizacij na Goriškem, ampak ga tudi s pridom uporabljajo za splošne slovenske gledališke predstave Slovenskega tržaškega gledališča in drugih slovenskih gledališč.

Za vzgojo mladine sta zelo pomembna »Slovensko Alojzijevišče« in »Zavod

sv. Družine«, ki obeta razširiti svoje poslanstvo.

Lepo deluje tudi Slovensko katoliško akademsko društvo (SKAD) in skavti. Zelo razgibano je športno delovanje v mestu in na deželi.

Ne samo v slovenskih krogih, ampak tudi v italijanskih je pomembno dobrodelno delo »Marijinih sester čudodelne svetinjice« na Corsu Italia v Gorici. Goriški katoliški Slovenci imajo v Gorici »Slovensko dekliško Marijino družbo«, »Slovenski tretji red«, »Apostolstvo sv. Cirila in Metoda« in »Apostolstvo molitve«. Manj poudarka kot v Trstu je bilo doslej na vzgajanju slovenskih katoliških izobražencev.

Nadškof msgr. Peter Cocolin je bil izvoljen za goriškega nadškofa l. 1967 in je bil že prej kot duhovnik, rojen v goriškem delu Furlanije, priljubljen med slovenskimi sobrati. Zmeraj je kazal razumevanje za probleme slovenskih vernikov v goriški nadškofiji in ni doslej nič motilo njegovih pristranskih odnosov do Slovencev. Nadškof je eden izmed redkih italijanskih škofov, ki ima aktivno znanje slovenskega jezika in tudi uporablja slovenski jezik, kadar se v javnosti obrača na slovenske vernike.

V goriški nadškofiji ni posebnega nadškofovega vikarja za Slovence, kakor se je zanj nujno pokazala potreba na Tržaškem.

Oba slovenska dekanata — štandreški in devinski — sestavljata skupaj s slovenskimi duhovniki v mestu Gorica »slovensko cono« v duhovniškem svetu. V raznih škofijskih uradih zavzemajo slovenski duhovniki razna pomembna mesta. Skratka, slovenski goriški verniki čutijo, da skuša goriška nadškofijska kurija braniti slovenski jezik pri božji službi in pomagati goriškim slovenskim vernikom, ki tod živijo na svojem narodnostno strnjem slovenskem ozemlju.

Je pa razumljiva želja slovenskih duhovnikov, da bi italijanski župniki, posebno nekateri v goriških mestnih župnijah, pokazali večje poznavanje določil zadnjega koncila glede enakopravnosti.

nosti vseh jezikov pri službi božji in v pastirskem delovanju ter večjo pripravljenost in vnemo za njihovo izpolnjevanje.

SLOVENCİ V VIDEMSKI NADŠKOFIJI

V videmski nadškofiji živijo strnjeni slovenski verniki v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini. Letopis navaja vse tiste slovenske župnije, po seznamu rajnkega župnika Antona Cuffola v Lazah, kjer so opravljali sleherno božjo službo v slovenskem domačem narečju do leta 1933, ko je fašizem preko videmskega prefekta prepovedal sleherno rabo slovenščine ali pa slovenskega narečja v videmski pokrajini. Slovenske duhovnije so bile do fašistične prepovedi razporejene v Beneški Sloveniji po naslednjih dekanatih: 24 duhovnij v špetrskem dekanatu, 7 v čedajskem, 11 v dekanatu Neme, 5 v čentskem dekanatu, 1 v dekanatu Gemona-Humin, 3 v moženskem dekanatu. Skupaj 51 slovenskih duhovnij v Beneški Sloveniji.

Špetrski dekanat je celotno slovenski, drugi so narodnostno mešani dekanati s slovenskimi duhovnijami.

V trbiškem dekanatu je bilo 8 duhovnij, nekatere čisto slovenske, druge narodno mešane slovensko-nemške. Po izselitvah nemških vernikov in naselitvi italijanskih vernikov je župnija Uke slovenska, Žabnice slovensko-nemška, Lipalja ves italijansko-slovenska, Ovčja ves italijansko-slovenska, Trbiž italijansko-slovensko-nemška župnija, Rabelj italijansko-slovenska, Bela peč italijansko-slovenska duhovnija.

Duhovnikov rojenih v beneško-slovenskih duhovnijah je 54, Letopis pa navaja naslove samo 37 duhovnikov, ker ne vključuje 9 beneškoslovenskih duhovnikov v misijonih in tistih v notranjosti Italije ali pa drugod po svetu.

Samo 15 beneškoslovenskih duhovnikov je v duhovnijah Beneške Slovenije, v farah sosednje Furlanije je 14 nadaljnjih beneškoslovenskih duhovnikov, dva od teh delujeta sedaj v Švi-

ci kot izseljenska duhovnika. Pač pa so v 19 slovenskih duhovnijah furlanski ali italijanski duhovniki. Noben od teh ne zna slovenskega narečja beneških Slovencev. Pač pa zna vseh 14 beneškoslovenskih duhovnikov v Furlaniji vsaj italijanski, nekateri od njih pa tudi furlanski.

Trije beneškoslovenski duhovniki so župniki v Kanalski dolini: v Ukvah, Žabnicah in v Rablju, v drugih župnijah Kanalske doline so Italijani. Od leta 1966 ni v velikem bogoslovnem semenišču v Vidmu nobenih beneškoslovenskih bogoslovcev. Pač pa sta bila še letos dva beneškoslovenska novomašnika misijonarja, vzrasla v semeniščih italijanskih misijonarskih redov.

Tudi od teh 15 beneškoslovenskih duhovnikov v duhovnijah Beneške Slovenije, jih opravlja samo 6 ali 7 božjo službo v domačem slovenskem narečju, drugi se bojijo ali pa so bili vzgojeni v nacionalističnem duhu, da je samo italijanščina v Italiji primerna za božjo službo. Duhovniki želijo, da bi bili vsi tisti duhovniki, ki so rojeni v Beneški Sloveniji, nastavljeni po slovenskih duhovnijah domačih krajev.

Kot na Tržaškem bi bilo potrebno tudi v videmskem nadškofijskem ordinariatu ustanoviti mesto posebnega vikarja za Slovence v Beneški Sloveniji kot ie bila tradicija že v oglejskem patriarhatu, da so postavljali vikarje za Slovence.

Videmski nadškof msgr. Jožef Zafonato (1956-1972) se glede narodnih manišin ni znašel: bil ie iz notranjosti Italije, kjer ni narodnih manišin. Njegov prednik ie bil nadškof Giuseppe Nogara (1928-1955), ki ie doživel fašistično prepoved slovenskega narečja v vseh cerkvah Beneške Slovenije.

CERKEV V SLOVENSkih KRAJIH NA KOROŠKEM

Meje celovške škofije se krijejo z mejami sedanje koroške dežele v Avstriji. V južnem delu Koroške so naseljeni koroški Slovenci. Jezikovne razmere so zaradi posebnih razmer na Ko-

roškem, zelo zamotane. Že pod Avstro-Ogrsko so delili župnije v razne kategorije. Župnije na slovenskem delu Koroške so bile razdeljene na štiri različne narodnostne skupine: nemške, nemško-slovenske, slovensko-nemške in samo slovenske. V prvih treh skupinah je bil pretežno v rabi nemški jezik in le v četrti skupini so rabili le slovenski jezik.

Ko je po propadu avstrijskega cesarstva, prevzela oblast na Koroškem avstrijska republika z dosti večjo parlamentarno demokracijo kot pod Habsburžani, so koroški Slovenci prišli iz dežja pod kap. Večnarodnostna monarhija je bolj prizanesljivo delala s slovenskimi Korošci kot pa republiški organi koroške dežele, kjer se je obdržala vsenemška mentaliteta. Ta miselnost je bila namreč največji krivec za razkroj večnarodnostne monarhije.

Letopis 1971 se je moral zateči glede narodnostne problematike v južnem delu Koroške daleč nazaj na podatke škofije Gurk na Koroškem leta 1918, ker se v republiki Avstriji stopnjuje umetna in izkrivljena zamotanost pri vsakem ljudskem štetju o narodni pripadnosti na Koroškem. Skupin po narodnosti je namreč še več kot do leta 1918, ker hočejo koroški Nemci naštetiti čim manj Slovencev.

Na ozemlju naseljenem s Slovenci na Koroškem imamo naslednje dekanije:

1. Dekanija St. Vid ob Glini, ki obsega ozemlje severno od Celovca. Leta 1918 sta po škofijskem stanju bili še nemško-slovenski župniji St. Janž na Mostiču in St. Urh na Šentjanski Gori. Zdaj je tod samo nemški jezik v cerkvi.

2. Dekanija Celovec-mesto ima sedaj 13 župnij samo z nemškim jezikom v cerkvi. Od teh župnij so bile leta 1918 tri nemško-slovenske in dve slovensko-nemški.

3. Dekanija Celovec-dežela ima 13 župnij. Zdaj je 11 nemških župnij in dve slovensko-nemški. Leta 1918 je bilo 5 nemških, a vse druge so bile ali nemško slovenske ali slovensko nemške ali

slovenske. Gospa Sveta je bila še nemško-slovenska.

4. Dekanija Beljak-mesto ima štiri župnije, ki so bile in so seveda tudi zdaj nemške.

5. Dekanijo Beljak-dežela ima sedem župnij. Leta 1918 je bilo 5 slovenskih in ena slovensko-nemška in ena nemška. Zdaj sta dve nemški, dve nemško-slovenski in tri slovensko-nemške.

6. Dekanija Šmohor ima enajst župnij. Leta 1918 je bilo 9 slovenskih župnij, ena nemška, ena slovensko-nemška. Zdaj je 7 nemških in 4 slovensko-nemške župnije.

7. Dekanija Tinje ima 13 župnij. Leta 1918 je bilo 12 slovenskih in ena slovensko-nemška. Zdaj je 8 nemških župnij, ena slovenska, dve slovensko-nemški in ena nemško-slovenska.

8. Dekanija Velikovec ima 14 župnij. Leta 1918 je bilo 13 slovenskih in ena nemško-slovenska župnija. Zdaj je 5 nemških, 6 nemško-slovenskih in 3 slovensko-nemške.

9. Dekanija Dobrla ves ima 14 župnij. Leta 1918 so bile vse slovenske župnije. Zdaj so 4 slovenske, 9 slovensko-nemških in 1 nemško-slovenska.

10. Dekanija Borovlje ima 16 župnij. Leta 1918 je bilo 14 slovenskih župnij, 2 slovensko-nemški. Zdaj je 9 slovensko-nemških, 4 slovenske, 1 nemška, 2 nemško-slovenski župniji.

11. Dekanija Rožek ima 14 župnij. Leta 1918 je bilo 10 slovenskih, 4 slovensko-nemške. Zdaj je nemško-slovenskih 8, slovensko nemških 5, 1 nemško-slovenska.

12. Dekanija Pliberk ima 6 župnij. Leta 1918 je bilo pet slovenskih, 1 slovensko-nemška. Zdaj je 5 slovensko-nemških in 1 slovenska.

13. Dekanija Š. Andraž, prej Dravograd, ima dve župniji: Labot in St. Lovrenc, ki sta bili leta 1918 obe slovensko-nemški, zdaj sta pa obe nemški.

Vseh slovenskih duhovnikov je točno sto, torej kar precejšnje število. Slovenci nimajo svojega slovenskega malega semenišča, pač pa le poseben slovenski oddelek Dušnopastirskega ura-

da. In vendar je letos od 28 bogoslovcev kar 13 Slovencev.

Po objavi Letopisa je škofija javila, da ne bo več v Celovcu bogoslovnega semenišča in da bodo v prihodnje študirali koroški bogoslovci v Salzburgu. Ni še določeno, oziroma še ne vemo, v katerem škofijskem bogoslovju bodo odslej naprej študirali slovenski koroški bogoslovci, delno so v Salzburgu, Gradcu, Innsbrucku in Dunaju. Zanimivo je to, da nekateri znani in zavedni slovenski duhovniki župnikujejo v župnijah, kjer se rabi samo nemški jezik. Nekateri župnije imajo tudi samo nemški jezik, ker je velik nemški pritisk ponemčevalnih nemških organizacij. Marsikje zahtevajo nemški jezik v cerkvi organizacije nemškutarških Slovencev, »vindišarjev«, ki še govorijo doma svoje slovensko koroško narečje. V nemških župnijah je pri koroških razmerah redkost, da navdušen nemški župnik zna tudi slovenski in uporablja po potrebi tudi slovenščino v svoji pastirski službi. Nekoliko so te razmere podobne tistim v Beneški Sloveniji, kjer tudi imamo slovenske duhovnike, ki se navdušujejo za italijanščino v cerkvi ali pa se pretvarjajo iz strahu ali posebnih računov.

SLOVENSKI VERNIKI V GRAŠKI, GRADIŠČANSKI IN SOMBOTELJSKI ŠKOFIJI

Ob avstrijsko-jugoslovansko meji na Štajerskem so živele močne skupine slovenskih vernikov v župnijah, ki so sedaj na avstrijski strani meje, in sicer v Soboti, o kateri je že škof Slomšek zapisal: »Tod umira mila slovenščina.« Dalje je bila večina prebivalcev slovenska v Sv. Lovrencu nad Ivnicco, v Srvezu je bilo 400 slovenskih vernikov, v Lučanah okoli 1.000, v Gomilci okoli 500, v Špilju (obmejni postaji Spielfeld) okoli 400 Slovencev, v Cmureku, v Obrajni in Radgoni, kjer je bilo v avstrijski Radgoni še okoli 1.000 Slovencev. Leta 1963 ugotavlja Personalstand, seznam duhovnikov, ki znajo slovenski spovedovati v krajih Xies, Gamlitz, St.

Ulrich in Greith in Riegersburg. Ostalo je torej še nekaj sto slovenskih vernikov v teh obmejnih krajih.

Slovenci živijo tudi v obmejnih vaseh avstrijskega Porabja, ki spadajo pod gradiščansko škofijo v Železnem Eisenstadtu. V dekaniji Modinci-Mogersdorf so slovenski kraji Čopinci, Vel. Dolenci, Ženavci, Stankovci, Suhi mlin, Straža in Dobra, kjer živijo slovenski verniki.

V somboteljski škofiji v Szombatheľiju (Sombotelju) na Madžarskem sta dve slovenski župniji v dekaniji Monošter. V župniji Štefanovci (Apätistvánfalva) je po zadnjem letopisu 2.169 prebivalcev, v Gornjem Seniku (Felsösözönök) je bilo 2.450 prebivalcev, ki so se precej pomadžarili. Držijo se slovenskega jezika v Dolnjem Seniku, kjer je leta 1954 bilo 615 prebivalcev. V cerkvi vlada sedaj madžarščina, v šolah pa še imajo slovenski jezik.

S tem zaključujemo pregled Cerkve v slovenskem zamejstvu, saj ob celi zahodni in severno-vzhodni meji tečejo meje republike Slovenije tako, da živijo povsod onstran meja Slovenije na jugu, zahodu, severu in vzhodu zamejski Slovenci na Tržaškem, Goriškem, v videmski pokrajini in na Štajerskem, v avstrijskem in madžarskem Porabju. Nič tujega nismo vzeli, povsod seče meja slovensko strnjeno naseljeno ozemlje ali pa so se medtem že drobci zamejskih slovenskih vernikov izgubili v valovih tujih narodov.

V kavarni sedijo trije slikarji in se pogovarjajo, kdo zna bolje slikati po naravi.

Prvi: »Jaz sem naslikal ledeno pokrajino tako, da pade toplomer pod ničlo, če ga približam sliki.«

Drugi: »To ni nič. Jaz sem naslikal na desko marmor tako naravno, da se deska potopi, če jo denem v vodo.«

Tretji: »Tudi to ni nič. Jaz sem portretiral nekoga tako naravno, da ga moram vsak teden dvakrat obriti.«

EKUMENSKI OBISK

Morali bi odpotovati že v maju, pa so nam Rusi v zadnjem trenutku odpovedali zaradi »črnih koz«. Odleteli smo iz Beograda z ruskim avionom 14. avgusta 1972. Leteli smo v višini iznad 9.000 m, nad krasnimi belimi oblaki. Le tu in tam so se oblaki raztrgali, da so se globoko pod nami pokazale pokrajine.

Majhna nevšečnost je nastala že v Beogradu, ker so našo skupino (sami Slovenci) razdelili v dve, tako da so drugi prišli dve uri za nami v Kijev. Na kijevskem letališču so bile seveda carinske formalnosti. Bili so pri nekaterih zelo »sitni«. Predvsem so iskali rublje in seveda »propagandni« material, med katere spada kot posebno nevaren: podobice, knjige... V denarnici sem imel par podobice, ali na srečo s svojim pečatom, pa je šlo skozi kot »vizit-karta«, četudi se jim je to zdelo zelo nenavadno.

Kijev — nekdanji kulturni in verski center Ukrajine in Rusije, kjer je sv. Vladimir uspel utrditi krščanstvo, za kar se je trudila že njegova babica sv. Olga. S tem so Ukrajinci, a preko njih Rusi, stopili med kulturne narode. Zato so njegov ogromni spomenik s križem tudi sedanjí oblastniki pustili, kjer stoji iz carskih časov, na mestu nad Dnjeprom, kjer so baje bili masovno krščeni Ukrajinci. Mesto ima krasne cerkve (Desjatovska iz 10. stoletja, cerkev svete Modrosti (Sofije), sv. Vladimira, a posebnost so nekdanji ogromni moški samostani »Pečerskaja lavra«. V samem hribu, pod samostanom, so podzemskie celice, kjer so nekdanj živeli spokorniki-menihi, ki so tamkaj tudi pokopani. Ker v tamkajšnji peščeni zemlji telesa ne strohnijo, so jih v 16. stoletju proglasili za svetnike. Vse to je sedaj samo »muzej«. Treba je pa priznati, da država povsod v Rusiji žrtvuje ogromno za popravilo starih cerkva in samostanov. Za bogoslužje je le nekaj manj pomembnih cerkva. Pravijo, da bodo dovolili, da se obnovi v Kijevu tudi stari ženski samostan in da bodo tamkaj zopet lahko redovnice. V vsej SSSR ni nobenega moškega samostana, če izvzamemo Zagorsk, kjer je duhovni center ruskega pravoslavlja.

Mimo mesta teče reka Dnjeper, ki je plovna ter prihajajo ladje iz Crnega morja. Ker je bila

zopet neka zapreka z letalom, smo drugi dan popoldne imeli izlet po Dnjepju z ladjo, a zvečer smo odleteli proti Leningradu. Leteli smo v višini 10.000 m. Po približno dveh urah smo se spustili na leningrajsko letališče.

Naj omenim še to, da smo bili razočarani, ker v Kijevu nismo mogli kupiti lepih razglednic s slikami cerkva, posebej z znamenitimi ikonami slavnega ruskega slikarja Vasnecova. (Te slike je kot podobice in razglednice, celo v barvah, pred vojno izdalo v Ljubljani ACM.) Rekli so nam, da se turizem še ni toliko razvil, da bi take izdelke rabili. Kar imajo je zelo preprosto in brez umetniške vrednosti.

Še eno posebnost smo videli v Kijevu, namreč to, da so novoporočenci takoj po poroki prišli pred spomenik padlim žrtvam osvoboditve Kijeva in tamkaj položili cvetje. Kar verski obredi!

Kijev je bil nekoč središče gibanja za cerkveno zedinjenje. Na koncilu v Firencah je sodeloval kijevski metropolit Izidor, ki je podpisal akt o zedinjenju vzhodnih kristjanov (on za Ukrajino in Rusijo) s katoliško Cerkvijo. Leta 1439 je odpotoval kot pooblaščen papežev delegat v domovino ter v Lvovu in Kijevu slovesno proglasil cerkveno zedinjenje. To je storil tudi v soborni (katedralni cerkvi) v Kremlju v Moskvi. Toda ruski veliki knez Vasilij II. ga je dal aretirati in zapreti leta 1441. Ko je pobegnil iz ječe, se je vrnil v Rim, kjer je umrl kot kardinal leta 1458. Ta ukrajinska unija je šla skozi težke preskušnje in je bila za nekaj časa prekinjena, a se je obnovila z »Brest-litovsko unijo«, ki je bila po drugi svetovni vojni nasilno uničena.

V Leningradu smo obiskali tamkajšnjo katoliško cerkev in imeli koncelebrirano mašo, ker je bila nedelja. Razen te katoliške cerkve je v SSSR (če izvzamemo baltske države) katoliška cerkev samo še v Moskvi in baje neka mala v Odesi na Krimu. Župnik je Litvanec, a verniki so v glavnem Litvanci in Poljaki. Bilo jih je kar lepo število pri maši in so ostali tudi pri naši maši. Mašni obred imajo še stari, ker nimajo možnosti, da bi prišli do novih liturgičnih knjig,

a še težje je s potrebnim poukom o spremembah, ker nimajo verskega tiska.

Največja znamenitost je slavni »zimski carski dvorec«, sedaj muzej z mnogimi dragocenostmi. Ogromna je zbirka originalnih slik največjih umetnikov sveta. S ponosom razkazujejo spomenik carja Petra Velikega, ki je ustanovil to mesto in tako odprl Rusiji pot v zahodno kulturo. V mestu je seveda več krasnih pravoslavnih cerkva, ki so vse muzeji. Pravijo pa, da je kakih 20, ki so še »aktivne«, a te so take, ki nimajo posebne umetniške in zgodovinske vrednosti. Vse se sedaj strokovno obnavlja. Vodiči nas posebej opozarjajo na vojno ladjo, s katere so streljali na zimski dvorec in kar je pomagalo, da so boljševiki prevzeli oblast. Mesto se seveda nenehno veča. Grade se ogromne palače in stanovanjski bloki.

Naslednji dan smo si ogledali 30 km oddaljeno letno rezidenco ruskih carjev ob Finskem morskem zalivu. Vsa pokrajina je ravninska, zelo močvirna. Veliko je brezovih gozdov in pašnikov, a živine je bilo videti le malo. Sama letna rezidenca je zanimiva: vidi se, da car Peter Veliki ni imel osebno velikih zahtev, toda pozneje so vse to bogato okrasili s kipi v parkih, vodometi ipd.

V Leningradu smo obiskali tudi tamkajšnjo duh. akademijo in bogoslovje. Pravijo, da ima 230 gojencev, od tega 30 tujcev. Tamkajšnji metropolit Nikodim, ki navadno zastopa rusko pravoslavno Cerkev na raznih mednarodnih sestankih, je bil odsoten. V semeniški kapeli je bilo pri liturgiji kar precej vernikov, a prepevali so bogoslovci.

Po približno enournem letu z letalom smo prispeli v Moskvo. Zopet nesporazum. Četudi smo imeli plačano in obljubljeni stanovanje in hrano v največjem in najlepšem hotelu («Rossija» s 6.000 posteljami), so nas hoteli strpati v neki hotel na periferiji, 10 km od centra, a na hrano bi morali hoditi v mesto. S tem bi seveda izgubili veliko dragocenega časa. Odločni nastop predstavnika ljubljanske agencije Centroturist je po dolgih pogajanjih le dosegel, da smo dobili, kar nam je pripadalo. Tako smo stanovali v tem novem hotelu, v neposredni bližini Kremlja.

Z avtobusom smo se pod vodstvom mestnega vodiča vozili po ogromni Moskvi ter ogledovali razne zanimivosti. Ceste so široke in ob cestah povsod velike nove zgradbe. V predmestjih so poprej zidali štirinadstropne stanovanjske bloke,

sedaj pravijo, da gredo od 16 do 28 nadstropij. Pod mestom je podzemna železnica (metro) podobno kakor v Leningradu in Kijevu, le da so tukaj nekatere postaje zares razkošne, vse v marmorju, ponekod celo z mozaiki. Prevoz je zelo hiter in poceni (5 kopejk; ena kopejka je po uradnem tečaju 22 starih din.).

Drugi dan (20. septembra) smo imeli najprej mašo v tamkajšnji katoliški cerkvi sv. Ludovika, ki je bila zgrajena leta 1830 in je sedaj državna lastnina ter jo uporabljajo za bogoslužje. Tudi tukaj je samo en duhovnik, Litvanec. Pridiga litvansko in poljsko, maša je latinska po starem obredu. Verniki še kar pridno prihajajo. Le otrok ni.

Seveda smo morali ta dan v obvezni obisk Leninovega mavzoleja. Vsem, ki ugovarjajo, če se zahteva v cerkvi in pri raznih verskih manifestacijah red in tihota, bi priporočil, da si ogledajo, kako se gre v procesiji, v dvostopih, v tišini (roke ne smejo biti v žepih; nobenih torbic s seboj; nobenih glasnejših razgovorov...) do Leninovega mavzoleja. Tujci imajo prednost, a še mi smo morali čakati v vrsti celo uro. Domačini čakajo po več ur, kar posebno ob deževnem in vetrovnem času ni prijetno. Ali to je obvezno. Stražarji strogo vsakega opazujejo. V sami grobnici je globok molk in nekako versko razpoloženje. Leninovo telo v stekleni krsti je balzamirano. Ob njem stražarji. Tudi pred glavnimi vrati, kadar ni obiskov je vedno paradna straža, ki se menjava s posebnim ceremonialom vsako uro.

Ogledali smo si seveda tudi Kremelj, toda ne vladne palače v notranjosti. V tej trdnjavi so mnoge stare veličastne cerkve (nekdanja patriarhova, kjer so kronali ruske vladarje). Vse so muzeji, a vse se strokovno obnavlja, kupole in križi pozlačujejo.

Tudi v tem vidim prst božje modrosti. Zame so posebno pomembni veliki krasno pozlačeni križi, ki blešče v soncu visoko nad mestom — in nad rdečo zvezdo. Pod temi križi je povsod kot podnožje polmesec — simbol zmage nad Tatarji, neprijatelji Rusije in krščanstva. Tako ti križi oznanjajo, da na svetu vsaka sila mine, a končna zmaga je prihranjena Kristusu in križu.

V mestu je nekaj velikih trgovin, ali izbire ni veliko po kvaliteti. In tudi drago je. Povedali so nam, da za sedaj režim ne skrbi za osebni standard (zato ni v posameznih družinah raznih pralnih in kuhinjskih strojev). Vse je koncentrirano na splošno družbeno gradnjo. Zato tudi

privatnih avtomobilov ni na cestah, posebej ne izven mest. To so razložili tudi s tem, da avtomobili ljudem niso potrebni, ker imajo na razpolago javna prevozna sredstva. Cene pa niso nizke, posebej če računamo po uradnem tečaju menjave, a tudi z ozirom na povprečne plače. Delavec zasluži po 80-120 rubljev (specialisti udarniki seveda več), a ena navadna moška obleka stane 75 rubljev. Kilogram grozdja je stal 1,20 rublj. Navadna srajca (a ni nylon) okrog 10 rubljev.

Ljudje so skromno, ali čisto in primerno oblečeni. V mestu ni videti postopačev in ne beračev. Tudi ni nobene nedostojne mode in ne pijancev. Nikjer nobene pornografije (ne v časopisih ne v revijah ne v kinu in ne na televiziji). Kaka razlika v primerjavi s kioski krščanskih zahodnih dežel. Brez vere so uradno, a imajo več čuta za moralo in vzgojo!

Poseben vtis naredi to, da ni nikjer videti otrok. Povedali so nam, da je 30% otrok Moskve od ponedeljka do petka zvečer v zavodih, a 66% od jutra do večera. Le v soboto in nedeljo jih imajo starši doma. Eden od službenih je mimogrede omenil, da so psihologi že ugotovili, da se prva skupina otrok nenormalno psihično razvija, ker jim manjka toplina družinskega kroga. Sedaj da razmišljajo o tem...

Seveda je bila naša želja, da obiščemo še središče ruskega pravoslavja Zagorsk, ki je od Moskve oddaljen približno 80 km. Vozili smo se skozi skromne ruske vasi, kjer so hiše grajene iz drevesnih debel, a povsod lepo urejene. Povedali so, da ima vsaka družina na vasi lahko eno kravo, enega prašiča, do 6 ovac in kokoši, kolikor jih more prehraniti. Ker imajo okoli hiše samo malenkosten vrtiček za lastno rabo, se te pravice redki poslužijo, ker pač nimajo s čim živali prehraniti. Le par starčkov smo videli na celi poti, ki so ob cestnih jarkih pasli kravico. Vse je v kolhozih in sovhozih.

V Zagorsku je bilo živahno, ker je ta dan bil pravoslavni praznik Rojstva Marijinega - Mali šmaren (imajo še stari koledar in praznike 13 dni za našimi). Ker smo bili službeno najavljeni so nas pričakovali in takoj se je začelo razgledovanje. V cerkvi je bila slovesna liturgija, ki jo je opravil (v koncelebraciji) rektor bogoslovja taškentski metropolit. Cerkev zares polna, ali skoro same starejše žene, ki pa so pobožno vztrajale do konca tj. dve uri. Bilo je veliko obhajil, a povedali so, da imajo osebno spoved v kripti.

Ta center ruske duhovnosti je zares velik kompleks cerkv. zgradb. Ogromno bogastvo. Ali vse je državno in pod drž. upravo, četudi je dano še v uporabo patriarhatu in bogoslovju. Človek ima občutek, kakor da vse smatrajo samo še za neki muzejski predmet.

Kakor v Leningradu je tudi tukaj poleg višje teološke šole (duhovna akademija) še srednja bogoslovna šola (taka je tudi v Odesi na Krimu). Imajo 250 gojencev. V vseh bogoslovljih in akademijah skupno kakih 600. Kaj je to za vso rusko pravoslavno Cerkev?! Zanimivo pa je, da se vsako leto prijavi trikrat več kandidatov kot jih morejo in smejo nanovo sprejeti. Zares čudno. Brez vsake verske vzgoje (saj niti verouka po cerkvah ni! - edino kar je v pridigi) in pri teh težkih pogojih za duhovnike, se vendar še javljajo duhovni kandidati! Zares posebno delovanje Svetega Duha!

Ob koncu obiska tega duhovnega centra nas je sprejel zelo slovesno (saj smo bili službeno prijavljeni in imeli smo s seboj mariborskega škofa dr. Držečnika) rektor bogoslovja, nadškof, ki nas je pozdravil s kratkim nagovorom ter izrazil radost, da smo se sešli, ker nas vežejo vezi po krščanstvu in slovanstvu, a dodal je: tudi po graditvi socializma. Povedal je da so izdali novo izdajo Svetega pisma (ponatis starega prevoda) in da izdajajo teološko revijo (eno mi je osebno poklonil v spomin). A za vernike ni ne knjig ne verskih časopisov. Tudi pogostili so nas, a kosilo smo imeli zunaj v preprosti gostilni.

Cerkve v tem samostanskem, nekdanj trdnjanskem obzidju, so zares biseri ruske umetnosti. Polne zgodovinskih spomenikov. Tudi tukaj se pridno obnavlja vse v cerkvah in zgradbah, ki čaka novega razmaha krščanstva.

Vrnili smo se v Moskvo. Moskvo obkrožajo krožne ulice. Na zadnjih križiščih so straže. Ni dovoljeno iti čez to mejo brez posebnega dovoljenja. Tamkaj ne želijo, da bi ljudje na svojo roko potovali sem in tja — ter izgubljali čas. Treba je delati, pravijo.

Če tujec pride sam, bo le malo mogel videti. Če so skupine, potem službena turistična agencija (Inturist) poskrbi za program in vodiče. Seveda se vse to vnaprej plača v devizah.

Četudi v bistvu človek nič novega ne zve, vendar je osebno doživetje srečanja s to skrivnostno in ogromno deželo, kjer že 50 let grade komunizem in socializem, doživetje in spoznanje posebne vrste, ki ga knjige ne morejo dati.

Iz Moskve nas je v Beograd peljalo jugoslovansko letalo. Na letališču tokrat nismo imeli posebnih težav, čeprav smo precej čakali, ker je bila zamuda. Bila je že noč, ko smo leteli visoko nad oblaki proti domovini. Jaz sem ostal

v Beogradu, drugi pa so nadaljevali z drugim letalom v Slovenijo.

Bogu hvala, da se je vse srečno končalo, saj nisem nikdar mislil, da bom obiskal to deželo, ta velika mesta.

Umrl je veliki prijatelj Slovencev

Marsikdo od Slovencev v Nemčiji se bo zlasti z binškoštnih srečanj spomnil častitljivega duhovnika s klobukom širokih krajev na glavi in debelo cigaro v ustih, ki je vsakogar pozdravil in nagovoril. To je bil prelat Teodor Tensundern, »po krvi Nemec, po srcu Slovenec«, kot je sam o sebi rekel. Ta izraziti mož je 21. julija 1972 umrl, sredi priprav na biserno mašo, ki bi jo 13. avgusta obhajal.

82-letni prelat Tensundern (rojen leta 1890) je živel zadnja štiri leta v pokouju v Nordwalde pri Münstru. Prej je 30 let župnikoval v Recklinghausenu v Vestfaliji. Nepozaben spomenik med Slovenci v Nemčiji pa si je postavil v letih svojega kaplanovanja v Gladbecku (od leta 1913 do leta 1938).

Ko je bil pokojni še bogoslovec, je zvedel, da živi v Porenju in Vestfaliji okoli 40.000 Slovencev, ki so brez lastnega duhovnika. Prosil je škofa, da bi smel oditi med Slovence kot dušni pastir. Škof ga je poslal v Vipavo, kjer se je naučil slovenskega jezika, obenem pa vzljubil slovenskega človeka.

Münstrski škof je imenoval mladega kaplana tudi za slovenskega dušnega pastirja. Med njimi je zaživel Tensundern z vso dušo: bil je njihov duhovnik, otrokom učitelj in pevovodja, marsikomu tolmač in prevajalec, posrednik pred nemškimi uradi in iskatelj dela in strehe. Še zadnji čas je rad ponavljal, da so bila zanj ta leta med Slovenci najlepša duhovniška leta. Njegov pozdrav na vseh slovenskih prireditvah je bil vselej »Živeli Slovenci!«, njegova najljubša pesem »En hribček bom kupil«; slovenščino je tako ljubil,

PRELAT TEODOR TENSUNDERN

da ni hotel med Slovenci govoriti drugače kot slovensko.

Jasno je, da so izredno dobrega duhovnika naši ljudje vzljubili. Saj se jim je bližal v njihovem materinem jeziku in je hotel, da ostanejo Slovenci. Zato jih je vsako leto vodil v Slovenijo. Prav to, da jih ni potujčeval, pa ni bilo všeč nacistom: leta 1938 mu je nacistična policija prepovedala vsak stik s Slovenci v Porurju, ker je bil nasprotnik nacizma in ker ni Slovencev pomenčeval.

V priznanje za njegovo delo med Slovenci v Nemčiji sta ga imenovala ljubljanski in mariborski škof za častneka konzistorialnega svetnika obeh škofij; v priznanje za njegovo celotno življenjsko delo ga je pa papež imenoval za prelata.

Pokojnik je bil neke vrste svetovni potnik. Udeležil se je evharističnih kongresov v Chicagu, Manili, na Dunaju in

v Barceloni, nekaterih od njih že v visoki starosti.

Sicer pa je bil prelat Tensundern mož izredne dobrote. Od povsod je pošiljal razglednice prijateljem in znancem, ki jih je imel na pretek. Povsod je iskal poti do ljudi, brez prijateljev bi mu bilo življenje neznosno. Kadar smo imeli gospoda v prijateljskem krogu med seboj, se je vedno »javno spovedal«, da se je tudi vino piti naučil med Slovenci. In če smo posnemali njegov nizki »ja«, ki ga je rad ponavljal, je povedal, da ta »ja« zlasti v spovednici zelo pomirjevalno vpliva. In ko smo občudovali njegov klobuk širokih krajev, je pojasnil, da je naredil ta klobuk veselje že več ljudem kot pa on sam.

Tak je bil ta veliki prijatelj Slovencev: ves neponarejen in izviren, ves človeški in dober. Gotovo je v Očetovi hiši samo še globlje zaživel prelepe poteze, ki so mu krasile značaj že v času njegovega zemskega bivanja. Vsi, ki smo ga poznali, smo mu zares hvaležni za njegovo dobroto, prijateljstvo in delo med Slovenci v Nemčiji.

Cerkev v Recklinghausnu je bila pri pogrebni maši nabito polna. Udeležili so se je tudi stari Slovenci iz Gladbecka in Bochuma. V imenu Slovencev se je od pokojnika poslovil na grobu župnik Ifko.

ALOJZ KOCJANČIČ

† Jože Kocijan

V nedeljo 28. novembra 1971 je v Movražu, na meji med slovensko in hrvaško Istro, umrl upokojeni župnik J. Kocijan, eden najbolj znanih in priljubljenih duhovnikov slovenske Istre. V ponedeljek po maši so pokojnika prepeljali v Predloko in ga položili na mrtvaški oder v tamkajšnji župnijski cerkvi. Ob 15. uri je bila pogrebna maša, ki jo je daroval škof dr. J. Jenko, apostolski administrator za Slov. Primorje, ki mu je tudi pridigal. Pogreba so

se udeležili tudi gen. vikar tržaške škofije dr. Lojze Škerl, koprski župnik in prošt Leopold Jurca ter okrog trideset duhovnikov iz Istre in s Tržaškega. Na grobu so se od pokojnika poslovili Marijan Živic, župnik v Bazovici pri Trstu, faran iz Črnega Kala in pisec tega članka.

Pokojni župnik Kocijan se je rodil 28. februarja 1888 v Bazovici pri Trstu. Gimnazijo je študiral v Pazinu, bogoslovje v Gorici, v duhovnika pa je bil posvečen 7. julija 1914 v tržaški stolnici. Sedem let je kaplanoval v bližini Reke: v Lovranu, na Voloskem ter pri Sv. Mateju nad Kastvom. Z lahkoto se je vživel v svoje delo, saj je poleg materinskega jezika in nemščine dobro obvladal tudi hrvaški in italijanski jezik. Tako je mogel uspešno opravljati dušno pastirstvo po vsej Istri, kjer se prepletata slovanski in romanski živelj. 1. februarja je bil imenovan za upravitelja župnije Predloka v tedanji osapski dekaniji, kjer je nato ostal celih 39 let.

Pokojni župnik Kocijan je bil velik po svoji ponižnosti, po duhovniški vneimi in po marijanski usmerjenosti. Kot rektor takrat zelo obiskane Marijine božjepotne cerkve na Vzročku si je veliko prizadeval in imel tudi lepe uspehe. Tu so se po prvi vojni zbirali ponižani in razžaljeni slovenski verniki od Trsta do Črniških sten. Premnogi se ga z menoj spominjajo, kako je žarel, ko je slavil božjo Mater in za njeno čast v nemal pisano množico. Spominjamo se ga kot občudovalca in zbiralca umetniških lepot, ki naj bi poveličevale božjo službo. Za glavni oltar zgodovinsko pomembne cerkve v Predloki je dal edino kravico iz svojega hleva. Za istrske narodne noše, v katerih so nastopale žene in dekleta v slovesnih procesijah na Vzročku, pa je dal dostikrat zadnje, kar je premogel.

Prvega januarja 1961 je bil župnik Kocijan upokojen. Na njegovo mesto so stopile nove moči, njegov delokrog pa se je še bolj razširil na bližnje in daljne župnije. Takšen je bil njegov »nepokojni pokoj«, kakor je rad ime-

noval svoje delo po upokojitvi. Potem so mu začele pešati moči, predvsem oči. Zdravja je iskal tudi v tržaški bolnišnici, a brez uspeha. S sestro, ki mu je gospodinjala, se je naselil v Kubedu, po sestrični smrti pa je postal še bolj osamljen. Zaradi slabega vida se je moral odpovedati še knjigam, ki so mu toliko pomenile in je iz njih dolga leta črpal snovi in zgledov za govore. Končno je moral dati iz rok tudi brevir, knjigo ki je neločljiva spremljevalka vsakega duhovnika. Tudi svetli sončni dnevi so mu postali zaviti v polumrak.

Kot betežen starček in nebogljen slepec se je iz Kubeda preselil k svojemu mlademu duhovnemu sobratu v Movraž. To je bila, kot je sam večkrat rekel, zadnja pot njegovega križevega pota. S strastjo človeka, pogreznjenega v temo in odrezanega od sveta, se je oklepal svojega radia, ki ga je še vezal s svetom. Ker tudi maševati ni mogel več sam, se je z veseljem pridružil vsakemu sobratu, da je z njim somaševal.

Vsakega obiska je bil vesel, posebno če so ga obiskali sobratje ali njegovi nekdanji farani. Presrečen je bil na zlati maši župnika Jožeta Vidava v Rodiku pri Kozini v začetku julija 1971. Pozneje je bil še v Kopru in na dekanijski duhovni obnovi v Dekanih.

Pokojni Kocijan je bil velik ljubitelj božje narave in cvetlic. Ko sem bil aprila 1971 nekaj dni z njim v movraškem župnišču, me je prosil, naj ga peljem v pritličje, kjer je imel po oknu razpostavljene cvetoče hijacinte. Njegove slepe oči jih niso več videle, a božal jih je z rokami in se z njimi pogovarjal. Ko pa se je od njih poslovil, je imel solze v očeh.

Potem je ostal zopet sam, sam z Bogom. Kakor je njegov učeni prijatelj dr. J. Ukmar v zadnjih mesecih svojega življenja pisal Eshatologijo, to je knjigo o poslednjih človekovih rečeh, tako jo je po svoje pisal v lastno srce župnik Kocijan. Pripravljal se je na zadnje srečanje s svojim Učenikom.

YL KNOTTS

PRED SVETIŠČEM

*To je zadnje, kar mi moreš dati
in poslednje vseh stvari na svetu,
ki me z grozo morejo razplati
in omamiti na vzvišenem poletu.*

*To je gora, koder se na višje
vzpeti človek, duh in tvar, ne more,
to je tajno brezno in zatišje,
luč razkošna sije v veže, dvore.*

*Tu si blizu, bliže ko kjerkoli
in skrivnostnejši ko čudežni vetrovi,
ki pijo jih strastno zemlje poli,
kadar tvoji zašume gozdovi.*

*Ura bije ... Cujem: njeni zvoki
zadrhte vajo spretajno ... A nobeden
k tebi ne prijadra, če v globoki
srčni muki ne zakliče: »Nisem vreden ...«*

Vidni sadovi organiziranega dela

Katoliško usmerjeni Slovenci na Goriškem so v kulturno-prosvetnem oziru povezani že eno desetletje med seboj v Zvezi slovenske katoliške prosvete. V okviru te Zveze deluje trenutno osem društev in zborov: društvo »Mirko Filej« iz Gorice, v katerega je vključen mešani zbor »Lojze Bratuž«, društvo »Standrež«, društvo Podgora, društvo »F. B. Sedej« iz Števerjana, društvo »Hrast« iz Doberdoba, Slov. katol. akademsko društvo iz Gorice in moški zbor »Mirko Filej« od istotam in cerkveni pevski zbor Rupa-Peč.

Vsako leto se zberejo predstavniki teh društev in zborov na občni zbor Zveze, da podajo obračun svojega dela. Letošnji občni zbor je bil že deseti po vrsti in se je vršil 2. marca 1972. Iz podanih poročil je bilo videti, da je vseh osem organizacij, ki so v Zvezo vključene, razvijalo zelo raznoliko dejavnost. Poleg tega je nekatere finančno zahtevnejše nastope priredila Zveza sama.

Tako je bilo v poslovni dobi 1971/72 26 kulturnih večerov z 2.100 udeleženci. Koncertov je bilo devet s 3.200 udeleženci, dramskih nastopov 50, ki jih je obiskalo 10.500 ljudi. Drugih nastopov (akademije, miklavževanja, pustovanja in podobno) je bilo 18 s 3.300 udeleženci. Pri gledaliških nastopih je bila najbolj aktivna dramska skupina iz Standreža. Naštudirala je dve prijetni komediji in nastopila z njima kar sedemnajstkrat. Mesto Gorica pa je svojo pozornost posvetila predvsem zborovskemu petju in koncertom. Ob teh številkah velja poudariti, da gre pri nastopanjih in pri zborih povečini za delavce in mladino. Prav tako so tudi udeleženci v največji meri iz delavskega in kmečkega stanu.

V GORISKEM MESTU

Ce se ustavimo v Gorici, hočemo najprej naštetati tiste prireditve, ki so bile postavljene na oder v okviru Zveze. Tak je bil nastop »Slovenskega okteta« v Katoliškem domu ob njegovi desetletnici 5. marja 1972, pa gostovanje igralske druzine iz Sel na Koroškem z ljudsko igro »Plavž«, 14. novembra pa gostovanje Prešernove-

ga gledališča iz Kranja s Cankarjevo komedijo »Za narodov blagor« in končno mogočna »Cecilijanka 1972« 18. in 19. novembra, ki se je letos prvič vršila v dveh delih in privabila na oder kar 17 zborov.

SKPD »Mirko Filej« je priredilo več kulturnih večerov ter v svoji organizaciji povabilo v Gorico mešani zbor »Jacobus Gallus« iz Trsta, ki je nastopil skupaj s »Tržaškim oktetom« v Katoliškem domu 16. januarja.

V okviru tega društva deluje tudi mešani zbor »Lojze Bratuž«. Ta zbor je enako kakor moški zbor »Mirko Filej« rad sprejel vabilo na vse pomembnejše nastope. Tako je nastopil na

ODBOJKARSKA EKIPA IZ DOBERDOBA

**ODBOJKARSKO
TEKMOVANJE
SOVODNJE-DOBERDOH**

božičnici 2. januarja v goriški stolnici in en teden nato v stolnici v Kopru; na reviji pevskih zborov »Primorska poje« 19. marca v Tolminu, ob proslavi 80-letnice Alojzijevišča 23. aprila v Katoliškem domu; 28. maja so se pevci tega zbora udeležili zborovanja katoliške mladine v Zelezni kapli na Koroškem in tam nastopili. Seveda se je udeležil tudi »Cecilijanke 1972«.

Moški zbor »Mirko Filej« je razvijal enako hvalevredno aktivnost. Poleg nastopa pri že omenjeni božičnici je nastopil v Ajdovščini na reviji

pevskih zborov »Primorska poje«, na vaškem prazniku v Rupi 30. aprila in na Peči 27. avgusta, na Prazniku špargljev v Standrežu; 15. oktobra se je udeležil z velikim uspehom tekmovanja pevskih zborov v Mariboru, zapel na grobovih slovenskih žrtev v Gonarsu in bil eden najboljših zborov na »Cecilijanki 1972«.

GORIŠKO PODEZELJE

Prosvetno društvo »Standrež« je imelo svoj občni zbor 28. novembra. Iz tajniškega poročila

**SKAVTINJE
NA LETOVANJU**

V DOBERDOBU
OB NAGRADITVI
NAJBOLJSIH
V VEROUKU

je razvidno, da je bilo društveno delovanje v sezoni 1971/72 eno najuspešnejših in je dalo močan pečat kulturnemu dogajanju ne samo v Štandrezu, temveč v vsej zamejski kulturni skupnosti. Poleg zelo aktivne dramske skupine, ki smo jo že omenili, sta bila zelo uspešna tudi oba pevska zbora, mladinski in mešani, ki delujeta v okviru društva. Mladinski zbor pod vodstvom Elvire Chiabai je stalen gost vseh mladinskih prireditev, mešani pevski zbor pa je dosegel zadnje čase pod vodstvom I. Bolčine zavidljivo

umetniško raven. Nastopil je med drugim na Prazniku špargljev, na Cecilijanki, na reviji cerkvenih pevskih zborov v Kulturnem domu v Trstu in posnel za tržaški radio vrsto pesmi.

Za domače občinstvo je društvo organiziralo več gostovanj: 12 dramskih nastopov, 4 kulturne večere, nekaj filmskih in pet drugih predstav. V župnijski dvorani so se vršili tradicionalni miklavževanje, božičnica in materinski dan. Društvo je poskrbelo tudi za več družabnih večerov, za kuhinjski tečaj in za izlet. Obenem je društvo

NA DAN
VERSKEGA
TISKA

LJUBLJANSKO MESTNO
GLEDALIŠČE Z IGRO
»POGODBA«
V DOBERDOBU

izdajalo mesečno svoje glasilo »Štandreški zvon«, ki so ga prejeli vsi vaščani.

V Doberdobu ima svoj sedež katoliško kulturno društvo »Hrast«. Tudi tam je prosvetna dejavnost zelo razgibana. Ne manjka kulturnih večerov, predvajanja filmov, gledaliških prizorov in pevskih nastopov. Dvakrat na leto se pa ves Doberdob še posebej razžiivi: ob Prazniku Pomladi, ki je bil letos na velikonočni ponedeljek 3. aprila in za Septembrski praznik, ki se je vršil 2. in 3. septembra 1972. Naj še to povemo,

da je igralska družina doberdobskega društva nastopila dvakrat z igro misijonske vsebine »Priče« in sicer najprej v Podgori, potem pa v Katoliškem domu ob Dnevu za katoliški tisk 30. januarja.

Tudi v Podgori je prosvetno življenje vedno živahnejše. Po zaslugi nekaterih agilnih domačinov je bilo 21. junija 1971 ustanovljeno prosvetno društvo, ki se je že zelo uveljavilo. Prireja kulturne večere, na njegovi skrbi je mišklavževanje in praznovanje zahvalne nedelje, ob-

MATERINSKA PROSLAVA
NAJMLAJŠIH
V DOBERDOBU

**MOSKI ZBOR
»MIRKO FILEJ«
PRI NASTOPU
NA PEČI**

hajanje pusta, sredi poletja, letos 2. junija, pa je pripravilo Poletni praznik, ki naj bi postal tradicionalen.

V Steverjanu deluje SKPD »F. B. Sedej«, ki ima štiri sekcije: dramsko družino, pevski zbor, glasbeni ansambel »Lojze Hlede« in izdaja svoj list »Stevejanski vestnik«. Velik dan za vse števerjansko občestvo je bilo svečano odprtje župnijskega doma, ki je bil 6. februarja 1972 izročen svojemu namenu. Vso prireditev je imelo na skrbi domače društvo.

Velik moralni uspeh pomeni za društvo tudi II. zamejski festival narodno-zabavne glasbe, ki ga je SKPD »F. B. Sedej« priredilo skupaj z glasbenim ansamblom »Lojze Hlede« in z Zvezo slovenske katoliške prosvete iz Gorice. Festival je trajal tri dni, od 26. do 28. maja, udeležilo se ga je 17 ansamblov, prišlo pa je nad 2.000 poslušalcev.

Sredi poletja sta bila v Steverjanu v organizaciji društva tudi dva koncerta: 16. julija je nastopil moški pevski zbor iz Kranja, 18. avgu-

**MOSKI ZBOR
RUPA-PEČ
PRI NASTOPU
NA PEČI**

GORIŠKE SKAVTINJE
NA DAN ZAOLJUBE
V DOBERDOBU

sta pa mladinski zbor CKD iz Prage. Kulturni večeri so bili vsako toliko časa (Zaletel, dr. Andlovic, misijonar Cukale), pa tudi skavtska skupina je bila zelo aktivna.

V Rupi in na Peči je zelo delaven tamkajšnji pevski zbor. Ob prazniku sv. Marka, farnega patrona, pripravi v Rupi vsakoletni praznik naše pesmi. Letos so se okorajžili tudi na Peči ter skupno pripravili 27. avgusta srečanje številnih pevskih zborov in ansambla Kondor iz Bazovice.

Cisti dobiček so namenili potrebam novega Zavoda sv. Družine v Gorici.

V KATOLISKEM DOMU

Vrnimo se nazaj v Gorico, kjer je bila vrsta prireditev tako v veliki kot v mali dvorani Katoliškega doma.

Najprej naj omenimo gostovanje Slovenskega ljudskega gledališča iz Celja z Elliotovo dramo »Umor v katedrali« 5. januarja. Potem je bila 30. januarja zelo uspela prireditev v korist kato-

PRAZNIK POMLADI
V DOBERDOBU

TRGATEV
V ZGONIKU

liškega tiska. 13. februarja je bila istotam velika pustna prireditev.

Na pobudo Apostolstva sv. Cirila in Metoda je bila 20. februarja v Katoliškem domu ekumenska proslava. Ob tej priložnosti je nastopil cerkveni pevski zbor župnije sv. Cirila in Metoda iz Ljubljane. 23. aprila je bila svečana akademija ob 80-letnici Alojzijevejšča.

Zelo posrečena je bila mladinska akademija 18. junija v priredbi Marijine družbe in druge mladine kakor tudi prireditev v čast Brezmadežne 8. decembra, na kateri je nastopilo kar devet mladinskih zborov. Prava mladinska Cecilijanka!

V Katoliškem domu je bilo tudi nekaj pravih zanimivih kulturnih večerov. G. Vinko Zaletel je prišel dvakrat, 16. aprila in 26. novembra, ter kazal slike o blagoslovitvi Slovenske kapele v baziliki Brezmadežne v Washingtonu in o lepotah Koroške, prof. Slavko Bratina je 12. aprila predvajal barvne diapozitive o desetletni dejavnosti v Katoliškem domu, gđc. Ivanka Furlanova pa je v okviru društva »Mirko Filej« kazala 29. oktobra slike z letošnjega ekumenskega potovanja pod naslovom »Od Dunaja do Prage«. 23. januarja 1972 je imel zelo dobro obiskano predavanje misijonar Jože Cukale iz Bengalije, pevski zbor »Mirko Filej« pa je oskrbel 17. februarja predavanje člana okteta Danila Cadeža iz Solkana »S Slovenskim oktetom po Japonski«.

V Katoliškem domu imajo svoj sedež tudi Slovenski goriške skavti, SZ Olympia in člani društva SKAD. Skavti so skozi vse leto razvijali

veliko dejavnost in mnogo nastopali tako na mladinskih prireditvah v Katoliškem domu kakor tudi na podeželskih odrih. Poleti so tako za tante kot za dekleta organizirali skavtski tabor v Možnici v Železnem kanalu.

Sportno združenje Olympia je letos priredilo dve tekmovanji: spomladi v spomin Petra Spacapana, jeseni pa XI. Memorial »Mirko Filej«. Nagrade tega turnirja so bile razdeljene ob prireditvi mladine 8. decembra 1972 v Katoliškem domu. Odbojgarsko moštvo Olympije je tudi nastopalo na deželni tekmovanju.

Zelo pomembno in plodovito je bilo skozi vse leto delovanje SKAD-a. O delu so odborniki podali obračun 25. novembra na svojem 15. obč-

Dva Ribničana sta se peljala z brzovlakom, ki je vozil devetdeset kilometrov na uro. Ob železnici so se pasle črede ovac.

»Sedemnajst, osemtrideset, devetinšestdeset, sto triindvajset, sto oseminsedemdeset ovac,« šteje Martin.

Drugi se čudi toliki prijateljevi spretnosti v štetju in ga vpraša, kako je to mogoče.

»To je čisto preprosto,« odgovori Martin, »štejem noge in delim s štiri pa dobim število ovac...«

nem zboru. Zelo pomemben je bil cikel teoloških predavanj v letošnjem postnem času, zelo koristni študijski dnevi v Zabnicah od 27. do 31. avgusta, zelo zanimive tudi druge prireditve, tako predavanje dr. Arduina Cremonesija 19. aprila o evropskem poslanstvu oglejskega patriarhata in recital gledališkega igralca Staneta Raztresena »Slovenske bridke in pikaste« 15. aprila, nadalje razstava goriškega slikarja Rudolfa Saksida, tabor zamejske mladine v Trstu in izlet v Planico na svetovno prvenstvo v skokih. Člani SKAD-a imajo na skrbi tudi prilogo Ka-

toliškega glasa »Naša mladina piše in razpravlja«, ki je v letu 1972 izšla štirikrat.

* * *

Ob vsej tej dejavnosti, ki jo razvija Zveza slovenske katoliške prosvete in v njo vključena društva ter pevski zbori, ne moremo drugega kot ugotoviti, da ostaja Zveza zvesta svojemu programu. In ta je: širiti med našo mladino in preprostim ljudstvom slovensko kulturo, kakor izhaja iz tisočletne tradicije slovenskega naroda in s tem tudi ohranjati živo narodno zavest na tem koščku slovenske zemlje.

JOSIP DOLENC

Leto nasilja in krhkega miru

»Če hočeš mir, prizadevaj si za pravičnost!« To misel je izrekel sv. oče Pavel VI. za svetovni dan miru 1972, ki se prav na papeževo pobudo že nekaj let obhaja.

Tudi v letu 1972 se je izkazalo, da miru res ni zato, ker manjka na svetu pravičnost. Krivica rodi nezadovoljstvo, upor, nasilje, gverilo in se celo lahko sprevrže v pravi vojni spopad. Kar pojdemo po vrsti in se o tem prepričajmo!

KADAR NI SMISLA ZA PRAVIČNOST

Prav za konec leta 1971 je izbruhnila vojna med Indijo in Pakistanom. Pakistan, razdeljen v dva dela, vzhodnega in zahodnega, je v letu 1971 zašel na pot nasilja. Čeprav je vzhodni Pakistan bolj številen kot zahodni, je imel pri upravljanju države bore malo besede. To je povzročilo med vzhodnimi Pakistanci, ki so v veliki večini Bengalci, nezadovoljstvo. Zaželeli so si neodvisnosti, ki je gospodarji iz zahodnega Pakistana niso hoteli dati.

Tako je prišlo do državljanske vojne, ki je bila nadvse kruta. Deset milijonov Bengalcev se je zateklo v Indijo. Indija je smatrala za najbolj pametno, da Bengalce vojaško podpre. Zasedla je Vzhodni Pakistan. Nastala je nova država Bangla-deš. Njen nesporni voditelj Mudžibar Rahman se je 10. januarja vrnil iz zapora med svoje ljudstvo. Država je zaživela, ostal pa med svoje problemov. Seveda se dajo v svobodi laže reševati kot pod nasiljem.

Nasilje je vladalo tudi skozi vse leto na Sev. Irskem. Atentati, umori, požigi so bili značilnost za to nesrečno deželo. Fanatizem protestantov,

silne socialne krivice, katerim je izpostavljena katoliška manjšina pa povračilni ukrepi, ki jih podvzema tajna irska republikanska armada IRA imenovana. Najhuje je to, da niti irska niti britanska vlada niti domače prebivalstvo ne zna-jo najti skupnega pogovornega jezika.

OKRVAVLJENI VIETNAM

Problem Vietnamu je ostal tudi v letu 1972 osrednji problem mednarodnih pogajanj, iskanja častne rešitve in končanja vojne. Ko to pišemo, vse kaže, da bo prišlo še v decembru do sporazuma med ZDA in Sev. Vietnamom. Severna Amerika je vojne v Vietnamu naveličana; ni ji uspelo v teku desetih let zavriniti komunističnih osvajalcev s severa; na višku svoje intervencije je imela kar 525.000 vojakov nameščenih v Južnem Vietnamu.

Toda vse skupaj ni nič zaleglo. Sev. Vietnam je ves čas prejemal izdatno podporo iz Sovjetske zveze in Kitajske; južnovietnamske čete se dostikrat niso borile kot bi se morale; obenem je bilo mnogo korupcije in podtalne komunistične sabotaže.

TERORIZEM NA POHODU

Tudi Bližnji vzhod ni poznal miru. Res je bilo tiho orožje ob Sueškem prekopu, toda na izraelsko-sirski in na izraelsko-libanonski meji je pogosto prihajalo do spopadov.

Zlasti pa so na napetost, ki vlada med Izraelci in Arabci, vse leto opozarjali s svojimi atentati palestinski teroristi. Nekatere njihove pobude so bile izredno drzne, pa tudi nečloveške.

Naj omenimo le pokol na letališču v Lodu, ki so ga izvedli trije japonski teroristi in je povzročil 25 mrtvih ter 70 ranjenih ali umor enajstih izraelskih športnikov ob olimpijskih igrah v Münchnu 5. septembra.

V Argentini je povzročil zlasti velik odjek hladnokrvni umor italijanskega industrialca Salustra, dasi je bilo tam ugrabitev in terorističnih akcij vse leto na pretek. Vojaška vlada že ni bila več kos položaju, pa je dovolila bivšemu diktatorju Peronu, da se vrne iz izgnanstva v Buenos Aires. S svojo navzočnostjo naj bi pomiril svoje pristaše, ki jih je kar pet milijonov in vplival na pomiritev dežele.

RAZMAH NASILJA V ITALIJI

Tudi v Italiji je bil terorizem pridno na delu. Najprej so našli 16. marca mrtvega ob nekem daljnovodu levičarskega založnika Feltrinellija. Baje se je ponesrečil, ko je pripravljaval razstrelivo. Toda preiskava o njegovi smrti je obtičala v slepi ulici.

Isto se je ponovilo z umorom pri Petovljah blizu Gorice. Neznanci so 31. maja zvalili v past tri karabinjerje, ki so postali potem žrtev eksplozije. Preiskava o krivcih ni dala nobenih rezultatov.

4. avgusta je izbruhnil velik požar v treh hranilnikih nafte v Dolini pri Trstu. Požar je bil podtaknjen, krivci pa so ostali neznani.

Sredi decembra bodo potekla tri leta, kar se je primeril atentat v Kmečki banki v Milanu, ki je terjal 16 žrtev. Oblasti so za atentat formalno obtožile anarhista Valpreda, ki še vedno sedi v preiskovalnem zaporu in čaka na proces, katerega sodne oblasti znova in znova odlagajo. Pa niti ni jasno, da je bil on; so znaki, ki kažejo na skrajno desnico.

PREUSMERITVE LETAL

V Jugoslaviji so se letos morale oblasti spoprijeti z 20 gverilci, ustaško usmerjenimi, ki so brez težav prodrli v Bosno prek avstrijsko-jugoslovanske meje. Gverilci so se pripravili v Avstraliji. Niso pa našli v Bosni pristašev, zato so bili hitro uničeni.

Drugi ustaški skupini, ki je povzročila smrt jugoslovanskega poslanika na Švedskem, pa je uspelo rešiti poslanikove morilce iz zapora s tem, da so se polastili švedskega letala in ga nato z morilci usmerili v Španijo, kjer so še sedaj.

Čeprav večina vlad te ugrabitve obsoja, se pa vendar ne morejo zediniti za skupno stališče, ker prevladujejo demagoški motivi nad stvarnimi.

Problem terorizma je bil predložen celo glavni skupščini Organizacije združenih narodov v razpravo, a se je razprava prav iz gori omenjenih razlogov čisto razvedenila.

NASILJE V SOVJETSKI ZVEZI

Medtem ko teroristi drugje z nasiljem nadlegujejo, je pa v Litvi 20-letni Roman Talanta proti nasilju protestiral na ta način, da je samega sebe zažgal. Kajti tudi v Sovjetski zvezi ne manjka nasilja. Sovjetska vlada nastopa zlasti proti Judom in članom baltiških držav, tj. Litvancem, Letoncem in Estoncem.

Zadnje čase sovjetske oblasti zelo rade tiste, ki postanejo oporečniki, proglasijo za živčno bolne in jih pošiljajo v umobolnice. Ker so Judje v tem oziru najbolj nadležni, ko zahtevajo odselitev v izraelsko državo, prav nje te vrste nasilje največkrat zadene.

NARODNA NESTRPNOST NA KOROŠKEM

Kam pelje narodna nestrpnost in v kako nasilje vodi, smo zadnje čase lahko videli tudi na Koroškem, kjer je v zvezi z dvojezičnimi krajevnimi napisi prišlo do pravih izbruhov narodne mržnje in hysterije.

Ko je študent Marijan Sturm samo dodal v Ziljski dolini na cestni tabli nemškemu imenu še slovenskega, je bil obdolžen poškodovanja tuje lastnine in klican pred sodišče. Zaradi splošnega ogorčenja v Solveniji je bil proces odložen za nedoločen čas.

Ko pa je avstrijska vlada v oktobru dala v skladu s 7. členom avstrijske državne pogodbe postaviti na Koroškem dvojezične napise, so jih koroški nacionalistični zagrizenci do kraja odstranili. Oblast je to mirno trpela, nihče ni bil »zaradi poškodovanja tuje lastnine« obtožen pred sodiščem, avstrijski kancler dr. Kreisky pa je celo dejal, da »se zaradi nekaj tabel ne spleča delati mučenicov.«

Jugoslovanska vlada je pri tem pokazala kaj majhno zavzetost. Izrazila je samo svojo zaskrbljenost in ugotovila, da tak način urejanja vprašanj narodne manjšine slabo vpliva na dobre sosedske odnose. To je bilo vse.

PRVO
SLOVENSKO
SINODALNO
ZASEDANJE
V CELOVCU

NIXONOVA POTOVANJA

Brez dvoma je bil v letu 1972 severnoameriški predsednik Nixon v ospredju dogajanj. K temu sta mnogo pripomogli njegovi potovanja v Peking in Moskvo ter severnoameriške volitve.

V Pekingu se je Nixon mudil od 21. do 28. februarja. Obisk se je uspešno zaključil. Severnoameriškemu kapitalu se je odprl nov trg, komunistična vlada Kitajske pa je postala edina zakonita vlada. Nixon je potrdil, da je tudi nacionalistična Kitajska, ki jo vodi Čangkajšek, le del ene same Kitajske. Medtem je nacionalistična Kitajska izgubila tudi svoj sedež v Varnostnem svetu in svoje članstvo v OZN.

Nixonovo potovanje v Peking je vzbudilo neke vrste ljubosumnost in zaskrbljenost v Moskvi. Da odstrani pomisleke, je Nixon sprejel vabilo s strani sovjetske vlade, da obišče še rusko prestolnico. Ker so se v Sev. Vietnamu bali, da bi med tem obiskom kaj zbarantali tudi glede Vietnamera, so sprožili silno močno ofenzivo zoper saigonske čete. Nixon je kljub predstoječemu obisku v Moskvi odločno ukrepal. Ukazal je množično bombardiranje strateških točk v Sev. Vietnamu in odredil pomorsko zaporo glavnih severnovietnamskih pristanišč.

V Moskvi so to Nixonovo odločnost sicer težko prebavili, a so bili v izjavah previdni, tako da je do sestanka le prišlo. Srečanje je trajalo od 22. do 29. maja. Bilo je podpisanih več sporazumov. Tudi Egipt je občutil posledice tega srečanja. Moskva je postala do egiptovskih zahtev bolj hladna. To je predsednika Egipta Sa-

data tako vznevoljilo, da je poslal domov 20.000 sovjetskih vojaških strokovnjakov.

Potovanje Nixona v Peking in Moskvo ter vedno bolj pogostna potovanja Nixonovega svetovca Kissingerja, ki je začel tkati niti sporazuma o prekinitvi ognja med Sev. Vietnamom in ZDA, so Nixonu veliko pripomogle k uspehu na predsedniških volitvah 7. novembra v Severni Ameriki. Za nasprotnika je imel demokratskega senatorja Mc Governa.

ZMAGA STVARNE POLITIKE

Velik osebni uspeh je slavil tudi nemški kancler Willy Brandt. V treh letih svojega vladanja je v svoji »Ostpolitik« (politiki do Vzhoda) dosegel sporazum s Sovjetsko zvezo in Poljsko. Zahodna Nemčija se je odrekla svojim bivšim pokrajinam na Vzhodu, ki jih je po letu 1945 zasedla Poljska. Opozicijska krščansko demokratska stranka je temu sporazumu vse od začetka nasprotovala.

Ko je Brandt videl, da zaradi enakega števila glasov vladne in opozicijske stranke v parlamentu ne bo mogel uspešno vladati, je predlagal razpust parlamenta. Na novih volitvah, ki so bile 19. novembra, je sijajno zmagal. Njegova socialdemokratska stranka je prvič dobila večino glasov, v parlamentu pa razpolaga ob pomoči liberalcev s 23 sedeži večine.

ITALIJA JE VOLILA

Italija je šla v teku enega leta kar skozi dvoje pomembnih volitev. Najprej je bilo treba

izvoliti naslednika Saragatu za predsedniško mesto republike. Kandidata sta bila dva: za levico socialist De Martino, za levo sredino brez socialistov krščanski demokrat Fanfani. Bilo je potrebnih 23 glasovanj, da je bil prav za božično vigilijo 1971 izvoljen kot sad kompromisa demokrščanski senator Leone.

Prav te volitve so pa pokazale, da ni več složnosti med strankami leve sredine. Socialisti so s poudarjanjem odprtja na levo proti komunizmu odbili ostale zaveznike v vladi. Tako je prišlo 15. januarja do odstopa Colombove vlade, nato do sestave enobarvne Andreottijeve vlade, razpusta parlamenta in razpisa predčasnih volitev.

Te so bile 7. in 8. maja. Krščanski demokrati so obdržali svoje položaje, komunisti tudi; zelo so nazadovali liberalci, levičarska socialistična stranka proletarske enotnosti je pa ostala brez poslancev in se je kasneje razšla.

Vlado je sestavil nato znova Andreotti. Zaradi škiljenja socialistov proti komunistom mu je ostala ena sama možnost: sestaviti sredinsko vlado z vključitvijo liberalcev. Proti pričakovanju se je vlada kar dobro uveljavila.

V naši deželi so pa bile 26. novembra volitve v Trstu. Stranke tako imenovane leve sredine so dosegle lep uspeh in povečale za tri število svojih mest v občinskem svetu. Slovenska skupnost, ki tudi sodeluje v občinskem svetu, je ohranila svojega svetovalca. Izvoljen je bil dr. Rafko Dolhar.

PRETRESI V JUGOSLAVIJI

Se z vse hujšimi težavami kot Italija pa se mora ubadati Jugoslavija. Težave so gospodarskega in političnega značaja. Država je silno zadolžena, podjetja dostikrat ne zmorejo izplačati, v tujini je 700.000 delavcev. Samoupravni sistem kar ne more shoditi. To je tudi naravno, kajti v ozadju je vsemogočna partija, ki je kakor coka pri vsaki pobudi, katera ni v soglasju s partijsko linijo.

V letu 1972 je skušala partija spet prevzeti vso dejavnost v svoje roke. Če je prejšnja leta veljalo, naj bi bila predvsem usmerjevalka, je pa letos postala spet voditeljica tako na političnem, gospodarskem in vzgojnem področju.

V Sloveniji je morala odstopiti vlada s Kavčičem na čelu. Predsednik slovenske partije Popit jo je obsodil, češ da je omogočila vodilne položaje ljudem, ki so bili sicer strokovnjaki, a premalo partiji predani. Potem je bilo govora o šolstvu, kjer da se premalo poudarjajo načela marksizma in seveda o Cerkvi, ki bi rada spet dobila vpliv na množice, zlasti na mladi rod.

Tito je še enkrat pokazal, da partijo obvlada in da mu je poslušno orodje. Pri tem se pa naslantja predvsem na vojsko. Ta je dejanski nosilec sedanjega režima.

PRISOTNOST CERKVE V SVETU

Cerkve je bila v tem letu močno soudeležena pri vsaki akciji, kjer je šlo za utrjevanje miru ali odstranjevanje nesoglasij. Sv. oče je pogostno

dvignil svoj glas v obrambo krščanskih načel in ohranitve hierarhične zgradbe v Cerkvi. Mnogi so ugibali, ali se bo s 75. letom umaknil s papeškega prestola. Do tega pa ni prišlo in sv. oče pogumno ter obenem preudarno naprej izvršuje zaupano mu službo.

Pri tem je Cerkev doživljala bridke, pa tudi vesele in tolažilne ure. Tako npr. je prišlo do napetosti med diktatorjem bivšega belgijskega Konga, ki se sedaj imenuje, Zaire, Mobutujem in kardinalom Malulom, ker le-ta ni hotel pristati na njegove zahteve pri »afrikanizaciji« Cerkve; na Češkoslovaškem ni prišlo do nobenega napredka pri pogajanjih in je le še en škof, ki vrši svojo redno oblast; v Sev. Irski (Ulstru) so katoličani neposredno prizadeti; v Gvineji je nadškof Cidimbo še vedno v ječi. V državi Burundi je prišlo do strašnega pokola plemena Bahutu; pri tem je bilo pomorjenih tudi več misijonarjev. Pač pa je prišlo do pomirjenja v Južnem Sudanu, kjer se spet vračajo misijonarji na opustošene misijonske postaje.

VSE NAJ SLUŽI MIRU

Na tehničnem področju naj omenimo uspešen polet vesoljske ladje »Apollo 16« na Luno. Astronavti »Apolla 16« so pristali na mesečevi površini 21. aprila; posrečil se je tudi polet »Apolla 17« v decembru 1972, ki je srečno pristal na Luni.

Velikega pomena za povezavo držav in narodov je tudi Organizacija združenih narodov. Sedaj ima že 133 vpisanih članov, pa so še drugi, ki čakajo na sprejem kot npr. obe Nemčiji, obe Koreji, oba Vietnamu in Bangla-deš.

Od 1. januarja ima ta organizacija novega tajnika Avstrijca dr. Kurta Waldheima, ki je nasledil Birmanca U Thanta. Njevoga naloga ni lahko in včasih se zdi, da je OZN brez prave koristi. Toda dokler se predstavniki narodov srečujejo v dvoranah in hodnikih namesto na bojnem polju, je to vedno zagotovilo, da bo mir, čeprav krhek, še naprej glavna in zaželena dobrina današnjega človeštva.

Oče in sin sta peljala v mlin. Pot je bila precej strma pa sta se vrstila na vozu. Nekaj časa se je peljal oče, nekaj časa sin. Sinu se je zazdelo, da že zadosti dolgo hodi, in je zamomljal:

»Oče, zdaj se bom pa še jaz malo peljal.«

»Ti nesramnež ti, jaz bi si kaj takega ne upal reči svojemu očetu.«

»Kakšen pa je bil tvoj oče?« nedolžno vpraša sin.

»Boljši že kot tvoj!« se mu oče neprevidno in nepremišljeno odreže.

YL KNOTTS

Podobe novih dni...

*Podobe novih dni in novega življenja
so mojega duha poklicale na pot,
ki se v bodočnost nerazločno spenja —
in šel za njimi sem iskat usod.*

*A vsi ti dnevi, ki nekje so tleli
in izžarevali omamen soj,
življenje novo, ki so zanj goreli
srca utripi — nič: dim nad menoj...*

*Med tem za sabo sem zgubil bregove,
kjer se začela moja je steza —
Bog ve, če naletim kje na sledove,
ki jih je druga noga vtisnila.*

Pok. župnik Vladko Komac

So srečanja v življenju, katera pomenijo začetek novih vezi in se spremenijo v trajno prijateljstvo, ki postaja vse globlje, bolj ko se duši medsebojno odkrivata in s tem tudi druga drugi približujeta.

Tako je bilo z menoj, ko sem se prvič srečal z župnikom v Sovodnjah Vladkom Komacem. Iz daljne Argentine sem prišel konec maja 1961 na obisk domačih krajev. Najprej sem se ustavil v Gorici. In ena prvih poti, ki sem jih opravil, je bil obisk župnika Komaca.

Tam v Buenos Airesu živi njegov mlajši brat Slavko z družino. Kot izseljenski duhovnik sem se pogosto ustavil pri njem in bil vedno izredno toplo sprejet. Tam sem prvič zvedel o Vladku, ki da živi kot župnik blizu Gorice. Seveda sem moral pred odhodom v Evropo obljubiti, da ga obiščem in mu izročim bratove pozdrave.

Na dan sv. Antona, 13. junija 1961, ki je bil zavetnik Vladkovega očeta, sem se prvič srečal z njim. Sprejel me je v sovodenjskem župnišču nekoliko zadržano, s prodirajočim pogledom, ki je skušal odkriti bistvo človeka. Tak je bil vedno ob prvem stiku z bližnjim. Potem pa se je odprl, postal zgovoren in domač. Most med dušama je bil vzpostavljen.

Od tedaj sva se pogosto videvala. Ljubil je družbo, zlasti duhovniško. Ljubil je domovino, tostran in onstran meje, zato je rad obiskoval njene lepe kraje. In ljubil je Cerkev, katere zvest duhovnik je bil.

Rodil se je v Bovcu 1. aprila 1904 v uradniški družini. Imel je vzornega očeta in zelo dobro mater. Od njiju je brez dvoma prejel svoj kremeniti značaj. Ob njima je vzljubil svoje ljudstvo, materin jezik in slovensko besedo.

Odločil se je najprej za učiteljski poklic. Rad bi služil svojemu narodu, kateri je bil prav tista leta razpet na križ, ki ga je fašizem postavil na primorski zemlji. A kmalu je odkril, da bi kot duhovnik lahko storil za svoje ljudstvo še mnogo več. Cerkev z duhovnikom je bil tisti čas zadnji in najbolj trden obrambni zid zoper potujčevalne namene fašizma.

Tedaj je zapisal v svoj dnevnik 8. julija 1930 pod naslovom »Sam« besede:

Vse pusto — prazno se mi zdi ...

Svet koplje v sončni se lepoti ...

Ptičji spev in vonj sladak nad Krasom ždi,
a meni se dozdeva, da sem na prvi poti!

Res, bil je že na pravi poti. Sklep je bil storjen: Duhovnik bom! Stopil je v goriško semenišče in bil 19. junija 1932 posvečen v goriški stolnici za duhovnika. Skoro 40 let je nato deloval v Gospodovem vinogradu.

Predstojniki so ga poslali najprej v Podmelec v Baški grapi. Tam je imel za župnika Antona Kovačiča. Ob njem se

je likal, oblikoval svoj duhovniški značaj in se uvajal v dušno pastirstvo! Na župnika Kovačiča je ohranil izredno topele spomin. Rad mi je o njem pripovedoval. Videlo se je, da mu je mnogo pomenil. Zato me je tudi zapeljal na njegov samotni grob ob cerkvi na Vrhovljah, kjer na grebenu, ki loči Soško dolino od Brd, pričakuje vstajenja.

Nato mu je škofija poverila župnijo Ponikve. Ni bila lahka, mnogo je bilo treba hoditi, zime so bile ostre. A Vladko Komac je bil tedaj poln življenjskih sil, ki jih je velikodušno trošil v blagor duš. V kolikor je bilo v tistih težkih časih mogoče, je podpiral prosvetno življenje med svojimi verniki. Sam je bil glasbeno zelo izobražen, zato mu ni bilo težko svoje notranje bogastvo tudi drugim posredovati.

Na Ponikvah se je srečal z osvobodilnim gibanjem. Če kdo, bi bil on, veliki narodnjak, tega gibanja vesel, če bi šlo samo za osvoboditev naroda. A šlo je tudi za uvajanje komunizma med našim ljudstvom. Zato je bil do gibanja zadržan in tistim, ki so ga spraševali za resnico, jim jo je tudi povedal. Zaradi tega je prišlo njegovo življenje v nevarnost. Umaknil se je najprej v Tolmin in kasneje ob koncu vojne v Gorico.

Po vojni ga najdemo kot župnika v Devinu. Devin spada tedaj pod Tržaško svobodno ozemlje. Vladko Komac ne skriva svojih domovinskih čustev, kar mu spet nakoplje določene težave.

V Devinu ima ob sebi mamo, na katero je bil zelo navezan kot ona nanj. Njena smrt leta 1953 ga močno pretrese. V njegovem dnevniku beremo:

O mati, od težkih si bolečin ječala ...
Živo v sebi nosim tiste neprečute noči,
ko gledala na križ si, rešitve čakala
in vedela, da zate več pomoči ni.

Na devinskem pokopališču je našla vzorna mati svoj zadnji dom, njen sin pa je zapustil Devin in prišel v Sovodnje ob Soči, kamor ga je poklical goriške nadškof msgr. Ambrosi.

Sovodnje bodo tako za 17 let po-

stale njegova zadnja fara in kraj, kjer bo čakal vstajenja. Tu je deloval zlasti v dveh smereh: v svojih faranih je hotel ohraniti versko in narodno zavest. Zaradi tega so ga cenili tudi tisti, ki so stali Cerkvi ob strani. Z domačimi upravnimi oblastmi je znal vzdrževati iskren dialog in znal z njimi plodovito sodelovati v blagor krajevne skupnosti.

Vsi verniki morda niso doumeli njegovega značaja. Bil je včasih hiter v odločitvah, oster v obsodbi slabih navad in na videz trd, ko je kdo prišel k njemu. Imel je pač hrapavo skorjo, za katero je skrival svoje mehko srce in nežna čustva: »Mi gorjani smo pač taki,« mi je večkrat dejal, če sem mu omenil kak njegov nastop, ki ni bil ravno najbolj posrečen. »Jokamo, ko smo sami, pred ljudmi pa se kažemo trde, da ne bi pokazali, kako radi jih imamo.«

In to je bilo res. Ne samo jaz, vsakdo, ki je imel z njim več opravka, je moral Vladka Komaca vzljubiti prav zaradi njegove srčne dobrote, premočrtnosti, načelnosti in zvestobe Cerkvi. Rad je pomagal in denar mu je služil za izvrševanje dobrih del, ki so bila v glavnem skrita, ker se ni hotel razkazovati.

Osebnost je bil človek reda, zato je bil hitro hud, če ga drugi niso imeli. Tudi beseda načelnost je bila zanj sveta. Gabili so se mu ljudje, ki bodisi ideološko ali v narodnem oziru niso imeli hrbtenice. Kadar je po takih udaril, je seveda zbolelo in mnogi mu tega do smrti niso odpustili.

Ljubil je svojo Cerkev. Silno ji je bil vdan. Vedno sem občudoval na njem njegov »sentire cum Ecclesia«, čutiti s Cerkvijo. Pa ni bil konservativen. Koncilske odloke je vneto študiral in jih skušal sprovesti tudi v svoji župniji. Bil je naročen na kup sodobnih teoloških revij in njegova knjižnica je bila polna novih knjig.

Odklanjal je nezdravo protestništvo in novotarski duh, ki s koncilske obnove nima nobene zveze. Tako je zapisal 8. decembra 1971 v svoj dnevnik,

ko je bil na zdravljenju v goriški bolnišnici:

»Današnji praznik Brezmadežne lahko smatramo za enega izmed osnovnih kakor tudi previdnostnih praznikov. Zakaj? V pokoncilski dobi, ko celo krščanski teologi razlagajo sv. pismo in cerkvene dogme po svoje in današnjemu času ponujajo v prilog nekega ekumenskega gibanja popustljivejša stališča, se moramo resno zdrzniti, kajti neupoštevanje verskih dogem, ki so jih prejšnji koncili definirali, je žalitev Sv. Duha. Po njih mnenju je npr. na tridentinskem cerkvenem zboru Sv. Duh "krivo" pihal na razum in vest tam zbranih cerkvenih očetov in so šele današnji teologi, zlasti mlajši, v polni meri karizmatično navdahnjeni. Toda če ni izvirnega greha (in prav v zvezi s tem je Cerkev uvedla praznik Marije Brezmadežne), potem nima nobenega pomena praznovati božič ali veliko noč ali binkošti. Le zakaj se je Bog učlovečil in trpel in od mrtvih vstal in Tolažnika poslal? Mar zato, da bi imeli nekaj pisanih praznikov, polnih folklore? Ne in ne!«

Kako močno se je čutil pok. Komac povezan kot duhovnik s svojo faro, naj izpriča drug odlomek iz njegovega dnevnika!

»Ob meditaciji II. adventne nedelje 1971 mi je prišla ta misel: Največja bridkost za duhovnika v dušnem pastirstvu je biti odsoten na Gospodov dan in ne biti pri svoji duhovni družini. Tako čutim jaz. Kaj pa verniki? Silno porazno je name delovalo, ko sem vprašal redovnico mojega oddelka, kakšna berila so bila danes na II. adventno nedeljo. To je še vedela, da je bil oprvo iz Izaija, drugo pa od apostola Pavla do Kološanov, kaj pa je bila vsebina teh beril, ji je bilo čisto tuje. In vendarle je prav ona ti dve berili brala pri sv. maši!«

Že več kot leto dni pred smrtjo se je zavedel resnosti svoje bolezni. Hotel je še delati, a istočasno se je pripravljaj na srečanje z Gospodom. Tako le beremo v njegovem dnevniku od 5. oktobra 1971:

»Zdravniki so rekli, da je bilo moje življenje odvisno samo od desetih minut. Ko sem zopet prišel k sebi, sem samega sebe vprašal: "Kaj je pravzaprav človeško življenje?" Po dolgem premišljevanju sem prišel do lastnega zaključka: Življenje je dolga bolezen, ki se konča s smrtjo. Tako bi ga pač klinično opredelili. Toda v resnici je življenje nekaj čisto drugega, je deleženje na Kristusovem življenju, saj je Gospod dejal, da je zato prišel na svet, da "bi imeli življenje in ga imeli v izobilju".«

Tako je tudi za Vladka Komaca prišel trenutek srečanja s Kristusom. 19. januarja 1972 se je zatekel v bolnišnico Janeza XXIII. v Gradežu. Morda je slutil, morda ne, da se v Sovodnje živ ne bo več vrnil.

V sredo 8. marca ob treh zjutraj je prišel angel Gospodov po njegovo dušo. »Jezus, Marija, Jožef,« s temi besedami se je poslovil s tega sveta potem ko mu je bilo dano še nekaj ur prej na večer opraviti svojo poslednjo daritev.

Mrtev se je vrnil v svojo župnijo in še enkrat je v krsti obiskal cerkev, v kateri je skozi 17 let delil sv. zakramente, opravljal daritev sv. maše in lomil kruh božje besede. Ob navzočnosti goriškega nadškofa, ki se mu je zahvalil za opravljeno delo in podčrtal njegove lepe lastnosti ter številnih sobratov in vernikov od vsepovsod ga je nato sprejela zemlja, iz katere je bil po telesu vzet.

Zazvenela je otožna pesem slovesa. Domači pevski zbor se je poslovil od svojega dušnega pastirja, ki je ljubil slovensko pesem, besedo in govoricu kot malokdo med nami. Zanj je bil vedno pripravljen iti v boj, ker je bil prepričan, da poganjata zvestoba narodu in Cerkvi iz iste korenine. Kdor izpodseka eno, uniči tudi drugo. Ob svojem očetju, ki mu je posredoval življenje in ga vzgojil v zavednega Slovenca in gorečega božjega služabnika, bo pričakal vstajenja mrtvih.

Prosvetna rast in razgibanost na Tržaškem

Prosvetno življenje je del narodovega življenja, morda najzavestnejšega narodovega hotenja. Je znak in termometer naše narodne zavesti. Zato je ob koncu vsakega leta zelo koristen in potreben pregled tega dela, da dobimo tako vpogled v naše stanje in da potegnemo zaključke.

Lanski koledar MD tega pregleda ni imel za Tržaško, ker smo ga prepozno poslali in je bil zato objavljen v več številkah Katoliškega glasa. A za mnoge, ki prebirajo Koledar vsako leto z zanimanjem in si skušajo ustvariti sliko vsega, kar se je v preteklem letu dogajalo v našem slovenskem prostoru, je nujno potreben tudi pregled prosvetnega delovanja zamejskih Slovencev. Zato bomo v tem zapisu navezali delovanje naših prosvetnih organizacij na lanske dosežke, da bo tako slika bolj jasna. Skušali bomo opozoriti na delovanje, ki pomeni vedno vez s preteklostjo.

SPZ IN SP

Kakor smo v pregledih prejšnjih let vedno povedali, tako opozorimo tudi tokrat, da se je naše prosvetno delovanje odvijalo v okviru dveh osrednjih organizacij: *Slovenske prosvetne zveze*

in *Slovenske prosvete*. Slovenska prosvetna zveza izhaja iz marksistične osnove in temu primerno se seveda zrcali tudi njen program, Slovenska prosveta pa temelji na krščanski osnovi. SPZ deluje organizacijsko enotno z Goriško, katoličani pa imamo samostojno prosvetno centralo v Trstu in v Gorici ter si izmenjujemo le spoznanja in izkušnje ter deloma delovanje koordiniramo. SPZ in SP na Tržaškem delujeta vsaka popolnoma samostojno in razvijata svoje delovanje vsaka po svojih spoznanjih in svojih načrtih, ne da bi druga drugo ovirali ali si kakor koli nasprotovali. Njun skupni nastop prihaja v poštev, ko gre za obrambo narodnih pravic, za nastop pri osrednjih vladnih oblasteh v Rimu, skupno pa prirejata tudi že več let Prešernovo proslavo, ki naj bi bila znak, da obe organizaciji družijo slovenska duhovna in narodna vsebina. Casopisno obveščanje in seznanjanje javnosti o dogodkih ene in druge osrednje organizacije je v skromni obliki doseženo, čeprav izhaja iz dvojnega merila. V tem oziru bo treba še marsikaj narediti, da bo prikazana slika tega sodelovanja dnevno objektivna.

Z zadoščanjem lahko tudi ugotovimo, da je osrednja Slovenija bolj objektivno v preteklem letu vrednotila delo Slovenske prosvete in njej sorodnih društev, da je tudi rahlo podprla njihovo delo. Tudi matična domovina mora biti zato informirana o našem delu iz prvega vira in ne morda od kakih drugih strani.

Ta pregled bo strnjena slika delovanja društev v okviru Slovenske prosvete, ker bodo drugi koledarji pokazali predvsem delovanje v sklopu SPZ. Kljub temu bi želeli v pregledu informirati, da deluje v okviru SPZ predvsem več pevskih zborov, da ima v okviru SPZ redna tedenska predavanja v Trstu Slovenski klub in da so nekatera društva po deželi živa in pripravijo ali enkratne proslave, posebno Prešernovo, pa tudi priložnostna predavanja. Stalno slovensko gledališče, ki je sicer še vedno formalno vključeno v SPZ ali v SKGZ, pravzaprav pripada tako eni kot drugi centrali, saj je postalo javnopravna ustanova in bo, tako upamo, v doglednem času rešeno še vse tisto birokratsko delo,

KATINARSKA DRUŽINA V NARODNI NOŠI

KATINARSKÉ DEKLICE PRI KAPELICI »KRALJICA MIRU«

s katerim bo lahko ustanova živela povsem samostojno.

Po tem kratkem uvodu naj nam bo dovoljeno podati predvsem pregled delovanja v okviru Slovenske prosvete.

SLOVENSKA PROSVETA IN KRAJEVNA DRUŠTVA

Takoj naj omenimo, da ne gre za neko tesno ali utesnjeno povezanost prosvetnih društev z

KATINARSKA DEKLETA V NARODNI NOŠI PRI KAPELICI »KRALJICA MIRU« NA KATINARI

osrednjo organizacijo Slovenske prosvete. Tega ne žele društva sama, pa tudi osrednja organizacija sama ne, saj nima ne sredstev, niti prosvetnih delavcev, ki bi bili vedno in vsak trenutek na razpolago krajevnim društvom. Vse to delo je zgrajeno na brezplačnem prizadevanju in hotenju, ko ljudje po opravljenem in mimo opravljanja poklicnega dela žrtvujejo svoj prosti čas za prosvetno delo, ki ne pozna nobene druge nagrade razen osebnega zadoščenja ob občutku, da so nekaj storili v službi prizadevanja za narodovo ohranitev in njegovo duhovno in nacionalno rast. Ne gre tedaj za neko vezano in strogo koordinirano ali naročeno delo, ampak za živo spontano delovanje. Vedno pa je v osrednjem sedežu nekdo, ki je pripravljen priskočiti na pomoč, ali z nasvetom, ali s predavanjem. Na medsebojnih posvetih si prosvetni delavci v tem oziru izmenjujejo izkušnje in nasvete. Skratka, vsa ta društva družijo ista misel ali isto izhodišče. Navadno društva delujejo v tesni povezavi z živim življenjem v župniji, kajti to življenje je še vedno najbolj živa skupnost na našem ozemlju. Nekateri kraji zelo čutijo potrebo po medsebojni prosvetni povezavi na tej osnovi enotnega središča, zato nikoli ne manjkajo na srečanjih in so vedno prisotni, ko gre za skupne prireditve. To so živi člani skupne rasti. So pa nekateri kraji, ki se umikajo in hočejo napraviti vse sami, nekako ljubosumno gledajo ali zviška gledajo na druge, češ, le kaj nam morejo dati drugi. Tudi ti so svobodni in nazadnje pridejo marsikateri do spoznanja, da si zmeraj močnejši, če si povezan z drugim. Pogosto vidimo, da taki kraji tudi nacionalno hirajo in izhirajo, ker ne iščejo podpore in osvežujočega kontakta z drugimi. Nazadnje spoznajo, da medsebojna srečanja vedno prinesejo kaj dobrega. In kje je bolj naravno srečanje kot je srečanje s sorodnimi ljudmi s podobnimi cilji in nalogami? Tudi strah pred krajevno društveno revščino, češ, saj nimamo kaj pokazati, ni utemeljen, saj niso sami krivi revščine; v nekaterih krajih je delo tako zelo težko. Pa tudi vsi smo kljub vsemu vedno tako strahno revni, tako mi, kot oni, na drugi strani.

NAJVAŽNEJŠE SKUPNE PRIREDITVE

Nekaj pa imamo prireditve, za katere čutimo vsi, da so last vseh, ki delujemo po načelih naše prosvete. O skupnih pevskih nastopih bomo govorili pozneje ob Zvezi cerkvenih pevskih zborov.

Določili smo, da bo naša skupna proslava

KATINARA - PRI PROCESIJI
SV. RESNJEGA TELESA

kulturni praznik *Prvega maja*. Za to je bila določena Bazovica. Tamkajšnji Slomškov dom je prevzel nalogo, da bo pripravil vsako leto za prvega maja kulturni praznik, ne političnega in samo veseljaškega kot je v splošnem v navadi. Tako Bazovci vestno opravljajo to svoje delo že več let, in tako so tudi letos na proslavi nastopili različni pevski zbori in ansambli, istočasno pa je bil to tudi praznik veselja in razvedrila.

Drugi skupni praznik vseh naših društev in prosvetarjev je *Praznik češenj* v Mačkovljah. Ob prvem zrelem sadežu v letu poje vas s svojim zborom in mladinskim zborom, s harmoniko in kitaro, na proslavi pa sodelujejo tudi okoliške pevске in glasbene ter folklorne skupine. Praznik obhajamo vedno konec maja.

Skupni praznik je tudi *Prešernova proslava*, ki jo prirejamo, kot smo že zapisali, skupno s SPZ. Letos je Radijski oder prispeval z naše strani bralno predstavo Jerasove »Velike noči 1833«.

Največji skupni praznik pa je vsako leto *Tabor na Repentabru*. Letos je igral Slovenski oder (ki deluje v okviru SP) Mahničevega »Slovenskega satira«, nastopil pa je tudi zbor Višarski zvon s koncertom; poleg velikega zbora, je pel tudi mladinski zbor. Tabor je bil 2. julija.

Naslednja skupna prosvetna manifestacija SP so gostovanja ali s Koroške ali iz Slovenije. Konec januarja so nastopili v naši organizaciji Kobaridčani z *Gregorčičevo proslavo*. To je bila ena najbolj množičnih prireditev, zelo prisrčna, na kateri je pela, deklamirala, igrala in muzicirala množica izvajalcev iz Gregorčičevega sveta.

Vse te skupne prireditve so imele zelo lep uspeh in so bile zelo dobro obiskane. Sodelovanje pri sporedu in navzočnost sama sta povezala tesneje naše prosvetne skupine in naše ljudi med seboj. Skupne prireditve so opravile veliko poslanstvo in jih moramo zato samo še bolj razširiti.

SLOVENSKA PROSVETA IN ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Na Tržaškem imamo katoličani razdeljeno skrb za pevsko kulturo in ostalo prosvetno delo v dve osrednji organizaciji. Na Goriškem in na Koroškem delujeta obe panogi v sklopu prosvetne centrale. In tudi SPZ ima to delovanje združeno. Pri nas to izhaja iz zgodovinskega izhodišča, ko so imeli cerkveni pevski zbori škofijskega referenta za petje in je ta hotel razvijati in nadzirati delovanje cerkvenih pevskih zborov. Kasneje so se cerkveni pevski zbori reorganizirali in so sprejeli važno vlogo in delo, da so vključili v svoje delovanje tudi gojitev narodnega petja poleg cerkvenega. S tem so zbori znova zaživeli in s tem so dosegli pomladitev. Saj je bila dejansko prej prevelika razcepljenost, ko je poleg cerkvenega pevskega zbora deloval v župniji še posvetni pevski zbor. No, tako je bila ustanovljena in postala je in ostala Zveza c.p.z. tista osrednja organizacija, ki se posveča samo petju. Kljub temu pa je delovanje Zveze c.p.z. in SP tesno povezano in koordinirano. Predsednik Zveze c.p.z. je istočasno podpredsednik SP, da je tako ena in druga centrala o vsem vedno

GREGORČICEVA PROSLAVA
V KULTURNIEM DOMU
V TRSTU

in sproti informirana. Razen tega je na pevskem področju res toliko organiziranega dela, da zahteva povsem samostojni odbor. Kako je to delo skupno, je znak tudi delovanje v prosvetnih domovih. Zveza je prevzela tudi organizacijo nastopov ansamblov, ki so nastali v naših prosvetnih domovih kot rezultat glasbenih šol.

Zveza c.p.z. ima že nekaj tradicionalnih pevskih nastopov. Taki so koncerti božičnih pesmi v eni tržaških cerkva, navadno v cerkvi sv. Antona. V tem letu so potem koncert ponovili v Beneški Sloveniji v Zgornjem Tarbiju. Za pevce in za naše ljudi v Beneški Sloveniji je bila nepozabno lepa pot po trdem snegu in nato čudovite božične melodije v topli vaški cerkvi. Bili smo si med seboj ob božjem Rojstvu zelo blizu. Prav tako je Zveza c.p.z. gostovala v Sloveniji in sicer v cerkvi sv. Petra v Ljubljani. Tudi ta koncert je zelo lepo uspel. Največja manifestacija Zveze c.p.z. pa je vsakoletna revija v Kulturnem domu. Letos je nastopilo 13 zborov in je bila zastopana tako vsa dežela od Mačkovelj, preko Bazovice, tržaškega Brega do Opčin in tržaškega mesta, pa dalje do Sv. Križa, Standreža pri Gorici, Les v Beneški Sloveniji in dalje do Kanalske doline, odkoder je prispel »Višarski zvon«, v katerem pojo pevci iz Ukev, Zabnic, Bele peči, Rajbla in Trbiža. Na reviji je nastopilo preko 300 pevcev s svojimi dirigenti, pesmi so bile izbrane od najpreprostejših mojstrov do zahtevnih skladateljev. Velika dvorana

je bila prenapolnjena občinstva, ki je zbrano sledilo dve in pol ure trajajočemu programu.

Zveza c.p.z. se resno posveča študiju petja, zato prireja vsako leto nekakšen seminar v avgustu. Tedaj se zberejo pevci od vseh strani in v miru na Koroškem poslušajo predavanja iz glasbe, predavanja o tehniki petja in se praktično izpopolnjujejo, da potem krajevni zbori čim bolj rastejo in uspevajo.

Ni treba menda posebej poudariti važnosti cerkvenega pevskega zbora v fari: kjer pojo domači pevci pri slovenskem bogoslužju, tam je domačnost, tam je povezanost in tam je tudi krščanstvo živo. Če pevski zbori umolknejo, nastane grozeč molk v narodnem in verskem oziru. Verska in narodna pesem se dopolnjujeta in izpopolnjujeta, druga drugi dajeta poguma in veselja.

GLASBENE ŠOLE

V zadnjih letih je med mladino zelo naraslo zanimanje za električne kitare, za harmoniko in podobne instrumente. V Trstu sicer deluje Glasbena Matica, kamor zahaja veliko slovenskih otrok. Čas pa je pokazal, da je bila ta šola premalo, oziroma, da je gojila dosledno klasični pouk glasbe. Po naših vaseh in v mestu so nastale nove zahteve, morda so se začeli zanimati naši ljudje za lahko glasbo in so tako rekoč postavili tudi naše prosvetne domove pred nove naloge: morali so ustanoviti glasbene šole.

KOBARIDCANI NA
GREGORČICEVI PROSLAVI
V KULTURNEM DOMU
V TRSTU

Glasbene šole so tako začele delovati skoro v vseh naših prosvetnih domovih in so postale del prosvetnega udejstvovanja naše mladine. Ta mladina potem pripravlja glasbene nastope v krajih, kjer deluje šola, enkrat na leto pa je tudi skupni nastop, podobno kot nastop pevskih zborov, v Kulturnem domu. V tem letu je bil nastop februarja.

Organizacijsko je to prav za prav tretja naša prosvetna osrednja ustanova, ki povezuje glasbene šole in ima zato svoj samostojen odbor. V tem letu je ta osrednji odbor Glasbene šole šele začel z delom in bo brez dvoma iz izkušenj zorel v važen povezovalni faktor. Seveda to ni nobena konkurenčna ustanova kateri koli drugi ustanovi, čeprav je v njej že do zdaj vpisanih več slovenskih otrok kot v kateri koli drugi glasbeni šoli na Tržaškem. Ze zaradi tega številnega odziva naše mladine ima šola zelo važno poslanstvo in odgovorno nalogo.

SLOVENSKI VEČERI

Petje, glasba, gledališke predstave, pestri večeri z deklamacijami, nekaj petja in muzike je le del prosvetnega življenja, ki se razvija na področju naših društev. Ze od vsega začetka smo imenovali tiste prireditve, na katerih so bila predavanja, debatni večeri, kinoforum, pogovori o družinskem življenju, o srečanju med fanti in dekletki, pa še skioptični prikaz lepote naših krajev, naših slikarjev, naše zgodovine, sploh naše

kulture, te večere smo od vsega začetka imenovali »slovenske večere«. Take večere smo imeli v teh povojnih letih po vsej naši deželi, v vseh naših krajih, kjer je bilo to mogoče. Ti večeri so tihi, brez velike reklame, brez pompa, brez hvaljenja. Mislimo pa, da so opravili najlepše in najdragocenejše delo v naših vaseh, v naših predmestjih in v mestu. Na teh večerih so se oblikovale osebnosti in na teh srečanjih smo prodirali v globino naše narodne vsebine.

NASA MLADINA

Večkrat je v teh letih že kdo zapisal grenko besedo na račun mladine: da se za nič ne briga, da je vse vrednote in tradicijo izdala, da ne čuti narodno in podobno. Marsikdo je marsikdaj razočaran nad njo in mladina je marsikdaj razočarana nad starejšo generacijo. A eno moramo v tem pregledu zapisati v njen prid: da se je redno zbirala v skavtski organizaciji, dijaška pa predvsem v Slovenskem kulturnem klubu. Ta klub je imel od začetka šolskega leta skozi vse leto, vsako soboto svoj redni sestanek, na njem predavanje ali literarni večer ali kinoforum ali družabni večer, vsekakor nikdar samo eno, ampak dosledno vedno kaj drugega. Ni ji bilo tedaj samo za zabavo, ampak tudi za osebno rast in izpopolnitev.

S tem v zvezi bi omenili Socialni mladinski dan v Borštu, pa kasneje tudi v Bazovici in Mladinski tabor zamejske mladine letos septem-

»VIŠARSKI ZVON«
POJE NA TABORU
NA REPENTABRU

bra v Trstu. Posebno tabor je povezal mladino s Tržaške, Goriške in s Koroške, razen tega se je tabora udeležil tudi zastopnik iz Slovenije. Poleg študijskega dela, je bilo v tem okviru športno srečanje in nato prosvetna prireditev v Finžgarjevem domu na Opčinah.

STUDIJSKI DNEVI V DRAGI

Društvo slovenskih izobražencev prireja vsako leto (letos je bilo to že sedmič) študijske dneve v Dragi pri Bazovici in sicer prvo soboto in nedeljo v septembru. To je poskus strpne razprave in poskus akademske informacije vsega dogajanja med slovenskimi ljudmi: v osrednji Sloveniji, pri zamejskih Slovencih in pri naših rojakih po svetu, pa naj bo to emigracija ali kakršno koli izseljenišvo. Društvo je mnenja, da imamo vsi Slovenci pred bodočnostjo in pred zgodovino vsak svojo odgovornost kot člani svojega naroda in da nas družijo, ali nas mora družiti ista skrb za usodo svojega naroda. Zato moramo preko vseh političnih ovir in mimo vseh ideoloških razlik pristopiti k razpravi o našem delu in nedelu in moramo vsak po svojih močeh v blagor svojega naroda doprinesiti svoje skušnje in spoznanja, ki smo jih dosegli na svoji življenjski poti, pa naj nas je usoda zanesla še tako daleč.

Zamejski Slovenci morda najbolj živo čutimo to potrebo in zato smo naredili ta poskus združevanja, ne da bi pričakovali, da se bo kdo

v tem forumu kakor koli okužil. Sedem let smo k temu delu pristopali in smo videli, da je bilo koristno in da so isto čutili vsi, ki so na te dneve prihajali. Letos je bila Slovenija odpovedala svoje predavatelje. Sodimo, da je to bilo samo zaradi trenutnega položaja in da bo matična domovina še dalje odobrvala in podpirala naše iskreno narodno prizadevanje. Tudi drugod po svetu so naši rojaki sprejeli z odobravanjem našo pobudo, razen redkih posameznikov, ki so nam naprtili udinjanje komunizmu, ker so na študijskih dneh predavali tudi komunisti in so informirali zbor slovenskih izobražencev o tem, kar se dogaja v matični domovini, čeprav je lahko vsak udeleženec vprašal ali kritiziral ali debatiral s predavatelji in osporaval koristnost določene poti. Na letošnjih študijskih dneh so predavali: dr. ing. Boris Sancin, škofov vikar dr. Lojze Suštar in pisatelj Alojz Rebula. Maščeval je slovenski škof iz Kopra, dr. Janez Jenko in tudi pridigal.

LITERARNE PUBLIKACIJE

Vsem našim rojakom, naj živijo doma ali v tujini, pošiljamo in vabimo, da se naroče na mesečno literarno družinsko revijo »Mladiko«. Letos izhaja že šestnajsto leto. Seveda je premalo obsežna in ima premalo slik, da bi lahko konkurirala z italijanskimi revijami — in vendar so jo v šestnajstih letih naši ljudje sprejeli in jo cenijo. V nekatere vasi pošiljamo po 30, 40

izvodov, v nekatera predmestja po petdeset izvodov, v nekatera pa tudi po tri, po dva ali tudi nobenega. Videli pa smo, da tam, kjer nima literarna revija dostopa, polagoma utihne pevski zbor, zamre slovenska beseda v domovih in nastane tako puščava. Veliko skrbi in veliko žrtev zahteva redno izdajanje revije, a vemo, da se z narodnega in kulturnega vidika to spleča. Zeleli bi, da bi naši ljudje, ki žive blizu ali daleč pa niso v finančnih stiskah, revijo podprli s tem, da jo naroče in plačajo naročnino, da bi bila tako naklada večja in bi jo lažje izdajali.

V založbi te revije smo izdali tudi pesniške zbirke naših pesnikov: Vinka Beličiča, Alberta Miklavca, Marijana Breclja, Stanka Janežiča, Brune Pertotove in letos pesniško zbirko našega najmlajšega — Borisa Pangerca z naslovom Amfora časa. V isti založbi izdajamo tudi v knjigi vsako leto predavanja v Dragi.

NAŠI PROSVETNI DOMOVI

O naših prosvetnih domovih bi morali pravzaprav govoriti na začetku, saj ni možno nobeno prosvetno delovanje brez strehe nad glavo. Naše prosvetno življenje se je tako razraslo samo zato, ker smo v povojnih letih postavili tako rekoč v vsaki župniji prosvetni dom.

Pred leti smo že našli naše domove. Spominimo se na preurejen, oziroma nanovo sezidan Marijin dom v ulici Risorta v mestu in na povsem nov Marijin dom pri Sv. Ivanu. Breg, ki

je bil dolgo brez prosvetnih dvoran, je dobil lansko leto zelo lepo, povsem novo moderno stavbo »Boljunec« v Boljuncu, v Borštu pa »Dom Janeza Evangelista Kreka«. Letošnje leto je sklenil ta krog prosvetnih domov tudi novi »Baragov dom« v Ricmanjih. Vsi ti domovi so ali v večjih predelih mesta ali v okolici in družijo rojake tistih območij. V preteklem letu sta bila najbolj delavna »Finžgarjev dom« na Opčinah in »Slomškov dom« v Bazovici, kar zadeva okolico; v mestu pa gotovo najbolj Marijin dom v ulici Risorta in Marijin dom pri Sv. Ivanu.

Osrednja organizacija Slovenska prosveta je sicer imela v središču mesta svoje prostore, ki pa niso bili urejeni. Pred nekaj leti je dokupila še drugi del nadstropja v ulici Donizetti 3/I., a zaradi pomanjkanja sredstev ni bilo mogoče prostorov prezidati in opremiti. Letošnje leto pa pomeni tudi v tem oziru prelomnico: mlado vodstvo je pogumno najelo posojilo in vse nadstropje prezidalo in preuredilo ter opremilo in poskrbelo tudi za centralno ogrevanje. Po načrtih Atilija Kralja je dobil zdaj sedež popolno

»Brez šale, prijatelj, imenitno si se popravil.«

»Da, da, to naredi Dalmacija.«

»Mar si bil dolgo tam?«

»Jaz ne, pač pa moja žena.«

PRIZOR IZ MAHNIČEVEGA
»SLOVENSKEGA SATIRA«
NA TABORU
NA REPENTABRU

REDOVNISKA ZAOBLJUBA
PRI ŠOLSKIH SESTRAH
V TRSTU

estetsko podobo z veliko dvorano za 200 ljudi, z malo dvorano za mladinske sestanke, pisarno, sobe za različne društvene potrebe in bar. Prostore so urejali skoraj eno leto, decembra pa so bili slovesno odprti in izročeni svojemu namenu.

V tem osrednjem sedežu ima svoje prostore Slovenska prosveta sama, Društvo slovenskih izobražencev, Slovenski kulturni klub, Zveza cerkvenih pevskih zborov, Glasbena šola, tu je uredništvo Mladike in tu je tudi sedež Slovenskega

ljudskega gibanja. Seveda dá SP rada na razpolago prostore za potrebe ljudsko prosvetnega delovanja sorodnim organizacijam, ker je pač lega v središču mesta izredno ugodna. Vsak naš rojak od blizu in od daleč, ki se bo morda mudil v našem mestu, bo v naših prostorih vedno ljubezljivo sprejet. Enako pa tudi v drugih naših prosvetnih domovih v mestu in v vaseh.

Dobrodošli tedaj, da bi mogli zmeraj znova ustvarjati povsod lepo slovensko družino!

NOTRANJSČINA CERKVE
NA PESKU
(SLIKE SO DELO
TONETA KRALJA)

Msgr. SREČKO GREGOREC

Dne 6. oktobra 1972 je v bolnišnici Usmiljenih bratov v Gorici dočrpel msgr. Srečko Gregorec. Zadet od mrtvo-uda je nad osem let vdano in vedro prenašal težko bolezen. O tem svetostnem in Bogu vdanem duhovniku lahko rečemo, da je bil »svetilka Gospodova«, ki se je v nenehni molitvi in žrtvi používala v božjo čast in za zveličanje duš. Kot je nekdanj Mojzes molil na gori z dvignjenimi rokami, da so njegovi vojščaki lahko zmagovali, tako je msgr. Gregorec v tišini svoje sobice nepretrgoma molil in se kot trpeča žrtev Bogu daroval za duhovnike in vernike, za našo mladino, za naše družine, za vse naše ljudstvo.

Občudovanja vredni sta bili njegova predanost božji volji in potrpežljivost. Hudo je trpel, zlasti zaradi dolgega ležanja, često v bolečinah stiskal zobe pa solze so mu zalile oči, a iz ust mu ni nikdar ušel najmanjši dih, tožba ali samopomilovanje. Na vprašanje, kako mu gre, je redno odgovarjal: »Dobro, prav dobro!«, ali celo: »Bolje! Kmalu bom vstal!« Neizčrpn optimizem in duhovna vedrina sta ga podpirala na dolgem križevem potu, da ni v neobgljenosti omahnil. Ko se je junija 1967 bližala 50-letnica njegovega mašniškega posvečenja, je pravil: »Zlate maše ne bom opravljal tu v bolnici, vstal bom in moje zlatomašniško slavje bo v stolnici!« Po smrti so ga kot stalnega kanonika prenesli v stolnico: ko so ob njegovem truplu nadškof in duhovniki sodarovali pogrebno mašo, je bila njegova duša, ožarjena z zlatomašniškim sijem, prav gotovo že deležna večne velikoduhovniške daritve nebeškega Jag-njeta.

Pogreb je bil veličasten in hkrati prisrčen. Nadškof P. Cocolin se mu je v poslovljni besedi zahvalil za plodno

delo in ga označil kot »glasnika miru in bratske ljubezni«. Ob odprti duhovniški grobnici na mestnem pokopališču se je od pokojnika poslovilo več govornikov. Naj mu bo za vse Bog bogat plačnik!

Z Gorenjskega na Goriško

Rodil se je v Mengšu na Gorenjskem 6. aprila 1894. Oče Ivan in mati Marija Benda, sta bila verna in zelo podjetna človeka. Oče je bil tovarnar. Materina sestra Marjeta je živela v Ljubljani ter sprejemala na stanovanje dijake. Šestletnega Srečka sta starša poslala k teti v Ljubljano, kjer je obiskoval ljudske in srednje šole. Srečko je bil idealen dijak: marljiv in vzgleden. Kaj kmalu se je približal oo. jezuitom in stopil v dijaško Marijino kongregacijo. Za Marijino čast se je tako navdušil, da je bil pozneje eden nosilnih stebrov Marijinih kongregacij v goriški nadškofiji.

Ko je zaključil srednje šole, ga je oče vabil, naj se vrne domov in vodi delo v opekarni in pečariji. Ponujal mu je ves obrat v last, ali Srečko je rekel: »Bog me kliče v svoj vinograd!« Stopil je v ljubljansko bogoslovje. Škof Anton B. Jeglič ga je 8. junija 1917 v ljubljanski stolnici posvetil v mašnika in ga brž poslal v dušno pastirstvo na No-

MENGES -
ROJSTNI KRAJ
MSGR. SREČKA GREGORCA

trajsko, in sicer sprva za kaplana v Senožeče (1917-1920) in nato v Trnovo (1920-1922), zatem pa za župnega upravitelja v Košano (1922) in končno za kurata v Matenjo vas in Prestranek (17. 10. 1922-31. 3. 1927). Od tu je upravljal dobri dve leti še Orehek in bil nekaj časa tudi za kateheta v Postojni.

Po prvi svetovni vojni je Sv. stolica izročila v upravo goriškemu nadškofu Sedeju vse predele ljubljanske škofije, ki so z novo razmejitvijo prišli pod Italijo, tudi trnovsko in postojnsko dekanijo. Mladi Gregorec, ki se je bil dočela ukoreninil na Pivki in vzljubil tamkajšnje vernike, je optiral za italijansko državljanstvo in se vključil v slovensko skupnost na Primorskem. Često je prihajal na škofijo v Gorico in navezal ožje stike z goriškimi duhovniki in izobraženci, ki so v prvih povojnih letih dvignili deželo iz vojnega razsula v novo cvetoče življenje.

Po odhodu župnika Alberta Lebana iz Šturij v Kojsko, je Gregorec zaprosil za to delavsko župnijo. Postojnski dekan Franc Krhne je dne 12. marca 1927 v zaupnem pismu na nadškofa Sedeja prosilca priporočal kot zglednega duhovnika: »Kot katehet, govornik, spovednik in upravnik cerkve: povsod je na svojem mestu. Posebne pohvale je vredna njegova izredna delavnost v

spovednici in prirejanje duhovnih vaj po celi dekaniji.« Nadškof Sedej ga je 1. aprila 1927 imenoval za župnega upravitelja v Šturjah in dne 9. maja, ko so ga sinodalni izpraševalci portdili, za župnika.

V osrednji Vipavski

Službo na Vipavskem je nastopil v času najhujšega fašističnega nasilja, prav v času ko so fašistični federalni tajniki obmejnih provinc na sestanku v Trstu izdelali podroben načrt, kako poitalijančiti slovensko in hrvaško manjšino v Italiji. In res, vse so zatrli, slovenska molitev, beseda in pesem se je mogla še nadalje glasiti samo po cerkvah. Šturski župnik Gregorec velja za klasičen primer, kako je slovenski primorski duhovnik znal reševati verske, moralne in narodne vrednote slovenskega ljudstva tudi v dneh najbolj ostrega fašističnega pritiska.

Župnik Gregorec je razvil v Šturjah bogato duhovniško dejavnost. V bližino oltarja je pritegnil vse vernike in ustvaril odlično župnijsko skupnost. Vsak posameznik in vsak stan je našel svoje mesto: otroke je zbiral v Marijinem vrtcu, dekleta in fante v dekliški in fantovski kongregaciji, žene in matere v ženski Marijini družbi. Za može je ustanovil tretji red in apostolstvo

molitve. Ločeno po stanovih je prirejal ure molitve, v postnem času stanovske nauke, redne mesečne shode za posamezne organizacije. Kot velik Marijin ljubitelj in častilec presv. R. Telesa je izpeljal v župniji vzorno marijansko in evharistično življenje, kar se je kazalo zlasti na prve petke in sobote v mesecu, ko je velika večina župnijskega občestva pristopala k obhajilu.

Goreči dušni pastir je bil tudi neumoren prosvetni in narodni delavec. Apostolska vnema ga je silila, posluževati se vseh pastoralnih prijemov in vzgojnih metod, tudi prosvetne dejavnosti, da bi mogel prav vse svoje župljane vključiti v živo duhovno občestvo. Predvsem je rabil dvorano, v kateri naj bi se zbirali k verskemu pouku, k vzgojnim predavanjem in h kulturnim prireditvam. Zato je tik cerkve zgradil obširno dvorano, »Marijin dom«. Ker ni imel primernih del za oder, je sam začel pisati pesmi, deklamacije, vzgojne igrice, dramske prizore. Pesnik in dramatik iz pastoralnih potreb. Da bi otroci in mladina vsepovsod prepevali slovenske pesmi, v cerkvi, v dvorani, na polju, je pričel prepesnovati svetopisemske prizore in pisati nabožne pesmi in spevoigre, ki so mu jim deloma uglasbili Vinko Vodopivec, Lojze Bratuž ter Matija Tomc. Da bi družbenice, dekleta in matere imele sočne duhovne hrane, je pripravil za tisk dekliška premišljevanja, pridiže za shode Marijinih družb in razne priročnike. Duhovnim sobratom pa je z natisom nedeljskih pridig in kar dvojnih šmarnic nudil kleno homiletično gradivo.

Kljub še tako hudemu fašističnemu pritisku so se v šturski dvorani vršile verske in kulturne prireditve, h katerim so zahajali tudi ljudje iz bližnjih krajev. Po Gregorčevi zaslugi ni v Šturjah nikoli zamrlo kulturno delo, tudi v dobi fašistične strahovlade ne.

Poleg rednega dušnega pastirstva v Šturjah in pogostnih obiskov na oddaljenem Kovku je Gregorec oskrboval dvakrat po eno leto Ajdovščino in v letih 1931/32 Sv. Križ.

MSGR. SREČKO GREGOREC

DVIGNI, BOG ME

Kako sem reven,
kako ubog,
kot dete nebogljeno
drobnih nog!
Ne znam hoditi;
znam le eno:
otroško vpiti:
»Dvigni, Bog me!
Nesi skoz viharje
me v nebeške zarje!«

TEHTAŠ ME

Tehtaš me,
tehtaš...
Ali sem nestvor
zmaličen,
izničen?
Zemlja, pusta, prazna,
zaživela je vesela
na Tvoj Dih.
Razpni peruti
še nad mene!
Duša Te zasluti:
zadehtijo cvetke,
tratice zelene.
Tedaj tehtaj:
Bom božja stvar,
otroček Tvoj,
Tvoj sveti dar.

JAZ SE BLIŽAM

Mi razodeni:
sem li Tebi všeč?
Imam pri Tebi
polno vreč —
napak!
Če od Tebe
se odmika moj korak?
Mnogi moji dragi
v grob so legli,
njim je jasno...
Jaz se bližam
tiho in počasno.

MSGR. GREGOREC
V MLADIH LETIH;
V SREDINI
NJEGOVA MATI

Srčno mehak in plemenit, je bil z vsemi zelo prijazen in ljubezniv, za vsakogar je našel primerno besedo. V cerkvi pa je bil strog in zahteven, zlasti ko je šlo za dostojno modo, za ločeno odgojo moške in ženske mladine ter za družinsko moralo. Z vso odločnostjo je oznanjal jasna moralna načela, od katerih ni poznal odklonov ali popuščenja. »Čisti računi, dobri prijatelji!« je često klical s prižnice.

Zagovornik verskih in narodnih vrednot

Le nekaj mesecev po prihodu na Vipavsko, 14. julija 1927, so ga sobratje izvolili v vodstvo osrednjega slovensko-hrvaškega duhovniškega združenja »Zbor svečnikov sv. Pavla«, ki je z glasilom »Zbornik« v lepi meri odločevalo o verskem življenju v deželi. Poverili so mu tajniške posle. Od tedaj dalje se je Gregorec redno udeleževal odborovih sej v Gorici in je začel pisati v Zbornik. Polagoma se je uvedel v krog vodilnih duhovskih in laičnih javnih delavcev na Goriškem. Z vsemi je spletel prijateljske vezi. Tudi pozneje, ko so vstala trenja in spori, je Gregorec

kot glasnik sloge in miru vršil poslanstvo posredovanja in pomirjevanja.

Tedanji časi so bili usodni za slovensko manjšino. Na sleherni odborovi seji duhovniškega Zbora so ugotavljali spet nove udarce, s katerimi je fašizem rušil vse, kar je bilo slovenskega. Tako je politična oblast leta 1928 prepovedala rabo slovenskih katekizmov v ljudski šoli in odredila, naj se uvedejo dvojezični učbeniki. Zborov tajnik Gregorec je v posebnih poročilih obveščal škofa Sedeja o izgonu slovenskih veroučiteljev iz šol. To je bil uvod v znano »borbo za krščanski nauk«, med katero so škofje goriške metropolije slovesno proglasili načelo, naj se verski pouk vedno nudi v materinskem jeziku, tudi v cerkvi in zakristiji, če tega ni mogoče v šoli.

Politične oblasti so Zbornik ukinile in zavrle Zborovo delovanje. Strogo so nadzorovale društvene odbornike. Januarja 1932 je goriška kvestura izvršila hišno preiskavo pri šturskem župniku, iščoč dokazov, da je po prof. Filipu Terčelju vzdrževal stike s primorskimi emigranti v Jugoslaviji. Ničesar niso našli. Oktobra 1933 je prefektura v Gorici ostro protestirala pri ap. admini-

stratorju msgr. Sirottiju proti temu, da šturski župnik gradi tik zakristije dvorano, ki bo v težko »škodo italijanskim interesom v deželi«. Maja 1934 je prefekt zahteval od msgr. Sirottija, naj umakne odlok, s katerim je bil poveril Gregorcu upravo ajdovske župnije. Ap. administrator je tedaj poveril Ajdovščino videmskemu duhovniku Ivanu Dorbò. Zaradi prireditev v dvorani je župnik moral marsikaj pretrpeti: ajdovski orožniki so neprestano ljudi zasliševali, politični tajnik je besnel, kvestura je grozila s kaznilnimi ukrepi. Župnik je odgovarjal, da je strogo versko-vzgojnega značaja vse, kar vrši, in da je dvorana »v senci cerkve«. Bil je splošni ugled, ki ga je užival, in zaščita nadškofa K. Margottija, ki sta ga reševala.

Župnik Gregorec je bil pod fašizmom, podobno kakor ostali slovenski duhovniki na Primorskem, tesno povezan s svojim ljudstvom, ščitil ga je, branil in reševal. Vse to je moral podesetoriti po juniju 1940, ko je Italija stopila v vojno. Država je okrepila svoje čete na vzhodni meji in začela vse pozorneje nadzorovati slovenski živelj, zlasti še, ko se je pojavilo partizansko gibanje. Župnik Gregorec je stalno posredoval na raznih uradih za svoje ljudi, jamčil z lastno osebo zdaj za tega zdaj za onega, pisal prošnje, tolažil, bodril, in to še zlasti ko so začeli odvažati može in fante v delavske bataljone ter še kasneje, spomladi in poleti 1943, ko so množično zapirali žene in dekleta, češ da so podpirale partizane. Nadvse nečloveški in krut je bil pri zasliševanju deklet v ajdovskih zaporih orožniški poročnik Fanelli. Več duhovnikov, prvi med njimi Gregorec, so ostro protestirali pri nadškofu Margottiju, ki je dosegel, da so okrutneža odpoklicali.

Reševalec življenj in domov

Po zlomu Italije septembra 1943 je na Vipavskem nastopila doba skrajne negotovosti, zmede, grozot. Oblast so izmenoma držali v rokah zdaj partizani zdaj Nemci. Borba, krvava v blazni nezizprosnosti, je terjala težke žrtve v

MSGR. ANTON OREHAR IN STANKO ŠKRBE NA OBISKU PRI MSGR. GREGORCU LETA 1962

življenju in imetju. Dogodki so bili večji od ljudi, ostrina tragedij nepopisna.

Duhovniki, ki so živeli na podeželju, so bili žive priče, kako se je v resnici vodila narodnoosvobodilna borba. Ljudstvo je sprejelo OF, ker je prva dvignila zastavo narodne osvoboditve, ali borba je potekala v znamenju socialne revolucije in razrednega boja za nadoblast. Po ukazu srca in čustev so bili duhovniki za narodno osvobojenje, saj so zanje pod fašizmom toliko prestali, po vesti in vzgoji so pa odklanjali komunizem, ker je proglašal socialno revolucijo in materialistični ateizem. In za osvobodilnim gibanjem je stal komunizem. Od tu razkol, trpljenje in tesnoba v njihovih dušah. Eno pa jim je bilo jasno: rešuj ljudi in domove! Vsem pomagaj, nikomur ne škoduj! Ko gre za zaščito in življenje slovenskega človeka, nastopaj in posreduj pri vseh, pa naj bo nemški ali partizanski po-

veljnik, domobranski ali četniški častnik.

In to je vršil šturski župnik. Septembra so partizani zasedli Vipavsko. Od partizanskega poveljstva v Ajdovščini je dosegel, da so izpustili iz zapore bogoslovca Rudija Trčka, svetogorske patre in mirenske misijonarje. Ob prvem navalu nemških oklopnih čet so se ljudje iz Ajdovščine in Šturij razbežali v gozdove in gmajne. Nemci so pgrabili župnika Gregorca in zagrozili, da zažgeja obe vasi, ako se ljudje ne vrnejo domov. Odhitel je med preplašene ljudi in jih s prigovarjanjem prepričal, da so se vrnili in s tem rešili vasi pred požigom. Nekaj dni po uničenju naselja Cesta so Nemci zaradi spopada s partizani začeli s požigom Žapuž. Župnik je nemudoma odhitel k nemškemu stotniku v Ajdovščini in ga preprosil, da je ustavil požiganje. In še drugič je z odločnim nastopom pri nemškem poveljniku rešil skupino ljudi iz Žapuž, ki so jih že prignali v Ajdovščino, da bi jih odpravili v nemška taborišča. Ob nekem vdoru v Ajdovščino so Nemci našli po ječah kakih dvesto zapornikov. Hoteli so jih kot zločince odpeljati v Nemčijo, toda šturski župnik je spet dosegel od nemškega poveljnika, da je priprte osvobodil.

Ko so se kasneje vrstili tragični dogodki, nasilne mobilizacije, brezsrčne čistke in tudi bratomorni boji, so duhovnikom zaprli usta, da bi na glas ne kričali, niso pa jim mogli zapreti oči, da bi v solzah ne videli blaznih vrtnicev mrtvaškega plesa, in še manj src, da bi ne krvavela. Sredi trpečega ljudstva je stal največji trpin, duhovnik, ki je v duši istočasno doživljal grozoto tedanje resničnosti z grenkobo bodočih razočaranj in prevar. In srce župnika Gregorca je neštetokrat krvavelo. Dasi je načelno odklanjal OF, je ves vojni čas ščitil in reševal vsakogar, ki je bil v nevarnosti in stiski. Ko pa je bilo vojne konec, je sodil, da je njegovo poslanstvo na Vipavskem zaključeno. Odšel je. Po kratkih mesecih, ki jih je preživel v notranji Italiji, se je vrnil v Gorico.

Vzgojitelj in duhovni vodnik

Dne 29. oktobra 1945 je bil Gregorec nastavljen kot katehet na slovenski nižji srednji šoli in zatem še na strokovni šoli v Gorici. Pozneje, po odhodu v Ameriko veroučitelja dr. Franca Jakliča, prizanega mladinskega pisatelja, je Gregorec prevzel mesto veroučitelja na slovenski višji srednji šoli, na liceju in na učiteljišču v ulici Croce. Tako je prišel v najožji stik s slovensko mladino v Gorici in se izkazal za ljubečega ter skrbnega profesorja verskega pouka in še zlasti za modrega vzgojitelja.

Nadškof Margotti ga je 1. julija 1946 imenoval za tajnika slovenskega odseka škofijskega katehetskega sveta, medtem ko je isto službo na italijanskem oddelku dobil dr. Nikolaj Brumat. Tajnika sta imela nalogo, predlagati nadškofu veroučitelje za kanonično misijo, in torej za imenovanja, odgovorna sta bila za izbiro veroučnih knjig in za letni učni načrt. Poverjeno jima je bilo tudi nadzorovanje verouka po vseh šolah.

V prvih povojnih letih ni bilo prijetno učiti na slovenskih šolah v Gorici. Vrelo je. Težko je bilo tudi, ker profesorji niso imeli učbenikov. Veroučitelj Srečko Gregorec ni bil v zadregi. Sedel je in napisal obširne veroučne knjige: za IV. gimn. razred je sestavil knjigo »Evangeliji«; za V. gimn. razred in za II. učiteljišče »Fundamentalko«; za I. licej in III. učiteljišče »Dogmatiko« in za II. licej ter za IV. učiteljišče »Moralko«. Te knjige je za šolsko uporabo sprva razmnožil na ciklostilu ravnatelj dr. Josip Nemeč, Dogmatika in Fundamentalka pa sta leta 1960 izšli kot tiskani knjigi po zaslugi izredno podjetnega biseromašnika Antona Merkuna, ki je tedaj v Clevelandu slavil šestdesetletnico mašništva.

Leta 1945 se je v stolnem kapitlju izpraznilo mesto kanonika penitenciarija, to je spovednika s škofovskimi pooblastili v stolnih cerkvah, ker je msgr. dr. Mirko Brumat optiral za mesto kanonika sholastika. S papeškim imenovanjem z dne 15. januarja 1946 je msgr.

OBISK IZ ARGENTINE:
MSGR. ANTON OREHAR
IN ŽUPNIK SKRBE,
V SREDINI
MSGR. GREGOREC,
V OSPREDJU LEVO
SESTRA PAVLA,
DESNO ŽE POKOJNA
SESTRA ANA

Gregorec postal penitenciar. Od onega dne pa do velikonočne nedelje leta 1963, ko ga je v spovednici zadela možganska kap, je msgr. Gregorec presedel v spovednici po veliko ur na dan, spovedoval in reševal je še tako zapletene dušne zadeve ter vodil po poti krščanske popolnosti prenekatero dušo. S finim poslušom za psihološke, asketske in mistične navdihe se je uveljavil kot zelo sposoben dušni voditelj in blag pomočnik v vsakovrstnih dušnih potrebah.

Pa tudi na domu, v svoji delovni sobi, je sprejemal take, ki so omahovali v življenjskih težavah in jih duhovno dvigal ter jim kazal pot iz stisk. Sprejemal je zlasti številne begunce iz Slovenije, jim delil obleke, čevlje, perilo pa tudi denarno pomoč, jim iskal zaposlitve ali pomagal sestavljati prošnje za izselitev, zlasti pa jih je z razumevajočo očetovsko besedo moralno dvigal in jim vračal zaupanje vase, ljubezen do življenja, vero v boljšo bodočnost.

Vsi goriški nadškofje so mu v tej goriški dobi izkazovali polno zaupanje in mu poverjali važne službe pri osrednjem škofijskem vodstvu: poverili so

mu dolžnosti škofijskega voditelja apostolstva molitve (1945), duhovnega voditelja v Alojzijevišču (1949), rednega spovednika slovenskih redovnic. Postal je član novega škofijskega katehetskega urada, član škofijskega gospodarskega sveta, prosinodalni izpraševalec.

Ves čas je bil v ospredju slovenske katoliške dejavnosti na Goriškem. Bil je član ožjega odbora za zidanje dvorane Katoliškega doma, odbornik Goriške Mohorjeve družbe, voditelj Skalnice.

Mož duhovnosti in notranje poglabitve

Veliko soboto 28. marca 1963 je penitenciar msgr. Gregorec presedel v spovednici. Ves teden je trajalo naporno spovedovanje, to soboto so se spovedanci vrstili od jutra do večera v globoko noč, pa tudi med samimi obredi velikonočne vigilije in sv. maše, ki jo je opolnoči daroval nadškof Andrej Pangrazio. Komaj se je oglasila v stolnici velikonočna aleluja, je v spovednici od kapi zadet omahnil msgr. Gregorec: na samo jutro Vstajenja se je srečal s Križanim, ki mu je nadel križ neozdravljive bolezni. V civilni bol-

nišnici, kamor so ga brž prenesli, je več mesecev nihal med življenjem in smrtjo. Stanje se mu je delomaboljšalo. Prepeljali so ga v bolnišnico Usmiljenih bratov, kjer je ostal priklenjen na posteljo več kot osem let, telesno prizadet, duhovno pa svež in bister. Postelja mu je bila mistični oltar, na katerem se je daroval kot tiha žrtev in vdano dvigal k Bogu kelih trpljenja.

V teh dolgih letih boleznih in zapuščenosti je krotko sledil Odrešenikovemu vabilu, naj dan za dnem nadaljuje tisto odrešilno trpljenje, ki ga je sam že dokončal na Kalvariji, in naj daruje zasluženje v velike apostolske namene: v zadoščenje za grehe, za spreobrnjenje grešnikov, za poglobitev krščanskega življenja v svetu in še zlasti v slovenskem ljudstvu, za duhovnike, za duhovniške in redovniške poklice, za svetost naše mladine in naših družin. Dobro je vedel, da ima kot bolnik posebno poslanstvo v Kristusovem skrivnostnem telesu: poslanstvo, da s Križanim sodrešuje. Zato je tako mirno in vdano prenašal še tako ostre bolečine, ne da bi kdaj izrekel najmanjšo tožbo. Nepretrgana molitev, premišljevanje, spovedovanje, žrtvovanje samega sebe so napolnjevale njegov dan.

Njegov duh in dejavnost nista nikoli mirovala. Vedno je molil. Kadar koli sem ga obiskal, je držal v roki rožni venec. »Koliko jih zmolite na dan?« sem ga vprašal. »Vsaj po tri z vsemi petnajstimi skrivnostmi, to je po devet na dan!« - »In največ na dan?« - »Ne vem! Ne štejem!« - »Pa mi povejte: kateri del rožnega venca je najlepši?« In dal je čudovit odgovor: »Najlepše je, če zmolim vse tri dele!«

Na nočni omarici so stale knjige premišljevanj, ki so mu služile za notranjo poglobitev in združitve z Bogom. Bolj ko je odmiral svetu, bolj se je notranje poglobljajal in rasel v nebo. »Ko ni obiskov, Vas muči dolgčas?« sem ga vprašal. »Nikakor! Molim in premišlujem!«

Pri vsem tem se svetu in ljudem, zlasti svojemu slovenskemu ljudstvu nikoli ni odtegnil. Na omarici tik postelje so ležale revije in časopisi, mohorjevke in tudi novejša slovenska slovstvena dela. Ves čas se je živo zanimal za slovensko prisotnost na Goriškem: spraševal je po osebah, ustanovah, dejavnostih. Vse je vključeval v svoje molitve in žrtve.

Njegova bolniška soba je postala spovednica in pribežališče tolažbe po-

NA BARBANI :
V SREDINI
MARIBORSKI ŠKOF
MAKSIMILJAN DRŽEČNIK.
NA NJEGOVI DESNI
MSGR. SRECKO GREGOREC

trebnih. Vsakogar je sprejemal z vedrim nasmehom. Njegova bogata življenjska izkušnja ter notranja duhovna poglobitev sta se kazala v modrih navsvetih, zmožnih razvozlati še tako zapletene vozle. Kot dober poznavalec človeških osebnih globin je znal svetovati in pomagati v stiskah in bridkostih.

Nabožni pisatelj in pesnik

Omenili smo že, da je msgr. Gregorec iz pastoralnih potreb prijel za pero in se uveljavil kot nabožni pisatelj, dramaturg in pesnik ter da je v Gorici iz podobnih razlogov napisal štiri zajetne veroučne knjige. Njegova ljubezen do pisane besede se je v Gorici še okrepila. Kljub neprestani zaposlenosti v spovednici, v šoli in v pisarni — na ramah je imel tudi upravo stolniškega premoženja — je neprestano pisal in ustvarjal, celo na sami bolniški postelji. Desnica je bila hroma. Pa si je z levico postavil zvezek na prsi in vedno z levico pisal pesmice, igrice, otroške zgodbe, črtice. Nekaj tega je bilo objavljeno v mohorjevih koledarjih v letih 1964-1968. Ko je pisava postala nečitljiva, je sestavke narekoval drugim, ki so mu jih pripravili za tisk.

V Gorici se je izkazal posebno kot mladinski pisatelj. Posebno pozornost je namreč posvečal najmlajšim bodisi tri leta kot katehet na Plešivem bodisi kot ljubeči urednik »Pastirčka«, versko-vzgojnega lističa za ljudskošolske otroke. Urejeval ga je celih deset let, dokler ga niso prenesli v Trst, in v njem objavljajal posrečene mladinske povestice in pristrčne otroške pesmi. Otroci so bili kar navdušeni za njegovega »Ivčka Nagajivčka« in pozneje za »Vančka Modrijančka«.

V splošni pregled njegovih spisov navajamo tu važnejše tiske:

Kot župnik v Sturjah je skušal zadostiti pastoralnim potrebam župnijske mladine. Začel je s tem, da je fantom oskrbel novo izdajo priročnika »Pravilnik mladeniških kongregacij« (1929).

FRANCE GORSE : MSGR. GREGOREC NA BOLNISKI POSTELJI
LETA 1969

Za dekleta pa je izdal knjižico »Marijine rožice« (1931), ki je vsebovala trideset kratkih premišljevanj za družbenice. Da bi ljudskošolskim otrokom čim bolj približal Jezusa, kot nam ga prikazuje evangelij, je verzificiral evangeljske zgodbe. Tako so nastale »Zgodbice« (1931-1932), in sicer v treh delih: »Jezusova mladost«, »Jezusovo javno življenje«, »Jezusovo povelicanje«. Bil je to evangelij, prelit v verze. Da bi si ga otroci laže zapomnili, je kar 56 teh pesmic izšlo v posebni pesmarici »Zgodbice pri pouku za prvence«. Uglasbili so jih Lojze Bratuž, Matija Tomc in Vinko Vodopivec, izdala pa jih je »Kongregacija bogoslovcev ljubljanskega semenišča« leta 1937 v Ljubljani.

Leta 1933 je Gregorec izdal »Mašne pesmice«, ki vsebujejo tri sv. maše. Besedilo so uglasbili Vinko Vodopivec, Lojze Bratuž Sočenko ter Tone Brcko. Besedilo je prepisal in na opalografu razmnožil Roman Pahor v Renčah.

Sledile so »Mala pota sv. Terezije« (1934).

POGREB
MSGR. SREČKA GREGORCA

Nato se je vrgel na zahtevnejša nabožna dela in izdal knjigo »Po Mariji k Jezusu« (1934), to je priročnik za Marijine družbe, v katerem je vrsta lepih nagovorov za marijanske shode, ter zbirko nedeljskih pridig »Nebo in zemlja« (1938).

Kot dodatek »Svetim pesmicam« je leta 1940 izšlo nekaj Gregorčevih pesmi, ki so jih uglasbili H. Sattner in Fr. Kimovec.

Kot katehet v Gorici je izdal: »Evanġeliji« (1950), ki so bili ponatisnjeni l. 1955; »Fundamentalka« (1951), »Dogmatika« (1951) ter »Moralka« (1953).

Spisal je tudi dvojno šmarnično berilo: evharistične šmarnice »Naša ljuba Gospa najsvetejšega Zakramenta« (1953) ter marijanske šmarnice »Brezmadežna«.

V želji, pospeševati pogostno obhajilo, je spisal kratke nagovore za mesec junij »Vrtnice« (1955).

Leta 1940 je nastal spis: »Oj ta vojaški boben«, namenjen fantom vojakom, toda goriška prefektura je odklonila dovoljenje za natis, češ da bi slovenskim vojakom »budila čustva, ki niso v italijanskem duhu«.

V zapuščini so ostali rokopisi: »Med cvetjem in trnjem« in »Dekliške gre-

dice«, ki obravnavajo dekliške probleme; več zbirk cerkvenih govorov ter za dobro knjigo dramskih prizorov in gledaliških igrice v prozi in v verzih, pa tudi nekaj pevskih vložkov in spevoiger. Gregorčeve igre so uprizarjali zla-

LJUBKA SORLI

Ob svežem grobu

*Zapustil nas je v težki bolečini
služabnik božji, naš pastir in brat;
očiščen po trpljenju in bogat
užival mir bo v rajski domovini.*

*Na postelji-oltarju dolga leta
je muke svoje Bogu daroval,
molitev verno v čast mu šepetal
in ljubil ga, kot ljubi sin očeta.*

*Apostol vere, upanja, ljubezni
učil je z zgledom v zdravju in boleznih
do zadnjega zdihljaja, noč in dan.*

*Odšel s sveta v nebeško je kraljestvo,
da sprejme Bog ga v blaženo občestvo,
kjer dobrih, zvestih končeni je pristan!*

sti v dobi fašističnega zatiranja, v dvoranah Marijinih družb v Šturjah, v Trstu, v Gorici in še drugod po Vipavskem. Pa tudi po vojni smo jih videli na odrih v Gorici.

Še vedno nam govori ...

Msgr. Srečko Gregorec spada med krepostne in bogoljubne osebnosti, ki znajo marsikaj povedati tudi sodobnemu človeku.

Sodobnikom, ki ne morejo razumeti skrivnosti zla in trpljenja, z zgledom junaške vdanosti v boleznih pravi: Trpljenje, ki ga prenašamo združeni s Križanim, je sredstvo za lastno posvečenje in za odrešenje sveta!

Nekoč sem ga vprašal: »Vdano in voljno prenašate bolezen. Odkod toliko duhovne moči?« Pomislil je in počasi modroval: »V življenjski klici je že življenje: v cvetu je sad, v spomladi poletje, v brstenju plod, v trpljenju povečanje. Saj trpljenje, ki ga voljno trpimo, množi posvečujočo milost, ki je že življenje v Bogu. Pa še več! Bolnik, ki trpljenje daruje Bogu, kakor je

storil Jezus na Kalvariji, odrešuje!«

Sodobnikom, ki hlepijo po tavnem blagostanju, usmerja korak navzgor v kraljestvo duhovnih dobrin. Iz pesmi predsmrtnic, ki so se mu porodile v letih težke bolezni, diha domotožje po duhovnosti, po Bogu. Le kdaj bo odplul »iz teh prašnih nižin« in se dvignil »v božje višave«? Le kdaj bo dospel »na božjo obalo«, se potopil »v božje bistvo«? - »Dvigni, Bog me! Nesi skoz viharje me v nebeške zarje!«

Bi rad pustil vzpodbudno besedo, kratek nasvet duhovnim sobratom, sem ga vprašal. Rekel je: »Duhovniki naj po sveti maši redno opravljajo zahvalo. Dnevnega premišljevanja naj ne opuščajo in pogostoma naj hodijo k spovedi!« - »Pa še kako misel povejte za naše ljudi!« - »Tako ubog sem na mislih!« je vzdihnil. Nato pa je nadaljeval: »Priporočam jim, naj ljubeče častijo Marijo in Srce Jezusovo! Pa pogosto naj pristopajo k obhajilu. V preizkušnjah naj se zatekajo k Bogu in k Materi božji. Pa med seboj naj se radi imajo!«

Taka je bila njegova oporoča!

I. z. Fervidus

Pesem upornica

*Še ni, ni naša zadnja ura še prišla,
še v rano jutro zabrni budilka,
da nas popevka jutranja zbudi iz sna
kot mošta bruhajočega kipeča pilka.*

*Hitimo, starešine — kam skozi novi čas
po staro-novi, ravno-krivi poti?
Zavriskajmo v Goré, v Vipavsko, v Brda, Kras,
kako lepo nam biti samim je v samoti.*

*Hoho! Se dekla Smrt sprehaja semintja ...
Nas išče tudi dol kraj bistre Soče?
O, kar povejte ji: nas ni doma.
Živimo! Narod naš umreti noče.*

Misli ob kontestaciji v Cerkvi

Za kristjana je Cerkev duhovni dom, domovina njegove duše, mati njegove vere. Izven Cerkve je brez Kristusa, brez Njegovega Duha. Zato je zvestoba Kristusu z zvestobo Cerkvi ena sama stvar; toda ne zvestoba Cerkvi, kakršna naj bi bila, ampak Cerkvi, kakršna zgodovinsko je. Cerkev, kakršna naj bi bila namreč ne more obstajati, dokler živi v zgodovini; popolna Cerkev brez madežev in gub bo obstajala samo v večnosti.

To pa ne pomeni, da se mora kristjan vdati zlu v Cerkvi in ne storiti ničesar, da bi z njenega obličja odstranil sence. Vsi se moramo truditi pri delu za obnovo Cerkve in po svojih močeh storiti vse, da bo vedno bolj zvesta uresničenju Kristusovega načrta, kot je prikazan v evangeliju.

V to zamisel vzpodbude k večji zvestobi evangeliju se mora vključiti tudi oporekanje Cerkvi, ki je vedno obstajalo, in ga ne smemo vnaprej ocenjevati kot upor ali kot zmanjše manjše ljubezni do nje.

Oporekanje pa mora biti prikazano iz dobrote in ljubezni, ki je potrpežljiva in do- brotljiva, ki ne misli hudega in ne želi krivice; prikazano mora biti s sinovskim duhom, ne z nespoštljivo ostrostjo in surovostjo, ne z duhom tistega, ki se čuti Cerkvi tuj ali ki se čuti čist in nezapleten v njeno nezvestobo in nesoudeležen pri njenem zlu.

Kdor kritizira Cerkev od zunaj, je farizej, ker ne vključi sebe prvega v predmet oporekanja, s katerim napada Cerkev. Tak tvega, da vidi biljko v očesu svojega bližnjega, bruna v svojem očesu pa ne vidi.

Greh in nezvestoba Cerkve, sta greh in nezvestoba vseh krisjanov. Kdor misli, da ima pravico ali dolžnost oporekati Cerkvi ali bolje drugim, to je papežu in škofom, mora najprej oporekati samemu sebi in tudi sebe vključiti v šopek oporekljivih.

Pot vodstva v Cerkvi, je poudaril Pavel VI., je pot križa. Počasnosti, zastoji, preiz- kušnje so del Kristusovega križa in Njegovega vstajenja. Podpira nas samo gotovost da nam Bog stoji ob strani. Vsak dan je treba pričeti znova. Po zadnjem konclu ne smemo uničevati in oporekati, ampak se povezati k skupnemu delu, da biboljševali, ozdravljali, vsajevali, obnavljali in gradili na poti edinosti, vere, čiščenja, ljubezni in pokorščine. Vse delo Cerkve prihaja od Boga in mora voditi k Njemu. Cerkev se ne more uresničevati brez Njegove milosti. Lahko menjamo strukture, toda potreben je duh, ki ga moramo vdihniti vanje. Ta Duh je božji dar. Napetosti so neizogibne. Vedno pa ostanejo jamstva edinosti in edina pot, po kateri lahko ohranjamo in večamo naše zaupanje vanjo: skupnost vere, zakoreninjenost v živo tradicijo in zvestoba nauku učeniške službe Cerkve.

Zakon in družina v današnji družbi

Družina doživlja danes globok in nagel razvoj v vseh družbenih slojih, ne samo znotraj, ampak tudi navzven v svojem območju dejavnosti, v svojih odnošajih z zunanjim svetom in v svojih življenjskih pogojih. To je zaključek, povzet iz analize, ki so jo napravili o tem vprašanju na letošnjem 59. francoskem socialnem tednu, s katerim so pričeli 4. julija 1972 v Metz. Družina kot osnova družbenega življenja, zgrajena za skupnost, naj bi sedaj težila po tem, da se vrne v zasebnost, se pravi, da se vedno bolj odpre želji, da postane najprimernejši prostor za najiskrenejše naloge dobrote, ljubezni in razumevanja, za medsebojne odnose, za zasebno življenje, ki je ločeno, če ne nasprotno javnemu.

Da bi proučevali to novo razsežnost družine in analizirali njen dinamizem v bistvenih zakonskih vrednotah, v izrazih ljubezni in v odnosih med roditelji in otroki v luči krščanskega nauka, so prišli v prestolnico Lorene strokovnjaki za ta vprašanja, zakonci in duhovniki.

V predavanjih, razpravah in študijskih skupinah so poudarjali, da je potrebna nova luč, da najdemo pravi pomen družinskega življenja. Naravno, človeške vede, psihologija, pedagogija in podobne, bodo še dalje nudile svoj prispevek k popolnemu ovrednotenju ljubezni, ustvarjalni človeštva, toda vedno bo teologija tista, ki bo poklicana dati odgovore duhovne narave, da bo poudarila krščansko pojmovanje življenja v dvoje in trden pogled v Boga, ki je ljubezen in vključuje moža in ženo v stvarjenje. Človeška ljubezen je znamenje ljubezni živega Boga in daje razumeti, zakaj mora biti povezanost zakoncev dokončna in zakaj je potrebno spoštovati življenje. Te misli so napisali v knjižici, ki so jo razdelili za

uvod letošnjega francoskega socialnega tedna; lahko pa bi bile tudi pečat študijskih in molitvenih dni tega izbrane srečanja francoskih katoličanov.

V Metz so ugotovili, da je družina poklicana, da ostane privilegirani prostor za človeško rast, za ustvarjalno ljubezen in za rešenje oseb, ki jo sestavljajo ter človeštva, katerega življenje mora, z drugimi nalogami, ki so ji lastne, nadaljevati v času.

Pred pričetkom letošnjega francoskega socialnega tedna v Metz, katerega glavna tema je bila »Zakonci in družine v današnji družbi«, so izvedli o tem problemu ankete, analize, okrogle mize in razprave, ki so jih organizirali dnevnikarji in druge katoliške publikacije in s tem nudili tednu v Metz veliko podporo in doprinos.

Ceprav zanimajo dosežki teh raziskovanj predvsem francoske družine se več ali manj tičejo tudi družinskih skupnosti drugih narodov našega zapadnega sveta, tudi Slovencev.

Najprej omenimo splošno ugotovitev: Nasprotno kot bi kdo mislil, se danes poročajo tako ali še bolj kot v preteklosti. V Franciji se poroči 92 % odraslih. V ZDA ostaneta samska samo 2 odstotka vsega prebivalstva. Samo v skandinavskih deželah so bila obdobja, ko se ni poročilo 20-25 % oseb. Kljub številnim nesrečnim zakonom, kljub oporekanju zakonom, kot ustanovam, pripisujejo naši sodobniki, kakor ugotavlja francoska anketa, življenju v dvoje veliko vrednost. V svetu, ki postaja vedno bolj napet, neusmiljen in brezoseben, vidijo v zakonu skoraj vsi moški in ženske naših dni glavno, če ne edino varno zavetje za svojo ljubezen in bistveni vir za svojo srečo. Glavna in prvobitna težnja večine je torej tudi danes: ustvariti družino.

Potrdili pa so, da mora biti življe-

MOSKI ZBOR »MIRKO FILEJ« NA CECILIJANKI 1972

nje v dvoje neprestano zorenje, kajti ravnovesja ni mogoče doseči na dan poroke, enkrat za vselej. Z anketo so ugotovili, da je trdna zakonska dvojica tista, ki ima najboljše možnosti za individualni razvoj v okviru psiholoških in čustvenih potreb.

Čeprav nekateri trdijo nasprotno, so z anketo ugotovili, da mladi in odrasli posvečajo veliko važnost zakonski zvestobi. Trenutno meni 86 % mladih francoskih ljudi, da je za zakon zvestoba bistvena. Zanimivo je, da je bilo pred dvajsetimi leti 82 % mladih francoskih ljudi istega mnenja.

Kar se tiče vzgoje otrok, so ugotovili, da zanjo ni nezmotljivih pravil, zlasti ne danes, ko postaja to poslanstvo vedno težje. Zanimivi pa so nekateri nasveti, ki so jih navedli na letošnjem francoskem socialnem tednu. Starši naj bi otrokom vcepili kritičen čut do okolja v katerem žive. Znati bi morali vlti vanje navdušenje in željo po odkrivanju življenja in sveta; nič ni bolj negativno kot statična vzgoja. Potrebno je, da si znajo otroci ustvarjati prispodobe, svoj svet idealov in

sanj. Nadvse pa je nujno, da si okrepe voljo.

Osebnost se gradi z navdušenjem, prispodabljanjem in voljo, ne samo v družini z vsakdanjim spodbujanjem in vajo, ampak tudi v življenju izven doma, ko prevzemamo odgovornosti v družbenih dejavnostih, predvsem pri tistih, ki nas obvezujejo, da izstopimo iz svojega jaza in se srečamo ter priznavamo druge.

Obstaja problem odnosov med starši in otroki. Po svetu se vedno bolj množe šole za starše, to je delovne skupine, kjer skušajo dojeti način, kako se razgovarjati z novimi rodovi. Na francoskem socialnem tednu so omenili nekaj primerov hude napetosti v družinah. Predvsem uspeh v šoli: zaskrbljenosti otrok, odgovarja zaskrbljenost staršev. Potem spolna prostost: nekateri otroci odklanjajo vzgojo, ki so jo prejeli v tem pogledu in želijo hoditi svoja pota. Temu moramo priključiti še različne politične opredelitve, ko so starši vznemirjeni, ker njihovi sinovi in hčere ne mislijo tako kot oni, in verske usmeritve. Verni katoliški star-

MEŠANI ZBOR »LOJZE BRATUŽ« NA CECILIJANKI 1972

ši so zaprepaščeni, ko vidijo, da njihovi otroci ne sprejemajo ali sprejemajo samo deloma njihovo versko prepričanje.

To niso novi problemi, je trdila v Metzju gospa Fabre, docentka za psihologijo na Katoliškem inštitutu v Parizu, toda nikoli niso dobili take razsežnosti kot danes, nikoli niso prišli do njih v tako dramatičnem ozračju, za katerega je značilna duševna stiska staršev in naravnost nasilna zahteva mladih po dialogu. Iz te napetosti, tako je nadaljevala docentka Fabre, pa kljub temu lahko privre, tudi v današnji družbi, ki daje več prostora izrazu *imeti* kot izrazu *biti*, studenec življenja, če obstajajo pogoji za razgovor. Vsak mora priznati osebnost in značaj drugega in spoštovati razlike v mnenju. Ni treba s silo izbrisati tistih mnenj, ki so nasprotna. Starši tudi ne smejo zahtevati od otrok, da mislijo tako kot oni, medtem ko je naloga otrok, da spoštujejo ideje tistih, ki so jim dali življenje.

Kaj bi lahko praktično storili za reševanje teh odnosov? Organizirali bi

lahko: srečanja med predstavniki različnih generacij pod vodstvom poklicnih posredovalcev in svetovalcev, ki bi pomagali, da bi se bolj jasno osvestili vrednot vsakogar; stike med starši in otroki različnih družin; takrat bomo namreč videli probleme v bolj splošni obliki in bodo izgubili svojo silo; upoštevati skupnostne izkušnje mladih, ki lahko dajo družini novo obličje, s tem da zmanjšajo medsebojno željo po gospodovanju.

Z anketo, ki so jo izvedli v Franciji so ugotovili, da mladi ljudje vedno bolj teže za tem, da bi vskladili praktično zadržanje s svojim načinom življenja: to daje predvideti spremembo v družinskem življenju, ki ji ni primere. V namenu vzpostavitve vmesni element med kmečko in mestno družbo žele ustanoviti družinsko vez na zvestobi najbolj iskrenih odnosov med njenimi člani, ob spoštovanju drug drugega.

Na francoskem socialnem tednu je predaval o družini in krščanstvu salezijanski profesor katoliškega zavoda v Parizu in tajnik teološkega združenja

za študij morale v Franciji, p. René Simon. Cerkev, ki se naslanja na sveto pismo in teološke ugotovitve, trdi, da predstavljajo enotnost, zvestoba in plodnost glavno strukturo krščanske ljubezni, ki je posvečena s sv. zakonom. To kar je v zakonu bistveno, je pogodba ljubezni med moškim in žensko, ki si izbereta drug drugega, da bi živele skupno življenje v Gospodovem Duhu. Je ljubezenska medsebojnost, ki daje partnerjema živeti vsakemu v njegovi istovetnosti in raznolikosti, ki pa tako oblikujeta zgodovino, ki se razvija tekom njunega skupnega življenja do smrti. Človek je poklican da živi ljubezen v zakonu, navzlic njegovi krhkosti, negotovosti in dramati, ki lahko včasih spremlja zakonsko življenje. Kristus je točno določil v evangeliju etične zahteve zakonske zveze, človek pa je poklican, da nanje odgovori.

V pismu, ki ga je kardinal Villot poslal udeležencem socialnega tedna, poudarja, da je za družinsko ognjišče potrebno okolje, ki je prežeto z dobroto, iskrenostjo in ljubeznijo, s prijateljstvom in medsebojnim spoštovanjem.

Sedanje iskanje za skupnostno odprtje je označil kardinal vredno vse pozornosti, le da bo treba zanj previdno in na primeren način določiti vse pogoje in okoliščine. Ponovno je poudaril odločilno in nenadomestljivo funkcijo družine v družbi in opozoril na probleme družin izseljencev. Ob zaključku je omenil krščansko pojmovanje zakona, simbol zveze Kristusa in Cerkve, znova poudaril njegovo nerazvezljivost in dodal: V veri si zakonca obljubita zvestobo, ne oziraje se na dogodke, ki bi lahko motili njuno skupno življenje. Po upanju vesta, da jima bo dal Gospod moč ljubiti se in če bo potrebno, odpustiti tudi neodpustljivo, Gospod, ki nas je prvi ljubil.

To pismo in potek letošnjega francoskega socialnega tedna v Metz, ki smo ga na kratko prikazali, nudi tudi slovenskim družinam nešteto oprijemov v težkem obdobju, ko vse ruši obstoj družin, njihovo zvestobo in življenjsko rast, pa tudi mnogo upanja in krščanske vedrine ob gotovosti, da je vedno z nami Gospod, ki nas je prvi ljubil.

1. z. Fervidus

Pesem predsmrtnica

*Kaj res — naš nagelj rdeč, tako plamteč
se spremenil je v belo krizantemo?
Naš glas nekoč srebrn, tako zvoneč
drhti, preplašen ves, s predsmrtno tremo?*

*Kaj res — nič več nam mile strune ne pojo?
Kdo strte, počene jih spet navije?
In da naglušeno, zaprto je uho. —
Zamrle, ah, so davne melodije.*

*Potem, kako, življenje se nam še smehlja?
Nas vabijo zdaj še na svatbe, shode, na gostije...
Pa naj se ločimo od lepega sveta?
Ne slišite...? Predzadnja ura bije.*

Deželne pobude

Različne so bile pobude deželne uprave na področju Furlanija-Juljska krajina. Med te spada tudi zakon števil. 44 o zaščiti prirodnega rastlinstva. Ta ukrep se je izkazal za zelo potreben, kajti zadnje čase je bilo opaziti, da ljudje iz različnih nagibov vedno bolj uničujejo rastlinstvo. To je bilo zlasti posebno na Krasu, pa tudi drugod ni bilo prizanešeno opustošenju in uničevanju.

Znano je, da so nekatere rastlinske vrste sploh v nevarnosti, da izginejo za vedno. Prav zaradi tega je deželna uprava pripravila zakon, s katerim hoče zaustaviti to uničevalno delo in ohraniti pri življenju te dragocene vrste rastlinstva. Zakon našteva dolgo vrsto rastlin, ki so s tem zakonom zaščitene in se ne bodo smele nabirati. Za prekršitelje te odredbe so predvidene kazni od 5.000 do 200.000 lir. S posebnim dovoljenjem deželne uprave pa bo možno nabiranje teh rastlin le v znanstvene, poučne, zdravstvene in industrijske namene.

V letu 1972 je deželna uprava podvojila prispevek za krvozbirna središča, in to od 25 do 50 milijonov lir. V naši deželi imamo šest zbirališč za kri: v Vidmu, Trstu, Gorici, Pordenonu, Tržiču in Torviscosi. V letu 1969 je bilo vpisanih 25 tisoč krvodajalcev, v letu 1971 pa že 33 tisoč. Z zvišanim prispevkom bodo zbirališča s pomočjo požrtvovalnih krvodajalcev povečala svoje delovanje, in to v veliko korist bolnikom.

ZDRAVSTVENO PODROČJE

Deželi Furlaniji-Juljski krajini gre v resnici priznanje za različna prizadevanja na nekaterih področjih. S temi ukrepi skuša pomagati k socialnemu napredovanju prebivalstva. Taka pobuda se opaža posebno na zdravstvenem

področju. Dežela skuša s tem tudi prehiteti državo in bi tako z lastnimi ukrepi pripravila Furlaniji-Juljski krajini ugodna tla, ko bo v vsedržavnem merilu stopila v veljavo tako težko pričakovana zdravstvena preosnova. Ta preosnova je v resnici zelo potrebna, ako se hoče zboljšati zelo težko stanje različnih bolnišnic v naši deželi. Ta preosnova se pa zavlačuje iz leta v leto in še ni nikakega izgleda, da bi bila kaj kmalu izglasovana. K tej zakasnitvi in zavlačitvi pripomorejo politične razmere. Ta nova zdravstvena preosnova predvideva ustanovitev novih organov, ki bodo delovali v okviru krajevnih uprav ali posebnih občinskih konzorcijev.

Dežela je že s svojim zakonom z dne 2. 12. 1969 števil. 100 ustanovila 18 konzorcijev. Zaradi zavlačevanja vsedržavne zdravstvene preosnove, je bil denar, predviden v okviru omenjenega zakona, porabljen drugje. Novi deželni zakon števil. 340 skuša ta nered popraviti in daje na razpolago 1.150 milijonov in to za razdobje štirih let. Upa se, da se v tem času uresniči vsedržavna preosnova zdravstva, ki bi tako v naši deželi našla že pripravljena tla.

DEŽELNA PODPORA ZA ŠPORTNA SREDIŠČA

Na podlagi zakona števil. 26 iz leta 1969, se bo z dokončnim načrtom za porazdelitev zneska 200 milijonov lir, omogočila zgraditev novih športnih središč za nadaljnji razvoj športnih dejavnosti v Furlaniji-Juljski krajini. S tem zneskom bo vrednost teh športnih središč presežala tri milijarde in 300 milijonov lir. Na podlagi posvetovanj, ki jih je imel deželni športni odbornik z župani vseh prizadetih občin, so sklenili zgraditi novo telovadnico v Zgoniku in urediti stadion pri Sv. Soboti

v Trstu. V Gorici bodo dogradili bazen in ojačili osvetlitev nogometnega igrišča v občinskem športnem igrišču na Rojcah. Prav tako bodo zgradili v Krminu igrišči za nogomet in atletiko, v Dolenjah športno igrišče, v Foljani telovadnico, v Ronkih pa športno igrišče za tenis, odbojko in košarko.

Tudi v videmski in pordenonski pokrajini bodo zgradili več športnih igrišč. Večji znesek pa bo šel vsekakor goriški pokrajini, ki je tudi v resnici najbolj potrebna teh športnih središč.

DEŽELNI PRISPEVKI INDUSTRIJI

Deželni odbor za podelitev prispevkov industrijskim podjetjem je na podlagi deželnega zakona šte. 25 iz leta 1965 sprejel v poštev 22 prošenj, katerim bodo podelili 427 milijonov lir. Te deželne podpore bodo veliko pripomogle k izgradnji ali tudi prenovitvi industrijskih obratov in to za skupno vrednost nad pet milijard lir.

V letu 1972 je odbor podelil 66 podpor v skupnem znesku 963 milijonov lir. S pomočjo teh podpor bodo zgradili in prenovili razne obrate. Od kar je v veljavi zakon šte. 25 je dežela sprejela v poštev že 1.043 prošenj, katerim so dodelili preko 11 milijard lir. Največ prispevkov je prejela lesna industrija, sledi gradbeništvo, mehanična industrija, kovinarska, rudniška, kemična in industrija papirja. Ta zakon bo v veljavi do leta 1980 in je deželna uprava določila 16 milijard lir.

ZAKONSKI PREDLOG

DR. ŠTOKE

V oktobru 1972 je deželni svetovalec Slovenske skupnosti dr. Drago Štoka vložil v proučitev in odobritev deželnemu svetu zakonski osnutek, ki predvideva deželne prispevke za stroške, ki jih imajo javne ustanove v narodnostno mešanih krajih. V uvodu svojega zakonskega osnutka pravi deželni svetovalec, da je po končani vojni že rimska vlada zagotovila svobodno uporabo materinega jezika v odnosih s politično, upravno in sodno oblastjo.

Od takrat do danes je preteklo že mnogo let, toda še danes sta 6. člen državne ustave in 3. člen deželnega statuta le programatičnega značaja. V duhu vsebine teh dveh členov je deželni svetovalec dr. Štoka predložil omenjeni zakonski osnutek, ki je sestavljen iz treh členov, in sicer:

Člen 1. - Deželna uprava daje primerne prispevke javnim ustanovam, ki imajo stroške z žigi, vestniki, napisi, obcestnimi tablami in drugimi napisi v slovenskem jeziku; prav tako prispeva za vzdrževanje otroških vrtcev in obveznih šol. Dežela bo dala prispevke za prevajalce in tolmače v narodnostno mešanih občinah dežele Furlanija-Juljska krajina.

Člen 2. - Deželna uprava nosi bremena stroškov, ki jih imajo javne ustanove, dokler ne bo v vseh javnih uradih narodnostno mešanih občin, ki imajo neposreden stik z občinstvom, zajamčena prisotnost uradnikov in funkcionarjev s polnim znanjem slovenskega jezika.

Člen 3. - Stroški, ki izvirajo iz gornjih dveh členov, bodo kriti s posebnim nakazilom v deželnem proračunu za prihodnje in vsa naslednja leta.

Škot se je z listkom drugega razreda vsedel v železniški voz prvega.

Sprevodnik je takoj pogruntal in povabil Škota, naj plača razliko. Ker mu Škot ni hotel plačati, je razjarjen pograbil kovček in ga zagnal skozi okno.

»Kakšna olikanost!« mrmra Škot, »ne zahtevate samo denarja, ampak mečete tudi mojega sina skozi okno.«

— — —

Dolenjsko vino je posebno znano po tem, da je kislo kot vrisk, zlasti še cviček. Ko je bila v Stični neka slovesnost, je neka visoka osebnost vprašala belega meniha, če v samostanu tudi pi-jejo doma pridelano vino.

»Seveda, gospod, na veliki teden.« mu je odgovoril.

Kje je kaj

Kalendarij	1-27
Kristina (<i>Janez Kraševac</i>)	28
Kulturne obletnice (<i>Martin Jevnikar</i>)	35
Pri Mariji v Censtohovi (<i>D. S. B.</i>)	44
Marijine družbe, skavtinje, skavti (<i>Jože Prešeren</i>)	46
Drobec slov. iz goriške preteklosti (<i>Anton Kacin</i>)	51
Šestdeset let Seidlovih sprehodov po Goriškem (<i>dr. Rajko Pavlovec</i>)	53
Nekaj bežnih spominov . . . (<i>dr. Drago Stoka</i>)	59
Carigrajski patriarh Atenagora I. (<i>dr. Angel Kosmač</i>)	61
Gradnja Zavoda sv. Družine v Gorici (<i>dr. Rudolf Klinec</i>)	67
Bežno razmišljanje . . . (<i>Bibliofil</i>)	69
Učiteljica Pavla Makuc (<i>dr. Kazimir Humar</i>)	71
Eshatologija (<i>dr. Anton Strlè</i>)	78
Mati Marija božje previdnosti (<i>Z. H.</i>)	86
Ob 100-letnici jezikoslovca Baudouina (<i>Marija Klinec Cenda</i>)	89
Prof. Oton Muhr (<i>dr. Kazimir Humar</i>)	93
Kako je z beatifikacijo škofa Baraga (<i>Vilko Fajdiga</i>)	95
Pisatelj dr. Danilo Lokar (<i>Marijan Breclj</i>)	99
Osem križev pesnika Ludvika Zorzuta (<i>Marijan Breclj</i>)	103
Evharistični kongres v Vidmu (<i>dr. Rudolf Klinec</i>)	106
Prof. Fran Erjavec (<i>I. z. Fervidus</i>)	119
Nekaj zgod. gradiva k Pregljevim »Tolmincem« (<i>Marija Češčut</i>)	125
Cerkev v slovenskem zamejstvu (<i>Albert Rejec</i>)	129
Ekumenski obisk (<i>msgr. Alojzij Turk</i>)	136
Umrli je veliki prijatelj Slovencev	139
Jože Kocijan (<i>Alojz Kocjančič</i>)	140
Vidni sadovi organiziranega dela (<i>J. Jk.</i>)	142
Leto nasilja in krhkega miru (<i>Josip Dolenc</i>)	149
Pok. župnik Vladko Komac (<i>Jože Jurak</i>)	154
Prosvetna rast na Tržaškem (<i>Jože Peterlin</i>)	157
Msgr. Srečko Gregorec (<i>dr. Rudolf Klinec</i>)	165
Misli ob kontestaciji v Cerkvi (<i>R. R.</i>)	176
Zakon in družina v današnji družbi (<i>Roman Rus</i>)	177
Deželne pobude	181

Pesmi

K tebi jočem (<i>Yl Knotts</i>)	50
Sen (<i>Jožef Aleksij Markuža</i>)	57
Pozdrav Korotanu (<i>Jožef Aleksij Markuža</i>)	57
Tebi na grob (<i>Irenej</i>)	58
Prošnja oblakom (<i>Vinko Beličič</i>)	60
Po belih potih (<i>Yl Knotts</i>)	65
Gladiole (<i>Vinko Beličič</i>)	66
Bor (<i>Vinko Beličič</i>)	66
Prvi november (<i>Vinko Beličič</i>)	77
Božična molitev (<i>Vinko Beličič</i>)	85
Odpрте rane 1943 (<i>Yl Knotts</i>)	92
Ob poti (<i>Yl Knotts</i>)	92
Praznina (<i>Yl Knotts</i>)	98
Zaznamovani (<i>Jožef Aleksij Markuža</i>)	105
Katakombe (<i>Jožef Aleksij Markuža</i>)	118
Nagrobница (<i>I. z. Fervidus</i>)	128
Pred svetiščem (<i>Yl Knotts</i>)	141
Podobe novih dni (<i>Yl Knotts</i>)	153
Pesem predsmrtnica (<i>I. z. Fervidus</i>)	180

